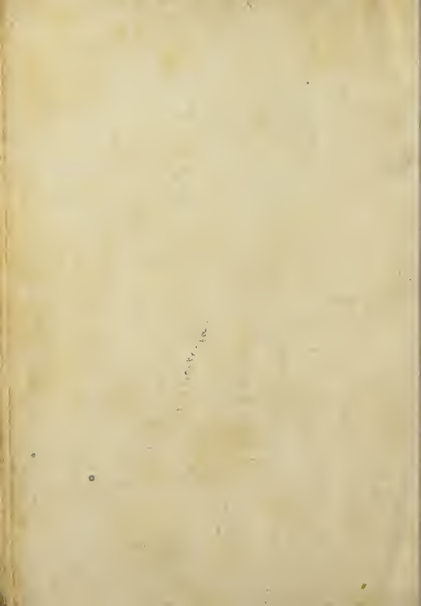
Lemnij
Similitudines ex Herbis
et Theologia De Complex.
Tomus II.

VERSANTUR HIS TRIBUS

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Table

SIMILITVDINVM AC PARABOLARVM, QVÆ IN BIBLIIS EX HERBIS ATQVE ARBORIBVS DESVMVNTVR, DILVCIDA EXPLICATIO:

In qua narratione singula loca explanantur, quibus Prophetæ, obseruata stirpium natura, conciones suas illustrant, diuinaq; oracula fulciunt: Auctore

LEVINO LEMNIO.

SEORSVM ACCESSERVNT

DE GEMMIS ALIQVOT, IIS PRÆSERTIM, QVARVM D. IOANNES APOSTOLVS IN SVA APOCALYPSI meminit: de aliis quoque, quarum vsus hoc æui apud omnes percrebuit.

LIBRI II.

Auctore FRANCISCO RVEO, *Doctore Medico Insulano.*

Item LEVINI LEMNII, de Astrologia Liber vnus.

FRANCOFVRTI,
Typis Guolphg. Hofmanni, sumtibus hæredum Iacobi Fischeri,

M. DC. XXVI.

EXIMIO, SVMMÆQVE VIRTVTIS AC DIGNITATIS VIRO, D. THOMÆ THIELDIO

Diui Bernardi in confiniis Antuerpianis ad Schaldam, Antiſtiti cumprimis reuerendo, Leuinus Lemnius Medicus Zirizæus ſacrarum literarum ſtudioſus,

S. P. D.

QVVM mihi nuper ampliſsime deprædicaret virtutis tuæ decus, & mentis præſtantiam, antiſtes ſpectatiſsime IACOBVS SVSIVS, *vir præter antiquæ nobilitatis inſignia, omni diſciplinarum genere excultiſsimus, cœpit ilico animus noſter in tui nominis amorem ac*

venerationem incitari. Quis enim erga illum non afficiatur, qui in pacificandis optimatum dißidiis, in dirimendis sopiendisque controuersiis hereditariis, de fundis ac suburbanis prædii singulari pollet dexteritate ac prudentia? Qui nō vnice illum diligat, veneretur, suspiciat, qui institutis erectisque aliquot palæstris literarii artes ingenuas ac liberales disciplinas fouere non desinat? quis rebus tam exulceratis, tan tisque opinionum dißidiis distractis ac diuul sana consilia adhibere curat, ac propositis pr miis doctos quosque ad concionandi mun exstimulare, quo famelica ac dißipata mult tudo salutaris doctrinæ pabulo saturetur; me tesque aridæ ac siticulosæ verbi Dei irrigatio reuiuiscant ac reficiantur. Nullum profe excogitari potest opus, quod plus solidæ lau promereatur, & quod humano generi sit tilius magisque frugiferum aut salutare. Q circa excogitatum est à me argumentum præstantißime, tuæ dignitati aptum, tuo tam salutari instituto accommodum, omnibus innotescat laudatißimus tuus

cona

onatus, ac longe lateque propagetur nominis tui honos: tuoque exemplo complures ad illustrandam fouendamque religionem Christianam, ac sincerum Dei cultum stabiliendum exstimulentur. Eo autem magis gratum acceptumque Amplitudini tuæ munusculum hoc literarium fore confido, quod tale quiddam à nullo hactenus tractatum sit, ipsaque rei narratio non minus habeat vtilitatis quam oblectamenti. Tametsi non defuturos ominor, qui, vbi conspexerint Medicum tractare argumentum Theologicum, confestim exclament, Ne sutor vltra crepidam: *tum id,* Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.

----- Quod medicorum est, Hor. lib. 2. epist. 1.
Promittunt medici; tractant fabrilia fabri.

Verum hæ voces non sunt tanti, vt ab harum rerum tractatione me deterreant, quum par sit, vt omnes qui Christi nomen dederunt, ea consectentur quæ maxime salutaria sunt, illi-

usque doctrinam cumprimis illustrent. Quod præter alios spectasse obseruo virum illustrem IOACHIMVM HOPPERVM *Iurisconsultum, Hispaniarum regi Philippo à consiliis secretioribus, in enarrando Decalogo. Quamobrem non decet id mihi fraudi esse, quum sacrosancta religio à Regibus etiam atque magnatibus (quorum plerique non semper res prophanas tractant) exculta sit ac propagata, diuinoque afflatu in commentarios redacta. Documento sunt Abrahamus, Isaac, Iacob, Moses, Dauid, Solomon, Esdras, à quibus primum profluxit ac dimanauit cultus & doctrina cœlestis, ac quum scripto, tum viua voce posteris per manus tradita. Eo autem minus vellicari aut arrodi meretur nostra hæc lucubratio, quod pro dimidia parte sit professionis Medicæ. Siquidem ad Medicum potissime spectat herbarum tractatio; etsi quæ ex his sumitur Metaphora, Similitudo, Exemplum, Comparatio, non alienum est ab eius professione dilucide ea explicare. Quum autem professores sacri minus fere exercitati*

tati esse soleant in herbarum cognitione, ac vix vulgatas paßimque obuias herbas cognitas, perspectasque habeant; fieri nequit, vt omnia exacte atque ad amußim perspiciant aut interpretentur, suaque dignitate singula exornent destituti notitia stirpium, aut minus explorata earum natura. Quocirca boni consulet æquus rerum æstimator nostram hanc qualemcumque industriam, quum ea tractem quæ magna ex parte ad Medicum spectant, quem naturæ inuestigatio, cui sedulo incumbit, ad contemplandas etiam res diuinas erigit, ad Opificis notitiam eiusque amorem atque admirationem inflammat. Spero autem candidum Lectorem minus alienum futurum erga opusculi huius auctorem, vbi eius gustu se expleuerit, ac nonnihil fructus ac commodi ex illius lectione conceperit. Hac enim commendatione Genium consequi libri solent, ac plausibiles esse, summaque auiditate à studiosis expeti, præsertim vbi viri alicuius excellentis patrocinio in lucem prodeunt. Quæ res hoc apud me es-

fecit Antiſtes cumprimis obſeruande, vt paſſus ſim hoc noſtrum Commentariolum tuis auſpiciis, tuique nominis fauore in vulgus efferri, multorumque iudiciis ac cenſuris ſubiici; quod vnum nonnunquam viros, quamlibet eruditos, ad lucubrationum ſuarum editionem retardare ſolet ac remorari. Quis eſt enim ea dicendi peritia imbutus, eaque rerum cognitione inſtructus, vt cenſores paſſim tam rigidos, Ariſtarchos tam oculatos non pertimeſcat ac refoi midet? aut quis ſua ſcripta omnibus approbare, omnique ex parte calumniam abs ſe depellere poſſe confidat? præſertim in argumento quod detegit vitia, erroreſque hominum, qui fere ſalutaria monita reſpuunt; eoſque aut odio proſequuntur, aut vellicant, qui illis ad virtutem, ad decus, ad probitatem, ad ſinceram religionem ſunt incitamento. Quod ipſum nuſquam non deplorant ſacri vates iis locis quæ illuſtranda ſuſcepi; qui in eo toti ſunt, omnemque ſuam operam atque induſtriam conferunt; vt quum omnes, tum illos potiſſime

officii

officii sui commonefaciant qui Ecclesiastico munere funguntur, ac diuinis ministeriis sunt addicti, quo subditis absolutum virtutis ac pietatis exemplar exprimant, summoque studio enitantur, ac rationem ineant, qua collapsæ atque inclinatæ Religioni medelam adferre queant, eamque erigere atque instaurare. Illorum enim interest, ac munus delegatum exposcit, vt deuias balantesque ac dissipatas oues ad Christi ouile dirigant, atque ad saluberrima cælestis doctrinæ pascua reducant; vt egenis ac calamitosis, omnique præsidio destitutis subueniant, atque illis aliquid solatii, nonnihil subsidii adferant; vt ingenuos ac bonæ indolis adolescentes, in quibus elucet ac se profert aliquod viuidæ erectæque ac generosæ mentis indicium, liberalibus disciplinis instituí curent, quo aliquando Patriæ vsui sint atque ornamento: vt virgunculis maturis ac coniugio aptis dotem conferant; ne qua pudicitiam expugnari contingat, ac publice vt mercenarias prostitui. Hac enim ratione obtinebimus ne passim tot exsi-

exsistant validi errones ac grassatores nocturni, qui aliena inuadant ac deprædentur, nec tot contaminatæ integritatis puellæ, quæ in lustris ac fornicibus extra legitimam vitæ societatem, corporis sui vsum omnibus promiscue concedunt. Quod dedecus fœdaque vitæ consuetudo ne inter Christianos inolesceret, in fragilem illum sexum sua beneficia ac munificentiam liberaliter contulerunt veteres illi Ecclesiæ proceres; qui quod cæteris virtute morumque integritate prælucerent, ac subditorum vsibus commodisque sedulo prospicerent, Episcopi, præsules, antistites vocabantur: atque à paterno pioque affectu ac propensione in gregem suæ fidei ac tutelæ commissum Abbates ac Cœnobiarchæ; sic vt dignitati & honori solicitudo & cura coniuncta esset. Consopiebant illi tumultus ac dissidia quæ in magnum Reipublicæ detrimentum erant euasura, resarserunt laceratam ac diuulsam ciuium ac popularium concordiam, omniaque reddiderunt tranquilla ac pacata; mitigabant Regum

gum ac Principum irritatos animos, qui sinistris parumque auspicatis nonnullorum consiliis inflammati, grauiora quam pro æquitate, onera subditis inferre meditabantur. Quale exemplum editum est in Roboam Solomonis filio, qui quum in paternam hæreditatem ascitus atque inauguratus, imperio, iuuenum potius quam senum consilio acquiesceret, florentissimum regnum abs se diuulsum alienauit. His ac plerisque aliis præclaris virtutibus enituere veteris Ecclesiæ ministri, atque iis se potissimum exercuerunt, in quibus situs est præcipuus Caritatis fructus, totiusque pietatis ac religionis summa consistit, vt Iacobus Apostolus palam testatur. Nam erigere operosa palatia, magnisque sumtibus exstruere porticus, pauimenta, xystos, ambulacra, peristilia, conuiuari lautius ac magnifico splendidoque ferculorum apparatu, aut denique exquisita cultu opes profundere subleuandis tenuioribus destinatas, alienum prorsus esse debet ab illorum conditione, natura, moribus, quorum pro-

3. Reg. 12.

Cap. 2.

fessio atque institutum frugalitatem ac moderatum rerum vsum exigit, ab omni luxu, pompa, fastu, ambitione, strepitu, aliaque mundana ostentatione remotum. Hæc, vir humanissime, libere quidem, at amanter ac sincero affectu à me amplificata sunt, quoplerique exstimulentur, vt Spartam suam exornent, suamque minam aut talentum auctione conduplicent; illi inquam, qui in clarissima luce hominum versantur, ac velut in totius orbis theatro constituti, omnium ora atque oculos in se conuertunt. Sic enim futurum confido, vt qui nunc multorum animos abs se habent auersos atque alienatos, sibi magna veneratione ac reuerentia deuotos deuinctosque experiantur. Est enim virtus vitæque integritas fauoris ac beneuolentiæ, totiusque humanæ societatis conciliatrix. Qua de re quum nuper in amœnissimo tuo secessu serio simus philosophati, præsente clarissimo ac Senatorii ordinis viro NICOLAO *de* VOOCHT *Iurisperitissimo, ac multa vltro citroque agitata sint, non visum est operæpretium diutius huic argumento*

inhære-

inhærere. Deus optimus maximus, cui, Christi fiducia, vota precesque nostras deferimus, te diu nobis seruet incolumem, ac tuos conatus promoueat, magnaq; incrementa ac progressus conferat. Zirizææ ex Museo nostro Non. Maii, Anno M.D.LXVI.

PASCASII OENII HEICRVCINI IN AVCTORIS ET OPERIS commendationem Carmen.

VEnturo quotquot Medicus clarissimus æuo
Sacrauit, Genium constat habere libros.
Hic tamen inprimis docti suffragia cœtus
Promeritus, nullo fine superstes erit.
Res magnas, res difficileis, res deniq; sacras
Eruit eximium candide lectur opus.
Auctor enim siluas inter reptando salubres,
Cælestis Sophiæ largiter hausit aquas.
Quando vel arboribus, vel humi serpentibus herbis
Accessit prisco tempore tantus honos?
Ecquis credideris sacri tot mystica verbi,
Clausa sub extremo cortice sensa tegi?

Si

Si non assiduo diuinæ Pallados vsu
Lemnius occultas explicuisset opes;
Nullos inuoluet posthac Labyrinthicus error
Flexibus ambiguis, multiplicię via.
Seu per odorato vestitos gramine colles,
Seu per frondosum te iuuat ire nemus:
Non secus, ac Theseus Ariadnes fila sequutus,
Quo te cunque feres, hoc duce tutus eris.
Si iucunda igitur, si quæris idonea vita,
Hanc propera in syluam ferre subinde gradum.
Fatidicæ stirpes, pleno quasi Copia cornu,
Pascendis animis pabula læta dabunt.

AMPLISSIMOS REGES AC SACRATISSIMOS VATES HERBARVM COGNITIONE EXacta fuisse imbutos, desumptæ ab iis tot Metaphoræ ac parabolæ declarant: quæ hic spectandæ exhibentur.

CAP. I.

PRæstantissimos Reges ac magnanimos illustresq; Heroas in ipso etiam armorum strepitu tumultuque bellico, studiose olim excoluisse rem Herbariam, ac stirpium cognitione cum primis fuisse delectatos, præter veterum historias, Bibliorum codices abunde testantur. Quum enim harum rerum inuestigatio amœnissima varietate exornata sit, nec minus habeat vtilitatis, quam oblectamenti non visum est regum amplitudini, nec Imperatoriæ maiestati indecorum huiusmodi occupationibus distineri, præsertim vbi ab vrgentissimis negotiis, ac functionibus publicis respirare, atque aliquid sibi laxamenti impetrare licuit. Hac enim quum animi, tum corporis cultura non minus celebris facta est illorum memoria, non minus illustratus nominis splendor & magnificētia, quam rebus aliis præclare gestis, aut hostibus vel subactis, vel ad internecionem deletis. Sic Mithridates Ponti atque vndeviginti regnorum Rex, propter eximiam herbarum notitiam, & singulare antidoton contra venena morbosque omnes contagiosos præsentaneum, illius nomine insigni-

Reges herbarum cultores.

tum immortale nomen eſt cōſequutus. Lyſimachus, Eupator, Gentius Illyricorū rex, Artemiſia Mauſoli Cariæ regis vxor, multiq́ue alii, præter belli gloriam, herbarum cognitione illuſtres ſunt. Marcus Curius Imperator Romanus poſt deuictum Pyrrhum Epirotarum regem Lucius Cincinnatus, Marcus Valerius Coruinus plantarum amœnitate allecti, procul à ſtrepitu & ambitione ciuili ruri conſenuerunt. Solomon vero regum ampliſſimus, qui præter immenſas opes eam conſecutus eſt à Deo Opt. Maxim. ſapientiam ac rerum cognitionem, vt nullus regum illi ſit comparandus, in herbarum notitia mirifice excultus, exacteq; verſatus legitur, ac diſſeruiſſe non ſolum de piſcibus, alitibus, quadrupedibus, aſtris, ſed de arboribus etiam & ſtirpibus, à cedro Libani vſque ad Hyſſopum qui egreditur è pariete, hoc eſt, à minutiſſima herba ad procerrimas, celſiſſimasq́ue arbores vſque, omnia habuiſſe cognita & explorata. Sunt præter Solomonem proceres aliquot vatesq́ue Hebræi qui paſſim vaticiniis ſuis herbarum nomina effectusq́ue interſerunt, ac comparationes ex iis mutuantur. Quum enim ſtirpes aliæ aliis rebus adhiberi ſoleant, ac nonnullæ alimenti vſum præbeant, aliæ medicamenti, pleræque vtrumque, nonnullæ noxiæ ſint ac naturæ infeſtæ, aliæ ſalutares morbisq́ue expugnandis accommodæ: ex iis Prophetæ appoſitiſſimas ſimilitudines, ſcitasq́ue & concinnas comparationes deſumunt, quibus conciones exornant, ac fidem narrationi adſtruunt. Quum autem multa ſint in humanioribus diſciplinis ac politioribus literis, totaq; philoſophia humana quæ hominum animos affatim oblectant, illorumq; mentes exemplis ac morum integritate imbuunt, tum nulla ad hæc perficienda maiorem vim atque efficaciam obtinent, quam ea quæ ſacri vates, quorum nemo non diuinitus adflatus, concionibus adhibēt, adeo vt quiuis

Solomon herbarum ſtudioſus.

3. Reg. 4.

Sapient. 7.

Varij herbarum effectus.

nis vel in naturæ operibus vel diuinis contemplationibus mediocriter exercitatus, facile perspexerit, quam nō sit sterilis & ieiuna illorum narratio, quam non prorsus infœcunda illorum doctrina, sed vtilis, salutaris, fructuosa. Siquidem Scriptura sacra à cœlesti patre diuini Spiritus afflatu promanans, mentes hominum suauissimo pabulo pastuq; salutari reficit. Quod ipsum Dauid rex indicat, desumpta peramœna similitudine à viridante floridoq; prato ac saluberrimis aquis, quibus armenta maxime pinguescunt & saginantur: *Dominus regit me, nihil mihi deerit in loco pascua, vbi me constituit super aquas refectionis.* Sic quum sibi gratularetur ac plauderet, quod Dei munere in diuidenda hæreditate, vberrima pecora, solumq; ac fundum maxime fœcundum sortitus esset; *Funes,* inquit, *ceciderunt mihi in præclaris.* Solent enim olim funibus extentis metiri iugera, suosq; limites cuiq; assignare ac partiri prata: quod apud nos nūc decempeda peragitur. Huius generis quū innumera exempla in veteri nouoq; instrumento se proferant, non solum in vulgato vitæ vsu & consuetudine, sed ex natura rerū quæ nihil non suppeditat, deprompta: operæ pretiū visum est ista eruere, atq; auido lectori spectanda exhibere, quo illi innotescat, quātus scientiæ ac sapientiæ thesaurus reconditus sit in arcanis literis, quæ nō minus dulcia, quam salutaria hominib. proferunt. Nec sane quisquam ex vllis Philosophorum aut Rhetorū Poëtarumq; scriptis tam vberem & copiosam doctrinæ frugem, tam salutare animæ mentisq; pabulum sit percepturus, quam ex vberrimo atq; inexhausto diuinitatis fonte, illorumq; oraculis quę diuino afflatu sunt prodita. Quod si cui libeat attente considerare atque intime excutere diuina eloquia, quantaqi sint sapientia qui tam salutaria documenta nobis prodiderunt, mentemq; ac voluntatem Dei mortalibus indicant, illucide perspecturus est, quid diuina

Dauidis selectissima similitudines.

Psal. 23.

Psal. 16.

Sacra prophanis potiora.

prophanis præstent, & quam sint res æternę ac solid caducis ac momentaneis præstantiores. Sacros ver vates præter exactam diuinitatis cognitionem in na turæ reb. exquisite versatos, nec vllius disciplinæ fr isse rudes, vel illud argumento est, quod ex intim atque arcanis naturę similitudines & comparation desumant; denique ab animantibus herbis, arboribu elementis, igni, terra, aquis, aëre, fluminibus, riuuli fontibus, cisternis, Oceano, astris gemmis. lapidibu à fulmine pluuia, rore, æstu, frigore, flatibus grand ne, niue, gelu, glacie à satis & semente, à sale à fe mento, à sagena, vetriculo, nassa retibus, ab humor bus qui corpori humano subsunt, vel ab eo prom nant, sanguine, lacte, semine, menstruis, à pariente partu, à scoria, ferro, auro, argento, aliisq; innumer Tropos ac figuratas elocutiones, Metaphoras se Translationes, parabolas, collationes, exempla, sch mata, hoc est, ornamenta verborum & Sententiar & quæ quasi aliquo gestu orationem illustrant, na rationibus suis accommodant; quibus multum luc atque intelligentiæ, plurimum dignitatis ac splend ris concionibus adferunt, mentesque ac animos s cordes atque oscitantes suique oblitos ad veritat cognitionem incitant atque inflammant: improb adducta ex iis rebus similitudine, à maleficiis dete rent, atque ad virtutem, ad solidam felicitatem, a Dei metum & fiduciam extimulant, illisque, om adhibita industria, diuinitatis notitiam insigun probos vero & qui vitæ integritatem consectantu stabiliunt, vtque perseuerent, atque in suscepto ne gotio persistant, sedulo exhortantur: obiter, quod Paulus pręcipit, inordinatos, intractabiles, incompo sitos officij sui commonefaciunt ac salubri placida monitione increpant: pusillanimos & mœrentes s lantur, imbecilles ac labantes fulciunt, collapsos er gunt, lenitate & clementia vtuntur erga omnes, le

Prophetæ omnium rerum cognitione instructi.

Deus vi cogit & blandimentis allicit.

1. Thess. 5.

d iram, ad vindictam ac violentiam tardi, medentur iuxta Esaię ac Christi vaticinium contritis fractisque mentibus, atque animis deiecti, mœstis, afflictis salutarem medelam adhibent; prædicant captiuis remissionem & indulgentiam, occæcatis visum: ita vt diuinæ lucis efficiãtur capaces; calamitosis solatium, iunctis & diaboli tyrannide oppressis, relaxationem & libertatem: eaque omnia elegantissimis parabolis & collationibus in suis passim scriptis perficiunt. Quum autem nemo non prophetarum; inter quos multi regia maiestate existunt: harum rerum specimen exhibeat atque etiam Iesus Christus, quiq; eius nomine apostolicæ legationis munere funguntur, in eodem doctrinæ genere versentur: operæ pretium me facturum sum arbitratus, si obiter commonstrem quanta sit eruditio, quam recondita sapientia, quæ rerum cognitio ac naturæ inuestigatio, quantus ardor propagandæ religionis, atque expulsa omni superstitione & idololatria proferendi cultus diuini in his hominibus, qui diuino spiritu cœlestique afflatu imbuti, tam salutaria nobis prodiderunt, accita ad orationis decus & ornamentum vniuersa rerum natura: quod ipsum patefacere iam meditor. *Esaia 61. Luc. 4.*

De conditione & natura Mandragoræ, quam à Lia sorore eblandita est Rachel.

CAP. II.

INTER herbas virentes ac floridas, quarum innumeras naturæ ac rerum omnium conditor Deus in vsum hominum è terra produxit, Mandragora non infimum locum obtinet, nec prorsus ignobilis est. *Genes. 1.* Cuius quum in sacris Bibliis extet mentio, atque in deliciis habita sit, in edendique vsum expetita: de hac instituti argumenti sumetur exordium. Constituuntur huius stirpis duæ species: quarum vna est foliis lactucæ æmulis, sed angustioribus, saturati vm *Mandragora [illegible] cies*

brosique viroris. Pomum vero emergit è centro imoque stirpis meditullio, quod herbaceo stilo incumbit, auellanæ nucis, nonnunquam iuglandis aut castaneæ magnitudine. Hæc species fœminæ nomine insignitur. Mas vero speciosa magnaque foliorum amplitudine ac pompa luxuriat, lacteo virore perpolita. Primum vero quod ex passis patulisq; quaquauersum foliis è media stirpe prodit orbiculatum ac circinatæ rotunditatis, oui gallinacei vitello aut luteo proisus affine est, odore non sine grauitate quadam soporato, iucundo, radice crassa, pilosaq; ac bifida, a que in humanæ coxendicis aut cruris formam bifurcata. Qua occasione circumforanei quidam impostores ex huius & bryoniæ radice imagunculas cōfingunt humana specie, atq; vtrumque sexum emoliuntur, ac credulæ turbæ persuadent ea forma ac specie è terra enatas. Nonnulli serio prædicant vitalem fuisse subterraneum hunc fœtum, atque ex locis quibusdam funestis eruisse, quibus supplicio affici solent sontes ac facinorosi; qua persuasione rudi atque imperitæ plebi imponunt, atque huiusmodi impostura argento illos emungunt: Belgæ Mandragoræ poma *Deolappelen* vocant, quo nomine & radicem designant, quod mentem amatorio quodam fascino in errorem pertrahant, & quodam modo incantent. Huius pomi fuisse auidam Rachelem summoque eius desiderio occupatam sacri codices referunt. Quum enim triticeæ messis tempore Rubenin rus digressus, Liæ matri attulisset Mandragoras, Rachel sterilis ac sororiæ fœcunditatis æmula, eas sibi concedi offerriq; postulauit. Lia exasperata importuna interpellatione, poma illi denegauit: tandem sopita altercatione hac lege ac conditione res transacta est, vt Lia subsequente nocte mariti concubitu frueretur (nam id alternis vicibus, duabus sororibus vni marito dedicatis perfici solet) Rachel vero potiretur Man-

Pomum Mandragoræ blandimentum amoris.

Genes.30.

Mandragoris, quas ea mente atq; animi intentione à sorore eblandita creditur, quo amabili ac gratioso cum patriarcha Iacobo cōgressu; esu illius pomi, conceptui effici posset idonea. Quum enim inuidia in sororem permota sterilitatis probrum à se depellere atque amoliri cuperet, expostulauit cum marito, quod sterilis degeret, quum soror numerosa prole ferax esset & fœcunda. Iacobus indignatus, se perfunctum maritali munere profitetur, ipsumq; nec culpari posse, nec ignauiæ argui, cæterum fœcunditatem ac conceptum Dei donum esse, illiusq; arbitrio negotium istud perfici. Cæterum an Mandragora fœtificandi vim mulieribus conferat, atq; vtero retinendi seminis efficaciam conciliet, in dubium vocari posset. Quum enim soporifero effectu prædita sit, & impense frigida, hæc qualitas ad tale quiddam præstandum prorsus inefficax censeri solet & inidonea. Quod tamen ita dilui posse video, vt in frigidis humidisque regionibus, atque in vtero humecto & algido tale quiddam perficere nequeat, sed in torrido æstuantique & exusto. Sic in Africa, Hispania, Iudæa, Mauritania, Numidia, Ægypto, in quibus fere regionibus mulieres adustos arentesque habent vteros ac feruidos, tum squallidos ac strigosos, non incommode hoc pomum adhiberi posse crediderim. Siquidem eius esu corpus ad temperiem reduci posse existimo: quum post amplexum & congressum maritalem, soluto in somnum corpore, vterus retinendi vim seminis asciscat, nec id in fumos ac fuliginem euanescat, vt in calido atque æstuante vtero assolet, in quo vtriusque semina minus coalescunt aut vniuntur, sublata omni posteritatis spe; quod multis vsu venisse obseruaui etiam in Belgica, qui ob plus satis calidam vteri intemperiem effœtæ extiterunt, tametsi mariti sedulo illis suam operam præstarent, suoque officio alacriter fungerentur: quin & viri

ex frequenti illo usu concubitu aliquando pudendarum partium vitia contrahunt à ſalſugine atque acri mordacique uligine qua genitali virus infert ac contagione inficit. Huiuſmodi mulieribus, quæ fere ſunt indomitæ libidinis ob ignitos vtentesq; locos poma Mandragoræ inoffenſe, imo magno commodo exhiberi poſſunt, cum pepones, cucumeres, cucurbitæ, melones portulaca lactuca ſolanum aliaq; refrigerantia, quibus intenſus ille feruor ac vitioſi vteri qualitas retunditur, & quo minus concumbenti deleteria ſit cohibetur. Scio equidem multa eſſe ſtirpium genera apud Belgas & Septentrioni obuerſas regiones, quibus quum ſubſit noxia vis & pernitioſa, valetudinem deteriorem efficiunt ac depopulantur, niſi illorum affectus in deſtruenda naturæ temperie coërceatur. Sic omnes herbæ quæ frigida qualitate imbutę ſunt, pipere, zinzibere, & grano paradiſi, quod nonnulli inter ſpecies cardamomi ſtatuunt; condiuntur, quibus refrenatur illarum malitia, & obtunditur hebeſcitque ferocia. Sic fungi, boleti, tubera, aliaq; excrementa terræ Italis ac Tranſalpinis innoxia ſunt: Ciſalpinis vero ac Belgis nocentiſſima ac venenata, niſi condimentis calorificis mitigetur venenoſa illorum qualitas. adde quod in calidis regionibus, quæque Sole affatim illuſtrantur, & incaleſcunt omnia melius matureſcunt; quæ vis efficit vt illa fercula vtpote libidinis incitamenta à delicatis ac ganeonibus in deliciis habita, atq; in excitandæ tentiginis vſum expetita, minus incommodi corporibus inferant. Cæterum Mandragoram odoris fragrantia ac ſuauitate recreaſſe olim Hebræos, Epithalamium ſiue Canticum Salomonis indicat; ſic vt exiſtimem in Iudæa illam in ratione expetitam, ac manibus contractari ſolitam, quod ſuaui quodam odore imbuta ſit non fine vi ſomnifica & ſoporoſa, quæ laſſos & languidos recreat; vt fere eſſe ſolent

qui

qui amoribus dediti sunt, aut aliquem depereunt, tamquam amatorio philtro incãtati. Mihi vero quid de Mandragora acciderit, obiter enarrabo. Quum autem æstiuis mensibus (nam eo tempore poma Mandragoræ se proferunt) semel atque iterum in museo nostro amabilem ac speciosum eius stirpis fructum negligenter collocassem, ita somnolentus sum effectus vt ægre soporem excuti possit. Quum autem obnixe obluctarer somnolētiç, illamq; excussisse conarer, ægre id obtinui, nec rationem tanti veterni inire potui: tandem quum quaquauersum dimouissem oculos, obtulit se a tergo pomum Mandragoræ quo amoto, atque in alium locum translato factus sum alacrior, atque torporem depuli, omnemq; oscitantiam discussi. Cæterum ab hoc suaui olenti, mireque odorato pomo, quod gratiam fauoremque gestanti apud amasium conciliat, Sponsus captat occasionem exspatiandi. Quum enim vernis æstiuisque mensibus omnia frondeant ac nitescant, ac Mandragora stirpesque aliæ odorem suauiter in auras diffundant, Sponsam extra limen & conclaue euocat quo relicta vrbe ruri atque in suburbanis prædiis se oblectet, ac tot passim florentibus herbis & arborib⁹, nardo, viola, liliis, malo punico, mandragoris, ipsaque florescente vite se reficiat. Quum autem singula quæ è terra emergunt verno tempore frondescant, ac florum quum amœnitate, tum fragrantia homini blandiantur, tum ipsa vitis præ ceteris fragrantissimum odorem exspirat, ac naribus suaues halitus effundit; profert hæc sub finem veris flosculum minutum & stellatum festucis ramentisque orbicularis obsitum, vt lichen, vulgo vsnea, colore subspiceo aut flauescēte, eximiæque suauitatis, quo in asterisci formam deciduo, confestim specimen racemorum exhibetur. Odor huius flosculi cerebrum & cor mirifice recreat, sic vt mihi gratissimum sit florescente vite sub vinea.

De Mandragora pomo historia.

pergulata ac pampinis concamerata fornice ac testudine prandium cœnamque absoluere, aut cum æqualibus eruditis fabulis temporis tædium fallere. Huius autem flosculi odor tanti effectus prædicatur, vt venenatas bestias abigat, adeo vt serpentes, colubri, bufones hunc perferre nequeant, sed remotissime ab eo se subducant; ergo circa florescente vite non solum salubris est & peramœna ambulatio, sed etiam secura & tuta; licet enim in herbido thoro ac viridante gramine decumbere, ac sub arbore patulis diffusa ramis opacum frigus capiare, atq; æstum propulsare, vel apricatione Solis radiis incalescere & illustrari, nullo metu aut trepidatione serpentum; qui aliquando latentes in herba delitescunt, atque improuiso obrepunt hominique terrorem incutiunt. Quum autem sponsus (quo nomine Christus à Ioanne Baptista designatur, qui erga suam Sponsam nempe Ecclesiam cœtumque illi fidentium vnice afficitur) nusquam non speciem, & venustatem decoremque Sponsæ amplificet; atque è diuerso Sponsa mutua compensatione illi paria faciat ac vices rependat, quidquid præclarum est, & admiratione dignum in natura vniuersi, cælo, sideribus, montibus, siluis, nemoribus, campis, herbis, flosculis ex quibus suauis odor emanat, arboribus quæ non minus salubres quā spectabiles & speciosos fructus proferunt, vino generoso ac saporis eximii quod ex lectissima vite exprimitur: huc vterque congerit, ac similitudines appositissimas pro vtriusque dignitate producit. Sic nardo Sponsus comparatur herbæ cum primis odoratæ, fasciculo myrrhæ, botro aut vuæ Cypriæ ex generosissima vite decerptę. Sponsus vero amicam lilio comparat ob eximium candorem, atq; odorem suauissimum; adeo vt si pedissequa & quibus stipari solet, Sponsæ conferantur Spinę sint nulla specie, nulla formæ dignitate commendabiles, hoc est, puellę quæ illam

llam comitantur velut hybridæ parumque ingenuæ, nihil habent amabile aut speciosum, nihil spectabile, aut ulla gratiosa venustate visendum. Huiusmodi metaphoris ac figuratis elocutionibus scatet non solum hoc canticum: sed tota passim Scriptura sacra, ita ut amplissimus se campus aperiat, quo studiosus lector possit oblectari, tota mente ac cogitatione à naturæ præstantia in Opificis admirationem erecta. Sumuntur in hoc cantico elegantissimæ similitudines ab iis rebus, qua syncopi atque animi deliquio collapsos erigunt ac spiritus sopitos labantesque instaurant: ut sunt vinum odoriferum, fasciculi manuales & olfactoriola ex redolentibus herbis concinnata ac congesta. Sic sponsa cum languescit ac iam defectura videtur immodico sponsi amore, puellari clientelæ imperat, ut aliquid fomenti adferant, ut odorata quæque naribus admoueant: *Fulcite me*, inquit, *malis, sustentate odoribus, ne deficiam.* Sic etiam nostrates, defectu animi periclitantibus, cinnamomum, caryophyllos, acetum sambucinum, pom citria, & quę sub eodem genere comprehensa limones dicuntur, myrtum, saliuncam, aliaque odorifera olfacienda exhibent, quibus passim Scriptura vtitur, ac salutarem doctrinam designat, quæ mentes languidas refocillat ac reficit. *Cant. 8.*

De Manna cælitus delapsa, tum ea quæ Medicis in vsu est.

CAP. III.

QVOD Hebræi in vasta illa ac siticulosa solitudine Manna pasti sunt, non prorsus naturali causæ adscribi potest, sed Diuinæ potentiæ, quæ tamen naturæ vsa sit ministerio, vti etiam coturnicibus, gregatim in castra delatis, aut quum percussa petra, refocillando populo aqua proflueret, lignoque aqua amara dulcesceret, tum etiam quum Euri *Exod 16. Deut. 8. Num. Psal.*

violentissimo flatu rubrum mare exiccatum transi tum Hebræis patefaceret, ad internecionem deleti insequentibus. Similis est ratio de farina multiplicata & adaucto oleo Heliç & Heliſęi precibus, de coruo illi adferente panem & carnes: quod etiam de Antonio & Paulo Heremita refertur, si Ecclesiastica historiæ habenda fides: de angelo ministrante Heliæ panem subcinericeum & aquę poculum, quibus corroboratus quadraginta dierum ac noctiũ iter emensus, peruenit ad montem Dei Horeb, in cuius spelunca tutus erat à Iesabelis tyrannide, quæ omnes prophetas in mortem crudeliter venabatur. Hæc atque alia admiranda, quæ passim in sacro codice memorantur, Deus iussu nutuque suo perficere potuisset nulla adhibita materia, sed tamen vti voluit rerum naturalium (quarum ipse effector est & moderator) adminiculo ac velut instrumento, eaq; ratione suis prospicere visum est; atque afflictis mentibus solatia adferre. Quod etiam in Ezechia moribundo ac Dei sententia morti destinato obseruari potest cuius apostema, admoto cataplasmate ex ficubus contusis quæ maturandi facultate pollent, ad sanitatem perductum est. quo argumento declaratur, morbis vrgentibus, non respuenda medicamentorum præsidia; sed ea implorata Dei ope, alacriter adhibenda, quibus vita in aliquot annos producitur. Eodem vsus est medendi modo Christus in dispellenda cæcitate mendici, confecto collyrio ex luto & saliua eaque abluta exterſaque in piscina Siloë. Similiter in discutienda surditate, digitos in aures inseruit, immissoque in linguam sputo, loquelam muto restituit. Cuius generis miracula alias solo tactu, aut verbo peregit, ab iis tantum stipulatus impetrandi fiduciam, quam quum inter alios clamosus ille cæcus Bartimæus inter turbę fremitus testaretur; confestim nullo adhibito visibili externoque signo, visum recepit

Exod 15. *Exod*.17. *Num*.20. *Exod* 14. 3.*Reg*.17.

Ezech. 38.

Ioan.9.

Marc.7. *Matth*.9. *Marc*.10. *Luca* 18.

cepit. Quum autem Deus pro immenſa erga genus humanum bonitate ac fauore multis magniſque rebus munificentiam ſuam declaret, tum præcipue inauditis ſtupendiſque miraculis mirandam potentiam patefecit: quod inter innumera Manna demonſtrat tam affluenter ex aëre in terram affuſum, vt numeroſiſſimam multitudinem ſatiaret. Dum enim fremeret confuſa multitudo ſexcentorum millium, Deoque ac Moſi obſtreperet, quod ex Ægypto in tam vaſtam ſolitudinem perducti inedia conficerentur, Deus veſpere incredibilem coturnicum vim & copiam in caſtra coëgit; mane autem ros vndique diffuſus eſt per caſtra, ſolique planiciem: quumque operuiſſet ſuperficiem terræ, apparuit in ſolitudine minutum quiddam, rotundum, tenue, perinde ac ſi pruina eſſet conſtrata humi ſimilitudine ſeminis coriandri, ſpecie bdellii. guſtu ſaporeque ſimilaginis, melle confecta. Quum autem tam ſubita innouatio, atque inſolita rerum facies admirationi eſſet turbulento populo, ac nonnullis ſtuporem incuteret, pleriſque (vt quidam opinantur) contemptum & irriſionem adferret, *Manhu*, inquiunt, quid eſt hoc? Similis eſt illa Chremetis ironia & ſubſannatio in Clitiphonem filium perſonatæ atque ementitæ probitatis. Sed ipſe egreditur, quam ſeuerus; rem quum videas, cenſeas. Cæterum Manna quæ medicis in vſu eſt, calida & humida abſceſſu primo, huic non prorſus diſſimilis eſt; colligitur enim in calidis regionibus aëreum roſſidumq; mel, quod æſtiuis menſibus, ferueſcente interdiu Sole, nocturno frigore in grumos coit, atque in ramenta conglobatur ex defluxu rorulenti humoris ac madore aëreo, omnibuſque paſſim arboribus, herbis, lapidibus incumbit mellita iſta colore flaueſcente, quæ ſingula agitata zacchari more liqueſcit ac palatum fauceſque dulcedine imbuit, quo fit vt gulę & faucium

Num. 11.

Heaut. ſcena 5. actus 3.

asperitatem leniat; verum quum illi subsit medicamentosa quædam facultas zaccharo minus alit; ventrem autem vt cassia fistularis & Cylindracea emollit, sed paulo clementius; quocirca tuto impuberibus, seniculis, prægnantibus pauperibus exhiberi potest, vnciæ pondere, obseruata cuiusque natura ac corporis constitutione. Mannæ autem vel mellis aërei nomine insignitur, quoniam ex halitu ac vapore terræ, calore solis sublato, ex aëre defluit, atque æstiuæ noctis frigore concreta plantis insidet ea propemodum forma ac saporis dulcedine, qua in Bibliis Manna describitur, cuius esu multis annis pasti sunt Israelitæ, ita vt assiduo eius vsu nauseam illis pareret, ac Dei donum fastidirent. Exemi ego aliquando vulgare hoc mannæ genus aut roscidum mel ex plantarum foliis, quum antelucanis horis Academiæ Louaniensis pomœria egressus, perquirendis herbis essem occupatus, desinente potissimum vere, aëre tranquillo ac placido, nullisque ventis incitato. Diuenditur autem adulterinum mel aëreum ex Sena incrustata, zaccharo confecta: verum vbi id ore volutum liquescit, proditur dolus. Colligunt quidem nonnulli circa aluearia, illaque loca in quibus apes mellificant, ac faueum confingunt, excrementa quædam flauescente colore, sapore melleo, quæ nonnulli existimant ex aëreo concretu coaluisse: quum nihil aliud sint, quam excrementiceus liquor & saliua quę á vespis, fucis & culicibus prodiit. Siquidem insecta apum laboribus insidiantur, & mel exugunt, quod obseruantes apes in illa insiliunt, ac turmatim conficiunt: quod indicat Virgilius:

Adulterina Manna.

Geor. lib. 4.
Prima fauis ponunt fundamina: deinde tenaces
Suspendunt ceras: aliæ spem gentis adultos
Educunt fœtus, aliæ purissima mella
Æn. lib. 1.
Stipant, & liquido distendunt nectare cellas.

Aut

Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.

De Lactuca siluestri. CAP. IV.

QVVM Deus pro inexhausta sua bonitate erga homines afficiatur, omnibus modis illorum commodis prospicit, ac saluti inuigilat, suamque munificentiam cumulate illis impendit, non aliud pro tam obuia ac benigna promtaque liberalitate ac gratuitis muneribus exigit, quam summum amorem ac venerationem solidamque fiduciam, qua illi innitimur, atque indubitatam certamque spem concipimus de eius promissis. Commonefacit Deus sedulo oscitantes ac socordes sui officii, suaque beneficia subinde illis in mentem reuocat, ne vel excidere contingat, vel obliuione obrui: atque huius rei causa certos ritus ac statas solennesque ceremonias instituit, non solum in veteri Lege, in qua omnia de Christi eiusque regno typis adumbrata sunt, sed etiam in Euangelio in quo promissa exhibita sunt, atque omnia ad vnicum vsque apicem, vt Christus expirans testatus est, consummata peractaque. Sic signis quibusdam, certisque symbolis ac sacramentis quæ sub sensum cadunt, ac sunt visibilia, promissiones suas, atque erga homines gratiam & reconciliationem testificatur. Siquidem Baptismus signaculum fidei, ac primus in Ecclesiam aditus, Circumcisione ac maris rubri transitu adumbratus nos Deo consecrat, eoque illi inserimur, impetrata per fidem peccatorum reconciliatione. In agni vero paschalis esum surrogata est Synaxis, hoc est, corporis & sanguinis Christi communio, quam palam exerceri voluit, atque in cœtu Christianorum publicitus peragi, ne vnquam intermoreretur, aut obsolesceret mortis & resurrectionis eius memoria, sed continenter in mentem reuocetur in-

Exodi 12. Num. 9.

Sacramenta in quem vsum exhibita.

Baptismi effectus.

Symbolum corporis Christi in quem vsum exhibitum.

insigne illud beneficium, quo genus humanum Diaboli mortisq; tyrannide oppressum, gratuito ac nullis meritis libertati assertum est, atq; impetrata per Iesum Christum pacificatorem omnium scelerum remissione salutem adeptum, Siquidem *Lex per Mosen promulgata gratia autem & veritas per Iesum Christum exorta est.* Exhibitum est olim huius mysterii, quod in Christo expressum est specimen quoddam atque adumbratio dum Abrahamus filium vnicum Isaac victimæ destinat, dum Moses ex Dei præscripto, agni immaculati ac masculi esum instituit eumq; vescendum cum agrestibus lactucis quæ insigni amaritudine sunt imbutæ, præscribit, quo assidue in recenti memoria versaretur miseranda seruitus, qua olim sub Pharaone oppressi sunt: excussoque intolerando iugo, in libertatem restituti. Quocirca instituta sunt agni Paschalis anniuersaria sacra, vt memoriam sibi renouarent eius diei qua olim apud Ægyptios agni sanguine postibus illito à periculo angeli exempti sunt, qui in primogenita Ægyptiorum grassabatur atque incolumes mare rubrum transierunt: quem diem cum primis celebrem & sacrosanctum à transitu angeli qui illos intactus præteriit; denique à mari rubro feliciter magnoque successu emenso appellabant Phase, qui nobis dicitur Pascha, Gallice *passage*, apto appositoque ad huius æui decursum vocabulo, qui nobis in hac mundi impedita ac vasta solitudine ad immortalitatem ac cælestem patriam sedemque beatas sit transitus. Præcipitur autem edendus agnus cum lactucis siluestribus, siue herbis amaris: Siquidem in huius sæculi curriculo omnia amara sunt, acerba, tristia, calamitosa, & quæ plus aloes quam mellis habeant. Sunt qui lactucæ nomine Seridis species designari credunt, & Intyba, hoc est Cichorium, & quæ corrupta voce Scariola dicitur, Belgis, candore *vvitte*, hoc est, candida *Endiuia*, cęruleo flo-

Ioan. 1.

Phase quare institutum.

eaq[illegible]

que in lacinias diſſecto ſpectabilis, hanc ſabulo brutam hibernis menſibus inter acetaria primis enſis inferunt. Hoc ſiquidem artificio tractata amaritudinem exuit, atque eximium candorem adſcit, vt ſunt interna braſſicæ capitatæ folia. Commode autem magnoque ſucceſſu adhibentur huiuſmodi herbæ hepatis obſtructionibus: habent enim amaritudinis ratione abſtergendi vim; qua meatus recludunt, atque oppilationes expediunt. Tertianas quoque febres expugnant, atque icterum ſeu morbum regium, diſcutiunt. fellis enim atque hepatis intemperiem, cui ferè Iudæos eſſe obnoxios color puſtellinus indicat, mitigant Sunt autem iſtæ ſtirpes Virgilio decantatæ in Georg. *nec amaris intyba fibris Officiunt.* ----- *Cichorium hepati ſalubre.* *Georg. lib. 1.*

Rurſus:

Forſitan, & pingues hortos quæ cura colendi *Georg. lib. 4.*
Ornaret, canerem, biferique roſaria Pæſti:
Quoque modo potis gauderent intyba riuis,
Et virides apio ripæ: tortusque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis. -----

Commendat hæc quoque Columella in hortulo, quæ excolenda præcipit tamquam alteram ſucci-nam (ſic enim prouentum hortenſem nominat Cicero.) *Lib. 10.* *De Senect.*

Spargite quæque viros acuunt, armántque puellas
Iam breue Cerephilum, & torpenti grata palato
Intyba iam teneris frondens lactucula fibris.

Congeneres iſtiſque ſunt affines Chondrilla, Sonchus ſiue Cicerbita, & quæ vulgari voce Dens leonis, roſtrum porcinum vocatur, hieracium: quæ omnia lacteo ſucco madeſcunt, ac flaueſcenti floſculo conſpiciuntur; leporibus cuniculiſque gratiſſimum pabulum. Siquidem earum ſtirpium eſu minius hydropicæ animalcula turgeſcunt, amaritudine exiccantur humiditatem. Quocirca earum nonnullæ quæ

non intentius amarescunt, ineunte vere ibi folia te
nerescunt, acetariis immiscentur, in pratis obuiæ
quino generi pabulationem suppeditant, aliæ lac
turgescunt, inuitis hortorum cultoribus erumpu
atque eruncandæ eruendæque sunt, ne salutares he
bas strangulent. Cæterum lactucam illam siluestre
quæ Endiuiæ nomine insignita est, in edendi agni P
schalis vsum adhibitam, velut condimenti loco, n
facile mihi persuaderi potest: quum ob insignem
rentemque amaritudinem quæ linguam vellicat, n
sit esculenta, nisi quum primum emergit, nec adh
spinis in dorso parteq; auersa armata sit: vincit en
Endiuia vulgaris, quæ germana est lactuca siluestr
amaritudine reliquas stirpes quæ succo lacteo ma
scunt. Quocirca medici nouellam ac teneram in
sum medicamenti adhibent, non adultam, quæ a
leata est ac spinulis horret, tum vetustate amares
Intybi vero speciem cocto elixoque agniculo con
menti vice adhibitam prorsus crediderim, nem
Cichorium & Seriolam, ex quorum non solum
liis, sed radicibus etiam acetaria conficere Be
didicerunt: Siquidem radix ad sesquicubiti fere l
gitudinem se porrigit, quam autumno enatam in
leolas ac tessellas dissecant, vt rubram pastinac
quam Carotam vocant, eamque ex aceto & oleo
sperso piperis polline, esitant, vt etiam cucume
crithmum, rapistrum, vulgo *Raiponse*, complura
alia quæ tempestiue suaque anni parte hortus p
fundit.

Quæ vera lactuca silvestris.

De olea, oleastro, oliua, oleo.

C A P. V.

Apoc. 7. VT palma, quæ ponderi non cedit, victoriæ insi
ita Olea pacis index, cuius rei specimen colu
ex arca Noë remissa edidit, quum desinente dilu
Genes. 8. defluxisq; ac subsidentibus aquis, oliuæ fruticer

lit, mitigatæ iræ Dei argumentum. Folio autem est ec arbor salicis aut ligustri, superne viridi, auersa naque parte qua terram spectat albescente atq; inno vt alba populus, flosculo minuto sed folioso, lore luteo, non sine grauitate odorato. fructifera tro est fœcundaque numerosis baccis, oblonga fora atque ouali, quæ vbi maturescunt, atque nigrescere incipiunt, oleoso pinguique succo turgescunt, ex uibus oleum exprimitur articulis firmandis, fouensq; membris, tum mitigandis doloribus accommoum, agilitatem enim vigoremq; iis præstat foris adbitum potius, quam in corpus admissum: eo siquiem corpora perfusa non solum nitescunt, sed robur iam concipiunt; atq; ad obeundos labores reddunur habiliora. Quod indicasse Dauidem obseruo, atque Deum ob huius aliarumque rerum munificenam in immensum extulisse. *Ipse est enim qui germinare cit fœnum & gramina iumentis, herbas in vsum hominum, anem vt vires augeat ac confirmet, vinum, vt cor hominis læticet, oleum vt corpus eo niteat ac vires concipiat.* Quo spectat illud Plinii: *Duo liquores corporibus humanis saluberrii, intus vini, foris olei.* Quin & Samaritanus quo Christus designatur, duo hęc fomenta vulnerato adhibuit, inum, quod abstergit & emundat; oleum quod lenit, quod dolorem mitigat, quod vulnus ad sanitatem erducit: quo indicatur Christum secus quam acerdotes Leuitasque officii sui negligentes, salubri octrina afflictis ac sauciatis mentibus mederi animique vulnera obligare, ac cicatrice ita obducere vt nullum vestigium appareat, hoc est nihil eorum quæ ante commisit, illi imputetur. Oleum autem intus exhibitum, aluum mollit ac lubricam efficit, aspera quæque mitigat, venena paulo ante hausta retundit atque hebetat, eaque innoxia facit, ac ventriculum ad vomitū incitat, quo fere noxia ac perniciosa quæque excutit, efficitque lubrica vi, ne venenatæ po-

Psal. 103.

Luca 10.

tiones venas subeant, mortemque inferant: qua fa-cultate hoc etiam adfert commodi, vt præsumptum temulentiæ obsistat, & ne quis confestim ebrietati succumbat. Præter artis rationem faciunt qui ru-ptis, luxatis, contusis, collapsis, ruinaque oppressis oleum vel butyrum exhibent, vt membra afflicta consolident atq; instaurent, nisi omphaceum oleum, hoc est immaturum, quod nondum maturescente oliua exprimitur. Nam id adstrictionis est particeps, qua vi corporis partes ac dissolutæ coalescunt hian-tes atq; vniuntur. Butyrum vero & oleum maturum inter initia, incisa primum vena, si ætas patitur, non incommode exhibentur ad dolorem mitigandum ac dissoluendum conglobatum concretumque san-guinem; in quem Vsum potionem conficio ex ru-mentis rubiæ internis ac nuce muscata: postmodum consolidantia propinari curo, millefolium, rosas rubras antequam prorsus dehiscere incipiant, ac folia dilatare, myrti baccas, omnes symphyti, hoc est consolidæ species, succinum marinum, quod sperma Ceti vocatur, gnesiam ac germanam mumiam, rha-barbarum, ac nucem muscatam tostam, eaque o-mnia decocta in vino rubro stiptico adstringentis naturæ: baccæ, quæ omni fere nationi oliuæ dicuntur, ante maturitatem lectæ, quum adhuc viridescunt, in muria asseruantur ad pellenda ciborum fastidia, ac nauseam: acuunt enim appetentiam, atque vt amygdalæ amaræ, ebrietati obsistunt. Sumuntur autem ab huius stirpis fructu & floribus à scriptori-bus sacris similitudines concinnæ cum primis & ele-gantes. Sic Iob quum improbo cuique & facinoro-so præmaturum interitum denunciat; *Antequam, in-quit, dies huius impleantur, peribit, & virtus illius arescet, lædetur quasi vua florescens botrus eius, & velut olea proii-ciens florem suum:* hoc est, ante diem ac properata sub-itaque morte conficientur, nec ad ætatem maturam

au-

Quomodo ruina oppressi tractandi.

Potio consolidans.

Oliuarum vsus.

[illegible] cap. 15.

Similitudo [illegible] ex olea.

utad statutum legitimumque vitæ tempus est perenturus, similitudine desumpta ab arboribus ac florentibus herbis, quæ ineunte vere spectatissime prount, ac florescunt: sed quarum flosculi vel vredine reunt, vel ab Aquilone seu Borea decutiuntur. eus enim non finit nefarios diuturna prosperitate ui aut optatum successum consequi, adeo vt quum ultum vitæ superesse possit, atque illud perduci ngius præmaturam mortem illis accelerat Sic legius in Genesi acceleratius oppressisse homines diuium, quod moniti non resipiscerent, nec ad frum se conuerterent, sed in dies in deteriora prolarentur. Et quum Deus Sacerdotibus & optimatis Ephraim minitatur atque inopinatum exitium nunciat ob religionis neglectum, in quem propter rietatem ac temulentiam erant deuoluti, sic in ils per Esaiam iram suam exacuit ac vaticinium fulinat: *Væ Coronæ superbæ, flori decidenti & defluo, & erit deciduus & quasi temporarius ante maturitatem.* Quo dicat illos, cum omni fastu & arrogantia vt flores cussum iri, vt ficus primas & præcoces quæ confem decepta deuorari solent, & æstiui fructus qui in emem asseruari nequeunt. Non dissimile argu- entum amplificat contra Ægyptios, obita Dei none legatione Esaias: *Ante messem totus effloruit Æ- ti populus, & præmatura perfectione germinauit, & præ- dentur ramusculi eius.* Quo designat Ægyptiis tale iddam obuenturum quale præcocibus fructibus primitiuis baccis, ipsisque segetibus & vitibus quæ tinantius erumpunt, atque intempestiue ac præter nporis rationem maturescunt. Citissime enim iusmodi fructus corrumpuntur, nec ad conseruanm vsui sunt. Quo denunciat illorum felicitatem n fore diuturnam. Per Oleam etiam aliasque ores indicantur piorum successus, rerumque o- ium affluentia, & præter hæc progressus & incre-

Cap. 6.

Cap. 28.

Cap. 18.

menta virtutum: Quod ipsum omnibus testatum esse vult David, qui virum pium ac Deo addictum arbori frondosæ & fœcundæ æquiparat, quæ non otiosa est & sterilis sed fructuosa & fertilis. suosque ramos late diffundit, & fructus edit salutares; quibus non tam ipsa, quam alii se oblectant ac reficiunt.

Psal.1.

Cap.17. Hieremias quoque idem argumentum amplificat, atque improbis, qui nulla habita Dei ratione humanis præsidiis innituntur, ac rebus caducis fidunt, omnia aduersa pollicetur: *Maledictus*, inquit, *qui confidit in homine & à Domino recedit cor eius; erit enim velut miricea quæ in siticulosa ac ieiuna terra posita nullum bonum, nihil sentit commodi ex aeris clementia. Felix & beatus qui confidit in Domino, in eoque omnem spem & fiduciam collocat; i. arbori similis est, quæ in irriguis locis consita est. suasque radices ad humorem diffundit, nec æstum pertimescit, quo fere excrescer solent, quæ in arido solo sita sunt: & erit folium eius viride frondosum. & tempore siccitatis fructum proferre non desinet.* Commendatur huiusmodi Metaphoris fiducia in Deum, nec alio deflectendam mentem, alio dirigendum cor, quam ad illum à quo omne bonum promanat, & qui hominibus nihil non præstare sit paratus.

Psal.51. Hinc Dauid Deo potius quam rebus fluxis, caducis Momentaneis innixus, secus quam impii; *Ego*, inqui *sicut oliua fructifera florebo in domo Dei, quoniam confic in misericordia eius.* Rursus quum indicat homin minime otioso, & qui se in Dei eloquiis exercet, berem rerum prouentum, vxori numerosa pro fœcunditatem;

Psal.128. *Beatus*, inquit, *qui timet Dominum & ambulat in viis eius, prosperabitur manuum suarum lab re. felix & beatus ipse erit. Vxor tua sicut vitis fœcunda, in l. teribus domus tuæ. Filij tui sicut plantulæ oliuarum, in circui mensa tua. Ecce, sic beari ac ditescere solet homo qui timet D minum.*

Cap.11. Similiter apud Hieremiam Deus illū, cui vn ce afficitur, quo se oblectat ac reficit oliuam pulch vocat, vberem, speciosam, fructiferā, hoc est, nome ei:

ius apud illum gratiosum est & amabile. Huic Oseas consonat qui ex eodem fonte oracula sua hausit eodem spiritu conciones suas perfecit. *Et erit quasi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani.* Quo designat illos, qui Deo indiuulse adhærent, illiusq; placidis se oblectant, fauorabiles esse illique gratos & acceptos. Vt enim suauis halitus & fragrantia spiritus fouet ac recreat: ita Deum reficit & oblectat odor hominis, qui salutarem illius doctrinam amplectitur, ac Diuinæ voluntati se præbet obsequentem. Sic Paulus quo ostendat illos apud Deum gratiosos esse & fauorabiles, qui eius Euangelium propagant, ac fide alios instruunt: *Christi*, inquit, *bonus gratusq; odor sumus in omni loco.* Et Patriarcha Isaac: *Odor filij mei, tamquam odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Denique in Cantico Sponsa: *Curramus in vnguentorum forum*, hoc est, id quisque efficere studeat, vt pasci possit ac refici salutari illius doctrina, quæ lassos ac labentes fulcit ac recreat, non secus quam suauissimus odor naribus oblatus collapsos animique deliquio sopitos instaurat atque erigit.

Cap. 14.

Simile à rebus odoratis.

2. Cor. 2.

Genes. 27.

De Rhamno aculeato frutice.

CAP. VI.

Rhamnus vbi adoleuit, validis robustisque quaquauersum vallata aculeis, homini si manum incautius admoueat, infesta est: adhærent illi racematim exiguo minimoque petiolo numerosæ baccæ colore croceo, orbiculatæ, magnitudine vel myrti vel iuniperi, sapore acidissimo, quas qui improuiso decerpere tentat, crebro infixo aculeo ac mucronata cuspide manū vulnerat; baccæ vbi dentibus linguaq; atteruntur, vel prementibus digitis contrectantur, croceo succo manus inficiunt: sunt enim flaccidæ & vliginosæ. Quum autem tres sint Rhamni species, ista Zelandicis sabuletis, dumosisque colliculis copiose innascitur, Oceani accolæ *Dunen* vocant, quæ

vox corrupta an à Dumo ac dumeto deducta sit, non ausim certo statuere. Sunt tamen arenosi isti, maritimique tractus passim multis densisque Virgultis, viminibus; spinosisque ac senticosis fruticibus, atque aculeatis stirpibus fœcundi; vt sunt Rhamnus, rubus, Halimus, paliurus, oxyacantha, carduus stellatus, eryngium, Ononis siue resta bouis, prætex insignes alias herbas, quas affatim ea loca suppeditant. Bellonius qui Palæstinam ac Syriam peragrauit, existimat Christi Seruatoris sertum, seu spineam coronam illius capiti implicatam ex Rhamno fuisse confectam,

Psal. 57. quod in iis regionibus nulla alterius generis spina se proferat. Desumit autem Dauid ex spinoso hoc frutice appositissimam similitudinem contra fastum ac tyrannidem, contra factiones & sæuitiam improborum, qui innocentibus insidiantur atque infesti sunt, damnaque inferre meditantur, quorum conatus & molimina irrita fore prædicat & inualida: *Antequam spinæ vestræ, inquit, indurescunt in Rhamnum, vllosque aculeos infigere possint, Dominus velut tempestate quadam*

Locus Dauidis explicatis. *exorta conteret & conficiet vos, infringetque vires vestras & robur imminuet.* Quibus verbis indicat illos fraudes, imposturas, technas, sycophantias, cædes, omniaque hostilia comminisci ac meditari, sed antequam vires illis suppetant ad perficienda quæ animo conceperint, conficientur ætate immatura, hoc est, priusquam adolescant ac vires ad inferenda incommoda sint consequuti, quibus verbis hæc quoque sententia subest, vt ex hac vitæ statione in qua in tenuiores tyrannidem exercent, exturbandi sint, vt ex olla aut lebete eximi solent carnes semicrudæ, quæ non satis elixatæ esui sunt inidoneæ, quum vix calorem conceperit ab igne, qui ex spinoso atque aculeato stridentique rhamno extruitur. Solent enim strues lignorum aut fasciculi ex paliuro, rhamno, iunipero, rubo, vepribus, ac sentibus confecti non solum manibus

bibus tractantium vulnus infligere, sed foco immissi crepitantibus flammis ac stridore quodam horrendo assidentes territare: sic vt etiam fauillas scintillantes atque ignitas faculas in obuios quoque eiaculentur. Hic itaque sensus ex Prophetæ verbis erui debet. Quamlibet illi sæuiant, atque innocentes opprimere tentent: nihil illis ex voto aut animi sententia successurum, sed inopinato ac repentino illorum interitu insontes periculo eximendos. De Rhamno ac desumta ex hac stirpe similitudine nonnulla tractata sunt, lib 4. cap. 9.

De Cucurbita siluestri, vulgo Colloquinthida.

CAP. VIII.

Colocynthis seu agrestis cucurbita Medicis vsui est in expugnanda pituita, & bile tum flaua tum atra quos humores violenter & valide extundit non sine virium detrimento, & reseratis venarum fibris, sanguinis eductione, quocirca coërcetur illius ferocia mastiche, & aliis quæ ventricolo robur conciliant. Fructus huius stirpis orbiculatus est, vbi maturuit, candidus pilæ magnitudine, vel vt malum Medicum seu citrium, quod ab auri colore *aurangium* vulgo vocant, si extima putaminis pars flauescens cultro adimatur, eximiæ nec prorsus ferendæ amaritudinis: quod indicatur in Regum historia. Quum enim Helisæi famulus in rus digressus herbas colligendo pulmento collegisset, inter alias cucurbitam siluaticam, quam vulgus *Colloquinthidam* vocat, ignarus quid esset, in ollam coquinariam coniecit, illisque edendum appofuit, vbi degustassent, *Mors in olla*, conclamant; hoc est, venenum nobis exhibitum est. Helisæus non imperitus naturæ, confestim inita ratione qua amaritudo eximi posset, farinam ollæ immiscuit: quo facto pulmentarium esculentum perfecit, abolito exotico atque alieno sapore quo erat imbutum. Subest

4. *Reg.* 4.

Farina qua rancorem pulmentis eximat.

huic rei ratio Physica, habet enim farina polentaria eam vim, vt extraneum atque amarulentum saporem diluat atque aboleat, præsertim ordeacea, ex qua polenta conficitur, tum cremor massaque polentaria zythi aut ceruisiæ materia, maceratis aqua frugibus: auena, ordeo, ac lupi salictarii floribus quæ triuiali voce lupulus dicitur, quo fit, vt quoniam ceruisiæ potus ex istis fere conficitur, qui ex hoc liquore vuidi sunt, ac zytho madidi, quod identidem vsuuenit inferioris Germaniæ populis, lupulo & auena perfusi. Cæterum quotidiano experimento comprobatum habemus salsam atq; amaram aquam dulcescere admixta polenta, siue ex ordeo confecto cremore qu... ex hac stirpe est concretus liquor, vt etiam lomentum ex farina fabacea, adeo vt duarum horarum spatio mitescat ac poculenta efficiatur, citraque offensam in corpus admitti possit.

De salice. CAP. VIII.

SAlix nota arbor, à saliendo nomen sortita, quo... celeriter assiliat ac confestim arborescat, Belgis simili etymologia *vvillige* dicta, quoniam prompta e... ac voluntaria in crescendo. Quum autem huius stirpis plures sint differentiæ, ea Belgæ æstiuis caloribus cœnacula adornant, atque etiam virenti hac frond... ac pampinis, ægrotantium lectos velant, quæ Virg... lio *glauca* dicitur, quod ad albedinem vergat: hæc s... quidem gratum odorem in auras diffundit, atque a... ris feruorem æstumque mitigat. Ex hac Deus per E... saiam similitudinem cumprimis elegantem desumi... qua pollicetur piis omnibus qui illi fidunt, rerum o... mnium affluentiam, vberem annonæ ac rei frumen... tariæ prouentum, prosperum in omnibus negoti... successum, nec solum externa bona & quæ corpo... inseruiunt, se exhibiturum confirmat ac pollicetu... sed solida & æterna, quæq; mentes quamlibet arid... & sit...

Cap. 44.

ſiticuloſas vberrimo Spiritus diuini pabulo foue-
at, atque inexhauſto Diuinitatis fonte perfundant,
ua irrigatione mœrentes arenteſque animi in opti-
am ſpem eriguntur, atque vberrimos fructus amo-
s & charitatis erga Deum & proximum proferunt.
c enim concionem ſuam ordirur Vates eximius,
que huius ſeriem proſequitur; *Ne timeas aut me- concutiaris ſerue mi Iacob quem elegi: nam effundam aquas per ſitientem, & fluentem ſuper aridam, perfundam ſpiritu eo ſemen tuum, & benedictionem ſuper ſtirpem tuam, ita vt raminum more germinent, & quaſi ſalices iuxta profluentes quas.* Vt enim ſtirpes in locis irriguis conſitæ ſpecta-
iſſime frondeſcunt ac foliorum pompa luxuriant;
ta animus humanus ſalutari doctrina perfuſus ac
Diuini ſpiritus fonte irrigatus, omnium virtutum
plendore nireſcit, ac ſolida viuidaque fide fultus fu-
iſſime ramos diffundit, ac ſolidis Deoque acceptis o-
peribus exornatur, vt arbor fœcunda fronde & fru-
ctibus, quæ alios etiam reficit ac fructibus ſatiat. Iu-
dæi abducti in Babylonia, omni ſolatio deſtituti, ſu-
penderunt in ſalicibus citharas ſuas, quibus modu-
ari ſolent diuinos hymnos ac cantilenas gratulato-
rias Deo viuenti, omniaque queruntur in tam triſti
exilio, lamentoſa, lugubria, funeſta, amara, luctuoſa,
ita vt nulla ratione induci potuerint, quo vllum lætì-
tiæ argumentum proferrent, ſcite tractandis organis.
Appoſite in ſalicibus ſuſpendiſſe deſcribūtur à Pſal-
mographo inſtrumenta Muſica, quum hæc arbor
ſterilis ſit & frugiperda, & quæ vt polluti ſemen ante
maturitatem obiiciat; his accedit quod amara ſit, nec
admodum ſpectabilis & amœna vti platanus, palma,
cedrus, cupreſſus, terebinthus, quocirca huic arbo-
ri accommoda aptaque exilii comparatio, & quod
eius ramis citharæ affixæ ſint. Vt enim ſalix amari-
tudine imbuta eſt, nec admodum ſpecioſa aut aſpe-
ctu grata; ita exilium & tranſmigratio in Chaldæam

Simile à fructuantibus arboribus.

Pſal. 136.

fuit acerba, tristis, amara, calamitosa Iudæis, eoque magis quod identidem recrudesceret dolor, & acerbitas renouaretur continenti recordatione Sionis & vrbis Hierosolymæ, ipsiusque augustissimi templi, in quo sacris carminibus Deum soliti sunt honorare. Tantus siquidem mœror illorum animos occupauit ob conculcatam sacratissimam religionem, atq; abactos prophetas, vrbemque dirutam ac solo æquatam, vt nulla oblectamenta, nulla solatia admitterent, nec vllis blandimentis perpelli potuerint, vt sacris Deoque dicatis cantionibus alienas profanasq; aures demulcerent quum ad irridenda sacra modulamina essent arrecti, qua petulantia victis dolor non sopiri, sed recrudescere cœpit ac redulcerari. Siquidem vt habet Prouerbium, *Musica in luctu, importuna narratio.* scite itaque ab iis responsum.

Hierem. Threnor.

Eccles. 2.

Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena, atque inter illos qui nostræ miseriæ & calamitati non indolescunt, sed insultant ac subsannant eum cultum quem exhibere consueuimus Deo immortali? itaque frustra fatigant nos, vt illos oblectemus citharis nostris, quum & nos, & Deum Hebræorum despiciant, ac dentatis dicteriis exagitent.

De Saliunca. CAP. IX.

Saliunca quam nonnulli Celticam nardum existimant, pusillus est frutex non in eam altitudinem assurgens, in quam nostra *Lauendula.* Siquidem ab humo se non attollit: quod Virgilius annotauit, ducta comparatione a nonnullis stirpibus in commendationem eius qui scite calamum tibiamque inflare nouit, atque æmulo peritiorem pronunciauit;

Eclog. 5.

Lenta salix quantum pallenti cedit oliuæ,
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis:
Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.

Digeritur autem Saliuncula in fasciculos manuales & ol-

æ olfactoriola quæ subinde naribus admoueri so-
ent, vel instaurandis fouendisque cordis viribus, vel
bigendis tetris odoribus, ne spiritus contagione a-
qua inficiantur. Est enim eximiæ suauitatis, sic vt
estibus ac tegeticulis lodicibusque interposita, gra-
ssimo illa odore commendet, ac tineas blattasque
bigat: quod etiam Belgæ moliuntur pseudonardo
ue *Lauendula*, qua passim scatent excultique sunt
pud Belgas horti, spicato cæruleoque aut cæsio flo-
e, caloris tam intensi vt caput grauedine inficiat.
Non defuerunt nostra memoria hospites & caupones
uidam, qui aquam lauendulæ è turbine aut meta
illatoria, quam *Alembicum* vocant, iniectam vino
mmiscerent, quo generosius videretur, minusque
ilutum, & facilius inebriaret: qua impostura id in-
ommodi consequuti sunt conuiuæ, vt postridie a-
errimo capitis dolore sint affecti, qui vix vllis reme-
iis discuti aut mitigari potuit, nisi adhibita somnifi-
a potione, aut aqua frigida, vel sero lactis affluenter
austo. Cæterum Deus qui suis amplissima quæque
ollicetur & præstat, ex hoc exili ac minuto frutice
omparationes desumit: *Montes & colles*, inquit, *can-* *Isaia 55.*
bunt vobis laudes, & omnes arbores plaudent manu: hoc
t, omnes gratulabuntur & applaudent vestræ feli-
itati, singuli vobis honorem deferent, & magnifice
udes vestras deprædicabunt, quod excusso iugo, Dei
eneficio salutem sitis consequuti, atque illius mu-
ificentia ad amplissimam dignitatem euecti, tantis-
ue donis ac muneribus exornati, finito tam tristi at-
ue acerbo exilio. *pro saliunca assurget tibi abies, pro spina*
nus, & pro vrtica crescet myrtus: Quibus verbis signi-
at omnia istis futura incremento, atque optatos
rosperosq; successus habitura, ita, vt prominutis ab-
ectisq; herbis aut etiam noxiis spectatissimæ arbores
fructiferæ sint emersuræ. Hæc autem non solum a
externas ac temporalia bona, sed ad externas do-

tes,atque animi mentisque decus & ornamenta re
ferenda sunt: vt pro ferocia, violentia, sæuitia, fastu
Galat. 5. arrogantia, superbia, atque animi elatione; quæ (v
Paulus testatur) non dubia sunt carnis opera, succe
dat clementia, humanitas, mansuetudo, lenitas,co
mitas,placabilitas,beneuolētia,benignitas, ac pler
que alia quæ inter fructus spirit⁹ ab Apostolo referi
tur, sic vt expulsa iniustitia, iniquitate, nequitia, a
quitas,iustitia,probitas elucescant; pro luxuria, lib
dine,prodigalitate, pudicitia, moderatio, frugalita
temperantia se proferant; pro ignauia, desidia, to
pore, somnolentia, alacritas, fortitudo, magnanim
tas, infirmarum rerum contemptus & despicienti
præstantia virtutis substituantur. Sic inuerso reru
ordine pro vitiosis ac deprauatis affectibus vel poti
perturbationibus,quæ mentem à ratione,à naturæ
Dei Lege auertunt; pax & tranquillitas quam pa
fiducia in Deum, animum placide ac secure regat
moderetur.

De herba Borith, quæ medicis veteribus Struthion *vocat. Mauritanis Arabibusq́, scriptoribus* Condisi, *cui a nis recentioribus vocata* Saponaria, *&* herba full nia, *Belgis* Zeep cruydt *quod vt smigma eluendis m culis adhiberi soleat.*

CAP X.

QVVM populus Iudaicus paulo ante vrbis ex
dium inquinatissimis esset moribus, multisq
horrendis flagitiis ac sceleribus contaminatus, sic
ad summam impietatis nihil esset reliqui, Deus e
ganti similitudine illos perditos ac profligatos p
nunciat;nec vllis, quamlibet præsentaneis remed
ad saniorem mentem,ad integritatem vitæ, ad de
Cap. 2. Hieremia explicatum. virtutis posse perduci. Quum enim à sacratissima
ligione, Deique cultu ad idololatriam defecissent
liunde quam à Deo viventi salutis præsidia con
gere cœperunt,aliunde responsa petere atq; orac
scit

scitari. quum etiam hoc accederet ad impietatis cumulum, vt insontes non clanculariis insidiis conficerent, sed aperte ac passim in triuiis nulla iustitiæ reuerentia, nullo legum metu. adeo vt nihil se commisisse haberent persuasum, ac ne tantillum mali perpetrasse, aut si quid patratum est, ac scelus admissum, persuadent sibi à veritate deuii atq; errore impediti, facile abstergi atque elui posse maculas & sordes cõtractas cultu quodã alieno ac superuacaneo, qui Deo ingratus est & detestabilis. Quocirca quum Deus videret illos, contempto suo præcepto, inanes spes fouere, ac fallaces rationes ac modos comminisci, quo se puros præstare conentur, iisq; sibi plaudant ac sedulo persuadeant omnia salutaria cõsequutos: Deus, ne illi pereat suus honor & magnificentia, expostulat cum populo suo, quod alio se conferat, alias cisternas ac scrobes eruat, quod alio properet quam ad fontem aquæ viuæ, quæ non cœnosa est, non fæculenta, non exitiosa, sed suauis & salubris. Sic autem instituit cum defectoribus expostulationem, ita vt singulatim quemque illorum appellet: *Ego*, inquit *te plantaui vitem electam & generosam, atque lectissimo semine præstantissimis malleolis ac sarmentis conseui: qui fit vt in prauam*, hoc est, *alienam ac degenerem spuriamque vitem conuersa sis?* Et quo ostendat non facile elui posse maculam aut næuum aspersamque animo labem. *Si laueris*, inquit, *nitro & multiplicaueris herbam Borith, maculata tamen eris coram me in iniquitate tua.* Quo indicat, tametsi in speciem primaque fronte excussisse sordes, atque eluisse maculas videaris, superstitioso quodam cultu, quam tu ipse tibi fingis, & obscuras Dei gloriam, fictaque religionis vmbra numquam tibi persuadeas Deum tali ratione posse placari, aut te pristinum nitorem consequi: alia ineunda ratio, alius excogitandus modus, quo posses nitescere, & factori tuo reconciliari, excutienda prorsus ex

Hier. 2.

animo idololatria, hoc eſt, adulterinus, ac fictitius
cultus, alteri quam Deo attributus, amplectenda vita
integritas, extirpanda è mente omnis nequitia, vni
Deo firmiter inhærendum, illique omni fiducia sta
biliter innitendum, alioqui externis rebus cultuque
commentitio ac ſuperſtitioſo quem Deus non exigit
nec præſcripſit, ſibi ſalutem atque animi puritatem
polliceri, non ſolum inane & ſuperuacaneum; ſed
etiam damnoſum & Dei maieſtati iniurium. abſter
git quidem atque emaculat ſordes Struthion ſiue
lanaria quæ laneis veſtibus candorem adfert, cutem
expoliunt ac lentigines næuosque abolent ſmegma
ta, verum nihil excogitari poteſt tanta abſtergendi v
ac facultate præditum, quod animæ tuæ ſordes poſſ
ſet eximere; quod plus ſatis inolitam penitusque
infixam labem poſſit eluere. Qui enim morbum
ſuum non agnoſcit ac ſalutarem doctrinam à fide
medico oblatam reſpuit, inſanabilis eſt & deſpera
Cap.3. tus, cui medicinam adhiberi Hippocrates vetat, illo
que digniorChriſtus deferendos præcipit, vbi omnem
operam ſtudiumque illis conſeruandis impenſum eſt.
Matth.11. Cæterum Deus apud Malachiam ſe Angelum miſſu
Marc.1. rum pollicetur qui viam præparet; quo vaticinio Io
Luc.7. annem Baptiſtam deſignari Euangelium teſtatur, ac
Eſa.40. ſtatim venturum Dominatorem, hoc eſt, Chriſtum
qui multa innouabit; multamque operam inſume
corrigēdis illorum vitiis formandisq; moribus, quo
rum intereſt populum ſalubri ſanaque doctrina im
buere: *Ipſe eſt enim quaſi ignis conflans & quaſi herba fullo
num, & ſedebit conflans & emundans argentum, & purgabit
filios Leui, & colabit illos quaſi aurum & argentum*, hoc eſt
puros reddet, nitidos, terſos, expolitos adempta o
mni rubigine & ſcoria vitiorum vt in fornace aut of
ficina argentaria expoliri metalla ſolent. Itaque pri
ſtinum vitium eſt miniſterio, abſterſis ſordibus, orna
tum ac nitorem adiicere, neque culpari poſſent tan
quam

iam contaminati sceleribus qui Dei munia obeũt
trisque functionibus destinantur; quocirca simili-
dinem desumit à rebus externis eamque ad aui-
um transfert. Siquidem fullonia herba siue Stru-
hion incredibilem vim obtinet in eluendis maculis,
que imbuendis candore lanis; pollet enim vi abs-
rsoria; adeo vt etiam pituitam è capite eliciat, ac
rnutamentum moueat tanta violentia, vt partum
nortuum excut at.

De Cocco vermiculo, Conchylio, Murice, Ostro.

CAP. XI.

FRutex est pusillus exilibus ramis, folio aculeato,
cui annascitur coccus seu granum tinctorium,
uod colorem rubrum ac rutilantem exhibet aspe-
u gratissimum, oculisque amabilem: cuius tinctu-
aur succo imbuta lana aut byssus, exuberantissime
ireque splendido rubore illum inficit. Inuenitur
iam in aquifolio vel acrifolio potius, qualis est ar-
or Belgis vulgaris, folio læuore perpolito; quaqua-
ersum aculeato, perenni virore, vt cui numquam
olia decidant. Ex hoc grano Coccinea vestis no-
nen obtinet, cuius in Bibliis sæpe fit mentio, vermi-
ula, muricata, qualis est rosis rubore perfusis, ostri-
a, quisquiliata quæ purpureo colore flagrat a que
mabili rubore collucet, oculisque blanditur, qui
olor Imperatorum ac regum paludamentis dicatus
st, ac purpuratorum apud Romanos pallis ac gale-
is. Sic in Cantico sponsæ rubicunda labra, vittæ *Cap. 4.*
occineæ comparantur. Sic puellæ Belgicæ venusta- *Cap. 2. &*
is studiosæ labella corallina & coccinea moliuntur. *7.*
osuæ defuncto Mose, dux Iudæorum constitutus, *Matt. 27.*
pallium coccineum gestasse legitur. Sic Christus in *Cap. 17.*
udibrium affectati regni chlamyde purpurea indu- *& 18.*
tus describitur: In Apocalypsi vero mulier illa scor-

tatrix, quæ domum suam patefecit omnium cupiditati, insedisse describitur bestiæ coccineæ, eaque mulier induta erat purpurea coccino, auroque deaurata, & gemmis, & margaritis, habens poculum in manu sua plenum abominationibus, & immunditia libidinis suæ. Et fronti inscriptum erat mysterium Babylon, Romanæ vrbis typus & figura, vt Hieronymus interpretatur: quibus insignibus fastum indicat, superbiam, arrogantiam, mentem sanguinariam atq; innocentem cæde cruentam. Diuitem vero illum epulonem præter sumtuosas mensas atque apparatum ferculorum, indutum fuisse purpura & bysso historia Euangelica testatur, nulla humanitate, nullo pietatis in egenos & miseros affectu. Ex huius succi rubicundo colore desumitur apud Esaiam comparatio, atque instituitur concio cōtra illos qui innocentum sanguini inhiant, atque innoxios opprimere meditantur, eosque Deus ad saniorem mentem reuocare, atque vt resipiscant, vt à sceleribus resiliant, amanter exstimulat, quod si obtineri possit, pollicetur amnestiam, hoc est, omnium scelerum obliuionem, quamlibet horrenda fuerint & enormia, adeo vt culpari sustineat, ac violatæ fidei, ruptiq; fœderis crimē subire nō recuset, nisi stet promissis, ac præstet quod sit pollicitus. Sic n. cum illis concionē instituit: *Abluite manus vestras sanguinolentas, mundos vos præstate, auferte malum cogitationū vestrarū ab oculis meis, desinite agere peruerse, studete æquitati, subuenite oppresso, pupillos subleuate, viduis patrocinamini, si fuerint peccata vestra vt coccinum. fient niue cādidiora. & si rubra vt vermiculus*, hoc est, purpureus & conchyliatus color, qui ex marina concha eximitur, *velut lana alba erunt*. Quo indicat quamlibet scelera vestra cruenta sint cæde & sanguine innocentium, facile expiari posse, atque elei pœnitentia ac fiducia in Deum, conceptoque emendatioris vitæ proposito. Cæterum vestes coccineas seu muricatas ac

Luc. 16.

Esa. 1.

urpureas, denique & bombycinas, quas Belgæ ob uiſtiſſimam lini lanæque texturam *keſpen* vo-it & *bombazyn*, & præter hæc ſericas & holoſericas, in Aſiatica Scythia olim confici ſolent, in vſu ſe Hebræis, eaſque ad decus & ornamentum cor-is, ad honeſtatem, nonnumquam ad luxum, & npam inanemque oſtentationem adhibitas Bi-rum codices paſſim teſtantur. Vnde apud Hie-iam Iſrael inſultat ac dira minatur, quod deſer-eo à quo omnis ſalus dependet, ſe idolis proſti-tamquam adultera, alienis ſe oculis exponit, or-que exotico ſe comit ac polit, vt illos in ſui a-em alliciat. *Quum* (inquit Dominus) *magna ſit eſtrages ac vaſtitas, omneſque fortes in fugam verſi ad ardua atque hoſtibus inacceſſa ſe conferant: tu vero per-& vaſtata quid facies? Etiamſi veſtieris te coccino, & or-ſis monili aureo, & pinxeris ſtibio ſeu fuco oculos tuos, fru-omponeris, deſpiciunt enim ac deſpuunt te amatores tui.* Cap 4. l prorſus afficiuntur ornamentis politiſque tuis bus, ſed in animam vitamque tuam ſunt inten-zechiel quoque Dei nomine non minus acerba ntiat Samariæ & Hieruſalem, quos adulterii in-iat, quo nomine Idololatriam atque à Deo de-onem deſignat. Vt enim inexpiabile ſcelus eſt teſtandum violatum coniugium, hoc eſt, legiti-indiſſolubilis vitæ ſocietas contaminata adul-: ita etiam exſecranda res idololatria, qua Deo nti ſuus honor, ſuum decus & gloria adimitur, e in alium transfertur, eo autem in illos incan-t acerbius, quod non ſolum in lucis vmbroſiſ allibus gentilium more ſuas aras, ſtatuas, delu-dornarent, magnaque pompa & vitulorum ap-u ſacra ſua peragerent: ita vt legitimus cultus i poſſit, in eoque ſalutis columen conſiſtere; uod accitis ac conuocatis etiam exteris in æde dicata nefaria ſacra perficerentur, ſæpe (in- *Idololatria adulterio comparatur.*

quit) *spectatoribus omnia magis augusta sanctaque viderentur, in illorum gratiam lauisti te & depinxisti stibio seu fuco oculos tuos ornataque mundo muliebri sedisti in lecto pulcerrimo, instructa mensa ante te, super quam thymiama sive suffimen, unguentumque meum posuisti, adhibito tamquam in solemni festo exsultantium strepitu.* Itaq; is cultus qui mihi offerri debuit, exhibitus est idolis ac dæmonibus astante confusa multitudine ex gentibus conflata, qui eadem qua tu, fruuntur insania.

De Paliuro aculeata stirpe, cui sanguinarii comparantur atque insidiosi, quique ad inferenda damna prompti sunt.

CAP. XII.

QVVM nusquam non Prophetæ vitia infectentur, illorumque rabiem ac ferociam reprimant, qui hominibus infesti sunt, atque ad injuriam damnaque inferenda prompti: horum nonnullos lupis, leonibus, pantheris, colubris, aliisque infestis belluis, denique vulpibus & mustelis insidiosis animalculis componunt: nonnullos aculeatis ac senticosis stirpibus assimilant. Sic Micheas vates deplorat extinctam religioné, pietatem proculcatam, cultumque diuinum prophanatum, omnes ab integritate collapsos, nec aliud, quam fraudes, sycophantias, technas, imposturas, insidias, omniaque hostilia meditari. In hunc itaque modum scelera illorum amplificat; ac singulorum improbitatem exaggerat in immensum, à spinosis aculeatisque stirpibus desumpta similitudine. *Periit ex terra sanctitas*, exulat probitas, *& rectus* atque integer, *inter homines non est, omne sanguini inhiant, & vir fratrem suum ad mortem venatur & malum manuum suarum dicunt bonum*, hoc est, suis erroribus blandiuntur. *Princeps postulat, & iudex in redden do est.* h. e. in omnibus acquiescit & obsequitur illius postulatis, nullaq; habita aut obseruata iuris æquitate, sinit illum omnia pro arbitrio ac voluntatis im peri

Cap. 7.

perio agere, vel tenuem plebeculam arrodere atque exactionibus opprimere, vel tyrannidem in tenuiores exercere. *Qui optimus ex eorum numero, est quasi Paliurus, & qui probus & integer tamquam spina in sepimentis.* Quocirca huiusmodi hominibus in imperio constitutis, eum rerum statum futurū indicat, vt delatoribus passim inquirentibus in ciuium vitam, mores ac studia, non satis tutùm sit cuiquam fidere, aut sua arcana committere, ne familiari quidem atque intime noto. Ingruente enim huiusmodi tumultu, atq; habita de ciuium opinionibus quæstione, exploratisq; illorum sententiis, labascunt multorum animi, atq; amicos non solum deserunt, sed nonnumquam produnt; quod euenturum Christus etiam vaticinatus est. Itaque in tam dubia ac vacillante multorū fide; *Ab ea, inquit Propheta, quæ cubat in sinu tuo, custodi claustra oris tui,* hoc est, ne vxori quidem mentem tuam patefacias: *quia filius contumeliam facit patri, & filia consurget aduersus matrem, nurus aduersus socrum suam. Et inimici hominis domestici eius:* in tanto rerum humanarum æstu, ac tam turbulento Reipublicæ statu, quo præsidio quisq; se fulcire debeat obiter commonstrat: *Ego autem Dominum respiciam, exspectabo Deum seruatorem meum: Exaudiet me Deus meus.* Propter summam fiduciam erga Deum, & quod totus in illo conquiescit, ab eo pendet, salutem sibi pollicetur, ac præsentaneū auxilium contra potentiam, ac fastum, ac superbiam, contra sæuitiam ac nocendi rabiem. Quū enim Deus mansuetus sit, placidus ac mitis: illi rabidi sunt, feroces, crudeles, inhumani, atq; vt sentes, tribuli, spinæ, atq; arbores aculeis armatæ, quibus innocentib. damna atq; detrimenta inferunt. Quamobrem desumitur in hac concione ab arboribus validis firmisq; aculeis vallatis similitudo, qua hominum improborum naturam & conditionem ad amussim exprimat; Siquidem paliurus spina alba quæ mense Maio, can-

Matt. 10.
Marc. 13.

Nusquam tuta fides.

dido ac suauiter olēte flosculo passim in dumosis locis ac sepibus conspicitur, sentes, rubus, Crespinus; quæ pharmacopœis *Berberis* dicitur, foliis, floribus, baccinis vel acinis racemisq; oculis blandiuntur, atque aliquem in eduliis vel medicamentis vsum habent: sed manibus tractantium noxiæ sunt, si incautius ac parum considerate prehendas: ita fucati homines & fallaces in speciem blandi sunt, amabiles, sed qui arrepta vel obseruata leuissima occasione pūgant ac vulnus infligant. Est autem Paliurus Theophrasto, Virgilio, Plinio, Dioscoridi, Columellæ decantatus, sed non omnibus eadem facies exprimitur, tametsi omnes fateantur sepibus muniendis accommodam, quod minacibus aculeis pecus atque homines, qui hortorum fructibus insidiantur, arceat, non prorsus dissimilis oxyacanthæ, siue acutæ spinæ, quod mense Maio spectatissime floreat, exiguo quidem & minuto flosculo, cui in medio rubicundæ quædam festucę insident, sed quæ candore & suauitate eximia commendabilis sit, adeo vt nemo non apud nostrates hac fronde ædium vestibula exornet, ramis in vrceis asseruatis, atq; e aqua identidem irrigatis: vbi vero arbos hæc deflorescere incipit, baccas exhibet primum virides, oblongas, maturitate rubentes, ossiculo intus lapidoso quod ambit membrana, intus pingui vnctoque sapore imbuta, quo vtimur in atterendis calculis, ac leniendo vesicæ meatu.

De Gith: quæ Græce Melanthion, *vulgo à nigrore* Nigella *dicitur, Belgice* Swarte, *Nardus ob odoris suauitatem, tum aliis stirpibus desumta comparatio.*

CAP. XIII.

Cap. 28. ESaias quem alias testati sumus rerum naturę peritissimum, in illustranda sua concione ac vaticinio, quasdam stirpes, earumq; & flores & semina narrationi

tioni accōmodat, nempe Gith siue Melanthion, Cuminum, Triticum, Hordeum, Milium, viceam, speltā vel zeam, quæ vulgo notissima sunt, & quum armentis pabulum, tum hominibus alimentum suppeditāt. Gith, vulgo Nigella, passim in hortis obuia est. frutex cubitali altitudine, aliquando maiori pro soli vbertate, vt Zelandicis agris assolet, foliis feniculareis, tenuiter dissectis, flore cæruleo quo euanescente capitulum se exhibet in summitate papaueraceum, corniculare, oblongum, membranarum septis ac loculis distinctum, cui semina includuntur nigerrima, porri seminis non absimilia sed odoris fragrantissimi, quod olim panis crustæ inspersum, antequam is furno immitteretur, grato sapore illum commendabat: verum is vsus nunc apud Cisalpinas nationes in dissuetudinem venitatq; exoleuit, ipsoq; semine Medici ad catarrhos discutiendos vtuntur, ad enecandos lumbricos ventri admodum infestos, ad dentium dolores leniendos, ad menstrua vrinasq; ciendas, ad abolēdas lentigines, næuos, maculas, tum fœda vitia quæ extimam cutem deformant. Cuminum Belgis nomen retinet (*komyn*), vulgo semen vulgatissimum, quo plebeii in discutiendis flatibus, in sopiendis intestinorū doloribus ac torminibus, in hernia flatuosa reprimēda vtuntur, cui ego nigellam & lauri baccas commiscere soleo, & milii farinam, cuius etiam in hoc capite Propheta meminit. Hordeum, fruges nota quinto generi gratissimum pabulum, quo etiam in annonæ penuria ac tritici raritate, plebecula vtitur. Medici huius decocti cremore & ptisana vtuntur in æstuosis febribus ac pulmonis atq; vocalis arteriæ vitiis, præsertim quum ex salsa pituita aut flaua bile illæ partes vel exasperatæ, vel exhulceratę sunt admixtis violarū aut buglossæ flosculis. Ex huius quoq; frugis polenta aut maza Belgæ sapidissimum liquorem eliciunt, qui iis Ceruisia dicitur, colore vt coctori visum est, fuluo,

Cuminum.

Hordeum.

croceo, luteo, flauescente, rubicundo, spiceo, præsertim vbi fæx & spumosum excrementum, quo Belgæ in pinsendo pane vtuntur, subsederit. Tunc enim gratissimum colorem adsciscit, vt vinum Creticum, vel illud exoticum, quod *Bastardum* vocant, ac saporem vinosum, qui non secus quam vinum, temulentiam excitat.

Triticum. Triticum, inter frumentacea præcipuæ nobilitatis, ex cuius farina, simila, similagine multiplicis differentiæ panis conficitur, syncerus, secundarius, nauticus, furfuraceus, & aliquot adhuc genera quæ recensere superuacuum. *Milium.* Milium frumenti genus, cuius quum plures sint differentiæ, Sarmaticum, Indicum, Hispanicum, omnes apud Zelandos spectatissime crescunt, Saracenicum vel Indicum, grano vel rubro, vel flauescente; ex his nostrates, & pultes, & panem conficere didicerunt. *Vicia.* Vicia leguminis genus, iumentorum pabulum est, vt lens, pisum, faba. Hæc obiter indicare visum est, quo Prophetæ mens exacte ac dilucide possit explicari, quæ in hoc versatur, vt declaret Deum nihil temere aut fortuito, nihil inordinate aut confuse, sed omnia distincte aut distribute, certaq; ratione ac lege perficere, nunc pœnas infligere coercendis hominum sceleribus, nunc plagis & vulneribus mederi, afflictisque mentibus solatium adferre, quod aliquando maturius, nōnumquam serius peregit, sic vt vltionem differat, ac lente ad vindictā progrediatur, quod etiam in præstanda salute euenit: aliquando subito potentiam suam vtrobiq; exserit, vt expedire illi videtur, atque occasio se offert. Quocirca commonefacit vates illos, qui Dei iudicia non satis pro æquitate interpretantur, vt modeste ac reuerenter de illius Maiestate & prouidentia sentiant, vt magnifice & syncere de illo loquantur, ne quid culpent, aut calumnientur in eius factis, quum vidēt sceleratos rerum omnium prosperitate frui, pios calamitati-

mitatibus atq; ærumnis esse expositos, quum pro incredibili sua sapientia, atque inscrutabili consilio res mortalium recte & legitime regat ac moderetur. Desumitur autem in illustranda hac concione appositissima similitudine de agricolarum studio & occupatione, ipsaq; arandi ac serendi triturandiq; ratione. Siquidem colonus tempestiua anni parte, subacta terra, atq; æquata soli planicie, certo modo & mensura semina suis quæque locis, atque agrorũ dimensionibus humo committit; obseruatoq; ordine atq; adhibita ratione telluris, aliam agri partem tritico & hordeo deputat aliam pro frumenti aut leguminum natura nigellæ, lupino, speltæ, milio designat, neque enim indiscrete & permixte grana solo mandat ac sulcis committit, sed singulis discriminata iugera agrosque peculiares accommodat. Peracta autem satione, arator non cessat nec conquiescit aut otiosus est; sed post sementem messi inhiat; quocirca antequam ad maturitatem deueniant segetes, frugesque Cereales flauescere incipiant aut maturitatem consequi, lolium, zizania inutilesq; herbas eruũt exstirpantque famuli, curat ne sata strangulent, illisq; alimentum depopulentur, quo tempestiue metat, atq; annonæ prouentum mature in horrea conuehat; demessa segete, eaq; recondita, iam alius illi labor, alia opera peragenda oboritur: siquidem trituræ atque excutiendis granis è loculis, illaque ex gluma. acere, paleis eximere ac purgatoria efficere meditatur: in quo opere eum delectum habet, vt singulatim cum iudicio quæq; aggrediatur, nec vlla ratione confundi semina sustineat. Itaque alia cura adhibetur minutis pusillisq; seminibus, alia robustis, alia tritico, ordeo, siligini, auenæ, farri, lupinis, phaseolis, viciæ, lenti, cumino, Gith. Sic quum agricola industriis omnibus laborem impendit, omniaq; certa ratione & modo pro rei natura exsequitur, sedulo operi insistit, ac re-

rum suarum satagit, quo emolumentum vberemq; fructum ex rusticatione percipiat. Ita Deus in hoc mundi theatro, tantaque ac tam confusa hominum multitudine, omnes ad frugem perducere tentat. Et quemadmodum agricola proscissa vomere terra, occationi intentus est & confringendis glebis, vt serit, vt metit, vt triturat ac fustibus semina excutit, vt paleas vanni flabello ventilatas à granis secernit, vt arbores truncat ferroque coercet ne luxurient ac latius, quam par est, ramos diffundant; vt denique inserit atque ex aliena arbore germen includit, solidoque docet inolescere libro: Ita Deus homines tractat, ac suo arbitratu nonnullis damna ac detrimenta infert, seuerumq; iudicium in illos exercet, alios calamitatibus exercet, & explorat constantiam: nonnumquam malos tolerat ac manum à feriendo suspendit in spem emendatioris vitę. Nec est quod quisquam illi obloquatur aut obmurmuret, quum singulari sua prouidentia omnia moderetur, illiq; constet consilii sui ratio. Quocirca si quid aduersi inciderit, aut infligatur, si morbi ingruant, si clades, calamitates, pestes aliaque vitæ incommoda infestent, omnia hæc a Deo inferri cogitemus, quo castigati ad illum confugiamus, illius opem ac subsidium imploremus, in illo omnem spem ac fiduciam consequendæ salutis collocemus. Quod si prospera obueniant, omniaque ex voto atque animi sententia decurrant, si affluant opes, si accrescant latifundia, si offerantur honores ac dignitates, si res domestica bene aucta sit & stabilita, si corpus validum sit & inculpate constitutum ad eundem omnem successum rerum nostrarum referemus, atque res prosperas & aduersas ab illo administrari habeamus persuasum, illiusq; ductu & auspiciis omnia perfici. Quod non solum apud Esaiam Cyro Persarum regi in mentem reuocat, cui Dei virtute, idque in gratiam ac fauorem gentis Iudaicæ,

daicæ, res feliciter gestæ, subactæque nationes, sed nulli non mortalium testatum esse vult, Deum omnium rerum auctorem esse, illiq; omnia attribuenda, quam vim & potentiam quum alias, tum potissime apud hunc Prophetam ipse asserit, quum inquit: *Ego Dominus, & nullus præter me formans lucem & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc.* Quo indicat prosperos successus illius esse muneris: damna vero, detrimenta, aduersitates, vastitatem, pestem, famem, bellum, in vindictam scelerum ab illo inferri. Ipse enim efficit, vt qui ab illo dependent, illi fidunt atque innituntur, pacate viuant: è diuerso, vt ii qui sceleribus se contaminant, omni calamitatum genere diuexentur. Cæterum Dominus Hieremiæ quoque agricolæ officium assignat, adiiciaque manu ori illius; *Ecce ego*, inquit, *dedi verba mea in ore tuo, Ecce constitui te hodie super gentes & super regna, vt euellas, destruas, perdas & dissipes vt plantes & ædifices.* Quo indicat illum munitum & vallatum potentia verbi sui, virtutem habiturum ad exstirpanda vitia, ad extirpendos errores, ad euellendas ex animo enormes cupiditates, atque inserenda semina pietatis, ad instillandam salutarem mentemque inflammandam solida fide in amorem ac venerationem DEI viuentis. Simile argumentum tractat CHRISTVS, quum desumta a vite & palmite similitudine: *Ego sum*, inquit, *vitis vera, pater meus agricola est; omnem palmitem in me non ferentem fructum*, hoc est, qui fidem suam non declarat per opera caritatis, *amputat*, atque vt inutile sarmentum, igni destinat, *omnem vero surculum ferentem fructum purgat*, amputatis resectisque cupiditatibus, *quo plus fructus proferat.* Ab hac non est aliena Pauli similitudo de oleastri in oleam insitione auulsis ramis ex natiuo oleæ trunco. Quo indicat alios à felice statu

Esa. 45.

Iean. 15.

Rom. 11.

Pauli locus explicatus. delapsos, atque à salute excidisse, alios ascitos esse & cooptatos in numerum fidelium, nullo ipsorum merito, sed singulari Dei fauore & gratuita bonitate, quam nisi agnoscant impensiq; beneficii sint memores, ac constanter in fide persistant, rursus exscindendos pronuntiat, atque ob ingratitudinem à Dei consortio alienandos, assumptis insertisq; postliminio iis qui mutata vitę consuetudine, excussaque mentis cæcitate & caligine, ad frugem, ad morum integritatem ad veritatis cognitionem se conferunt, ac Christum à quo desciuerunt, amplectuntur. Hac autem ratione Deus partim reprimit ferociam fastumque hominum atque insolentiam compescit, ne quis inani sanctimoniæ persuasione intumescat, suique fiducia sibi blandiatur, aut calamitosis & abiectis insultet: partim fouet atque alit illorum spem; qui abalienati à Deo, per fidem rursus sunt in natiuam oleam inserendi, atque in consortium cœtumque fidelium assumendi.

De Lentisco, quæ Græce Schinos dicitur, & Ilice.

CAP. XIV.

QVVM habita esset quæstio in Senatu adstante confertissima populi multitudine, de prostituta Susannæ pudicitia ac commisso adulterio, in quo illam deprehensam criminati sunt veteratores duo fraudulenti & mendaces, Daniel prudenti ac diuinitus immisso consilio explorata rei veritate, excussaque facti causa insontem mortis periculo eximit, ac patefacta calumnia, suspicione criminis illā liberat. *Dan. 13.* Quum enim ad supplicium raperetur pudica matrona, nullius sibi criminis conscia, & quæ apud Deum suam causam referret, Daniel Dei spiritu impulsus, elata voce conclamat, nullo suo merito illam morti adiudicatam, ac rei causam accuratius excutiendam. Itaque conuocato seniorum consessu & populi frequent.a,

quentia, calumniatores semotos asseruari iussit, ac separatim constitutis de adulterio eorum, sciscitatur sub qua arbore mœchus cum illa sit congressus: *Sub lentisco* inquit: Daniel dira illi comminatus ablegat, atque alterum produci iubet, cui quum similis interrogatio proponitur de initio congressu ac perpetrato illegitimo concubitu, *Sub ilice* inquit: itaque vterque, & mendacii & illatæ calumniæ conuictus, ex lege Mosi morte sunt mulctati. Cæterum vt lentisci natura obiter explicetur, arbor est patula, & sic satis procera, acinis rubentibus, maturitate nigris, quæ vt Terebinthus resinarum ac gummosum liquorem fundit, quem medici *mastichem* vocant, Belgis eodem nomine cognitam, quæ vetustate coit in globulos candidos ac spissatur, catarrhos autem exsiccat ac fluxiones sistit, suffitu sincipiti admotum, vel ramentis aliquot ore conuolutis, dentes mobiles ac vacillantes, atque vligine vitiatos firmat, ac gratum oris halitum efficit. Ex hac arbore cuspides conficiuntur ab Italis, vt apud Belgas ex Iuniperi & lauri sarmentis, extergendis poliendisque dentibus accommodæ; Sic vt proverbiali figura dicantur *Lentiscum mandere*, qui eius rei curiosi sunt, ac plus nimiam operam dentibus poliendis adhibent. Nostrates nunc ardeæ stellaris ex auro, argento, ebore, vngue, quam alitem *Putoir* Belgæ vocant, ex pastinaca marina, vulgo *Pulsteert*, ab aculeato telo sic dicta, à Galeo pisce, Zelandis, *Haye*, conficiunt, verum ex lentisco confecta dentiscalpia minus gingiuas vulnerant, sed condensant potius astrictionis ratione. Hunc veteribus in vsu fuisse Martialis indicat; *Deut. 9.*

Lentisco melius, sed si tibi frondea cuspis
Defuerit, dentes penna leuare potest. *In Apophoretis.*

Cæterum alter qui mendacii colore calumniam adornare atque obtegere meditatur, sub pruno, hoc

Ilex. est, ilice patratum scelus impudenter confingit. Hæc inter glandiferas arbores refertur, foliis perenni virore, nec deciduis, cuius fruticulis viscum innascitur, quo medici vtuntur in expurganda epilepsia, morbisque aliis qui ex turgidis spumosisque humoribus excitantur. Est vna ilicis species quę coccum granum præbet, vulgo, *Vermilion, Carmezyn, Scharlaken*, quo infectores vtuntur in illustrāda lana, bysso, ac bombyce exuberantissimi ruboris colore. *Acrifolium.* Eximitur non dissimile granum ex acrifolio arbore foliis quaquauersum aculeatis, læuore perpolitis, quæ quum apud Brabantos circa sepes & compita proueniat, raro in iustam magnitudinem assurgit. Vidi tamen in municipio quodam Zirizeæ contermino magnitudine pruni arboris, eamque cultoris industria & crebra stolonum amputatione in summam proceritatem fastigiatam, profert autem ineunte autumno baccas orbiculatas pisi magnitudine, insigni rubore perfusas, quales etiam exhibet ruscus, quæ nostratibus *buxus* aculeata vocatur: tum taxus arbor quæ folio laricis aut piceæ vel abietis, vt superioribus annis Londini mihi conspecta est, cuius vmbra apud Britannos non est mortifera, nec baccæ lethiferæ: in Hispania enim illis venenati quiddam subesse prædicant, nec temere in alimenti vsum assumunt indigenæ, tametsi gallinas illis saginari ac pinguescere nonnulli experiantur, exsuta opinor natiua insitaque ferocitate.

De Hyacintho, vesteque hyacinthina, vel à viola colore Ianthina.

CAP. XV.

VITTAS, tegmina, fimbrias, chlamydes, pallas, velamina, operimenta, stragula Hyacinthino vel Ianthino, hoc est, violaceo colore imbuta, ad decus & ornatum adhibita, ad oblectandos pascendosque oculos olim, vt etiam nostro seculo in deliciis habita

Biblio-

bliorum codices passim demonstrant. Sic Ponti- *Hier. 10.*
i Iudaico eius coloris indumenta regali splendore *Exod. 28.*
æscripta sunt ex auro, Hyacintho, purpura, cocco
rato, hoc est, bis tincto, byssо, atque opere Phry-
o, quo cultu ac nitore populus rudis olim officio
ntinebatur, quo esset in religionem propensior:
nc vero, hoc est, coruscante Euangelii luce inter-
potius & spiritualia ornamenta spectanda sunt,
que erigenda mens ad ea quæ magis salutaria sunt,
mque inflammant in amorem & fiduciam omni-
tentis Dei. Siquidem externus ornatus ac ve-
um pompa imperitæ plebis superstitionem non-
mquam fouet, atque oculos perstringit earum
um admiratione, quas Deus aut contemni vo-
t, aut in moderatum vsum adhiberi, vt sunt te-
ina ac pallæ auro gemmisque rigentes, ac chlamy-
Hyacintho ac purpura aliisq; operosis coloribus
turatæ. Desumitur autem coloris huius appella-
partim ex Hyacintho spectabili gemma, aut Ian- *Hyacinthus*
na, hoc est violacea tinctura, partim ex amabili e- *herba.*
nominis flosculo qui exuberanti cæruleo purpu- *Hyacinthus*
cit, qualis conspicitur in Amethysto gemma, in *gemma.*
sio seu vulgari buglosso, aliisq; herbis passim ob-
quarum flores purpureo colore collucent atque
lis suauiter blandiuntur. Insectatur autem non-
nquam Deus illorum luxum factumq; ac super-
n, qui operosis sumptuosisque huiusmodi tegu-
ntis magnificentiam suam aliis inani ostentatio-
venditant, atque Ianthino purpureoq; amictu e-
, infimos quosq; despicatos habent & fastidiunt.
numquam ex his desumit concinnas Metapho-
c similitudines, easq; ad internas dotes transfert,
nimi decus mentisque ornamenta accommodat.
bus enim exemplis homines socordes commo-
cit sui officii, & quid Deo præstare, qualem illi
um exhibere, & quam solicite expulsa omni su-

perstitione & idololatria in ipsius religione consiste-re debeant, accurate demonstrat. Quod ipsum quum alias, tum diserte apud Ezechielem in hoc capite exprimitur. Primum enim in mentem illis reuocat, quanta, quamque immensa beneficia in hos contulit, qua vsus sit erga illos bonitate, quibus illustrauit tum animi tum corporis muneribus, quam salutaria præcepta tradidit. quam sacra religione mentes illorum cognitione Diuinitatis imbutas, instruxit. Deinde expostulat cum desertoribus, atque ingratis, quod omnibus istis in probrum ac dedecus abusi sint atque in profanum vsum, cultumque alienum ac nefarium transtulerunt. sic vt mentem, rationem, intelligentiam, animi præstantiam, acumen ingenii, omnesq; vires nō in illustrāda illius maiestate non in obseruanda tuendaq; sacratissima ipsius religione: sed in erigenda stabiliendaq; idololatria, in superstitiosis & commentitiis cultibus inducendis conferrent. Sic enim prosequitur concionem obiurgatoriam ac Hierosolymam conuerso sermone: *Quum inquit, nudus esses, inops, egena, omniqué subsidio ac solatio destituta, velut infans recens in lucem editus, sordibus & sanguinolenta illuuie inuolutus, cui nondum vmbilicus præcisus est, nec materni vteri inquinamenta abluta, ego præteriens, te conspicatus in sanguine tuo volutatam, multiplici incremento, tamquam stirpem & germen terrestre te auxi*, adeo vt sensim tacitisque auctibus adolescere cœperis atque progredi, vt comi & poliri, mundoque muliebri exornari possis, id esse tempestiuum vbera indicant iam prætumida, & germinantes densi vndique capilli. Et quamquam in hac ætate esses constituta, nuda tamen eras & deiecta, oculisque spectantium (contra quam illius sexus pudor aut decus patiebatur) exposita; quod ego dum hac iter ingredior conspicatus, obseruaui te pubescere, atque in ea ætate constitutam, quæ esset amoribus idonea, & à procis atque amasiis

Cap. 16.

Cap. Ezechiel. 16. paraphrastice enarratum.

masiis ambiri posset tamquam nubilis maturaque viro,& cui sponsus designari debet. *Ego vero expandi amictum meum super te*, & vel aui quæ parum pudenter & verecunde oculis spectantium exhibentur, ac decentius obteguntur, ac data fide initoque fœdere te mihi desponsaui, atque vnitam assumtamque in legitimam vitæ societatem ablui à sordibus, ita vt nulla labes, nihil inquinamenti tibi inhæreret: deinde vnguento delibutam ornaui veste variegata, calceaui hyacintho, torque, armillis, corona capitis illustraui: tu vero tam insigniter comta, tam operose culta prostituisti te alienis, omniaque ornamenta nostra nulli quam mihi consecrata in profanos vsus conuertisti. Quo indicat, vt mulierem impudicam adulterio, sic illam idololatria contaminatam, eumque honorem & cultum, quem Deo impendi par erat, dæmonibus exhibitum, quum omnes cogitationes, vota, desideria, spes & fiducia in Deum essent referenda, à quo uno depēdet hominum salus. Tunc aūt maxime Maiestas & amplitudo supremi numinis imminuitur, ac contumelia ignominiaq; afficitur, quum illi adimitur, atque in alium transfertur, quod nulli præterquam sibi attribui debet, hac enim ratione debita illum laude, istoque honore fraudamus, & nos deserto sincero eius cultu ad pernitiosum rapimur magno salutis nostræ detrimento.

De Carice, Scirpo, Iunco palustri, papyro.

CAP. XVI.

CAREX scirpi modo fruticat locis palustribus & vliginosis, forma triangulari, vtroque latere scandi vi prædita, qua virenti fronde Belgæ & Britanni triclinia ac cœnacula ædesque sacras æstiuis mensibus consternunt, quo æstum propulsent, ac suaui gratoque halitu reficiantur. Scirpus iunco palustri affinis frutex est lepore perpolitus, orbiculatus *Carex.* *Scirpus.*

D

ſtilo enodi, nulliſque geniculis aut internodiis diſtincto: fungoſa intus candidaque medulla, quam noſtrates in amenti aut craſſioris fili modum exemtam in multos vſus accommodant. Siquidem in nuptiali pompa ex hac ornamenta & ſupellectilem fictam & commentitiam confingunt, nempe calatos, vrceos, diſcos, pectines, ſcopas, ſedilia, crumenas amentatas, quales mulieribus vſui, ceſtos, ſeu cingula zonaſque virgineas: multaque alia miro artificio ac concinno contextu elaborata conficiunt, quibus in gratiam ſponſæ laquearia adornant, perastilique nuptiis pro apophoretis ac ſtrenis ſingulis diſtribuunt. Quoniam autem huic ſtirpi culmus eſt leuis ac minime geniculatus aut nodoſus, prouerbio locum fecit, *In ſcirpo nodum quærere.* Quod in hos quadrat, qui plus nimio anxii ſunt & ſcrupuloſi, quique fruſtra, ac nullo fructu ſe fatigant. Belgæ fruticem hunc qui aliquando in mediocrem altitudinem aſſurgit, *Bieſen* vocant, ex quo ſtoreas noſtrates contexunt ſtragula, naſſas, quallos, fiſcellas, quoniam viminoſus eſt, flexilis, naturaque tam ſequaci, vt quiduis ex hoc elaborari poſſit. Sunt paſſim obuii in ſabuletis Zelandicis ac colliculis arenoſis, iunci non admodum proceri, cacumine aculeato, ita vt in ambulantium ſuris infeſti ſint, ac puncturas infigant, cuius fruticis frequens eſt apud nos plantatio in eum vſum excogitata, vt arenam & puluerulenta quæque æſtu quodam vento agitata remoretur, ne agros, & noualia ſementi deſtinata, obruant, quocirca noſtrates *Helm* vocant quod vt galea caput, ita iſte fruticulus agros muniat, ac tueatur ab arenæ impulſu. Ex iunci forma ac ſpecie adoleſcentulæ quæ gratioſæ videri affectant ac teneritate commendari, iunceæ apud Terentium dicuntur, quod etiam noſtratibus vſuuenit, quæ vt gracili corpore ſpectabiles ſint, ſe arctius preſſiuſque aſtringunt ac ſalem liguriunt, Hac enim

Prouerbium.

Iunci marini.

enim ratione se reddunt iunceas, ne si qua paulo sit habitior magisque opima aut obesa, athleta censeatur. Sic Chærea Terentianus quum miro affectu esset erga amicam, cui erat decora oris figura, color verus necascititius, corpus solidum ac succi plenum, in ipsoque flore ætatis constitutum, illudit aliis quæ studeant operosa cura gracilescere. Itaque Parmenoni mentem suam aperit, atque indicat in quam oculos coniecerit & qua potiri cupiat, quum præ hac omnes quotidianæ formæ illi vilescant, ac sint despicatæ: Siquidem, vt is ait. *Eunuch. Acto. 2. Scena 3.*

Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas matres student
Demissis esse humeris, vincto pectore, vt graciles sient.
Si qua habitior paulo pugilem esse aiunt: deducunt cibũ:
Tametsi bona est natura, reddunt curatura iunceas.
Itaque amantur.

Papyrus frutex. Vt autem apud nos scirpus, iuncus, arundo, typha palustris, ita in paludosis Nili aquis papyrus nascitur, ex hac olim in tenuissimas membranas dissecta chartæ confici solent, vt nunc in Europa ex linteolis minutatim contusis, atque aqua maceratis: quæ quum eundem cum veterum papyro vsum & commoditatem obtineant, vetus nomen reseruant. Assurgit autem papyri frutex nonnumquam in octo aut decem cubitorum altitudinem, vt arundo in Hispania, internodiis distincta forma triangulari ea crassitudine, quæ manum complicatam impleat, ex quibus vbi inarescunt, scipiones conficiunt læuore perpolitos colore spadicio, qualis est castanearum extimus cortex, iis enim Patricii ingrauescente atque inclinata ætate, se fulciunt, ac gressum labantem firmant. *Scipiones ex papyro.* Exhibet se hac stirpe esculenti quiddam vt in nostræ arundinis radice candida & geniculata, sapore mellito, sed expresso tantum succo dentibus, reiecto cortice. Ex Papyro olim lembos, scaphas, cymbas.

aliaue nauigia pice oblita construxisse Ægyptios, præter Plinium Esaias vates indicat, qui minatur terræ quæ trans flumina Æthiopiæ sita est, hoc est, Nili accolis qui per mare legatos mittunt in vasis papyri, hoc est iunceis ac scirpeis nauibus, vt inito fœdere ac coniunctis copiis cum aliis nationibus Israëlitas opprimant. Cæterum vt argumentum susceptum prosequar, desumuntur in Bibliis iam commemoratis stirpibus concinnæ similitudines & Metaphoræ. Sic quum Iob disceptaret cum Satrapis aliquot quibus visum est officii causa, atq; humanitatis impulsu illum adire, quo tam afflicti hominis calamitati condolescerent, tantamque cladem commiseratione dignam deplorarent, multa inter hos vltro citroque agitata, atque in controuersiam vocata, de humanæ vitæ cursu, de Dei erga homines prouidentia, de afflictione hominum, quæ bonis non minus, quam malis impendet, de prosperitate & successu rerum, quibus æque mali & boni fruuntur, vnus adstantium, nempe Bildad Suites, qui solidis rationibus ex natura rerum petitis argumenta sua fulcire nititur, conuincere tentat impios, infames, nefarios, facinorosos, improbos, calumniatores, hypocritas, quique ficta & simulata religionis specie hominibus imponunt, ac Deo fucum faciunt, non diu subsistere, illos quidem ad tempus spectatissime florere, verum qui ingruente Dei iudicio citissime exarescant & conterantur, vt carices, vt scirpi, vt iunci, vt gramina virentesque herbæ aquarum irrigatione destitutæ. Impii enim in afflictionibus, periculis, calamitatibus imminente morte, destituti fiducia ac solatio DEI labascunt, nec habent quo se fulciant, sed in desperationem ac diffidentiam deuoluuntur. Non dissimile est Esaiæ vaticinium contra Ægyptios, quos ad egestatem redigendos pronuntiat, ac primum mentem atque animum, deinde omnia illis adimenda, quo-

Lib.13. c.11.
Cap.18.
Iob.9.
Iobi locus explicatus.
Cap.18.

quorum vſu & commoditate negotiatio, piſcatura, aliaque opificia ſubſiſtebant, atque vberrimum quæſtum præbere conſueuerunt, *Areſcent*, inquit, *aqua à mari & fluuius exſiccabitur, exhaurientur & ſiccabuntur riui, calamus ſiue arundo, papyrus & iuncus marefcent, & omnes virentes herbæ circa fluuios, aut riui ripam peribunt.* Quo maximam ſterilitatem fore denuntiat, ac nullam piſcatorum frequentiam, nullos commeatus, nullum ementium concurſum. Nonnunquam Deus ſucceſſum piorum hominum, progreſſus & incrementa pietatis, omnem rerum ſalutarium affluentiam ſalientibus aquis & fluminibus, denique virentibus herbis floridiſque pratis & viridariis comparat. Atq; Eſa as fœcunditatem pollicetur ſqualidis, incultis, ſiticuloſis agris, eoſque irrigandos ſaluberrimis ac ſcaturiendis aquis pronuntiat, multiſque ſpecioſis herbis decorandos. Quo indicat aridas atque ieiunas mentes irrigandas verbo Dei, ac ſalutari eius doctrina, eiuſque ſpiritu perfundendas. Sic autem eius rei vaticinium proſequitur: *Lætabitur deſerta & inuia, & exſultabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium, vertetur locus aridus in ſtagnum, & ſcaturient ſiticuloſa aquis, in cubilibus in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & iunci.* Hoc eſt. Expulſis profligatiſq; vitiorum monſtris, proferent ſe virtutis ac pietatis ſemina, emerget Amor & Caritas erga Deum & homines, erigetur in animis hominum Spes & Fiducia conſequendæ ſalutis, ſic vt mentes ante ſteriles, fotæ atque irrigatæ verbi Dei ſcaturigine, ac fidei robore fultę vberrimos fructus proferre incipiant non ſecus, quam ager bene cultus lætas ſegetes ac ſpectabiles herbas profundit.

Eſa. locus explicatus.

Cap. 35.

Metaphora Eſaiæ explicata.

De Abſinthio. CAP. XVII.

TRES ſpectantur apud Belgas maritimos Abſinthii ſpecies, Ponticum vulgo Romanum, quod in

hortis colitur, non insuaui odore: Marinum in Oceani crepidine passim obuium: Vulgare insigni amaritudine expugnandis vermibus cum primis efficax & præsentaneum, quod tamen in hortos translatum mitescit adeo, vt non solum sapor, sed foliis etiam color immutetur. Ex incanis enim & Cinericeis virorem adsciscunt, nec odorem prorsus ingratum aut fastidiosum. Ex hoc amarissimo frutice Scriptores sacri

Cap.9. passim similitudines desumunt, easq; impiis accommodant. Sic quum Deus apud Hieremiam improbis tristia, acerba, amarulenta comminatur, ac calamitates denuntiat, *Ecce ego*, inquit, *cibabo populum istum absinthio, & propinabo aquam fellis, & dispergam eos in gentes ignotas, & gladio illos persequar.* Rursus ad prophetas mendaces qui Dei verbo abutuntur, & adulterant verbum eius,

Hieremiæ loca explicata. *Ecce ego*, inquit, *saturabo illos absinthio, & potabo eos felle, quoniam à Prophetis Hierusalem progressa est impietas, & pollutio diffusa est in totam regionem.* Amos autem vates

Cap.23. quum inuehitur in pseudoprophetas qui in speciem

Cap.5. & 6. blanda magis, quam salutaria proferunt, ac prætextu religionis, sincerum Dei cultum superstitionibus contaminant, deinde quod proceres & optimates, quorum interest æquitati studere, atque administrare iustitiam: *Conuertam*, inquit, *iudicium in amaritudinem, & fructum iustitiæ in absinthium*, hoc est, deflectent se ab æquitate, nec recte perfungentur iudicis officio quod prorsus amarulentum est & acerbum homini innocenti, qui ab iniuria vindicari cu-

Cap.5. pit, ac subleuari, in æqua causa non opprimi. Insectatur autem Esaias pluribus locis huiuscemodi iudices corruptos, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, qui ponunt lucem tenebras, & tenebras lucem, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Rursus alio loco illos exagitat, qui muneribus occæcati opprimunt innocentes, quorum causam tueri

eri deberent, illisque suum ius eripiunt. Sic enim insurgit aduersus huiusmodi homophylaces, hoc est, legum conditores, *Væ qui condunt leges iniquas. & scribentes iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei, vt essent viduæ illis prædæ, & pupillos diriperent.* Apud Hieremiam non minus acerbe in illos incandescit: *Inueniuntur,* inquit, *in populo meo impij insidiantes quasi aucupes, ponentes laqueos ac pedicas ad capiendos homines sicuti decipula & caueaplena auibus, sic domus eorum referta dolo & fraudibus, causam viduæ non iudicant, pupillis non patrocinantur, & iudicium pauperibus eripiunt.* Cæterum vbicumque in scriptura Absinthii fit mentio, maximam atque acerbissimam calamitatem, animique tormentum subesse indicat. Sic in clade illa funestoque ac luctuoso Hierosolymæ excidio Hieremias ciuium suorum personam sustinens queritur se felle circumfusum, & oppletum amaritudine, & Absinthio inebriatum. Quo indicat ad summum luctum atque angorem animi nihil esse reliqui, nec quid amplius posse adiici. Non dissimilis est deploratio ac querimonia Dauidis quum in dubio belli euentu constitutus esset, ac illi ab hostibus periculum immineret. Sic enim ad Deum sua vota dirigit: *Deus repulisti nos & destruxisti nos, & misertus es nobis: commouisti terram, & conturbasti eam, obiecisti populo tuo dira, potasti nos vino compunctionis,* hoc est, ea spectacula oculis nostris obiecisti, quibus non sumus exhilarati, sed in mœrorem & mœstitiam, in anxietatem & mortis horrorem deiecti, vt ii quibus mortifero aliquo poculo, aut venenato lethaliq; potione vitalia perfusa obstupescunt. Eadem vsi sunt Metaphora Esaias, Hieremias, Ezechiel, qui propinatum vini furiosi calicem describunt cum regibus, tum promiscue plebi, quo gustato in rabiem atque insaniam stuporemque acti sunt, pror-

Cap. 10. Ezech. 22.

Cap. 5.

Cap. 3.

Psal. 49.

Dauidus locus illustratus.

Cap. 51. Cap. 23. Cap. 25.

ſuſque orbati mente, ratione, iudicio, rerumque gerendarum prudentia & conſilio. Nec prorſus clementius tractatur qui meretricum conſortio aſſueſcit, illarumque blanditiis, fallaciis, illecebris, lenociniis capi ſe ac deliniri patitur. Quod quum à Solomone ſit obſeruatum, ſtudioſe commonefacit filium ineuntis ætatis inſcitiæ, vt longe ab alienis ſe ſubducat, nec vlla ratione earum blanditiis mentem in-

Prou. 5. & 7. cantari ſuſtineat. *Fauus enim* (vt inquit) *diſtillans labia meretricis*, hoc eſt ſermo blandus & mellitus, eiuſque fauces & guttur nitidius molliuſque oleo: *nouiſſima vero ac rei exitus amarus vt abſinthium, & lingua eius acuta vt gladius anceps.* Siquidem omnia agit inſidioſe, ſimulate, fraudulenter, atque incredibili aſtutia, venationi & aucupio intenta omnes ingenii vires ad emungendum confert. Cæterum quum fellis & Abſinthii nomine triſtitia quæque, noxia, amara, tetra, calamitoſa denuntiari ſoleant, tum tale quiddam etiam in

Cap. 8. Apocalypſi deſignatur. Siquidem clangente tuba Angelo, cecidit de cœlo magna ſtella, facis in morem ardens, qua ira Dei accenſa in impios denotatur (erat autem ſtellæ nomen Abſinthium) eaque delapſa in terram, fluuiorum partem, & aquarum fontes: conuerſa eſt tertia pars in Abſinthium, multique hominum in aquis interierunt, quod amaritudine imbutæ eſſent. Vt autem naturales ſiderum concurſus, aſpectuſque, & (vt vocant) conſtellatio aſtrorum feralis aliquando eſt & noxia, magnamque ſtragem hominibus & brutis animantibus ſatiſque ac ſementi infert: ita vis iſta cæleſtis exitialis fuit humano generi magnaque detrimenta intulit, vindicta Dei in reprobos inflammata.

De Carduis, Spinis, Vepribus, Tribulis, Rubis, Lappis: Sentibus, & quibus hæ ſtirpes in ſcriptura accommodari ſolent, & quid deſignent.

CAP.

CAP. XVIII.

Stirpes istæ quæ sponte fere atque inuitis colonis nusquam non erumpũt, nihil propemodum commodi hominibus adferunt, sed aculeis infestæ sunt, ac sementi officiunt. Quocirca quum Deus maledictionem Adamo transgressori, atque ærumnas vitamque laboriosam impendere denuntiat, *Maledicta terra*, inquit, *in opere tuo*, in laboribus comedes ex ea, *in sudore vultus tui vesceris pane tuo. spinas & tribulos, sentes & carduos germinabit tibi & comedes herbas terræ.* Sic Deus accensus furore in populum Israeliticum, qui nulla grati animi argumenta erga ipsum proferebat sub vineæ nomine dira illi minatur, quod post tantam culturam, pro lapidis vuis labruscas produxerit: *Ostendam* inquit, *vobis quid facturus sim Vineæ meæ: auferam sepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriem eius, & erit in conculcationem & ponam eam desertam, non putabitur, nec fodietur, & ascendent opprimentq; eam sentes, vepres, & spina.* Gen. 3. Cap. 5.

Qua figurata loquutione indicat se extremam impendisse operam fouendis erudiendisque Israelitis salubri doctrina, mentesque illorum verbo suo continenter irrigasse, nec quicquam prætermisisse eorum quæ ad animorum cultum spectant, sed frustra insumsisse laborem, nec quidquam se profecisse deplorat: quapropter illos pro desertis habet, ac patitur ruere in omne probrum ac dedecus in cupiditates ignominiosas, & fœdas, in mores improbos & vitiosos, sic vt mens illorum inculta, nullisque ornata virtutibus, vitiis vndique scateat vt solum neglectum & cultura destitutum, herbis noxiis. Rursus alio loco sterilitatem illis denuntiat, ac rerum penuriam, nullasque futuras fruges aut annuos prouentus, sic vt terra maledictioni obnoxia, humus situ & squalore obsida non aliud quam spinas, vepres, ac tribulos profundat. Sic vt quocunque loco fuerint, mil- Osea 10. Esaiæ & Oseæ locus explicatus. Rom. 4. Esa. 5.

le vites æstimatæ mille argenteis, ibi in vepres & spinas locaque fruticosa vertuntur, adeo vt in vniuersa terra nullus ager victum suppeditet, sed tota regio in solitudinem eamque vastitatem sit redigenda vt fruges vt alimenta, vt cibaria defutura sint, omniaque in agris horrida se proferant, squallida, siticulosa, inculta, omni nitore atque amabili viriditate destituta.

Cap.32.

Esai. 34. Paulo autem inferius atrociora magisque horrenda impiis obuentura denuntiat. Sic enim contra Idumæos, hoc est, Dei & Ecclesiæ hostes vaticinium instituit: *Conuertentur eius flumina & torrentes in picem, & humus eius in sulfur, & erit terra in picem ardentem, nec extinguetur in sempiternum, & desolabitur in perpetuum nullo per eam transeunte, vlula, ericius, noctua, ibis & coruus*: quæ

Esaiæ locus interpretatus. alites & animantia hominum consortia fugiunt. *Nobiles eius erunt absque regno, & principes ad nihilum redigentur*, hoc est, nullus erit Reip. status, nulla politia nullus principi honor aut dignitas, nulla imperii maiestas, nullus ordo vel cōsularis vel senatorius, sed mera inter plebem & optimates confusio oppressis legibus, ac iuris æquitate sublata: quum hoc etiam accedat ad malorum cumulum, ac miserandam rerum faciem, vt Regum palatia solo sint æquanda, omnesque ædes splendidæ atque operosius ædificatæ diruendæ sint, atque ad nihilum redigendæ, sic vt hominum frequentia vacuæ, feris & alitibus lustra & latibula præbeant. Sic enim hæc quum isto, tum aliis locis amplificat, ac regionis vastitatem exaggerat in immen-

Esaiæ 13.
Sophon. 2. sum: *Et orientur in domibus eius spinæ vrticæ sentes, cardui, vepres: & paliurus in munitionibus eius*, vt fere conspici solet in ruinosis palatiis, belloque dirutis arcibus. Et erit inibi latibulum draconum, & strutionum statio, & occurrent in desertis iis locis inter se dœmonia, onocentaurus, Syluani, pilosique Fauni & Satyri, nocturnæque Stryges & Lemures. In iis etiam habitaculis residebit Lamia, nidulabitur

bubo,

Bubo, vultures & rapaces milui. Quorum rerum commemoratione horrendam vastitatem ac solitudinem,ruinasque celebrium locorum oculis obiicit, eoque funesto spectaculo acrius percellit hominum animos,quod nulla in florentissima regione spectabitur negotiatorum frequentia, nullus populi concursus,nulla commeantium turba, nulla nundinatio aut mercatura,sed tantum monstra harpyiæ, & Chimæræ se oculis spectantium offerent, immanesque belluæ & nocentes feræ, quarum aspectus vel fortissimo cuique terrorem ac trepidationem incutit.In has deformes horrendasque bestias se nonnunquam dæmones & mali Genii transformant, variisq; spectris ac præstigiis pauidas mentes territant, præsertim illas quæ cognitione Dei non admodum imbutæ sunt, illiusq; verbo fultæ.Huiusmodi etiam imagines monstrosas,ac simulacra inaudita animo menteque concipiunt melancholici, maniaci, phrenetici, deliri,ebrii, febricitantes, aut qui conscientia scelerum furiis agitantur. Istis enim variæ rerum species, & absurda phantasmata animo obuersantur affecto cerebro;ac spiritu animali, tetris densisque vaporibus offuscato : sic vt illis ex vitiosa capitis affectione mentem, rationem, iudicium, memoriam eripi contingat,ac perturbata imaginatione confuse de rebus obuiis iudicare.

Dæmon se in monstra transformat.

De Ficu, Carica, Grosso.

C A P XIX.

FICVS apud Belgarum etiam extremos atq; oceani accolas aliquando bifera, hoc est bis in anno fructifera,quæ æstate feruida fructus prorsus maturos profert. Sic anno redemti orbis 1540. desinente mense Iulio quum imperator Carolus eius nominis quintus peragrata Belgica Selandiam, tractusque

maritimos perlustraret ac Zirizeam inuiseret, oblatæ sunt illi melones inusitatæ magnitudinis mireque sapidi & succulenti, ac ficus turgidæ adeo maturæ, ut Cæsar rei nouitate delectatus (quod tale quiddam in frigida regione non speraret) efferret ne in Hispania quidem melius potuisse maturescere, verum id nobis non est perpetuum quod aliquando æstiuis mensibus calor languidus sit, & remissior, quam ut possit huiusmodi fructus ad maturitatem producere.

Ficus fructus duplices profert.

Fici arboris fructus duplicis est differentiæ. Nam Caricæ ficus sunt tempestiuæ, quæ ab arbore eximuntur antequam prorsus siccescant, deinde exsiccatæ in fiscellas ab Hispanis reconduntur. Grossi primitiuæ ficus succosæ, præcoces, & intempestiuæ, quæ non maturescunt, vel serius maturitatem assequuntur, vnde serotinæ dictæ. Quum autem ficus flore destituta sit, cæteris florescentibus arboribus ista grossos producit. Sumuntur autem ex hac stirpe eiusque fructu similitudines & exempla in arcanis literis cum primis elegantia. Sic quum Christus vaticinatur Iudæis obuenturas calamitates, & deuastandam Hierosolymam ne quem dies Domini inopinato opprimat multis exemplis ad excubias ac vigilantiam omnes exstimulat, sumtaque similitudine à germinante ficu, quibus indiciis aduentus Domini obseruari possit commonstrat. Vt enim quum huius arboris rami tenerescunt ac frondescere incipiunt suosque grossos parturiunt, instare æstatem indicant: ita proditiones, pestes bella, fames terræmotus initia sunt dolorum atque in foribus esse iudicii diem testantur. Cæterum ficus maturandi ac leniendi facultate pollere Esaias etiam commonstrauit. Siquidem cataplasma illum confecisse legimus ex contusis ficubus atque Ezechiæ regis apostemati admouisse, eoque præsidio illum sanitati restitutum, sicut Dei singulari suo beneficio, quo Regi vita in quindecim

Carica, Grossi.

Matth. 24. Marc. 13.

Cap. 38.

cim

im annos prorogata est, externam medicinam adhibuit quæ illis munere corporibus humanis efficax est & præsentanea. Naum propheta quum omnia humana præsidia inualida pronunciat atque infirma, nec vllas munitiones, turres, propugnacula contra Dei vim subsistere, ficubus maturis illa comparat, quæ leuissimo motu atque agitatione arboris decidunt. Itaque Assyriorum genti sic insultat: *Omnes munitiones tuæ sient ficus cum grossis suis si concussæ fuerit, cadunt in os comedentis.* Quo indicat omnes illorum res, robur, potentiam corruere atque ad nihilum redigi extenta exporrectaque manu sua. DEVS autem per Oseam ex suauissimis huiusmodi fructibus iuncta similitudine expostulat cum populo Israelitico, quod à iam amabili propensoque Domino deficerit, atque idololatria se contaminarit. Sic enim amorem erga ipsum, animique propensionem exprimit: *Tamquam vuas in deserto inueni Israel, & quasi primæ ficulneæ poma.* Quo designat non secus se affici erga Israëlem, quam viator lassus ac sitieulosus afficitur erga sapidam & succulentam vuam, quæ ex insperato se obtulit in vasta aliqua solitudine ac loco sterili, aut præmaturo ac præcoci ficus fructu, quo nihil ad reficiendas vires obtingere potuit gratius magisque acceptum. Atqui quum tanto illum amore complectatur, eoque se oblectet vt fructu aliquo delectabili, ipse non respondet amore mutuo, sed *Baalphegor*, hoc est, Priapi idolum rapitur, illique abominando cultu se contaminat. Sumuntur item ex ficu eiusque foliis & fructu innumeræ passim apud Prophetas similitudines, quibus nonnumquam vbertatem, rerumque omnium affluentiam designant, piorumque successum & incrementa: nonnumquam sterilitatem, rerumque necessariam inopiam atque improborum interitum. Sic Christus exsecratus est ficum frondosam quidem,

Simile à matura ficu.

Naum 3.

Cap. 9. Oseæ locus explicatus.

Matth. 21. Marc. 11.

sed minime fructiferam: qua denotauit fucatã quandam speciem & ostentationem religionis operibus solidis fructuque fidei destitutam. Similiter Micheas vates sumta metaphora à terra horrida & inculta atque ab arboribus spoliatis suis fructibus, vt finita messe peractaque vindemia assolet, in hunc modum deplorat præsentis seculi statum, in eaque se incidisse tempora queritur, quæ nullos probos aut integros exhibeant: *Væ mihi qui factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, non est botrus ad comedendum: præcoquas maturas ficus desiderauit anima mea: perijt sanctus de terra, rectus hominibus non est.* Quo designat profligatam esse iustitiam & æquitatem, extinctam religionem, cultumque Dei inundasse, impietatem, omnia passim plena esse crudelitatis & nequitiæ. Sunt autem huius generis multa in sacris literis obuia, quæ hic congeri possent, sed non visum est lectorem iis excutiendo defatigare.

Ioelis 1. *Esai.* 34. *Hierem.* 5. *& 8.* *Amos.* 4.

De Palma arbore, eiusque fructu, & quid in scriptura sacra illis designetur.

CAP. XX.

PALMA arbor est trunco valido ac procero, folio arundinaceo, gladiolo affini. fructus fert sapore dulci, Græci *dactylos* vocant, à digiti forma, Latini *palmulas*, quibus medici vires instaurant exhaustis & extenuatis. Humorem enim nutricium quem *radicalem* vulgo vocant, fouent, ac corpori arido alimentum conferunt. Cæterum quum hæc arbor oneri renitatur, nec prementibus vrgentibusque cedat, hoc insigne in certaminibus victori decerni solet, quod inuictum animi robur palmæ naturam referat, ac sit rei fortiter atque animose gestæ, symbolum ac trophæum. Sic martyres qui inuicto infractoque animo aduersus Tyrannorum sæuitiam substerunt

Palma victoria index. *Apoc.* 7.

runt, amicti stolis albis palmis manibus gestasse le-
untur in victoriæ argumentum. Similiter qui iusti-
am colunt & æquitatem qui Dei hostibus se intre-
de opponunt, palmæ aliisque speciosissimis arbo- *Psal.91.*
bus sunt similes. Vnde Dauid, *Iustus vt palma florebit,*
cedrus in Libano, multiplicabitur. Quum enim im-
i;vt herba, confestim arescant, tum pietatis culto-
s, vt palma, diutissime vigent & subsistunt, ac fru-
us suaues proferunt denique vt Cedrus celsa arbor
odorata, nulloque æuo putredini aut cariei obno-
a, gratissimam vmbram ministrat. Hoc ipsum desi-
nat Iob, quũ rectæ administratæ iustitiæ sibi cõscius, *Cap.29.*
fidenter pronuntiat, *In nidulo meo moriar & sicut pal-*
a multiplicabo dies: quibus verbis pollicetur sibi vitæ
iuturnitatem, annosque florentes ac senectam viri-
em magna cum animi tranquillitate. In cantico ve- *Cap.5.*
o Sponsi comæ & cæsaries palmæ elatæ assimilantur, *Palma elata*
uæ comparatio desumitur à tenello termite ac cau- *quid.*
culo, ipsoque germine, quod è palma prodit, vel ab
so inuolucro atque integumento, ex quo fructus e-
ergit qui *Phœnicobalanus, Coriota, palmula* vel *dactylus*
icitur, qui color Phœnicius, hoc est, spadice⁹ subest,
e vt designet illũ rutilanti esse capillo. eoque firmo
ec deciduo, quum palmæ folia non defluant. Huius-
modi autẽ coloris crines spectantur in Pannoniis, hoc
st, Hungaris & Austriacis, quorũ capillitiũ fere ful-
escit atq; aureo colore perfusum est. Cæterũ quum
Deus indignanter ferat populum suum vitiis occæca-
um & obstupefactum obsurdescere ad omnia saluta-
ia monita, ac nullis afflictionibus, nullis calamita-
ibus expergisci ac resipiscere, nec vllis plagis induci
osse, vt à Deo inferri has plagas agnoscat, sed in res
ortuitas eas reiiciat, atq; in ordinariũ naturæ cursum
eferat, longe acerbiora magisq; atrocia illis obuen-
ura denuntiat, ita vt præter bruchum, & locustam, e-
rucam, rubiginem, quę fruges vitiant ac depopulãtur,

Vineas per Ioelem exſcindendas pronuntiet, omneſque ſpectabiles ac fructiferas arbores extirpandas ita vt nuſquam alimenta ſuppetant, nuſquam vllfrugum ſpes affulgeat, quibus fames poſſet ſedari. Sienim prodigioſam ſterilitatem, terræque vaſtitatem adeſſe indicat, atque ingruente præſentanea clade ſomno vinoque ſopitos excitat: *Expergiſcimini ebrij, flete & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quia periit is ore veſtro. Poſuit vineam in deſolationem, ficum decorticauit* (ablato enim cortice arbores emoriuntur) *vitis exaruit, & ficus elanguit, malogranatum, palma, & malus, omneſque arbores exaruerunt.*

Cap. 1.

De Hebeno, & aliis quibuſdam exoticis, quorum in ſcripturis fit mentio.

CAP XXII.

QVanta olim fuerit in Tyro totius Aſiæ emporio celeberrimo negotiatio, quę hominum frequentia, qui mercium apparatus, præter illuſtres Hiſtoricos Ezechiel vates ampliſſime deſcribit, recenſet enim ſingulatim multorum regnorum ac prouinciarum mercimonia rara & exquiſita, quibus explere ſolent negotiatores hanc vrbem, quod omnibus facilem aditum, acceſſumque commodum præberet, nulla natio hunc locum non frequentabat, eratque commeantium incredibilis concurſus antequam ab Alexandro Macedonum rege in ruinam eſſet redacta, quod futurum hoc capite Ezechiel vaticinatus eſt. Inter innumeras autem merces quas hic recenſet vates, Hebenum, ebur, reſinam, ſtactem, calamum, balſamum, corallum, cryſtallum, & præter pretioſiſſima aromata, aurum, variaſque gemmas commemorat: Hebenus lignum eſt nigerrimi coloris, adeo ponderoſum, vt etiam in tenuiſſimas laminas diſſectum in aqua demergatur nec fluitet. Quum autem duæ ſint huius arboris ſpecies, vna Indica, altera Æthiopica:

Cap. 17.

Hebenus.

ca: ex postrema elaboratam vidi fistulam incur-
am sesquicubiti longitudine, elegante nitore ex-
olitam, vt fere conspici solet Gagates, duritie lapi-
ofa ac plusquam buxea: vbi contrectaui, non satis
iscernere potui, an in lignum aut saxum, an etiam
uriſſimum cornu referri deberet. Est huic affine
xoricum lignum gentili nomine *Guaiacum* appel-
tum, quod in scobem ac ramenta limæ attritu re-
actum, atque in aqua ad tertias decoctum salubri-
er exhibetur morbidis ficosisque corporibus, & qui
be venerea sunt contaminati. Vsus sum autem
magno successu aqua fœniculi, in qua huius tritura
macerata est, ad discutiendas oculorum caligines ac
aucomata siue suffusiones. Ad sudores vero prouo-
andos huius decoctum exhibeo cum fumaria, cal-
hæ floribus, melissa, ficubus, atque ad exigendos va-
iolos, ac puerorum exanthemata in extimam cu-
em euocanda. Ebur adstringendi spissandique est natura: quocirca pectines, qui ex hoc conficiuntur, capillorum defluuium prohibent, & caput confor- *Eboris Natura.*
ant. Quoniam autem eximii sit candoris, præsertim
bi dentes primũ ex elephantis mandibulis eximun-
ur, ideo Sponsa in describendo Sponsi corpore, ven- *Cant. 5.*
rem illi eburneum attribuit, propter candorem &
puritatem, sapphiris distinctum, quo castitatem de-
signat: ea enim gemma castos commendat. Sponsæ
vero collum turri eburneæ assimilatur, quod candi-
dum sit, firmum, & erectum, nec obstipo capite pro-
grediatur. Hieremias autem Nazaræos Deo conse-
cratos ebori componit, quod vetustate rubescit. Sic
enim deplorat illos ita deformatos, vt agnosci ne-
quirent: *Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, ru-* *Threno. 4.*
bicundiores ebore antiquo, Sapphiro pulchriores, denigrata est
super carbones facies eorum. Ex quo coniice in quam
calamitatem erant deiecti. Myrrha quæ ex arbore *Myrrha.*
destillat Terebintho assimili, corpora à putredine as-

seruat: Stacte liquor resinosus & stillicidium myrrhę eiu ę te pinguedo quę vulgo Styrax liquida creditur
Styrax. quum Medicis etiam in vsu styrax calamita. Thus
Thus. Deo dicatum, suffimen à fumanti vapore, vbi igni in
Gutta. ji itur, Gutta thymiama ammoniacum ex arbore in arenam defluit, vnde nomen sortitum Cyreniacu vel Syriacus, hoc est, concretus succus, quem *Benzo* vocant, ad suffitus & odoramenta pręcipui effectus & olfactoriola in peste, vt zibethum, ambra, seu succini Orientale, muscus, Casia cinnamomo affinis effectu ę ue par, quæ cor recreat, animiq; deliquio oppresso erigit, vulgo *Caneel*.

Aloe. Aloë concretus liquor ex arbore smaragdini coloris quam nostrates ex Hispaniis allatam laquearibus affigunt, ac biennio amabili virore absq; vlla aquę irrigatione conseruant. Expressus ab hoc frutice succus putredini obsistit, ac vermes enecat, morbosq; con-
Lignum aloes. tagiosos impugnat. Lignum quoq; aloës, quod *Agallochum* vocant, asp halatho non dissimile, Hebręis etiam in vsu fuisse constat, quoniam halitus suauitatem commendat, vt lignum Rhodium. His omnibus iam memoratis, vt etiam balsami nobili lachryma, scripturæ decus & virtutis præstantiam designat, ac suauem gratumq; halitum salutaris doctrinæ, qua mens hominis affatim perfunditur. Sic quum Dauid Solo-
Psal. 44. monis nomine Christi splendorem, amplitudinem magnificentiam, maiestatem amplificat, *Myrrha*, inquit, *gutta, & casia in vestimentis tuis à domibus eburneis* Quo indicat gratissimum esse odorem & fragrātiam quæ ab ipso promanat, ac longe lateq; se diffundere ita vt omnes mortales reficiat ac recreet. Tale quid-
Cant. 5. 3. 4. dam obuium est in Cantico: Sic Sponsa mirifice de-
Ioan. 1. lectata suauissimo Sponsi colloquio, *Labra eius*, inquit, *lilia distillantia myrrham primam & electam*. Quo designat sermones eius. & eloquia plena esse gratia & veritate, quaq; pios fulciant, atq; ab omni vitiorū cor-

corruptela conseruent, impios vero amaritudine imbuant, atq; illos vel conficiant, vel ad pœnitentiam impellant, metaphora sumpta à myrrha, quæ tametsi mire odorata sit, insigniter tamen est amara.

De Terebintho.

CAP. XXII.

Terebinthus arbor in Syria ac Palæstina spectabilis & amœna, folio fere lauri, flore oleæ coloris punicei, baccis primum herbaceis, mox rubris, maturitate nigris, fundit hæc arbor æstiuis caloribus terebinthinam resinarum præstantissimam, mire odoratam, adeo pellucidam, vt fundum poculi, in quo asseruatur, conspici queat. medetur hæc vulneribus, ac dolores mitigat; intus vero humorum collectiones discutit, ac calculos atterit, meatusque vrinarios peruius præstat, ac saniem omnesque purulentas concretiones, stillicidio vlceroso, cui fere fessi obnoxii sunt, expurgat, atque vrinæ liberum transitum, atque expeditum facilemque decursum efficit. Sumuntur ex hac arbore ac plerisque aliis insignes comparationes & similia. Sic Esaias post tantam cladem Israelitis aliquid consolationis afflictis mentibus adfert, illosque in spem emergendi erigit, qui à calamitate sunt reliqui, *Multiplicabitur*, inquit, *quæ derelicta erat in medio terræ, & adhuc in ea decimatio, & conuertetur, & erit in ostentationem vt Terebinthus & quercus, quæ expandit ramos suos, semen sanctum erit, quod steterit in ea.* Quo indicat tale quiddam euenturum populo Iudaico quale arboribus, quibus Aquilonio hibernoque frigore folia decidunt, & icte fulmine, vel turbine conuulsæ extinctioni videntur proximæ, tanquam omni vitali succo destitutæ, quum tamen aliquis vigor nonnihil insiti honoris illis subit, quo denuo ite vere ac recur-

Terebinthi natura.

Esa. 6.

Esa. locus explicatus.

zentis anni amœnitate reuirescunt, ac postliminio frondescere incipiunt. Itaque denuntiat Israelitis excidium ac vastitatem, qua vix decimus quisq; superfuturus sit, sic tamen vt non omnia penitus in nihil sint redigenda, aut extirpanda funditus, sed futuræ sint aliquæ reliquiæ, atq; homines aliquot à clade residui, qui tametsi visi sunt internecioni dati, sublata omni emergendi spe, reuiuiscent tamen, ac verbi Dei semine fulti, in pristinum statum ac dignitatem reducentur, non secus quam stirpes aliquot speciosæ vt tilia & terebinthus, quæ brumali frigore concussæ exaruisse visæ sunt; rursus nouo vere repubescunt ac pullulare incipiunt, fœcundaque stirpe specta tissime se propagant. Cæterum æterni patris sapientia Christus Terebintho, multisque aliis speciosissimis stirpibus se comparat: & quam auide quisqu illius doctrinam amplecti debeat, obiter commonstrat. Sic enim Sapientia sui commendatrix omnibu

Eccl. 24. quibus propria salus curæ est, se approbat: *Ego ex or altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam. ego fe vt in cœlo orire tur lumē indeficiens: quasi cedrus exaltata su in Libano. & vt Cupressus in Sion, quasi palma in Gades, plantatio rosæ in Hiericho, vt platanus expandi ramos iux aquas, in plateis vt cinnamomum & balsamum odorem diffi di, quasi myrrha electa, quasi storax, galbanum, onyx*, hc est, blattæ Byzantinæ, seu onyx & stacte, *suauem od rem expiraui; Ego quasi Terebinthus expandi ramos meos, rami mei honoris & gratiæ.* His omnibus & si quid ampl us huc congeri posset, amplissime commendatur D patris Sapientia Christus, quo certatim omnes eo conferāt, atq; ab hoc vberrimo fonte aquam viua hoc est, salutarem doctrinam depromant, nec al diuertant, aut ad cisternas dissipatas se conferant, h est, aquas turbidas & cœnosas quæ arida corda n refocillant, aut reficiunt, sed potius veneno imb

Cap. 2. unt, vt testatur apud Hieremiam Dominus. Cæteru

de Cedri & Cupressi natura & viribus superuacuum est multa hic referre, quum apud Dioscoridem & Plinium, compluresq; alios copiose earum natura & vires explicentur; hoc tantum indicasse sufficiat, multiplices desumi similitudines in arcanis literis ex harum arborum radicibus, trunco, ramis, foliis, floribus, semine, ab earum specie & decoro aspectu, ab odore & fragrantia, à durabili æternaq; ligni materia, ab vmbra salubri quam viatoribus lassis præbent, à suauissimis fructibus quos in hominum vsus proferunt, quibus passim designatur decus & virtutis præstantia, dignitas & excellentia piorum hominũ, mentisq; integritas & mores inculpati qui prosunt omnibus, nocent nemini: Nonnunquam indicant fastum improborum & superbiam, animi elationem, arrogantiam, tumorem, ferociam: Sunt enim celsissimæ arbores, summæq; proceritatis, atque in immensum fastigiatæ; quarum pleræq; humilibus infirmisq; arbustis detrimenta inferunt, vt opulenti tenuioribus. Vt autem Deus concitata aëris intemperie altissimos montes & procerissimas arbores fulmine dejicit, vt iuxta Dauid, *confringit cedros, quercus, ilices, robora*: ita superbos & elatos, fastuq; turgidos qui se aduersus Deum erigunt, atque hominibus sunt infesti, conuellit, dejicit, comminuit. Quo spectat illud Esaiæ; *Dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & arrogantem, quem humiliabit super omnes cedros Libani sublimes & erectas & super omnes quercus Basan*: quo declarat Deum minimo negotio fortissimas quasque munitiones & propugnacula dejicere, opes & potentiam elatorum hominum comminuere, nec quidquam tam validum esse ac firmum, quod contra illius vim possit subsistere. Quod ipsum etiam Zacharias populo suo inculcatum esse voluit, ne temere fidant humanis præsidiis, quum nullæ munitiones quantumuis vallatæ illi possint obsistere, sed confestim expor-

recta eius manu cedant, ac collabantur. Quocirca in hunc modum tanquam per fecialem (*Arault* nostri vocant, qui Principis sui nomine vel pacem vel bellum denunciat) figurate Israelem alloquitur: illique dira minatur. *Aperi Libane portas tuas, & absumet ignis cedros tuas, Vlula abies* (quo designat potentiæ inferioris proceres) *quia cecidit cedrus*, quoniam magnifici vastati sunt. *Vlulate quercus Basan* (quo denotat duros & intractabiles) *quoniam succisus est saltus mutatus*. Simili cladi subiicit pastores qui superbia elati imperabant plebeculæ cum austeritate & potentia, quod Ezechiel alias deplorat; denique perfectos & optimates populi, qui tanquam leones sæuitiam ac tyrannidem exercuerunt in subditos.

Cap. 11. *Cap. 34.*

De Myrica siue Tamarice, & erica, quæ vulgo à solitudine & loco arido Heyde *vocatur, ex qua Belgæ extergendis pauimentis scopas conficiunt.*

CAP. XXIII.

Bucol. Eclog. 4. *Erica, Heyde.*

Myrica quæ Tamarice, humilis est pusillusque apud nos frutex, quod Virgilius etiam obseruauit, folio scabro, sabinæ non absimili, flore purpureo, concretu muscoso, quo apes impense delectantur. Huic affinis erica, sed improcerior, flosculo ex candore purpurascente, quo passim scatent solitudines Brabanticæ, à quibus, quoniam nihil preciosi profundunt, herba hæc nomen sortita est. Belgæ siquidem loca squalida, strigosa, senta, atque situ horrentia, nullis consita arboribus, nullis frequentata hominibus, raris ac prope nullis culta ędificiis, aut exornata villis, *Heyde* vocant; quasi dicas solitudinem & desertum, solique vastitatem. ingruente enim aëris tempestate, exortaque pluuia, tonitru, fulmine, coruscatione, ne minima quidem domicilia aut gurgustia se offerunt, in quibus possis diuerti ac delitescere. nihil autem in iis locis spectatu visuque dignum,

quaquauersum dirigis oculos, nisi humiles abiectiq; frutices & squalore obducti; à quibus Prophetæ passim similitudines desumunt, si quando hominibus calamitates & tristia quæq; obuentura denunciant. Sic Heremias, *Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor eius.* Quibus verbis detestatur illum, qui in re corporea ac fragili spem & fiduciam suam collocat, & in periculis aliunde potius, quam a Deo subsidium ac salutis præsidia conquirit: *hic enim myrica erit similis in deserto,* quæ ex aëris temperie & clementia nihil boni aut commodi consequitur, sed in terra horrida, ieiuna, siticulosa falsa constituta, non diu subsistit: *Benedictus vero & felix qui confidit in Domino:* erit enim vt arbor circa riuos aquarum plantata, quæ continenter humore irrigata, radices & ramos longe lateq; diffundit, sic vt folium eius semper existat viride, & tempore siccitatis fructum ferre non desinat. Rursus quum Deus excidium imminere denunciat Moabitis, qui ex Iudæis oriundi, nempe Loth Abraham fratre, infestissimi illis hostes erant. *Fugite,* inquit, *& salutate animas vestras, eritis enim quasi myrica in deserto.* Quo illos commonefacit, vt mature se ex suis stationibus subducant, vt saluti suę prospiciant, vt celeri fuga vitæ suę consulant. quoniam eorum ciuitates deuastandæ sint, ac futuræ desertæ nullosque habituras incolas, tum ciues spoliandos omni honore ac dignitate, nulliusq; futuros existimationis aut nominis, sic vt non pluris æstimandi sint, quam Myricæ in vasta solitudine.

Cap. 17. *Hier. locus explicatus.*

Psal. 1.

Hier. 47.

De Resina, Belgice Hars.
CAP. XXIV.

RESina est omnis illa oleagina pinguedo & gummosa concretio, quæ incalescente Sole, ex pino, picea, abiete, larice, lētisco, Terebintho profluit, apud

Resina quid.

noſtrates etiam ceraſus & prunus mellei coloris reſinam profundunt atterendis calculis idoneam; populus quoq; alba, quæ vulgo *Abeel boom* vocatur, ſuccini modo gummoſum liquorem ex hiante certice exhibet. Terebinthina ex omnibus principatum obtinet, proximum locum ſortitur Lentiſcina, hoc eſt, *maſtiche*, cui ſuccedit pinea & abiegna, picea, ſtrobilina vero & Colophonia poſtremum locum occupant.

Reſina multæ ſpecies. Eſt autem Reſina duplicis differentię, vt & pix, liquida & ſicca, quæ ad nos ex Noruegia aduehitur: illam *Hars* noſtri vocant, Hiſpani *Herpens*; alteram nempe concretam à ſpeculi nitore, quoniam pellucida eſt, ſplendeſcit, *Spieghelhars.* Harum vis effectusq; eſt dolores mitigare, vulnera aſtringendi glutinandique vi cicatrice obducere, præſertim reſina Terebinthina; cuius vires & effectus Hieremias Metaphoricôs ad animi vulnera transfert, quæ verbi Dei lenimento ſaneſcunt, ac ſanitatem conſequuntur. Itaque in hunc modum expoſtulat cum Iſraelitis: *Nunquid Dominus non eſt in Sion, aut rex eius non eſt in ea? Nunquid reſina non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? Quare igitur non eſt obducta cicatrix populi mei? & cur valetudo eius tam ſegniter procedit?* quaſi diceret; Obuia eſt hæc parataque medela, quæ mentem animumq; lacerum ſanet, ſed filia populi mei, ſalutis ſuę oblita, non adhibet remedia vulneribus ſuis ſordidis & purulentis, nõ admittit ſalutaria verbi Dei fomenta & cataplaſmata, ſed putreſcit in vitiorum ſuorum ſordibus, nec vomicas ſuas exercitato expertoque Medico, nempe Deo, detegit, aut curandas offert, penes quem præſentanea ſunt remedia medendis exhulceratis mentibus, adhibito vino & oleo conſolationis & miſericordiæ, vt Chriſti parabola indicat de Samaritano, cuius ipſe typum gerebat, & viatore ſaucio ac vulneribus confecto, quo deſignatur genus humanum aſtu & malitia Satanæ, integritatis & innocentiæ integumentis ſpoliatum,

Hier. locus explicatus.

Luc. 10.

iatum, omni vitiorum genere afflictum & desperationi proximum. Quum autem Deus in scelerum vindictam vulnera nobis infligat, hoc est, inedias, calamitates, clades, infortunia nobis immittat, vult vt ab eodem instaurandæ valetudinis præsidia petamus. Qua de re extat suauis cum primis & consolatoria apud Hieremiam concio, in qua Deus indigne ac dolenter fert, quod homines aliunde quam ab ipso salutis ac sanitatis præsidia conquirant, & venentur, quod idololatriæ, superstitioni, ac ridiculis variisque cultibus dediti, deserto tam liberali ac munifico Domino, tyranno fallaci, insidioso, noxio se dedant. *Cap. 2.*

Quocirca non sine causa ad hunc modum cum suo populo expostulat: *Nunquid solitudo factus sum Israeli aut terra serotina, quæ vel nihil prorsus vel maligne aliquid profundit? Cur ergo populus meus à me deficit, & se reuersurum negat?* Similitudine desumpta a solo sterili & infœcundo, ab agris ieiunis, aridis, siticulosis, squalidis, qui sementi inidonei sunt, nec vllas fruges aut fructus in vsum aliquem effundunt; quum longe absit hæc sterilitas à cœlesti patre rerum opifice, apud quem est omnium quæ excogitari aut mente concipi possunt, copia & abundantia, summa vbertas & affluentia, nulli non obuia & exposita; sic vt liceat si visum est, ample & inculpate illius munificentia frui, illius exornari muneribus, ita vt omnibus modis culpandi sint, qui à tam munifico Domino desciscunt, quum nulla subsit legitima defectionis causa, nec quidquam in eo possit desiderari. Quocirca rei indignitate permotus, adducto alio exemplo, scelus exaggerare pergit: *Nunquid* inquit, *obliuiscitur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ*, qua redditur oculis spectantium commendatior? nulla certe ratione tam erit sui negligens, vt tale quiddam in animum induxerit. *At populus meus* nulla habita dignitatis suæque salutis ratione, *oblitus est mei* *Hier. locus explicatus.*

diebus innumeris. Cæterum quum Deus saluberrima ac maxime salutaria remedia afflictis mentibus adhiberi velit, insultat Ægypti populo, quod sinistra parumque apposita medicamenta vulneribus applicat, quibus exasperatur potius malum, quam mitescit: Proinde commonstrat vnde petenda sanitas, à quo salus expetenda: *Ascende* inquit, *in Galaad, & tolle resinam virgo filia Ægypti, frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi*. Erat autem Galaad vna ex sex oppidis, in quam, vt in asylum & perfugium se recipiunt, qui fortuito atq; imprudenter nulla destinata malitia alicui vitam eripuerant, eaq; ciuitas Leuitis & Sacerdotibus assignata erat, apud quos vigebat lex & verbi Dei ministerium. *Siquidem* vt Malachias ait, *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore illius requirent, quoniam sit angelus Domini exercituum:* hoc est, Dei legatus & interpres cui incumbit docendi munus & doctrinæ studium. Quocirca propheta huc afflictum conuocat, atque à Deo eiusque ministris petendum auxilium demonstrat, alioqui non solum irrita fore remedia aliunde conquisita, sed etiam damnosa; quod iis vsuuenit, qui in alium, quam in Deum defigunt oculos, aut conualescendi spem & fiduciam collocant. Sic idem Vates contritæ & conquassatæ, conuulsæq; Babyloni, quæ est velut scelerum quædam officina, resinam adhibendam conclamat, si forte sanetur. Sed quum salutaria monita respuat atq; auersetur, quum ad Dei verbum eiusque monita & vellicationes obsurdescat, vt insanabilē ac morbo deplorato implicitū omnes certatim deserunt, atq; alio se conferunt. Qua metaphora indicat Hieremias Concionatores sacros ac Dei ministros nulla non remedia adhibuisse sanandis eius vulneribus, medendis animi vitiis, atq; extremam impendisse operam eximēdis menti erroribus: sed non successisse curationem, omnemq; medendi operam frustra insumptam. Quocirca visum est illam relin-

Galaad Leuitarum statio, & homicidarum asylum.

Num. 35.
Deut. 19.
Ios. 20.
Cap. 2.

Hiere 50.

relinquere ſuę cæcitati. & ſubiicere Dei iudicio, à quo illi miſeranda clades & acerba calamitas, concitatis in illam hoſtibus ferociſſimis imminet: quod Chriſtus etiam Iudæis euenturum denunciat, qui tot prouocati beneficiis, in Prophetas ac ſeruatorem, eiuſq; affectatores immaniter ſæuierunt. *Matth. 12.*

De vite ſeu vinea, cuius partes atque appendices. ſarmenta, palmites, malleoli pampini, clauiculi vel capreoli, vua, racemus botrus acinus vinaceus, ſeu acinorum granum: & quam apposite horum pleraq; concionibus ac vaticiniis adhibentur.

CAP. XXV.

Qvum multæ paſſim in ſacris Bibliis ad ſtabiliendam veritatem, ac rei dubiæ vel obſcuræ faciendam fidem Parabolæ, hoc eſt, rerum notiſſimarum ſimilitudines narrationibus adhibentur, tum nullæ magis vel vaticinia, vel conciones illuſtrant, quam quæ ex vite eiuſque ſobole deſumuntur. Primum enim ſe offert inſigne illud vaticinium Iacob Patriarchæ de Meſſia, qui ex Iudæ ſemine oriundus ſalutem & reconciliationem, reditumque in Dei fauorem & gratiam mortalibus attulit. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de fœmore eius*, hoc eſt, non definet, nec aboiebitur imperium, *donec veniat qui mittendus eſt*, nempe Soſpitator ac ſalutis autor *IESVS CHRISTVS*, *et ipſe erit expectatio gentium*, hoc eſt, ad illum gentes ſe conferent, illius doctrinam amplectentur, illi fident, atque innitentur; illius imirabuntur vitam, mores, & ſtudia, *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad palmitem vitis aſinam ſuam. Lauabat in vino ſtolam ſeu indumentum ſuum & in ſanguine vuæ pallium ſuum.* Quo crucis & effuſi ſanguinis myſterium exprimitur, cuius virtute expiati ſumus, atque à Diaboli mortiſque tyrannide per reſurrectionis

Gen. 49.

Prophetia de Chriſto.

Cap. 11. efficaciam in libertatem afferti. Tale quid designat Esaias, quum inquit, *Erit in illa die radix Iesse, Qui stat in signum populorum, ipsum gentes conquirent & deprecabuntur.* Allusit ad erectum vexillum aut signum aliquod quod eminus conspici possit, quale nautæ *Baken* vocant, in quod velificantes interdiu continenter oculos defigunt, vt noctu in Cynosuram aut polum arcticum, quo cursum inoffense dirigant, nec vspiam impingant, aut diuersi rapiantur. Cæterum quum vitis aspectu sit amœna, pampinorum ac foliorũ pompa, claviculorum amplexu, vuarum turgescentium vbertate in statu connubiali vxor numerosa prole fecunda, huic stirpi comparatur: quum Dauid inquit, *Vxor tua sicut vitis abundans* quæ longe lateq; palmites diffundit, *in lateribus domus tuæ.* Sapientia vero sui commendatrix; *Ego*, inquit, *quasi vitis fructifera, gratissimum vndique odorem diffundo*, hoc est, suauissima eloquia & salutarem doctrinam omnibus profero, quo refici possint, tanquam succulẽta ac sapida vua. Quisquis enim huius sermones amplectitur, prosperos successus est habiturus, magnaq; in virtute progressus & incrementa. Quam felicitatem Deus per Oseam præclaris aliquot metaphoris Israeli, & quisquis in gratiam cum Deo redierit pollicetur: *Sanabo*, inquiens, *contritiones eorum & diligam illos spontanee*; quo indicat liberalem, & spontaneã, gratuitamq; peccatorum veniam: *Quia auersus est furor meus ab eis: Ero quasi ros Israeli, & germinabit quasi liliũ aut rosa, & erumpet radix eius vt arbores Libani, & propagabunt se rami eius, & erit quasi oliua gloria & decor eius, & odor vt libani. Et germinabunt quasi vinea, & augescent vt triticum*, quo etiam affluenter fruentur. Horum commemoratione omnium rerum affluentiam ac prosperitatem indicat, ac florentissimum fore Reipubl. statum, nec quidquam etiam defuturum eorum, quæ ad internum animi decus, mentisque ornamentum spectant: iis ve-

Simile à vexillo erecto.

Psal. 127.

Eccles. 24.

Osea 14.

iis vero qui munificentiæ diuinæ immemores, deliciis ac voluptatibus dediti sunt, ac luxuria diffluunt, contraria omnia euentura Esaias denunciat. nempe vineas extirpandas, nullam fore vindemiam, defuturum vinum iis, qui se inter pocula cantilenis, ac Musicis instrumentis oblectare solent, ac plus nimio lasciuire atq; insolescere; illam denique subsequuturam cladem & vastitatem, vt populus quo ciuitates maxime illustrati solent, ad nihilum fere sit redigendus, sic vt pauci futuri sint residui. Nam tale quid illi euenturum prædicit, quale decussis oliuis assolet ex olea, & racemis peracta vindemia. Vt enim in huiusmodi stirpibus non ita omnia decerpũtur, quin aliquid restet: ita ex ingenti clade quam perpesi sunt, exiguus aliquis numerus erit reliquus. In eodem argumento versatur per Hieremiam Dominus, qui improbos non solum vastandos pronunciat, sed etiam fame ac rerum omnium inopia opprimendos, adeo, vt desint vuæ vitibus, & non sint ficus in ficulnea, sic, vt decidentibus foliis, nihil ex his sperari possit. Quo designat nulla fore sedandæ famis solatia, quibus corpus possit subsistere, nulla afflictæ mentis fomenta, quibus possit ful[illegible] deniq; illos ad vnum omnes, sicut ficus & vuas [illegible]ndos vt nullę restent reliquiæ: quemadmodum [illegible] finita messe aut peracta vindemia nihil supersit spicilegij, nulla racematio. Vt autem maturescentes vuæ sapidæ sunt & succulentæ, palatumque & fauces sapore grato reficiunt: Sic doctrina sana & salubris; sermo gratiosus & suauis, mentes hominum fouet ac refocillat. Quocirca Moses doctrinam perniciosam & noxiam, improborum hominum commercia, eorumque vitam, mores & studia vuis venenatis comparat, quæ animos hominum noxio ac prauo succo imbuunt, mentesq; bene institutas, à Dei cultu & religione auertunt: *De vite*, inquit, *Sodomorũ vinea eorũ, & suburbanis Gomorrha*:

Cap. 24.

Hier. 8.
Cap. 48.

Hier. locus explicatus.

Mosis locus explicatus.

vua eorum vua fellis, & botrus amarissimus, fel & virus draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile, hoc est, sermo illorum tam pestilens & venenatus est, vt confestim inficiat & perimat. Quo spectat illa apud Oseam subsannatio in hos qui superstitiosa doctrina imbuti, ac cultu pernicioso dementati, respectant ad deos alienos, vt ebriosi ad vini pocula & lagenas: *Ipsi*, inquit, *respiciunt ad deos extraneos & diligunt vinaceas vuarum.* Comparat enim illorum vesaniam, qua rapiuntur ad idololatriam, temulentorum conditioni, qui semper ad calices & pateras vinique nidorem oculos ac nares habent intentas, ac conspectis poculis, vel temulentorum sodalitio exultant ac gestiunt. Cæterum quum in vineæ mentionem incidimus, illud obiter indicandum, Prophetas vitis vuarumque & aliarum stirpium nomine, nunc rerum abundantiam ac fertilitatem, nunc inopiam & penuriam, nonnunquam populi raritatem vel interitum, aliquando frequentiam, & qui ex paucis in numerosam stirpem sunt propagandi. Sic Deus apud Hieremiam eleganti Metaphora Iduinæos ita spoliandos pronunciat, vt nihil ex illis sit reliqui, adeo vt hostes futuri sint illis paulo clementiores quam ipse: *Si te* inquit, *vindemiatores aggressi fuissent, reliquissent forte racemum*, hoc est, non prorsus te expoliassent, aut omnibus tuis bonis exuissent. *Et si fures*, nocturniq; oppressores, *ædes tuas inuasissent, rapuissent, quod visum illis fuisset satis*, non tamen omnia forte conuasassent, sed passi fuissent aliquid superesse: *At ego* ait Dominus, *ita spoliaui Esau*, ita abdita quæque detexi, *vt excussis omnibus angulis, nihil celari potuerit*, nec vlla supellex sit relicta: Quum autem prorsus odiosa sit & detestabilis Deo superbia, & fastus ex rerum affluentia ac prosperitate ortus qua dulci fortuna ebrii insolescunt ac ferociunt, illam tamen acriter contundit ac reprimit, & tales quamlibet multos prosternendos pronunciat, vt segetes

Cap. 3.

Oseæ locus explicatus.

Esaia 17.

Cap. 49.

Hier. locus explicatus.

getes quas messores plenis vlnis exporrectisque brachiis vellunt, atq; in manipulos complicant, sic vt etiam ii qui ex paucis futuri sunt reliqui, colligēdi sint, vt spicæ finita messe. Interim plerosque superfuturos pollicetur, allata alia similitudine, vt vuæ in vitibus, & oliuæ in olea. Quemadmodum enim nusquam tam exacte perficitur vindemia, quin aliqua supersit racematio, nec tam diligens oliuarum excussio: quin vel sub foliis aliquid de itescat, vel in cacumine aliquid se proferat: ita a clade & vastitate aliqui superfuturi sunt, qui in spem misericordię sunt reseruandi. *In die illa*, inquit, *attenuabitur gloria Iacob, & pingue do carnis eius emarcesset. Et erit sicut congregans in messe quod restiterit*, (vt in spicilegio assolet omnibus manipulis sublatis) *& brachium eius spicas leget.* Interim *relinquetur in eo velut racematio, & sicut excussio oleæ vel duarum vel trium oliuarum in summitate rami, & sicut quatuor aut quinque in cacumine arboris.* Quo indicat opulentos atq; optimates fastu & arrogantia turgidos dejiciendos: ex tenui vero plebecula nonnullos superfuturos, quemadmodum exacta vindemia aliquot botri aut acini, quibus tenuiores se fouent ac recreant.

Esaia 7.
Esaia metaphora expl.

De Hyssopo. CAP. XXVI.

Hyssopus hortensis herba eodem etiam nomine Belgis cognita condimēti vice iuri innatat, quod eximii sit odoris, ac sapore non ingrato, sit vt elixa quæque non minus salubria efficiat, quam sapida. Nam pectus & pulmonem expurgat, capitisque pituitam extergit. quocirca in expugnando pleuresi ac morbo quouis laterali singularem effectum obtinet. Qua ratione visum est Deo herbam hanc solenni sacrificio adhibere, quum vel leprosi lustrandi sunt, aut scelus aliquod piaculare expiandum, intincto Hyssopi fasciculo in sanguine passerculorum vel vitulorum. Quocirca David adulterii atque homicidii sce-

Hyssopi effectus.
Leuit. 14.
Num. 19.
Psal. 50.

lere contaminatus, aſpergi expiarique hyſſopo cupit; quo abſterſa omni macula animi mentiſque puritate niteſcat, reſpexit is ad veteris teſtamenti ritus & ſacrificia. quæcunque enim purificabantur iuxta præſcriptum legis Moſaicæ, ſanguine cum lana coccina & hyſſopo aſperſa, puritatem ſunt conſequuta. Quæ omnia vmbram quandam & figuram exhibebant, vt Paulus ad Hebræos teſtatur, Chriſti, cuius ſanguine omnia noſtra ſcelera expiata ſunt, ac fide acceſſu obliuioni data. Cęterum quum Hyſſopi mentio incidat in libris Regum, ac Solomon diſſeruiſſ memoretur de arboribus à Cedro Libani vſque ac Hyſſopum quæ erumpit è pariete: non videtur mih noſtra deſignari, quæ non eſt exilis & minuta herba ſed aliquando ſpicato purpureoque floſculo in ſeſquipedalem magnitudinem aſſurgit. Quocirca Adiantum, ſiue capillum veneris illum intellexiſſe interpretor, cirratis criſpiſque foliis, quæ niſi murorum aſpergines perſequitur; & quoniam rutę foliis affini eſt, hanc Belgæ *Steenruyte* vocant, hoc eſt, murariam rutam. Huic *Trichomanes* affinis iiſdem ſemper loci prouueniens, quæ recto ſtilo eoque iunceo aſſurgi medii digiti longitudine, foliis minutis, vtroque latere diſtincta ſerie concinnoque ordine digeſtis, vi rore perenni, vtraque herba eoſdem habet effectus atque vt Hyſſopus tuſſiculoſis & anhelantibus, pulmoniſque vitiis medetur. Vocantur autem nunc polytrichi nomine, nunc callitrichi, ab effectu, quo capillum confirmant, & nigredine imbuunt, illumque criſpum & denſum perficiunt. Quoniam itaque exiguus eſt humiliſque fruticulus, vix palmari altitudine, atque è parietinis erumpit, hunc pro Hyſſopo deſignari arbitror. Nam hic illius dicti ſenſus eſt, A ce ſiſſima quauis arbore ad minutiſſimam herbam, qu parietinis innaſcitur, omnia illum exactiſſime habuiſſe explorata.

Exod. 24.

Cap. 9.

3. *Reg.* 4.

De arundine, quæ Græcis Calamus, Belgice Riet *vocatur, eiusq; differentiis; de lino stipula, quisquiliis & pleruq; aliis, ex quibus similitudines desumuntur.*

CAP. XXVII.

ARundinis plures sunt differentiæ; vna species est
læuore perpolita, enodis, nullisque distincta geni- *Matth.27.*
culis aut internodiis, quæ Typha palustris vocatur, *Typha pa-*
qualis Christo pro sceptro regali in manum tradita, *lustris quid.*
in affectati regni ludibrium. Est huic stirpi sceptri
regalis aut imperatorii forma, cuius cacumen dua-
rum fere palmarum altitudine, ac crassitudine polli-
cari, densa compactaque lanugine stipatur, quam si
manu aut digitis demulceas, holosericum, aut villo-
sam quandam congeriem contrectare te credas, quæ
tamen post dies aliquot dissoluitur in pappos, atque
in diffusam lanuginem euanescit. Alia in locis hu-
mectis atque irriguis passim conspicitur, quæ *Canna* *Canna palu-*
palustris, aut *Donax* vocatur, culmo geniculato, terete, *stris.*
fistuloso, lanuginosa in cacumine congerie, eaq; dif-
fusa, non compacta. Scatent hac passim vrbanæ fossæ
quæ mœnia ambitu muniunt, & in pomœriis palu-
dosa loca ac stagnantia. Plebecula apud nos æstiuis *Arundinis*
mensibus radicem huius stirpis certatim eruit, quod *radix escu-*
habeat esculenti quiddam non sine nauseosa quadam *lenta.*
dulcedine, quæ qualitas efficit vt apostemata ad sup-
purationem perducat, ac spicula spinasque atque a-
culeos corpori infixos extrahat. Quoniam autem
rotundo nutanti est cacumine, auraque leuissima hinc
inde impellitur, ob id illi assimilantur inconstantes,
mobiles, lubrici, vacillantes, volubiles, & qui in di-
ctis factisque, atque in omni vitæ actione non satis
sibi constant, aut in sententia firmiter persistunt, *Luc.7.*
nempe arundine magis volubiles. A quo vitio quum *Christi de*
Ioannes Baptista esset alienissimus, Christus in lau- *Ioanne præ-*
dem eius constantiæ, & quod illius doctrinæ ac de- *conium.*

Messia testimonium veritati forent consentanea, prolixam concionem habuit, qua persuasum esse voluit promiscuæ multitudini, illum arundini vento agitatæ prorsus dissimilem, vt qui nusquam vacillet, aut aliud stans, aliud sedens loquatur, vel leui momēto à paulo ante probata sententia dimoueatur; sed constantem esse, stabilem, veracem, & eius verbis nulla subsit vel leuitatis vel inconstantiæ suspicio; quocirca æquum esse, vt quiuis magnifice de tanto præcone sentiat ac loquatur, illumque non ex vulgata hominum opinione, sed ex rei veritate æstimet. Cæterum vt reliqua persequar, ex Arundinis conditione desumitur prouerbium; *Scipioni vel baculo arundineo inniti*, de eo qui spem suam ac fiduciam collocat in illo, qui non solum non fulcit aut præsidio est, sed etiam nocet ac detrimenta infert. Eadem vtitur
Cap. 36. 4. Reg. 18. Metaphora, Esaia teste, Rapsaces in obsidione Hierosolymæ, qua inuictum, Deoque fidentem Ezechiæ regis animum labefactare nititur, omnibusque machinis ac minis ad deditionem solicitare. Apud Eze-
Cap. 29. chielem quoque Dominus eadem vsus similitudine insultat regi Ægypti, illique internecionem minatur. Quum enim Israëlitas illius præsidio innixos fulcire studuit, *ipse velut baculus arundineus confractus*, & sibi vulnus inflixit, & illos fœde lacerauit, lateribus humerisque vndique dissolutis ac perforatis.
Psal. 76. Quo indicat omnes illorum vires attritas & collapsas esse, omneque belli robur conuulsum & dissipatum. Sic enim Deus, vt Dauid testatur, increpat feras arundines, hoc est, hastatos ac lanceis armatos milites conuellit, labefactat, prosternit ac deiicit, Metaphora desumpta à longis firmisque arundinibus, quales etiam brachii crassitudine spectamus, quas in acie vibrare solent, atque eminus cuspidem hosti obiicere; quod nunc Turcas in Palæstina factitare audio ab iis qui ea loca religionis ergo frequentant. Similem cladem

cladem Deus stirpi Hieroboam intulit, atq; Israëlitis idolorum cultui deditos concussit more nutantis in aqua arundinis, eosque euulsit è terra vbere & fœcunda, quam à progenitoribus Dei munere erāt consequuti. Quo designat illos ad nihilum redactos, atque opibus, potentia, honore, dignitate spoliatos. Vt autem Deus desumpta ab arundine similitudine, inani fiducia inflatos, & qui rebus caducis & momentaneis innituntur, nonnunquam conuellit & deiicit: Sic ediuerso fragiles, imbecilles, pusillanimos, vacillantes, mœstos erigit, consolatur, fulcit, animumque ægrotum ac labantem salubri doctrina fouet. instaurat, reficit. Quo referri debet insigne illud vaticinium apud Esaiam de Christi lenitate & mansuetudine, quæ afflictas quasque mentes in spem salutis erigit. *Ecce seruus meus quem elegi, dilectus meus in quo sibi complacuit anima mea. Ponam spiritum meum super illum, & iudicium gentibus annunctiabit, non contendet neque clamabit, neque audiet quisquam in plateis vocem eius, arundinem comminutam non confringet & linum fumigans non extinguet, non erit tristis nec turbulentus, & in nomine illius gentes sperabunt.* Duabus hisce metaphoris; nempe Arundinis conquassatæ, seu confracti calami, & lini fumigantis declarat, quanta Christus erga contritas afflictasque mentes mansuetudine & clementia, quam salubri doctrina in ruinam inclinatos erigat, labentes fulciat, mœrentes soletur, imbecilles & vacillantes in fide instauret, & si quid aliunde accesserit damni atque incommodi resarciat, adeo vt plagas menti illatas leniter tractet & placide, nihil agat vi, minis, terrore, sæuitia: vt nonnulli feroci & turbulento ingenio, qui lapsos sublata omni resipiscentiæ spe, sæuius tractant, quam mansuetudo Christiana exigat. Similiter nec linum fumigans extinguet.

3.Reg.14.

Esaia 42. Luca 4. Cap 42. Matth.21.

Esai.61.

Esaia locus explicatus.

Quæ similitudo desumitur à lychno pensili, siue elychnio, vel stupa, vulgo *Lement*, quod oleo imbu-

tum flammam alit nonnumquam subobscuram & fumidam, minusque luminosam, vbi vel pinguedo desit, vel parcius illa fouetur; itaque hac comparatione designat fidem modicam, debilem, vacillãtem, inclinatam, quæ tamen non prorsus extincta sopitaque est, licet aliquãdo sit extinctioni proxima, quam Christus, & quisquis eius ministerio fungitur, nec extinguit, nec opprimit, sed tantisper dum aliqua pietatis scintilla emicet, & subsit menti vel exiguus igniculus, nutrit, fouet, exuscitat, atque animum Spiritus sancti flabello accendit & illustrat, vt discussa omni caligine, lumen fidei & pietatis perspicue eluceat ac longe lateque in vsum proximi se diffundat.

Doctrina Christi quid menti præstet. Ita autem Deus doctrinam suam, quæ est velut fomentum animæ mentisque pabulum, temperat & moderatur, ne quis nimia seueritate possit ab instituta professione resilire, atque ab Ecclesia alienari; nec etiam lenitate & mansuetudine nimia, tamquam molli educatione corrumpi, ac seueritate quadam oscitante ac supina ad omnem virtutem obtorpescere. Siquidem iudicii seueritate in officio continentur impii, imbecilles lenitate & mansuetudine. Sic in Euangelio quo cuique salus denunciatur. *Dulcia permixta amaris*, hoc est, consolationes minis, & amara dulcibus, hoc est, minæ consolatione mitigatæ. Per fumum & vaporem, nebulas: per fœnum, festucas, paleas, stipulas, fauillas, pulueres, quisquilias, aliaq; reiectamenta designantur in Bibliis quum homines, tum res viles, leues, inanes, futiles, minutæ, nihili, nauci, nulliusque momenti vel pretii, & quæ plus detrimenti quam commodi adferunt. Ex his variæ & multiplices similitudines a sacris Scriptoribus sumuntur, quibus narrationes suas exornant.

Quisquilia quid designent.

Psalm. 1. Esaia 17. Sic Deus impios vt paleas dissipãdos pronunciat, exurendos vt stipulas, vt puluerulenta quæque discutiendos, vt quisquilias aliaque ventilucibria dispellendos.

lendos. Quo ſpectat illa apud Iob ſententia; *Lucerna impiorum extinguetur*, hoc eſt, ſplendor eorum,gloria, honor, decus,magnificentia obſcurabitur & exoleſcet: *Erunt improbi velut palea ante faciem venti, & ſicut fauilla quam turbo diſpergit*, hoc eſt, repentino funditus comminuentur. Sic Eſaias triturandos pronunciat Moabitas, & quicunque Dei verbo obſiſtunt,vt teri ſolent paleæ in plauſtro, & non minore negotio abſumentur, quam ignis deurit ſtipulam aridam. Non minus attrocia minatur iis, quibus conſuetudo peccandi in naturam abiit & vitiis ſuis iam domeſticis atque aſſuetis occalluerunt. *Si mutare poteſt Æthiops pellem ſuam, & pardus varietates ſuas*, hoc eſt, tegmen maculoſum illi natiuum, *& vos poteritis benefacere quum malis eſtis aſſueti. Quocirca ego vos diſſipabo tamquam ſtipulam quæ vento rapitur in deſerto.* Simili clade perituros denunciat apud Eſaiam illos,qui cultus adulterinos ſtabiliunt, & omne præſidium ac fiduciam in idolis conſtituunt: *Eritis* inquit, *ſicut quercus defluentibus foliis, & ſicut hortus abſque aqua. Et erit fortitudo veſtra*, hoc eſt,Deus ille ficulneus, cui innixi eſtis, *vt fauilla ſtupæ, & opus veſtrum quaſi ſcintilla & ſuccendetur vtrumque ſimul,nec erit qui extinguat:* hoc eſt, Omnis illa pompa ac ſpectaculum fictæ religionis abolebitur incendio, vt purgamenta lini & ſtupea congeries accenſa face deflagrant. Cæterum vt reliqua perſequar; Amos Propheta acriter inſectatur negociatores frumentarios, quod quum granaria habeant onuſta frugibus, in annonæ penuria famelicam turbam deglubunt, ac præter ſtateras doloſas, trutinamque acciſam ac parum æquam,qua populares defraudant, tenui plebeculæ pro ſincero tritico quiſquilias,paleas,glumã, acus,hoc eſt,peripſemata ſeu purgamenta,furfuribus deteriora obtrudunt, ac carius diuendunt fallaci aſtu,ac inopia reddunt ſibi obæratos atque obnoxios, vt non liceat alio diuerti, etiamſi merces vilius

Cap. 21.
Cap. 25.
Cap. 5.
Hier. 13.
Cap. 1.
Cap. 8.

proſtent. Quoniam nemo debitorum Græca fide, hoc eſt, prompta numerataque pecunia emptionem cum creditoribus tranſigit. Quod ſi cui libeat hanc Prophetæ Satyram excutere, quam contra hos inſtruit, qui plus nimio quæſtui inhiant, magnoque inopum detrimento precia rerum intendunt, dilucide perſpecturus eſt, quam graphice atque ad viuum noſtræ ætatis homines ſuis coloribus depingat, & quid Deus illis minetur, qui pauperes abſorbent, atque egeſtate oppreſſis victum vitęque ſubſidia ſubtrahunt. Verum iis miſſis, ſermonem referamus ad Metaphoras, quæ ex inutili ac volatili hac congerie deſumuntur ad illuſtrandas res veras ac ſolidas. Deus quum apud Hieremiam verbum ac doctrinam ſuam cum primis ſalutarem, efficaciſſimam in erigendis paſcendiſque famelicis mentibus prædicet, tritico illam comparat, quod ſolidum alimentum corpori præſtat,
2.*Cap.* 6. vt illa animæ: doctrinam vero inanem, ſuperſtitioſam, adulterinam fucatam, inſtabilem, fallacem, noxiam, infrugiferam ſomno ac paleis; *Quid tritico*, inquit, *cum ſtramentis & paleis*. hoc eſt, quid vanitati cum veritate, quid ſomno inani ac fallaci cum re vera, certa & indubitata? quid denſiſſimis tenebris cum cla-
Matth. 3. riſſima Euangelii luce? Paleæ etiam metaphora Ioannes Chriſti præco vtitur, quum acriter inſtigat ſocordes ad amplectendam ſalutem; adeſſe enim Meſſiam *qui* accepto in manu ventilabro, *expurgabit aream ſuam, & congregabit triticum ſuum in horreum: paleas vero exuret igni inextinguibili*. Quibus verbis indicat pios recipiendos in æterna tabernacula poſt exactos huius æui labores: impios vero æternis incendiis deſtinandos. Vt autem Ioannes magna ſeueritate commonefacit populum officii ſui, & hortatur ad reſipiſcentiam adhibitis parabolis de ſecuri arbori admota, mox excindendæ, de ſecernendo tritico à paleis: ita
Matth. 7. Chriſtus cui ſemper fuit odioſa ac deteſtabilis hypocriſis,

Simile à tritico & paleis.

crisis, hoc est, simulata sanctimoniæ species, fictaque pietatis vmbra, adducta trabis & festucæ similitudine, acriter castigat illos qui plus nimio sunt oculati in alienis vitiis, ac minutissimos errores curiosius obseruant, eosque exaggerant in immensum, quum vitiis suis maxime blandiantur, eaque ita extenuent, vt in nihilum recidere patiantur. Quo autem huiusmodi vitiosi affectus & complures alii, nempe philautia, hoc est, cæcus amor, suique fiducia, & fastus, arrogantia, animi elatio, proximi despectus, odium, ira, vindictæ cupiditas hominum animis eximantur, sacri vates ac sapientiæ professores mentes illorum ad modestiam suique cognitionem ac naturæ notitiam reuocant, vt obseruare condiscant æui huius breuitatem, & quam sit inanis, fugax, fragilis, caduca, euanida vita mortalium: & quum innumeris malis exposita, tum angustiis arctisque finibus terminata, breuissimis spaciis circumscripta, sic vt ab iis apposite spiritus ipsaque vita qua homo subsistit, somnium censeatur, fumus, vapor, halitus qui confestim euanescit atque in aëra diffunditur, vmbra, bulla, fœnum & herba cito arescens, flos & folium mox deciduum; & vt Iob ait, ventus qui per aëra voluitur: *Iacob.4.*
Quibus metaphoris designant sacri vates gloriam: *Psal 35.37.*
decus, magnificentiam, & quidquid est humanæ sapi- *101.103.*
entiæ, quidquid fortitudinis & prudentiæ, vanum *Iob.8.14.*
esse, fluxum, caducum, ruinosum, nisi stabili atque æ- *13.7.*
terno Dei verbo fulciatur, nisi cœlestis virtute su- *Esa 9.45.*
stentetur. Hæc omnia Scripturæ testimoniis abunde *Osea 13.*
stabiliri possent, sed opus in immensum cresceret. *Esa 40.*
Quocirca quædam in margine designasse sufficiat, *Iacob.1.*
quæ studioso auidoque lectori, si perquirere *1.Pet.1.*
velit, omnium specimen sunt *Ecclesi.40.*
exhibitura.

De Cucumere & pleruque aliis herbis quarum in Bibliis fit mentio.

CAP. XXVIII.

Exod. 11. CVCVMIS vel cucumer notior est, quam vt describi debeat. Hunc autem & plerasque alias herbas Hebræis atque Ægyptiis fuisse vsui Bibliorum historia commonstrat. Quum enim Moses vexaretur à populo Israëlitico, ac vulgus promiscuum flagraret desiderio carnium. *Quis*, inquiunt, *dabit nobis carnes ad edendum?* recordamur piscium quos in Ægypto comedimus. In mentem venerunt cucumeres, pepones, porri, cepæ, & allia. Istis autem non solum plebeii vtuntur, sed etiam patricii partim in obsoniis & condimentis, partim in acetariis cum oleo, aceto & pipere ad acuendam cibi auiditatem. Erexerunt olim in vinetis & cucumerariis casas & tuguriola, quod etiam hodie Galli & Belgæ factitant, in quibus custodes excubabant, ne quis alienos prouentus inuaderet; peracta autem vindemia, ac sublatis cucumerum aceruis, subducebant se excubitores, ac gurgustia deseruerunt, nullaque amplius conspecta hominum frequentia. Ab hac solitudine desumit similitudinem Esaias contra Hierusalem, quam pronunciat desolandam ac redigendam in vastitatem, vt vix tenue vestigium supersit, futura sit velut in deserto vineto & cucumerario tugurium vacuum. *Et erit*, inquit, *Sion, vt vmbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas obsessa quæ vastatur.* Baruch autem statuas, delubra & simulacra idolorum non plus terroris incutere ait, quam tugurium in cucumerario. *Nam quale est*, inquit, *formido aut terriculamentum in cucumerario nihil custodiens: tales sunt istorum Dii lignei, aurei & argentei; aut qualis est in horto rhamnus aut spina alba cui auicula insident.* Alludit ad Priapi statuam, quæ in hortis collocari solet ad abigendos terrendos-

Cap. 1.

endosque nocturnos fures. Quod huiusmodi versibus indicat Horatius, qui Baruch verbis prorsus consonat, ac pari irrisione vulgi superstitionem exagitat;

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Quum faber incertus, scamnum, faceretue Priapum,
Maluit esse Deum: Deus inde ego furum auiumque
Maxima formido nam fures dextra coërcet,
Obscaenoq; rubet porrectus ab inguine palus.
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatq; nouis considere in hortis.

De Iunipero. CAP. XXIX.

VT Cucurbita vmbraculum & velut opus topiarium Ionæ præbuit, atque a Solis æstu liberauit: *Cap. 4.* Sic Iuniperus Heliæ ex itinere lasso ac defatigato vmbram exhibuit. *3. Reg. 19.* Quum enim vates hic profugus cessisset furori Iesabelis, ac loca deserta peragraret, sub quadam Iunipero resedit. Hoc siquidem arbustum quum densius fruticetur, ad arcendum solis calorem non est incommodum. Quocirca mœsto & delassato fuit is secessus molesti itineris solatium, quum autem his paululum respirat inedia tædioque confectus, finem vitæ sibi imponi cupit. Cæterum *Helias profugus.* quum somnus (vt sic constitutis assolet) obreperet, ac ille paululum obdormisceret; ecce aderat genius, & illum ad cibum capiendum inuitauit, oblato pane cinericeo, & aquæ poculo, quo refocillatus rursus iter ingressus prouenit ad montem Oreb, in cuius spelunca noctem illam secure peregit, tutus ab insidiis illorum qui furibundæ mulieris mandato Dei Prophetas ad mortem rapiebant. Quæ documento cuique esse debent, Deum in vitæ huius stadio miris modis suos exercere, verum non prorsus destituere, quos tametsi calamitatibus premi patiatur, nonnumquam tamen illos opprimi sustinet. Iob quum

ex tanto opulentiæ & felicitatis gradu in extremas
Cap. 30. calamitates esset deiectus, deplorat se irrideri ac subsannari à sordidis infimæque sortis homuncionibus, qui præ egestate atq; alimenti inopia victum in syluis venabantur, ac Iuniperi rubiq; baccis, atq; herbarum radicibus famem sedabant, vt conspicimus hodie validos vagosque nebulones, quos nostri à liguriendis ollis (nam encænia festaque Genialia passim consectantur) *Pot boeuem* vocant, radices Iryngiorum, dauci pastinacæ syluestris eruere, atque acinos rubiq; mora ex sentibus & virgultis decerpere.

De Labrusca. C A P. X X X.

Labrusca vitis est syluestris, vuam proferens gustu peracerbam, quæ non maturescit. Hunc fructum quoniam nihil gratum palato proferat, Deus
Cap. 4. moribus & naturæ hominum deprauatæ apud Esaiam accommodat. Quum enim formandis colendisq Iudæorum mentibus nihil non operæ, nihil non laboris impendisset, omnis labor & industria frustra insumpta est. Quantumuis enim studiose atque accurate vineam suam excoluerit, nihil effectum est, ne vuas vllas sapidas produxit, sed labruscas, hoc est, acerbas & immaturas vuas: expectauit ex tam diligenti cultura iudicium, æquitatem, mores inculpato vitæ integritatem, gratitudinem erga tam sedulum atque industrium cultorem: sed vice versa, prolat sunt acerbissima quæque, iniquitas, iniustitia, virtutum neglectus, odium, ira, indignatio, ingratitud erga tam munificum animi mentisque cultorem. Eandem vocem accommodat impiis, quibus Dei
Esaia. 17. in obliuionem & contemptum deuenit, quorum irritum fore conatum indicat, ac frustra illos labo rem insumpturos excolendis vineis; Sic in die, inqui plantationis tuæ labrusca proueniet; plantabis pla tationem amœnam, sed germen alienum confere h

oc eſt, tametſi amœna plantaria humo commiſeris generoſa vite deſumpta, ſic vt omnia tibi ſpem optimam polliceantur opimæ vindemiæ, vbi aduenire incipiet maturitatis tempus, pro ſuauiſſimo fructu labruſcas percipies. Similiter in ſegete quæ maturius ad meſſem deueniſſe tibi videbitur, peribit tibi ſperatæ annonæ prouentus; eo ſiquidem die quo demetendæ erunt fruges, ac meſſi inſiſtendum alieni ſubito irruent ac depopulabuntur ſegetem, nec quidquam in horrea conuehes eorum, quibus tam ſedulam curam impenderis. De his paulo fuſius ſuperius quædam enarrata ſunt.

De Mentha, Ruta, Anetho, Cumino, quæ Chriſtus parabolis adhibet in inſectanda Phariſæorum auaritia, & fucata Religionis ſanctimonia.

CAP. XXXI.

Herbæ iſtę in crebro vſu ſunt apud omnes quũ plebeios tum patricios, ac paſſim in compitis & triuiis proſtant venales. Quoniam autem holitores viſi ſunt aliquem queſtum ex iis conſequi, Phariſæi decimarum exactionibus etiam hæc grauare cœperunt, atque aliquid lucri ex iis corradere. Quocirca cum Chriſto inuiſa eſſet ſimulata Religionis ſpecies, atq; auaritia Scribarum deteſtabilis & odioſa, inſectatur illos acriter & ſeuere, qui omnia ad compendiũ ſuum rapiunt, ac minutiſſima quæque conſectantur, quum illa quæ multum habent momenti ad ſummam pietatẽ; & in quibus conſiſtit columẽ Religionis negligũt, nec ad ea magnopere ſint intẽti. Sic in extorquẽdis decimis adeo ſunt ſuperſtitioſi, vt è vulgarib⁹ holeribus mẽtha & anetho, quę Belgis *Dil* vocatur, decimas exigant, quum pro nihilo dicant iudiciũ, miſericordiam, fidẽ, quæ virtutes illos commonefaciant, ne quem afficiant iniuria, vt egenis ſubueniant, ne quem fallant periurio, ſed cuique fidem ſeruent; itaque iis

Matth. 23. Luc. 11.

neglectis quæ ſunt in Religione præcipua, ſuum ne gotium agunt, ſuumque quæſtum ac commodu plus ſatis ſpectant: in maximis cæcutientes, in min mis mire oculati.

De Sinapis vi & natura, cui fides ac Dei verbum compa rantur.

CAP. XXXII.

QVO omnibus innoteſcat ac perſuaſum ſit, quar ſalutaris ſit doctrina Euangelica, quæ mente hominum in Deum eiuſque notitiam erigit, ac fid ſolida imbuit, Chriſtus multis variiſque parabolis e rebus paſſim obuiis deſumptis, nulli non mortaliur ad hanc amplectendam autor eſt & inſtigator. Com parat autem regnum cœlorum, hoc eſt, doctrinan Euangelicam quæ fidem alit ac fouet ſemini, marga ritis, fermento, ſagenæ, ſiue ferriculo, grano Sinapi minuto quidem illi & exili, ſed quod vi efficaci & ad urente torpentem linguam vellicet, ac palato lan gueſcenti ſaporem gratum excitet: Sic omnes na tiones huius ſemine comminuto, attritoque ma nuaria vel truſatili mola affuſo aceto vel omphacio condimenti vice vtuntur. Quemadmodum auten Sinapis minutiſſimum ſemen ſolo commiſſum, vb adoleuit, in ſtupendam proceritatem aſſurgit, ac lon ge lateque ramos diffundit; adeo vt alitibus & vm braculum & nidulandi commoditatem præbeat: ita verbum Dei & fides minime otioſa, tametſi in ſpe ciem humilis videtur & exilis, ſe tamen ſenſim pro pagat, atque vt fructifera frondoſaque arbor, vires incrementa ſuſcipit. Rurſus vt Sinapiſmus, hoc eſt, cataplaſma ex contuſo Sinapis ſemine, membris ſtu pidis vel lethargo, vertigine, apoplexia, paralyſi, epi lepſia oppreſſis motum ſenſumque excitat, atque in hulcerata nonnihil cute, ſanitati reſtituit: ita fides Dei verbo fulta ſtupidas torpenteſque mentes eri git, &

Matth. 13. Luc. 13. & 17. Marc. 4.

& instaurat, atque ad omnia pietatis officia agiles *Par effectus*
dit & expeditas. Quocirca ardor & acrimonia *verbo Dei*
napis, saporque feruidus & ignitus, qui non sine *& sinapi.*
rium vellicatione lacrymas elicit, ac caput sternu-
mento à pituita expurgat, apposite verbo Dei assi-
latur, quod etiam mentes concutit, vrit & inflam-
t, atque animos languidos & oscitantes ad pietatis
dia incitat atque accendit, & nonnumquam pœ-
entiæ lacrymas extundit. Quam solicitudinem ac *Matth.6.*
am rerum terrenarum, qua rere discruciari solent
xiæ mentes; Christus animis hominum eximit, li-
nos contemplari vult non hortensia quibus cul-
adhiberi solet, sed agrestia ac sponte nata. Itaque
rum exemplo in munifici patris fiduciam nos ex-
t, qui nobis de pabulo & commeatu affluenter
spicit, vt alitibus; de victu, de nitore cultuque ve-
m, vt liliis agri, quæ tam nitide tamque operose
ulta sunt, vt ne Solomon quidem Regum amplis-
us conspici potuerit, vel cultior vel ornatior, et-
quum in summo splendore esset constitutus.
amobrem Christus summo studio inhiare nos
t doctrinæ Euangelicæ, ac rerum cælestium con-
nplationi insistere, adeo vt nihil nobis defuturum
liceatur earum rerum, quæ in hac fragili vita &
uca necessariæ sunt, vt etiam vltro ac spontanea
liberalitate sint accessuræ.

Hedera, quæ arboribus ac parietibus tenaci amplexu adhæret.

CAP. XXXIII.

Edera quæ Ionæ Prophetæ aduersus Solis æstum *Cap.4.*
vmbraculum præbuit (quamquam alii Cucurbi-
satis apposite verterunt) ab hærendo nomen
ita est: quod natura sit sequaci, omnibusq; se affi-
Hinc Persius;

Heliconidasq; & pallidam Pirinen
Illis relinquo quorum imagines lambunt
Hederæ sequaces.-----

In proœmio.

Hedera Baccho sacra.

Quum autem hæc arbor Baccho poëtarum præsidi si consecrata, vt olea Mineruæ, ob id poëtæ hac coron ri soient, quemadmodum lauro victores;

Ecloga 7.

Sic Virgilius:

Pastores hedera crescentem ornate poetam.

Laurus victoriæ sacra.

Et quum Augustum orbis domitorem suo poëmat celebraret, allegoricos petit suo quoque carmi locum esse inter eius triumphos, ac patiatur hed ram, qua poëtæ exornari solent, inter lauros Imper toribus victoriosis dicatas, nonnullum locum obt nere:

Ecloga 8.

A te principium, tibi desinet: accipe iussis
Carmina cœpta tuis; atq; hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Quum autem superstitiosa gentilitas Bacchi org hoc est, sacra Liberi patris tertio quoque anno (vn *Trieterica* dicta) solenni ritu celebraret ex hac viren fronde serta & coronas confecit. Sic in libris Mach

Lib. 2.
Cap. 6.

bæorum Antiochus Iudæos coëgisse legitur, vt det statis patriis legibus, contemptisque diuinis instit tis, bacchantium more hedera redimiti orgia ce brarent, & qui id facere recusaret, morte plecteret

Hedera cur Baccho sacra.

Quod autem hæc arbor quæ perpetuo frondet, n vnquam foliis destituta est, Baccho sacra sit, hinc tum puto, quod ebrietati obsistat, ac discutiendis pitis doloribus ex temulentia contractis sit acco moda, foliis etiam aut ramusculis foris capiti adm tis, sic, vt videri possit huius arboris vmbra Ionæ v

De re rust.

non incommoda, vt quæ capitis grauedinem ex æ & lassitudine contractam discutiat. Mira autem scribitur à Catone vis & natura Hederæ. Si enim p culum ex ligno eius conficiatur, & vino impleatu id dilutum sit atque aquæ mistum, continuo vin effl

effluit, atque inferne per lignum diffunditur. Tanta est enim inter hæc *antipathia*, hoc est, discordia, vt alterum alteri admisceri non sustineat, sed vasculum hederaceum vinum respuat. Cæterum an hedera fuerit quæ Ionam ab ardore Solis tutata sit, & quam indignanter tulit exarescere radice à verme crosa, nonnulli interpretes, tum etiã Augustinus ambigit, quum Cucurbita in eum vsum sit accommodatior, quam vox Hebræa designare videtur, quod amplissima folia proferat, atque clauiculorum amplexu in sublime nitatur, opusque topitiarium citissime perficiat, sub quo capturæ opacum frigus, atque æstum solisque ardorem propulsare liceat; cum enim infrigidantis sit naturæ, feruido cæli statu foris corpus à calore tuetur: intus etiam atq; in corpus admissa intemperiem ex æstu contractam mitigat, vt acetaria ex cucumere, melone, pepone, citrullo, lactucis, atriplice, portulaca confecta, quæ primis mensis inferri solent, atque etiam eorum nonnulla naribus admoueri, quo spiritus collapsi recreentur.

Hedera vino obsistit.

Cucurbita.

De Moro arbore & fructu eius.

CAP. XXXIV.

MOrus arbor Belgicæ nationi notissima, æstiuis mensibus in vsum refrigerandi expetita, caudice est vel trunco valido, cortice vbi adoleuit, scabro, nec vllo læuore perpolito; ligno intus colore buxeo & subflauo, foliis in expansæ manus modum dissectis, ficui non absimilibus, fructu oblongo, ouali, granoso, primum candido, quum pubescit, rubro, maturitate nigricante; arborum omnium postremo floret, nec in folia floresque se expandit, nisi ver stabile sit quasi nolit vllam hiemis iniuriam aut aëris inclementiam perpeti, at quæ omnium primo fructum maturum & esculentum edat. Inficit Morum manus sanguinolento colore vbi maturuit: eluit extergetq;

maculas ac næuos immaturum, hoc eſt, album ac nondum rubicundo colore perfuſum, ſic vt nihil neceſſe ſit aquam aut quid aliud extergendis manibus adhibere, ſed ſuccum tantum mororum quæ adhuc vireſcunt. Fructus huius arboris ſalubriter expetitur in refrigerandi vſum æſtiuis præſertim menſibus, quibus potiſſimum viget, idque in prima menſa atque ante cibum aſſumptus: nam peracto prandio aut cœna in corpus admiſſus putreſcit, ac morbis ex corruptione excitatis ſeminaria miniſtrat, vt ceraſia, pruna, corna, perſica, vuæ recentes, &c. quæ ante cibum refrigerant, ſitimque ſedant, ac calidam hepatis intemperiem mitigant ac reprimunt; nec vero grauate poſt cibum admittere ſoleo, modo horum fructuum ſuccus deglutiatur non admiſſo in corpus cartilagineo illo ſtamine, quod à pediculo cui fructus adhæreſcit per motum ſe porrigit; ſic enim vino exhilaratis fumos reprimit, vt poma ſucculenta, punica, arengia, limones, & mala Citrea quæ abſoluto prandio hoc efficiunt, vt quis minus ebrietati ſuccumbat, & mens illi minus fumo ac vapore vini obnubiletur. Sic enim à naturali ratione non videri poſſit alienum, nec valetudini contrarium, quod Horatius cecinit;

Mora quando edenda.

------ille ſalubres
Ætates peragit, qui nigris prandia moris
Finiet. ---

Alioqui ſi affluentius deuorantur mora, vt à laſciuis ac petulcis puellis aſſolet, ſubſtituendum eſt, *Incipiet.* Conficitur ex mori arboris fructu, tum ex eo qui ex Rubo colligitur medicamentum aut ἔκλειγμα quod *Diamoron* vocatur, reprimendis vuulæ ac tonſillarum fauciumque tumoribus aptum. Adimi autem aliquando hæc ſolatia ac naturæ fomenta improbis qui vel Dei munificentiam non agnoſcunt, aut eius donis abutuntur. David paſſim teſtatur,

Pſalm. 77.

inter

inter hæc alias quoque vitæ delicias complexus. *Consumpsit*, inquit, *bruchus & locusta fruges illorum grando vites & pruina moros eorum.* Sæpius enim contingit aëris inclementia atq; intempestiuo gelicidio, florescentes vineas, moros, segetem, oleas ita confici, vt nullus prouentus ex illis percipiatur. Cæterum quum in Mori mentionem incidimus, obiter enarrandum quod in Machabæorum historia scriptum est. Quum enim Antiochus Syriæ rex Iudæis esset infestus, atque omni armorum genere oppugnaret, duos & triginta Elephantos, in illorum dorso turribus ligneis erectis, armatoque milite instructis, in aciem produxit, & quo belluæ efferatæ in pugna essent ferociores obiecerunt illis rubicunda velamina merorum atque vuarum rubentium succo perfusa; nam sanguinolento colore exasperantur elephantes, atque in hostem sunt atrociores, maioriq; impetu feruntur.

2. Mac. 2. Historia ex libro Macheb.

Elephanti rubro colore efferantur.

De Sycomoro & caprificis.

C A P. XXXV.

SYcomorus vtriusq; partis nomen exprimit, adscito à ficu & moro nomine, cuius fructus est Sycaminos. Arbor adscribitur à Dioscoride & Plinio amplissima, ficus similitudine foliis moro proximis, quæ fructus edit ignaui gustus, insipidos & immaturos quos non ramis vt ficus, sed caudice ipse gerit, caprificis similes, & qui non maturescunt, dulciores tamen præmaturis ficubus, quas *Grossulos* vocant, nulla intus granorum congerie. Præbuit hæc arbor Zachæo qui Christi videndi erat auidus, suggestum; quum enim statura pusillus esset, in Sycomorum se subduxit, velut procul a sordidis ac caducis rebus, vt illi Iesus esset conspicuus, sic vt in Zachæo typus sit expressus gẽtium, quibus factus est aditus in cœlum confessumq; fidelium per fidem in Christum, cuius

Sycomori descriptio.

Luca 19.

Matth. 1.

quanta sit vis & efficacitas, ficus arefactæ portentosum ostentum declarat, cuius exemplo Christus extimulat Apostolos, vt illam in mentibus suis foueant, eaque pollicetur tantum accessurum roboris & potentiæ, vt si Sycomoro imperent, vt eradicetur, & in mare se transferat, illorum iussis obsequuturam: tum etiam, si visum sit, montem loco dimouere, atq; id exigat profectus Euangelii, confestim atq; absque mora perficiet, quod facere iussus est, modo adsit in Deum fides minime vacillans, eamque vim habeat quam granum Sinapis: quod tametsi minutum sit, tamen attritum exerit acrimoniam suam, ac nares vellicat, totumque corpus excitato sternutamento concutit: itaque apposite fides & doctrina Euangelica huic grano comparatur, quod mentem hominis inflammet, atque in Dei amorem ac venerationem rapiat, qua de re superius. Ceterum vt ad Sycomorũ oratio recurrat, Esaias acriter insurgit in populum Ephraim & Samariæ incolas, quod superbo atque elato animo Deo insultarent atque illuderent. Quum enim illos cladibus ac calamitatibus afficeret, quo ad resipiscentiam reuocaret, contemptui illis fuit Dei manus, & pro ludibrio habita: sic vt nihilo facti sint emendatiores; vt pueri insolentiores, quià parente flagris cæsi, obstinate persistunt, ac se deteriora facturos pollicentur. Quum autem plagæ illos ad saniorem mentem reuocare deberent, facti sunt obstinatiores, magisque præfracti, calcitrosi, refractarii. Sic enim allegoricôs ac figurata locutione ludibrio habent illatas clades, incendia, ruinas ædibus suis immissas: *Lateres ceciderunt, & collapsi sunt quadrato lapide, eoque expolito ædificabimus. Sycomori succisæ sunt, Cedros substituemus;* quasi dicerent, Exiguum est, nulliusq; momenti damnum ac detrimentum, quod perpessi sumus minimo negotio, paruisque sumptibus resarcietur: imo omnia magnificentius instaurabuntur ac

Luc. 17. *Matth.* 17. *Marc.* 11. *Luca* 13. *Cap.* 5. *Esa. locus explicatus.*

ac ſpectabilius; pro lateritiis marmoreas ædes erigemus; pro Sycomoro, hoc eſt, vulgari paſſimq; obuio ligno Cedrina laquearia erigemus, omniaque operoſius perfici curabimus. Quamobrem quum obſurdeſcerent ad Dei vellicationem ac monita, omniaque illis eſſent non ſine irriſione deſpicata, Deus irritatus ſcelerum continuatione, extenta manu atrociora illis inferre meditatur, quod moniti atque acerbi caſtigati non referrent pedem, atque ad percuſſorem confugerent. Huius arboris mentio etiam fit apud Prophetam Amos, qui quum neque Propheta eſſet, nec ex Propheta oriundus, nulliſque artibus liberalibus inſtitutus, ſed ruſticanis negotiis ac paſtorali vitæ aſſuetus, adſcitus eſt à Deo in prophetici muneris functionem, illique mandatum eſt, vt contra Heroboam Regem, & Amaſiam Sacerdotem horrendum vaticiniũ fulminaret; cuius conatibus quum obſiſteret Amaſias, Amos primum excuſatione ſe purgat, quod cogatur hanc functionem obire, tametſi nec Propheta ſit, nec propheticis inſtitutis ab incunabulis imbutus. Quocirca; quũ hoc onus illi à Deo ſit impoſitum, illi potius quam regi & ſacerdoti obſequendum. Amaſias inſtat & ſuadet, ne pergat vaticinium in regem proferre, ſed in Iudæam ſe ſubducat extra Iſraeliticos limites, ſuæque vitæ fuga conſulat, ne illum ad vincula, mox ad ſupplicia rapi contingat. Amos exerte ac palam vocationem ſuam tuetur, nec in animo ſibi eſſe teſtatur, vt eam deſerat, aut ab imperata legatione ſit diſceſſurus. Itaque Amos ingenue fatetur, ſe non eſſe Prophetam, nec Prophetę filium, ſed armentarium ſeu bubulcum, aut pecuarium, qui Sycomoros vellicet, hoc eſt, Caprificos decerpat & colligat. *Verum abduxit me* (inquit) *Dominus Deus* (quemadmodum etiam Dauid de poſt fœtantes ad regni ſolium euectus) *quum ſequerer gregem, & dixit ad me: Vade Propheta ad populum meum Iſraeliticum:*

Cap. 7.

Amoſi locus explicatus.

Pſal. 77.

Itaque neglecto regis & Amasiæ Sacerdotis mandato vaticinium suum libere exequitur, atque vtrique internecionem denunciat. Qua fiducia etiam vsi sunt Apostoli quum interdictum illis esset à Pharisæis, additis minis, ne omnino loquerentur, neque docerent de nomine IESV. Petrus enim & Ioannes confidenter sed citra contumeliam responderunt: An iustum sit in conspectu Dei vestris potius iussis obtemperare, quam Dei, vos qui legis præcepta tenetis, iudicate: non enim possumus quæ vidimus & audiuimus non loqui.

Actor. 4

De malo punico, vulgo Granat Appelen.

CAP. XXXVI.

MAlus Punica à Punica Carthaginensi regione, & à cortic s colore nomẽ obtinet *Granata*, quod mala rubentibus granis scateant. In illa Hispaniæ parte, quæ *Bætica* dicitur, nunc *Granata* à Mauritanis auorum nostrorum memoria occupata, (nam illos Ferdinandus Arragonum rex expulit) frequentissima. Arbor est non admodum procera, folio angusto nitidi læuoris expolitique viroris, flore qui Cytinu puniceo, syluestri qui Balaustium dicitur, rubicundo pomo, quod duro cortice seu tegmine aut putamine coriaceo integitur, *Sycion* Græci, *malicorium*, Latini vocant, perficiendis coriis idonea astrictionis ratione & quod atro colore illa inficiat, granis intus exuberantissimi ruboris, succulentis, & angulosis numerosa congerie arctissime in se compactis, aut velut septis aut loculis, tenuiq; ac flauescenti intus membrana distinctis, sapore aliquando dulci, mitigandæ sit idoneo, aliquando acido ac vinoso hepati refrigerãdo accommodo: & quum astrictionis sit particeps cohibendis cruentis ac dysentericis fluxionibus. Sistunt enim acida poma omnium profluuia, ac partem affectam corroborant. Mali Punici in sacris Bibli-

Arboris mali punici descriptio.

Granata acida dysenteria accepta.

b'iis frequens mentio, eoq; designatur decus & ornamentum virtutis, vitæque integritas, tum etiam dulcia, puraque ac casta eloquia. Sic Sponsus conuocans sponsam suam, ac blandimentis verborumque lenociniis alliciens; *Dabo tibi*, inquit, *poculum ex vino condito:* hoc est, aromatibus confecto qualè nostrum *Hypocraticum mustum*, hoc est, succum suauem mali Punici recenter expressum, quo nihil palato gratius: hoc est, refocillabo te suauissimo meo colloquio, reficiam te salubri doctrina, & spirituali compotatione te exhilarabo. Rursus alio capite. Quum Sponsus incredibili amore sponsam amplectatur, hoc est, mire afficiatur erga Ecclesiam suam Christus, cui Sponsæ aspectus, oculi, genæ, palpebræ sint visu gratissimæ; *Vt fragmen*, inquit, *mali Punici, ita & genæ tuæ*, hoc est, sicut dimidiatus cortex mali Granati confracti aut dissecti, qui fragrantissimi ruboris grana spectanda exhibet; sic malæ tuæ quæ non enormiter extumescunt, aut sunt inflatæ, aut indecore protuberant, sed decenter constitutæ amabili ac gratioso rubore perfusæ; quo castitas designatur, modestia, pudor, probitas, quibus rubicundus color attribuitur. Deinde paulo inferius; *Emissiones tuæ* siue propagines, *aut plantaria tua, paradisus malorum Punicorum, cum pomorum fructibus*, aliisq; fragrantissimis herbis, quæ quod proxime assistant, omnia efficiunt suauiora, magisque odorata. Quibus designat gratissima quæque, omniaq; mentis solatia, ac fomenta, quæ numquam satiant, & quibus animus maxime reficitur. Quum autem in hoc Cantico Sponsus & Sponsa singulis fere momentis vltro citroque suauissimo colloquio se reficiant, quo languorem, qui amori inesse solet, excutiant, alter alteram identidem ad inuisendos hortos inuitat, quo spectent an vineæ florescant, an mala Punica germinare incipiant, an aliqua ex floribus oblectamenta possint concipere; non enim patitur al-

Cant. 8. *Cap. 4.* *Cap. 6. 7.*

ter ab alterius amplexu se deuelli, sed indiuulse sibi mutuo adhærere cupiunt, atq; alter alterius suauissimo colloquio ac consuetudine frui. Quoniam autem mala Punica seu *granata* miris modis oculis blandiuntur, ac gustum saporemque suauissimum salubris succi exhibent, ideo Deus præcipit ad horum similitudinem confici orbiculata poma, ac tintinnabula foraminosa in formam mali Punici, in quibus se spectandum exhibet rubicundum illud granorum blandimentum, quo in mentem reuocaret obliuiosis Iudæis durum Legis corticem, sed postmodum coruscante Euangelii luce subsequuturum suauissimum Euangelicæ doctrinæ succum.

Exod. 28. 39. 3. *Reg.* 7. 4. *Reg.* 25. 2. *Paral.* 3. *Hier.* 25. *Agg.* 2. *Iselu* 1.

De Citreo ac malo medico, Limonibus & Aurangiis, vulgo Aranien appelen.

CAP. XXXVII.

Malum Medicum.

NON defuit etiam genti Hebrææ, quum in oblectamentum, tum condimenti vsum malum Medicum seu pomum Citreum, cuius generis sunt vocati *limones* & *aurangia*, aureo croceoque colore, quorum pleraque orbiculata sunt, nonnulla oblonga atque ouali forma, præsertim Citrea & quæ *limonis* nomine passim innotescunt, eximii odoris, & quæ cor mire recreant; ex horum corticibus in laminas aut taleolas dissectis, ac melle conditis, aut etiam zaccharo incrustatis cõficiuntur tragemata ac bellaria, quæ non solum palato grata sunt, sed cor etiam reficiunt, ac vires instaurant; in quem vsum etiam huius arboris flores melle condiuntur, antequam prorsus dehiscunt, aut se in folliculos expandunt. Spiritus enim extenuatos erigunt, ac tabidis aridisque corporibus fomenta ministrant. Est alia ab hac arbore *Citrus* etiam vocata, sed quæ huiusmodi mala aurea non proferat, siluestri Cupresso aut Cedro non absimilis; sic vt nonnulli existiment ipsissimam esse arborem, quam

Citrea mala.

quam lignum *Sethim* Biblia vocant, ex quo confici *Citrus lignum Sethim.* præcipit Deus trabes, mensas, contignationes, tabulata, laquearia, tigna. Est enim lignum à carie ac teredine vermiculisq; alienum, nec vllo æuo corruptioni *Exod. 35.* obnoxium. Vbi autem ascia perpolitum est ac dedolatum, crispani venarum discursu picturatum conspicitur, vt apud nos vestes polyanthicæ ac variegatæ, siue polymiticæ, hoc est vario & versicolore filo contextæ, quod in vulgari cameloto, atq; etiam in byssina, sericaq; textura perspicimus, quę *Damascena* vulgo appellantur. Spectantur apud nos ex hoc ligno elaboratæ mensæ ductiles ac versatiles, tum vt nunc passim conficiūtur in hospitum inopinatum aduentum emissitiæ & extractiles, quo plures accumbant, spectabili ac peramœna colorum varietate, læuore perpolitæ, quorum nihil non natiuum est & genuinum, nec vllo pictoris pigmento fucatum. Quocirca existi- *Exod. 35.* mo Deum ex hoc splendido atque incorruptili ligno *37. & 38.* voluisse construi ea, quæ vsui erant Sacerdotibus in templo, sic vt arca fœderis, & quidquid in sacris Hebræorum spectabile erat, ex Cedro & Citreo ligno confectum fuerit. Quum enim rebus externis afficerentur Iudæi secus quàm Christiani, omnia in illorum sacris splendida esse voluit, sumptuosa, magnifica, atq; operosius elaborata, quo omnia essent augustiora, maiorq; religionis cultusq; diuini veneratio, ac populus melius in officio contineretur.

De Croco. CAP. XXXVIII.

Crocus radice bulbosa ac cepacea, in capillamenti exilitatem spargit folia iuncis multo tenuiora, è quibus flosculus emergit, tametsi is aliquanto ante folia cōspiciatur, cęrulei coloris, in cuius medio velut crocea stamina ac filamenta se proferunt fragrantissimi odoris, adeoq; intensi, vt cerebro vi soporosa officiat. Cor vero Crocus ita recreat, vt digito annulari

finiſtræ manus affrictus confeſtim ad cor penetret: tanta eſt illi cum corde ſocietas, vt vel foris vel intus adhibitus, abſque mora per arterias illuc perferatur; quo fit vt corpori venuſtatem adferat, & colorem floridum conciliet, modo ne ſit immodicus eius vſus; nam immoderatus riſum perpetuum homini excitat, & (vt tradunt medici) nimio gaudio hominem conficit, ſi trium drachmarum pondere exhibeatur. Quum itaque tantopere Croco hominis cor reficiatur, non ſine ratione Sponſæ hortulo ac viridariis Crocus odoratiſſimis aliis herbis interſeritur, vt ſic fragrantiam ſuam tamquam in vnum faſciculum coactæ inter ſe conferant Cyperus, nardus, crocus, calamus, & cinnamomum cum præſtantiſſimis *Libani* arboribus herbiſque cum primis odoratis. Quibus deſignatur decor atque omnium virtutum ornatus, oratio quoq; Eccleſiæ & piorum hominum, qui ſuauiſſimum odorem Dei naribus offundunt, ſic vt oratio ad Deum feratur, iuxta Dauidem; *tamquam incenſum & ſacrificium in odorem ſuauitatis.* Cæterum quum Crocus ſuccos, liquores, lintea, veſtes, lanam, colore vel luteo, vel flauo, vel fuluo imbuat, aut ſi exuberantius affuſus eſt, rutilanti, rubentiq; ac rubicundo, fit vt iſti colores rebus in quibus apparent, atque ſe proferunt, ex Croco nomen ſortiantur. Sic Medici in æſtuoſis febribus & feruida hepatis intemperie lotium obſeruant croceum, vel luteum, vel flauum, vel crocatum: quod feſtucas & filamenta Croci referant, quæ ad rubedinem deuergunt, ac rubenti colore perfuſa ſunt; ita intenſior eſt color crocatus & croceus, qui crocum ipſum æmulatur, quam flauus aut luteus, aut quem à Citreo pomo Citreum vocant, nã iſti colores dilutiores ſunt. Sic Caltha, vulgo *Calendula*, ab auri fulgore luteo & ſubcroceo colore ſpectatur, ſic viola lutea & muraria, quę Mauris *Cheiri* dicitur: Sic vnguentum quod Croci colorem æmulatur,

Dioſcorid. lib. 1.

Cant. 4.

Pſal. 40.
Eccl. 45.

Ex croco colorum nomina.

Caltha flos luteus.

latur, & eum recepit. Crocomagina vocatur & Crocinum. Sic Oxycroceum à croco & aceto nomen obtinet. Quod vero ad vestes attinet croceo colore, tum coccineo ac purpureo imbutas: multa eius generis in sacris literis obuia sunt, quemadmodum etiam apud alios Scriptores paludamentum Imperatorium coccineum legitur. Hyanthinum, & vestis Crocatula crocei coloris, Belgæ *Rouvaens* vocant à Rotomago Galliæ ciuitate. vbi lana eo colore inficitur. Sic etiam Hieremias lamentatur, redactam esse in nihilum Hierusalem, omne decus & ornamentum ciuitatis sublatum. nec in ea quidquam esse spectabile, aut visenda specie, sed omnia deformata: inductam extremam calamitatem, sordes, miseriam, inopiam: *Qui* inquit, *delicate ac voluptuose vescebantur atq; deliciis affluebant in via conculcati sunt: Qui nutriebantur in croceis,* hoc est, crocei coloris velamentis vel rubenti coccino, *amplexati sunt stercora.* *Thren. 4.*

De Myrto, quæ apud omnes nationes nomen retinet; & de Myrto siluestri.

CAP. XXXIX.

Myrtus arbuscula aut potius apud nos frutex & virgultum, perpetuo virens, Veneri dicata est, ac sacrata coniugio, in quo exigitur castitas & concordia; folia profert oleæ aut ligustro angustiora, saturati viroris, baccas nigras Iunipero affines, sapore vinoso, ex quibus, vt etiã ex mollissimis eius foliis oleum exprimitur: quo Hester delibuta regi Assuero in matrimonium assumpta est. Conficitur etiam ex baccis vinum myrtites, quod pollet vi astrictoria, ac stomachum dissolutum confortat; id etiam ruptis atque ex alto delapsis commode exhibetur. Huius arbusti ramis Hebræos adornasse ædes suas ac vestibula in Encæniis, hoc est, solennitate festorum quæ celebrari *Myrti descriptio.* *Cap. 2. Hester oleo myrtino vsa.*

3. Esdr. 4. solent, ob templum post Persarum exilium instaura-
7. Mac. 10. tum: in *Scenopegia*, hoc est, tabernaculorum festo à fin-
Ioannis 7. gendis tabernaculis nomen sortito Scriptura passim
2. Esdr. 8. testatur. Sic Neemias vrbis ac templi legisque instaurator præcepit populo reduci ex captiuitate atque exilio in Hierusalem, vt velut in publica lętitia ac triumpho conferant se in montes ac syluas, atq; ex nemoribus adferant, Oliuæ, Cupressi, Citri, palmarum ac Myrti ramos, quo conficerent ex virenti fronde vmbracula, passimque inter se exhilarescerent, atque essent Geniales. Hic mos etiam Belgis vulgaris est, si quando solennis aliqua annuaque pompa exhibetur, aut Regem vel Principem inaugurari contingit, aut parta ex hostibus victoria, longaque obsidione liberata ciuitate triumphus per vicos ac compita agitur. Id etiam Troianos factitasse absoluta longa vrbis obsidione, pulsisque (vt iis persuasum erat) Græcis Virgilius testatur;

Æneid. 2. *Nos delubra Deûm miseri, quibus vltimus esset*
Ille dies, festa velamus fronde per vrbem.

Cæterum Esaias (quem alias testati sumus, in illustrandis vaticiniis stirpes, herbasque suis narrationibus accommodasse) illos pronunciat felices fore, omniaque illis ad prosperitatem ac successum optabilem futura adiumento, qui Deo fidunt, eiusq; bonitati & clementiæ innituntur, ita vt nihil incommodi sit accessurum, adeo, vt quæ nocitura videbantur, rebus mutatis, fructum non exiguum sint allatura,
Cap. 55. quod sic indicat; *Pro saliunca assurget abies*, à proceritate dicta, & quod in sublime abeat; *pro vrtica* mordaci & contempta herba, vulgo *Netel*, *myrtus*, suauis, speciosus, & odoratus frutex. Quo designat pro noxiis infestisque fruticibus fœcundos, amabiles, salutares, frugiferos substituendos, hoc est, pro vitiis virtutes, pro seruitute libertatem, pro exilio reditum regressumque in cœlestem patriam. Rursus quum osten-

ostendit se non defuturum afflictis ac desperationi proximis, sed in extrema calamitate, clade, angus[tiis] subuenturum; *Irrigabo*, inquit *scaturigine aquarum terram aridam* ac siticulosam; *ponam in deserto abietem, ulmum cedrum myrtum, cupressum ponam in locis incultis*, ac squallidis, *pinum & buxum* arbores quæ perenni sunt virore, & quibus folia non defluunt. Quo Deus indicat se præter naturæ ordinem, præter spem atque hominum opinionem, rebusque deploratis adfuturum populo suo, sic vt in regione deserta speciosissimæ arbores se proferant, hoc est, hominum mentes ieiunæ ac siticulosæ florentissima virtutum germina sint allaturæ. Paulo inferius idem argumentum prosequitur, ac pollicetur consolationem ac mentis tranquillitatem, futurum enim esse, vt instauretur Ecclesia, ac cœtus dispersus sit colligendus, ac pristino cultu ac nitore postliminio illustrandus, quod hoc tropo confirmat; *Gloria Libani ad te veniet, abies, pinus, buxus, simul ad decus & ornatum sanctificationis tuæ.* Quibus verbis indicat non solum Ecclesiam ædificandam eximiis arboribus, quas sylua Libani suppeditat, sed quidquid in hominum societate excellens, magnificum, heroicum est, huc allatum iri, non solum plebeios atque infimæ sortis homines, quos minus despicit Christus, quam sublimes, sed Reges & principes, satrapas atque heroas in hanc societatem conuocandos. Cæterum quum myrteti apud Zachariam Prophetam mentio incidat; oblataque in [hac] re hæc Prophetæ visio, de illo pauca differam: Nam omnia ad amussim exequi nimis quam operosum, & ingenii nostri captum superat. Sortiuntur ab herbis atque arboribus nomina Syluæ ac nemora, quod huiusmodi stirpibus consita sint, ab arundine Arundinetum. Vnde in libro Sapientiæ; *Fulgebunt iusti, & tamquam scintillæ in arundineto discurrent:* hoc est, Sanctorum fulgor & claritas impios, vt

Esa. 41.

Esa. 60.

Cap. 1. *Myrtetum & ex eo Allegoria.*

Cap. 3.

ſtipulas crepitantibus flammis deuret. Palmeta, quæ palmis ſcatent. Myrteta loca myrto, & vrbano, & ſyl-ueſtri fœcundiſſima. In hoc autem vireto exhibita eſt Zachariæ viſio quam populo indicat, quo Prophetia viſioni coniuncta maioris apud illos ſit autoritatis ac ponderis, atq; acrius oſcitantes ſocordesque mentes ſtimulet: *Vidi*, inquit, *noctu, & ecce vir inſidens equo rufo*, hoc eſt, ſpadiceo colore, vulgo *Caſtaenne bruyn*, *& ipſe ſtabat inter myrteta in profundo, & poſt eum equi, rubri, varij, & albi: & dixi, qui ſunt hi; & reſpondit vir qui ſtabat inter myrteta*, (quo Chriſtum deſignari puto, qui Eccleſiam obſcuratam ac deformatam vitiis emendatam cupit) *iſti ſunt, quos miſit Dominus, vt perambulent terram*: Quibus verbis commõſtrat in valle huius mundi vmbroſa, atque opaca, in qua malis bonis permiſti ſunt, Deum ſingulari ſua prouidentia curare res humanas, atq; hominum commodis conſulere ac proſpicere, ipſamq; Eccleſiam per Chriſtum & Apoſtolos, aliosque verbi Dei miniſtros, qui in tanta ac tam confuſa hominum multitudine ac diuerſitate, ſuis quique officiis funguntur, vt illis partitus eſt Deus, erigere, demandata illius prouincia, vt tacite explorent, quid rerum geratur in terris, in quo ſtatu conſiſtant res mortalium, ſic vt ea cura paſtoribus incumbat ac munus delegatum ſit, vt ſalubri exhortatione (quod Paulus Timotheo præcipit) additis minis extimulent homines, quo reſipiſcant, atque ad Deum, vnde profugerunt, ſe conferant, quod ipſum, ſi obtineri poſſit, deſituras afflictiones, nec futuras diuturnas, nec perpetuas; itaque Propheta obiecta populo ſua hac viſione ad reſipiſcentiam ipſum prouocat, ſic enim futurum, vt Deus illi factus placatior, pœnas atque vindictas remittat, omniaque in priſtinum ſtatum reſtituat. Hæc de myrto amabili atque odorato arbuſto ſufficiant. Eſt huic affinis myrtus nemoralis, cuius baccis turdi, *lyſteert* vulgo, & merulæ *meerlen* impen-

Zacharia viſio quid deſignet.

Myrtus ſylueſtris.

impense delectantur, ita vt earum caro saporem baccarum referat odoratum; sic ficedulæ vnde nomen adeptæ, vulgo *Sneppe* ficubus saginantur. Huic sylue- *Pseudomyrtus.* stri myrto affinis est frutex aut virgultum Pseudomyrtus odore non sine grauitate iucundo cuius folia & frutices exiccatos vestibus interserunt, quo grato odore perfundantur. Refertur etiam inter syluestres *Ruscus.* myrtos Ruscus foliis quidem myrti, sed latioribus mucronata cuspide munitis; sic vt incautius attrectata digitis aculeum infigat, vt vespæ inhærent foliis, nullo petioli appendice, baccæ pisi magnitudine, myrteis minores, corallino, rubentique colore perfusæ, cuius radice vtimur in ciendo lotio, & atterendis calculis.

De Pino. CAP. XL.

PInus arbor etiam Belgico solo assuescit, sed non assurgit in vllam proceritatem, folio existit tenui, rotundo, aculeato. Fructum seu nucem nihil necesse est describere, quum passim obuia sit, ac nucleus in alimenti & medicamenti vsum omni nationi veniat. *Pomum* Belgæ vocant, quum nux sit, sed quæ in ho- *Lib. Satur. cap. 6.* stem emissa ac capiti illisa illum prosternat. Vnde extat apud Macrobium iocus vrbanus Casellii Iurisconsulti, Lapidatus à populo Romano Vatinius, quū gladiatorium munus ederet, obtinuit vt Ædiles edicerent, ac proclamari per præconem iuberent, ne quis in arenam nisi pomum mitteret: forte iis rebus Casellius consultus à quodam an nux pinea pomum esset, respondit: *Si Vatinium missurus es, pomum est*; Tanto ac tam acerbo odio flagrabat populus in perniciosum ciuem, vt illum extinctum potius quam saluum cuperet. Cæterum Prophetas pinum atque alias memorabiles herbas concionibus accommodare, alias demonstraui. Esaias enim in detestandis *Esaiæ 44.* statuis Ethnicorum atque idolorum simulachris mi-

ro artificio pleraſque arbores narrationi accommodat, ac commonſtrat, quanta cura ac ſolicitudine ea ſtudeant effingere atque elaborare fabri, quæ nulli vſui ſunt, nec vllam ſalutem conferunt, adeo intenti illi rei vt lima, malleo, calenti foco iis efformandis ad laſſitudinem ſe exerceant, ac ſiticuloſi efficiantur, antequam opus perficiant. Artifices vero lignarios (vt concionem proſequitur) normam, & perpendiculum, amuſſim adhibere, ſecurim, ſerram ſeu runcinam, circinum, & ſi qua alia ſunt inſtrumenta tornandis poliendisq; lignis idonea, ſic vt pars eorum ſuccidat Cedros, ilicem, quercum, pinum, ex quarum aſſulis, ſegmentisq; ac ſcandalis diſſectis ignem exci-tet coquendis panibus atque eduliis, aut vt iis incaleſcat, ex reliqua arboris parte ſculpit Deum, & incuruatus adorat illum. Hæc Propheta Eſaias toto hoc Capite prolixe enarrat, ac ſemel atque iterum repetit, quo homines meminerint, vnde petenda auxilia, cui incuruanda genua, ad quem manus, oculi, corda erigenda. nempe ad Deum, cui ſoli honor & gloria, & qui per Chriſtum ſeruatorem noſtrum Spiritu ſuo abunde nos imbuit; & contra omnia aduerſa reddit inuictos.

De Buxo, errore vulgari Palma dicta.

CAP. XLI.

MIris modis hallucinari contingit pleroſq; in herbarum & arborum cognitione. Sic ſunt qui A-
Matth.23. nethum, vulgo *Dille*, quam Chriſtus concioni adhibet, *Anys*; crepant, quum *Aniſum* ſui generis ſit, & Belgis nomen retineat, ſemenq; proferat diſcutiendis flatibus aptiſſimum, ſic vt Anethi foliis vtamur in condimentis, in oleraceis, in carnium elixarum liquamine, verum non illius ſemine: at Aniſi ſemen & feniculi in condiendo inſtaurando liquore Ceruiſiario, in placentis, in bellariis, in pomis aſſis ſalu-
brem

brem vsum obtinet. Sic Abies arbos celsa ac procera, ita vt hinc nomen sortiatur, quod abeat atque assurgat in immensum, non est populus alba, vulgo *Abeel* dicta, vt nigra populus *Popeler*; sed arbor Prophetis sæpius in concionibus ad populum erudiendum adhibita, si quando fastum deprimunt, ac superbiam elatosque ac sublimes deprimendos prædicant, ac etiam deiectos erigendos. Abies perpetuo virescit, foliis pinnatis pectinum modo resectis, flore croceo, specioso atque amabili. Huic picea, vt larix, pino, prorsus assimilis, ex qua mali nauium, & antennæ eriguntur. Conspicitur huius generis arbor in immensum fastigiata non Cœnobio Anachoritarum, quos *Carthusianos vocant*, Ziriceæ contermino, quæ fructum profert pino non absimilem turbinata specie, sed qui nucleum exhibeat non esculentum. Cæterum vt ad Buxum deueniam, in magno errore versantur, qui buxum palmam esse existimant, quum ab hac per omnia dissideat, nisi quod vtraque perpetuo viret, nec foliis spoliatur. Hunc errorem ex eo exortum opinor, quod nostrates hac fronde vtantur die ante Paschæ solemnitatem octauo, qui Dominica Palmarum dicitur: nam eo tempore apud Belgas reliquæ frondosæ arbores desiderantur. Spectatur hæc arbor in singulis fere apud nos hortis, folio myrti exiguo, concauo, subrotundo, læuore perpolito, perenni virore, flore herbaceo, odore graui, & quem non solum animantes, sed etiam homines auersentur, ligno autem duro ac ponderoso ita, vt in aqua demergatur, colore pallido ad flauum inclinato; sic vt ii, qui colore mustellino sunt, ac giluo, minusque amabili, buxeo vultu esse dicantur. Non desunt, qui huius arboris scabiem ramenta lima attrita morbidis corporibus exhibeant, & luem Veneream seu morbum Gallicum iis expugnare tentent, eaque pari effectu

Abietis descriptio.

Color buxeus.

Buxi natura. censeant cum ebeno seu Guaiaco ac ligno Indico: qui mihi toto cœlo errare videntur. Lignum enim Indicum odoratum est, succo oleoso ac resinato imbutum, sapore non ingrato; at Buxus arida est, exucca, tetro virosoq; odore, sapore insuaui, & qui venenosæ qualitatis sit particeps, si modo gustare libeat. Conficiuntur autem ex tornatili hoc ligno ac rasili materia pectines, pugillares, manubria, foratiles fistulæ, capuli, pyxides, trochi; in quem vsum quam ii medicamenti accommodatior. Noui enim sacrifici quendam apud nos, sed non admodum firmi cerebri aut mentis sanæ, qui cineres buxi deustæ, atq; in Palmarum consecratæ, quem ritum Romana Ecclesia dominica Palmarum obseruat, cuidam adolescentulo ebibendos propinaret aqua lustrali immersos, adhibito inani ac ridiculo quodam exorcismo, ad dispellendas, vt adstantibus persuasit, febres, & vermes exigendos: non ita multo post, febris quidem depulsa; sed adolescens morte sopitus est, sic vt autor fuerim meis ciuibus, ne quis tale quiddam iterum attentaret, quum buxeæ frondes deleteriæ sint, & exitiales, corporiq; humano noxiæ ac periculosæ, quod odor grauis etiam & virosus indicat, & sapor abominabilis atque amarulentus, quem palatum respuit atque auersatur.

Rei gesta narratio.

Iam vero vt susceptum argumentum prosequar, hoc est, desumptas à Prophetis similitudines explicem, commonstrabo obiter Buxum etiam adhibitam concionibus, eamque arborem scite atque apposite suis narrationibus Prophetas accommodasse. Quum enim huius arboris lignum cornea sit, ferreaque duricie, sic vt si quid illi insculpatur, nō facile oliteretur aut exolescat. Dominus pręcipit Esaię, vt peccata Iudęorum, qui Ægyptiis fidebant, amplificet atq; exaggeret in immensum, omnibusq; palam faciat, quam fœde à Deo desciuerint, & aliunde potius, quā ab ipso

Cap. 3.

falutem fint venati: obiter hoc illi dat in mandatis, vt ita deſcribantur eorum ſcelera atque aſſeruentur in monumentis publicis, vt ne vnquam in obliuionem poſſint deuenire. Sic enim vult irritatus ſceleris indignatione. *Nunc ergo*, inquit, *vade & ſcribe hanc prophetiam ſuper buxum* vel in tabula aut pugillari buxeo diligenter & accurate exaratam, *vt ſit in diem vſq; nouiſſimum in teſtimonium & vſq; in æternum*, hoc eſt, iſtud effice, vt tam accurate hoc ſcelus obſignetur, vt ſit indelebile, nec vlla vetuſtate contingat obliterari aut exoleſcere, ſic vt & illorum oculis poſſit continenter obiici, & aliis in memoriam reuocari elapſis iam aliquot ſeculis, omnibuſque teſtatum eſſe illos deteſtabiles eſſe ob patratum ſcelus, edito exemplo atque exhibito ſpecimine ne alios quoque eo impietatis deuolui contingat. Hieremias quoque ſimili vtitur Metaphora, & proclamat. *Peccatum Iuda ſcriptum eſſe ſtilo ferreo, vngue adamantino exaratum in tabula cordis eorum, & in cornibus ararum ſeu altarium eorum quibus continenter adſtat; & in quibus ipſi & filij eorum ſacrificia peragunt.* Stilo ferreo & cuſpide adamantina ſcribitur, (nihil enim adamante durius, ſic vt acutiſſima inſtrumenta exigat, quo perpoliri poſſit) quod indelebile eſſe vult, nec annorum decurſu interire, ſed perpetuo ſubſiſtere, nec vllo æuo obſcurari. In Cornibus ararum, tanquam in veſtibulo primoque aditu & ingreſſu templi, vt ſemper habeant in recenti memoria, vt continenter verſetur ob oculos. Sic Dauid; *Et peccatum meum contra me eſt ſemper*, hoc eſt, oculis iugiter obſeruatur, mentique aſſidue incumbit, ſic vt nunquam has furias & ærumnas, has animi carnificinas excutere poſſim, niſi ſcelus pœnitentia expiatum ſit; ac Dei miſericordia expunctum ac deletum. Iob etiam tot calamitatibus expreſſus, tantaque mole ærumnarum obrutus, concepta emergendi fiducia ab huiuſmodi rebus deſumta ſimilitudine, cu-

Eſaiæ locus explicatus.

Cap. 17.

Hier. locus explicatus.

Pſalm. 50.

pit id quod dicturus est in omne æuum perdurare, et se enim indubitatum certumq; ac fixum, nec se qui quam ambigeret aut desperare, quin felicem atqu optatum successum res sit habitura, *Quis*, inquit, *mi tribuet, vt scribantur sermones mei? Qui mihi det, vt exarent in libro stylo ferreo & plumbi lamina, vel celte sculpantu in saxo vel silice?* Quo perpetuo extent, omniumq animis possint infigi, omniumque oculis obiici. S *enim quod Redemptor meus viuit*, certoque persuasum h beo *me in nouissimo die de terra surrecturum, & in carne m visurum Deum Seruatorem meum, quem visurus sum ipse & non alius, reposita est hæc spes* & fiducia *in sinu m*

Cap. 19.

Iobi locus explicatus.

Quibus verbis præter veram corporis resurrecti nem (quæ vt in Christo peracta, ita in nobis, hoc eius membris perficienda est) hoc agit apud amic qui illi plus attulerunt molestiæ quam solatii, vt mnibus testatum sit se aliquando ex iis malis ac mi riis emersurum, tametsi enim à Deo adflictus sit a in nihilum redactus, tamen certam se habere spe eam concipere fiduciam, vt vindex & instaurator Deus hanc cladem ac calamitatem in quam deie est, à se auferat, & erecturus sit ex sterquilinio in c voluitur in pristinam dignitatem, sic vt res ex ctuoso ac funesto initio lætam Catastrophen seu itum sit habitura non sine numerosæ prolis acc ac rei familiaris amplissimo prouentu. Quæ res dicat Iobi historiam non esse commentitiam au bulosam, sed veracem, & cui fides derogari non beat; sic vt ex re gesta proponatur nobis patienti malorum tolerantia, vt testatur Iacobus Apostol illo prior Ezechiel.

Iobi 42.
Cap. 5.
Cap. 14.

De Nuce. CAP. XXXII.

QVVM Sponsa (quo nomine & Ecclesia & pi iusque anima quæ Christo insita est, design

omnes consectetur & captet odorum suauitates quæ è speciosissimis fructibus emanant, hoc est, nulla non requirat oblectamenta virtutum quibus se reficiat: *descendit in hortum nucum, vt longe lateque prospectet* atque *inspiciat an vinea floreſcant, an mala Punica germinent, an ſi poma proferant in conuallibus.* Quibus Metaphoris indicatur omnium virtutum chorus. Intelligi autem hic debet non nux auellana vulgo *Hasenote*, ex corylo sed iuglans, quæ est arbor procera & ramosa foliis non sine grauitate quadam odoratis, latis & oblongis, fructu multis inuolucris ac tegumentis munito, calloso foris atque herbaceo cortice, vt Plinius eleganter describit intus compactilicarum loculo. Sunt enim huic nuci bifidæ putamini carinæ, nucleis vero quadripartita distinctio, lignea interuirescente membrana. Nux autem hæc *Basilica* vocatur, hoc est, regalis: quod à Regibus è Perside in Europam translata sit, communi nomine *Iuglans*, quasi Iouis glandem dixeris, quod eam primus hominibus Iupiter commonstrarit. Eduntur hæ nuces salubrius, minorique incommodo recentes & succulentæ, quam aridæ. Nam raucescunt vetustate ac capiti grauedinem inferunt, vnde Græcis nux *Caryon* dicitur, quod capiti noxam inferat. Ex hac Medicamen Diacaryon Medicis in vsu est, quod è nucibus confectum faucium vitiis adminiculatur reprimentis ratione. Virides autem decerptæ antequam putamina obdurescunt, melle & Zaccaro condiuntur, diuque asseruari possunt, roborando stomacho vtiles, atque ori palatoque non ingratæ, sic vt mensis inferri possint, etiam inter bellaria vt cortices Citri aliaque tragemata, hoc est, delicata quæque edulia quæ secundis mensis atque alio cibo saturatis apponi solent. Elicitur etiam ex nucibus virentibus necdum interno cortice induratis in turbine ac meta distillatoria aqua ad multos vsus efficax, nempe ad pestis contagia, ad

Cant. 6.

Nucis arboris descriptio.

Lib. 15. c. 22.

Nucis Etymologia.

Virtus aquæ nucis.

faucium ac palati hulcera ac pustularum eruptiones ad eluendas maculas, næuos, lentigines in facie: quod etiam præstat aqua quæ ex vitis sarmentis verno mēse incisis profluit, qua de re nullum veterum mentionem fecisse memini. Cæterum quum nux Regia foris ligneo sit duroque cortice, atque intus suauem sapidumq; nucleum contineat, apposite nec incommode illi accōmodari vita humana vel potius Christiana potest, atque Ecclesiæ decursus. In hac enim nubila serenis, dura mollibus, aspera lenibus, acerba mitibus, dulcia amaris, solatia castigationibus immista sunt. Durum aliquando est & operosum nucem frangere; quod ipsum, si dentibus tentes, periculum imminet, ne, si imbecilles sint, illos frangas. Quo spectat illi Plauti, *Qui è nuce nucleum esse vult, frangat nucem.* Quo denotat, illi qui dulcia degustare velit, amara degustanda, qui aliquid commodi sectetur aut aliquod malorum solamen conquirat, ne laborem fugiat, nihil non faciat ac patiatur, quo salubria assequi posset.

Nux aduersitatis & prosperitatis symbolum.

Curgul.

Præcocia poma, quæ.

De Pomis in genere, è quibus sacri vates similitudines desumunt.

CAP. XLIII.

Pomorum differentiæ & species apud Belgas innumeræ sunt, sic vt superiorem, nostra ætas vincat. nam insitio & inoculatio plurima genera peperit. Inter hæc sunt præcocia quæ præmature maturescunt, sed fugacia, vt omnes fructus verni & æstiui qui asseruari nequeunt. Hiberna vero & autumnalia in multam hiemem imo in ver insequens illæsa intactaque seruantur. Horum alia dulcia, alia acida, acerba, austera vinosa, mitia, diluta, aquosa, alia varii mistique saporis. Præbent autem hi fructus amabiles nulli non hominum oblectamenta, atque oculis, palato, naribus blandiuntur, vt etiam pirorum infinitæ

Serotina poma quæ.

nitæ differentiæ, sic vt si quis vllius generis mala conspiciat, contrectet, odoretur, degustet, mire hoc blandimento afficiatur, sic vt etiam eo conspecto in mentem veniat Dei munificentia, qui tanta rerum varietate nos cumulatissime instruxit. Inter poma referuntur quæ orbiculata sunt, nam pira fere oblonga sunt & turbinata forma. Horum differentias enumerare non est huius instituti, quum omissis Cotoneis mespilis, Citriis, aurangiis, Persicis & volemis. sic dictis quod manus volam impleant, Punicis, Armeniis, &c. hoc tantum admonere visum est, Deum hàs delicias homini indulgere, partim in alimenti vsum, partim in sanitatis conseruandę tutelam, eamq; nonnunquam adimere hæc vitæ solatia, si quando erga illius munificentiam sunt ingrati. Desumitur apud Amos prophetam elegans Metaphora ex pomis æstiuis, quæ cito quidem maturescunt, & vt res nouæ, homines afficiunt, sed quæ confestim putrescunt, nec asseruari possunt. *Ostendit*, inquit, *mihi Dominus Deus vicinum*, hoc est, corbem seu canistrum *pomorum æstiuorū*, *& dixit, Quid tu vides Amos? & dixit, canistrum pomorum*, (quibus designat fructus præcoces & primitiuos) *Et dixit Dominus ad me, Finis super populum meum*. Hac Metaphora pomorum quæ non possunt diu subsistere, indicat imminere populo interitum, instare corruptionem vt pomis maturis, quæ si diu asseruantur, putrescunt, vt sunt pruna, cerasia, persica, corna quæ perennare non possunt, aut in hyemem perdurare, sic vt appositissima similitudine pronunciet, maturos esse vt consumantur, atque intereant, aut proximos esse internecioni: eo enim peruenisse illorum nequitiam, atque vt æstiuos fructus maturuisse, vel desituri sint nec amplius possint subsistere. Id ipsum vrget Apocalypsis, ac Babyloniæ, hoc est, qui Ecclesiam contaminant, extrema minatur, atque auferendas pronunciat omnes eius delicias, decus, magnifi-

Cap. 8.

Amosi locus expl.

Cap. 18. Apocal. locus explica.

centiam, ſplendorem. Inter alia autem *Receſſerunt,* inquit, *animo tuo deſiderata poma, & praclara quaque & omnia pinguia perierunt à te, nec amplius illa inuenies.* Quo indicat omnia quibus oblectare ſe ſolet. & palatum reficere, ablata eſſe, pompam, ſtrepitum, ferculorum apparatus, bellaria, ac mellita repotia, in quibus ſuauiſſimi fructus menſis inferri ſolent, vt poma ſapida ac ſucculenta, pruna, Perſica, aliaque ſecundæ menſæ deliciæ.

De Quercu, & aliis glandiferis arboribus.

CAP. XLIV.

MVlta ſunt in ſacro Codice ſtirpium genera, quæ ſeriatim recenſere immenſi eſſet operis atque infiniti laboris. Quocirca boni conſulet æquus lector, ſi non omnia ad amuſſim ſum exequutus. Quum autem Prophetæ arbores concionibus adhibent, non modo ſatiuas, quibus hortus excolitur, ſed etiam ſyluestres, quæ fere vrbanis ſunt proceriores, earum nonnullas obiter attingam. Sunt etiam noſtris regionibus cognitę fagus, populus, vlmus, quercus, Robur, ilex, acer, ſuber, cuius cortice ſuffulta ſandalia & calceamenta frigus & aquam arcent, aliæque glandiferæ
Eſai. 1.2.4 arbores, quæ olim ante inuentas fruges alimentum hominibus ſuppeditabant. Vnde prouerbium
Pſal. 103. *Stultum eſt inuentis frugibus glande veſci.* Prophetæ per
Pſal. 28. has arbores validos & robuſtos deſignant, qui inopes opprimunt, ac tenuioribus ſunt infeſti quos tamen Deus minimo negotio conuellit ac deiicit. *Ipſe* enim *tanget montes, & fumigant, ipſe Cedros* in immenſum faſtigiatas
Sap. 2. *proſternit* & confringit, ſic vt vix tenue veſtigium tanti faſtus appareat. Sic Deus apud Amos, *Ego exterminaui à facie eorum Amorraum, cuius altitudo vt altitudo ac ſublimitas Cedrorum* Quo deſignat & denotat faſtum, ſuperbiam, arrogantiam ac Dei contemptum.

Simi-

similiter Zacharias mentem eripit fastuosis, & tanquam rebus desperatis ad lamenta eiulatus ac fletus prouocat, *Vlulate*, inquit, *quercus Basan, quia succisus est altus munitus ac magnificētia vastata est*, hoc est ablatum est omne robur, omnis vis & potentia, omnis munitio qua subtiterunt, apposite illis quernis arboribus cōparat. Vt enim maxima duritia robori & quercui est, ita vt eorum nonnulla vix findi queant, vel cuneis, vel securi, vel serra dissecari: ita vt isti muniti ac vallati opibus ac numerosa clientela, ad eas opes ac dignitates honoresque, vt sublimes arbores euecti sunt, vt nunquam deprimi potuisse viderentur. Verum Dei potentiæ nihil obstat. Superius fusius de iis tractauimus. *Cap. XI.*

De Rosa, & ex illa desumptis Metaphoris.

CAP. XLV.

ROSA apud omnes nationes flos spectatissimus, Cor & Cerebrum odoris suauitate recreat: intus vero adhibita, affectarum partium dolores mitigat, & confortat astrictionis ratione. Succus tamen aut earum dilutum clementer ac placide aluum proluit, flauam bilem expurgat, iecoris obstructioni auxiliatur, in quem vsum conficitur apud nos *Rhodopharmacum*; hoc est, Syrupus rosaceus solutiuus, qui citra noxam aluum deiicit, & biliosa excrementa quæ febres tertianas excitant, expurgat. *Rosa vires.* *Rhodopharmacum.*

Huius amabilis floris multæ spectantur differentiæ. Vulgatissimæ sint quæ albescunt; quibus succedunt rubentes & muricatæ, hoc est, quæ purpureo colore collucent, inter quas flagrantissimi ruboris *Milesiæ*. Sunt etiam apud nos Puniceæ quæ Prænestinæ dicuntur, vulgo *Prouinciales*, colore qui Belgis *incarnaet* dicitur, quod venæ carnis colorem referant, ac subfloridum aut rutilantem. Sunt etiam Damascenæ, sunt musculatæ minutiore flosculo candido. *Rosarum differentia.*

Lib.2.c.4. odoris eximii, vt Cynorhodus vrbanus & satiuus vulgo *Negelentier*, quæ Plinio videtur Rosa Græca & *Lychnus*, alia à Coronaria, flore roseo vel subrutilo minuto, odorato, quæ dos etiam foliis aculeatis inest secus quam vulgaribus rosis. quarum folia inodorata sunt. Quum autem Rosa nihil sit fugacius, nec quod citius marcescat, aptissime huic vita humana fragilis, caduca & momentanea comparari potest tum omnis splendor eius, gloria, decus, magnificentia, fastus, superbia, quæ omnia vt flosculi citissime euanescunt. Notantur autem in Scriptura sacra qui luxum fouent & odoratis rebus abutuntur. Sic enim compellant

Cynorhodus odoratus.

Sap.2. se lasciui homines ac deliciosi, qui à morte nihil hominis superesse sibi persuadent: *Quum ætas nostra imbecilla sit æui breuis, & vt fumus & vmbra euanescat, age te fruamur bonis præsentibus, & vtamur rebus naturæ: dum iuuentus adest. Vino pretioso & vnguentis nos impleamus, & non sinamus elabi florem temporis* hoc est, non frustra patiamur præterire amœnissimam æui partem, nempe adolescentiam, quæ Genialiter nulloque nubilo est transigenda. *Coronemus rosis antequam marcescant, nullum pratum aut viridarium sit quod non pertranseat luxuria nostra*, vbique relinquamus signa lætitiæ, nemo vestrum exors sit insolentiæ nostræ, *quoniam hæc est pars, hæc est sors & conditio nostra.* Hæc, inquit Sapiens, *cogitauerunt & errauerunt; Excæcauit enim illos malitia sua, nec Dei arcana cognouerunt*: itaque illorum conceptum improbat, quod non vsum rei spectent, sed luxum & prodigalitatem rerum naturæ. nulla habita Opificis ratione. Cæterum apud Ecclesiasticum comparatur animæ puritas, candor, integritas, decus, & virtutis præstantia rosis aliisque odoratis stirpibus. Sic Sapientia æterni patris, sui commendatrix, *Ego*, inquit, *quasi cedrus exaltata sum, quasi palma in Cades, & quasi plantata rosa in Hiericho.* In iis enim locis erant præstantissimæ. Rursum quum ad amplexandam Sapienti-

Sapientiæ locus expl.

Ecclesiast. locus expl.

Eccl.29.

enti-

entiam exhortatur. *Audite me diuini fructus*, hoc est, Pii filii, *& quasi rosa plantata super riuos aquarum fructificate, vt lilium flores emittite.* Paulo inferius quum Simeonis Pontificis laudes prosequitur easque amplificat in immensum comparatione desumpta à naturæ rebus. *Ipse est*, inquit *quasi stella matutina in medio nebulæ quasi luna plena quum suis diebus lucet* hoc est vel tota, vel media sui parte à Sole illustrata: *quasi flos rosarum vernis diebus, & quasi lilia apud aquæ riuos &c.* Ex iis coniicito studiose lector, quam illæ frigeant Metaphoræ aut collationes qui ignorat herbæ aut fruticis naturam, ex qua similitudo desumitur, atque ad ornandam concionem adhibetur. Cæterùm quum inter scribendum id Horatii in mentem mihi venisset, Eccl. 38. Eccl. 50.

Omne tulit punctum qui miscuit vtile dulci, In arte Poet.

lectorem delectando pariterque docendo, visum est vulgare quiddam de Rosa adiicere, quo iucunda seriis mista minus satient. Inoleuit apud Belgas ac plerasque alias nationes consuetudo, vt si quando lepidi sodales inter se conuiuia agitant, ascitis inter hæc præstantioris formæ aliquot puellis, stipulentur peracto simposio silentii fidem, *ne fidos inter amicos sit qui dicta foras eliminet*, eaque de causa vt id ratum habeatur, *sub Rosa hæc peracta* dictitant. Vnde passim in cœnaculis Rosa lacunaribus supra mensæ verticem affixa conspicitur, quo quisque sit secreti tenax, nequid temere effutiat, sed omnia reticenda meminerit, Ita si quid licentius, parumque verecunde aut reuerenter dictum vel actum sit, aut si in Geniali accubitu inter se cantillent, lusitent, basient ac figant oscula lasciuient, titillent, insolescant ante digressum *omnia sub rosa transacta* contestantur, interposita stipulatione silentii ac pactione reticentiæ impetrata, ne quis disseminare audeat vel minimum eorum quæ in hoc sodalitio peracta. Quo spectat Prouerbi- Horat lib. 1. Epist. Rosa cur mensæ affigatur. Prouerbium in futiles.

um, *Odi memorem compotorem*, in eos qui liberius dicta, postridie in mentem reuocantatque effutiunt, quum vino sint inscribenda atque obliuioni danda quæ in conuiuiis incautius exciderunt. Ita Lacedæmonii ex Lycurgi præscripto in foribus primoq; aditu atque ædium vestibulo inscripserunt, *HAC NON EGREDITVR SERMO*. Vnde autem hic mos receptus sit, vt Rosa in cœnaculis erecta silenda imperaret. quæ inibi agitari solent, Carmen istud Graphice exprimit:

Lacedæmoniorum institutum.

Est rosa flos Veneris, cuius quo furta laterent,
Harpocrati matris dona dicauit Amor:
Inde rosam mensis hospes suspendit amicis,
Conuiuæ vt sub ea dicta tacenda sciant.

Est autem myrtus & rosa Veneri dicata, his enim herbis odoratis exornari debet Coniugium ac torus Genialis, in quo, excluso tumultu ac dissidio, omnia decet esse placida, quieta, sedata. & si quid inciderit, silentio inuoluendum, ob id Cupido Veneris filius Rosam Harpocrati silentii Deo qui digito labellum compescit, consecratam esse voluit, eoque munere illum decorauit; quo exhiberetur hominibus loquacibus Rosa velut silentii symbolum. Vt autem Harpocrates apud Græcos, ita Angerona dea apud Romanos silentio præfecta est.

Rosa silentij symbolum.

De Zizania, & Lolio aliisq; herbis frugibus inimicis.

CAP. XLVI.

Quid Zizaniorum nomine designetur.

Zizaniorum nomine designatur omnis inutilis, vitiosa, noxia fruticatio quæ sementi ac frugum incremento officit, quæque sata strangulat ac necat, succumque quo nutriuntur depopulatur, sic vt segetes aliæque herbæ salutares aut maligne emergant aut prorsus suffocentur. Quum autem lolium tritico infestum sit, ac noxam inferat inter Zizania, hoc est, ea quæ extirpanda sunt, principatum obtinet

ret. Conspicitur autem in segetibus folio angusto, pingui, oleoso, hispido, semine in spica exili, flosculo purpurascente vt phoenix cuius meminit Dioscorides, huius prorsus affinis, quæ lolium syluestre vel murinum vocatur quod à muribus erodatur, est autē spuria atque adulterina tritici species, quæ aliquando à puro discerni nequit. Huic fere sociari solet inter segetes Githago, vel pseudomelanthium, siue nigellastrum foliis porri, prælongo culmo, flore purpureo, semine in loculo papaueraceo, nigro, subrotundo, inodoro, farina intus candida si dentibus atteratur. Lolium autem Theophrastus prouenire testatur ex tritici ac ordei corruptis vligine seminibus aut iis gelido imbre dilutis. Semen eius panibus admistum, capiti dolorem, oculis caliginem adfert, quod vaporosos humores in cerebrum deferat. Vnde manauit Prouerbium in excutientes, quique sunt caligantibus oculis, *Lolio victitare*. Sic Plautus:

Lolium sexagibus nequitium. *Phœnix herba.* *Lib. 4.* *Melanthium adulterinum.*

Mirum est lolio te victitare tam vili tritico.
Quidnam? quia lusciosus. Verbero Ædepol, tu quidem cæcus, non lusciosus.

Lolio victitare prou. *In Milite.*

Cæterum quum zizaniorum nomine nullæ peculiares herbæ designentur, sed omnes illæ frugum & herbarum pestes quæ extirpandæ sunt, ne frugiferas herbas opprimant. Belgæ communi nomine hanc inutilium herbarum congeriem *vviet* vocant, & *vvien* eruncare atque eruere, fundumq; à noxiis fruticibus purgatum reddere. Quocirca ineunte vere antequam sata adolescant, mature ac tempestiue euellenda curant omnia frugum detrimenta. Virgilius autem obiter complectitur quæcunque Zizaniorum nomine comprehensa sint & satis noceant.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Instituit, quum iam glandes atq; arbuta sacra
Deficerent sylua, & victum Dodona negaret.

Georg. l. 1.

Mox & frumentis labor additus vt mala culmos
Esset rubigo, segnisq; horreret in aruis
Carduus; intereunt segetes subit aspera sylua,
Lappaq; tribuliq; interq; nitentia culta
Infelix lolium & steriles dominantur auenæ.

Lib. 1. Fast. Ouidius quoque agros & noualia culta præstari vult,
Vt careant loliis oculos vitiantibus agri,
Nec sterilis culto surgat auena solo.

Matth. 13. Hinc appositè Christus per Zizania, hoc est agrorum pestes & vitia doctrinam noxiam, perniciosam insinceram designat, denique improbos & perniciosos doctores qui hæresi pestifera mentes hominum imbuunt ac peruersa subdolaque interpretatione instigante Diabolo, cælestem ac salutarem Euangelii doctrinam deprimunt, ac falsa veris, vitiosa sinceris dubia certis immiscentes, Verbum Dei ac pabulum animæ inficere student & contaminare, quos tolerari quidem vult Deus in spem emendationis, & quo moniti resipiscant, non tamen prohibet, vt Chrysostomus ait, hæreticorum conciliabula dissipare, ora obstruere, loquendi audaciam concidere. Quo spectat illud Pauli ad Titum *Hæreticum hominem*, hoc est qui pertinaciter inhæret prauæ opinioni ac destinata malitia pergit tueri falsa, *post vnam aut alteram monitionem, velut insanabilem ac deploratum fugito*, sciens quod euersus est, quoniam ipse suo iudicio damnatus est, suaque culpa perit, quod monitus in errore persistat. Et quanquam Zizania extirpanda nolit Christus, factiosos tamen & qui Reipublicæ tranquillitatem excitatis tumultibus perturbant, Magistratus imperio subiicit.

Cap. 13. in Matth.

Cap. 3.

Rom. 12.

De Libanotide coronaria, quæ vulgo Rosmarinus *dicitur.*

CAP. XLVI.

Quum

QVVM Bibliorum interpretes non ſemper exacta herbarum cognitione ſint imbuti, viri alioqui linguarum peritia ad miraculum inſtructi, fit nonnunquam vt ſtirpium aliam pro alia ſubſtituant, ambiguitate vocis Hebrææ decepti. Sic non deſunt (inter quos eſt Franciſcus Georgius Venetus reconditæ eruditionis vir) qui Libanotida, hoc eſt, noſtratem Roſmarinum Coronariam pro Hyſſopo vertendam cenſeant, quæ vox à thuris odore nomen ſortita eſt, quem fruticem aut virgultum Iudæi in faſciculos manuales coactum ac complicatum, ſcoparum more, conſpergendis luſtrandiſque hoſtiis immolaticiis accommodabant. Nominis autem vicinitate decepti (nam Latinam vocem refert *Eſop.*) Hyſſopum tranſtulerunt, quum vt iſti cenſent, Roſmarinum fuerit interpretandum. Quum etiam Iudæi noſtra hac ætate (vt audio) fruticis huius faſciculo vtuntur, vbi ſacrificia ſua peragunt, accæſis hoſtiis peccata expianda ſunt, imbuto intinctoque hoc fruticulo animantium ſanguini, quo adſtantes conſpergunt. Quod ipſum olim Ethnici factitabant (mutuato à Iudæis expiandi ritu) vt Iuuenal. Perſius, Horatius paſſim teſtantur ramuſculo oliuæ, cuius rei exſtat lucu-lentiſſimum exemplum apud Virgilium, qui pompam funebrem deſcribit, qua Miſenus Æolides generoſi hominis more effertur. Sic enim rem proſequitur: *Lib.7.c.27. de Hamundi.* *Æneid.6.*

Poſtquam collapſi cineres, & flamma quieuit,
Relliquias vino & bibulam lauere fauillam,
Oſſaq; lecta cado texit Chorinæus aheno.
Idem ter ſocios pura circumtulit vnda.
Spargens rore leui dixitq; nouiſſima verba.

hoc eſt, manibus eius optima quæque precatus eſt, quo officio etiam noſtrates mortuos proſequuntur, vbi ſepulchro inferri contingit. Noſtri autem ſacrificii ex veteri inſtituto in hunc vſum manipulo vtun-

Aqua consecrata aut lustralis origo. tur ex cetis confecto, atque aquæ sacrata adstante conspergunt nulla quidem, vt mihi persuadeo, supe-stitione gentili sed vt Dominicis diebus hoc symbol baptismus in mentem reuocetur, quo is ritus ac ce remonia sit instauratio ac velut repræsentatio ei Sacramenti quod semel adhibitum, nunquam iter-

Aqua Rosmarini vis. ri debet. Cæterum vt ad Rosmarinum referatur or tio, scatent passim omnium horti viuaci hac frond folio tenui, crebro, oblongo, crassiusculo; colore in tus candido, superne viridi, suauiter odorato, flore cæruleo oleoso ita vt si in vasculo distillatorio ex h aqua eliciatur, oleum innatare videas; quod ego p ralyticis & apoplectis salubriter admouere soleo, ce uice ac nuca illo inuncto. Odor fruticis animum r ficit, præsentaneam autem vim obtinet in expugna do morbo Regio, qui vulgo Ictericus appellatur, p fusa extima cute flauo felleoque colore: sic vt h vis etiam ad animum transferatur vitiorum næuis maculis deformatum. Rursum morbum comitiale qui menti vim infert, impugnat: sic omnibus aut sum vt in elixarum carnium liquamine crebro e vsum admittant. Odor accensi fruticis pestis con gia fugat, atque ædes suauis odoris fumigio à viti

Morbi Regij remed. halitu tutas præstat. Conficitur ex eius floribus m dicamentum, quod quoniam diu subsistit, *Conserua* triuiales pharmacopolæ vocant, cuius vis cerebri mire confortat, si nimio humore oppressum est, n moriam collapsam erigit, & ne quis morbo cadu apoplexia, paralysi, spasmo corripiatur, aut calig tibus oculis efficiatur, singulari vi ac efficacia inst cta est. Quum autem thuris odor ac suffiment Deo offerri solet, eoque homines illi litare, non a num à ratione est Iudæos thurificis fruticum od bus esse vsos, ac Rosmarini ministerio (quæ singu vi pollet in expugnandis cerebri morbis, vbi me sedes est, & herba grato odore imbuta est) sua sa

peregisse: vt nunc Christiani viuida ac feruenti per fidem in Christum oratione se Deo reconciliant, qui cultus illi omni thure ac suffimento est gratior magisque acceptus: quanquam nihil vetat Basilicas atq; ædes sacras odoribus perfundere ac virente fronde, herbisque redolentibus vel suffitu odoratas præstare, modo absit superstitio, nec columen pietatis in iis vt plerisque aliis constituatur. *Oratio sacrificium Christianum.*

Adhibentur enim huiuscemodi adiaphora, hoc est, indifferentia ad decus & ornatum religionis, atque vt habeat populus aliqua honesta oblectamenta quibus reficiatur. Sic passus est Christus sibi deferri hoc honoris, vt impuberes ac promiscua multitudo faustis acclamationibus se prosequerentur, sibique congratulantes Palmarum aliarumque arborum ramos passim per vias ac compita prosternerent. *Ioan. 12.* *Matth. 21.*

De Amygdalo arbore, cuius passim in sacris Bibliis fit mentio, & de qua desumitur insignis Metaphora seu collatio à Salomone, Ecclesiast. cap. 12.

CAP. XLVIII.

Amygdalus arbor caudice procero assurgit multis ramis quaquauersũ, vt nostra persica, brachiata, foliis salici proximis aut ligustro, aut vt ea quæ Belgis *Persica* & volema profert, flosculo candido, foliis distincto, quæ tametsi mense Ianuario aut paulo serius statu cœli adhuc rigido florescat, apud Ziriczæos tamen fructus qui nobis *Amandel* dicitur, præcoci partu maturescit. Vidi enim ante sesquiannum in nuptiali pompa generosi viri *Brunonis vviengaerds*, in quem Socer *Hieronymus à Seroskerka* Zelandiæ Orientalis cis Scaldem Quæstoriam dignitatem transtulit, Amygdala ex arbore recens decerpta ea maturitate vt cum Italicis vel Hispanicis certare possent, sic vt effracto lignoso putamine nucleum intus exhiberent candidissimum, denique succulentum, *Amygdala Zelandis non denegata.*

miroque ſapidum, adeo vt proceres aliquot Bataui qui illuc acciti erant obſtupeſcerent atque incredibili admiratione afficerentur quum ſpectarent in tam deſpicata maritimi tractus regione tam ſpecioſos fructus enaſci. Muniti autem erant fructus amygdalini gemino tegumento atque inuolucro puluinati primum calycis, mox lignei putaminis, cui ſuberat nucleus membrana obductus, qui in aqua egelida aut tepeſcenti maceratus membranam totam exuit. & ſe edendum zaccaro inſperſo exhibuit. Amygdalus non prorſus noſtrati perſicæ abſimilis, niſi quod huic folia maiuſcula ſint & flos puniceus, illi candidus, fructus Perſicæ orbiculatus, carnoſus, ſucculentus, ſapidus, vinoſus, foris languinoſus, dura intus ac ſcabra nuce, amygdalis prorſus affinis, niſi quod maiori læuore ſit nux amygdalina, nec ita foraminoſa: fructus amygdalini cortex nihil habet quod edi poſſit, ſed tantum nucem ambit membranoſum tegmen puluini forma, intus vero exhibet nucleum nunc amarum nunc dulcem, quorum prior ebrietatem arcet præſumpta exiccandi ratione: nam humiditatem vini ac vaporem conſumit, eumque prohibet ad cerebrum efferri cæterum amaritudinis ratione, & quod incidendi extenuandique vi pollet, viſcerum internorum obſtructiones amolitur, hoc eſt, hepar, lienem, renes à craſſis humoribus expurgat, vrinam prouocat, calculum atterit, vt etiam nuclei Perſicorum; næuos, lentigines, maculas in facie cuteque extima eluit abſtergendi efficacia. Quum autem vulpes calidis & ſiccis tabeſcant, vſu amygdalorum amarorum emoriuntur, niſi aquam confeſtim lambant, atque amaritudinem quæ vitalem ſuccum illis depopulatur, mitigent ac diluant. Dulcia amygdala (quo commeatu Iacob patriarcha filios inſtruxit, quum famis tempore in Ægypto illos amandaret) corpus alunt ac ſaginant, pectus expurgant, tabidis

Amara amygdala quid præſtent.

Amara amygdala vulpi noxia.

Gen. 43.

dis conferunt, somnum placidum conciliant, delatis ad cerebrum suauibus ac soporiferis vaporibus: gummi vero eaque resinosa concretio, quam fisso per æstatem, hianteque cortice arbor exudat, astringit atque inspissat humores tenues, ac sanguinolentas excretiones cohibet. Ex hac speciosa atque fructifera arbore quæ præmature floret, atque albescente flosculo spectabilis est, desumit Solomon insignem Metaphoram in Ecclesiaste capite vltimo, adiectis aliis quibusdam verbis translatitiis tam obscuris & intricatis, vt non cuivis sint explicabilia, & quæ Oedypo opus habeant coniectore, quibus tamen pro virili atque ingenii nostri tenuitate aliquid lucis adferre conabor. Toto autem hoc capite desumpta ex rebus nouissimis, passimque obuiis collatione commonefacit hominem officii sui, vtque in ætate iuuenili saluti suæ inuigilet, cohortatur, antequam ætas ingrauescat, & corpus senectutis incommodis opprimatur. Itaque Deum ante oculos constitui vult, atque in eum mentem continenter defixam, nec vllo more committendum, vt in virescente ille in obliuionem deueniat, sed viget ætas, atque adhuc in flore æui consistit, omniaq; membra suis officiis funguntur, Deum vitæ integritate ac moribus inculpatis demereri studeat. Elegantiautem periphrasi indicat, quo modo homo in ætate florida constitutus sensim deflorescat, atque, vt Iob testatur, conteratur, & velut vmbra aut fumus euanescat, sic vt singulis momentis detrimenta cōcipiat, atq; in deterius rapiatur, omniumque membrorum vsu & functione priuetur. Accessu enim annorum (nam singula membra Solomon persequitur) caligant oculi, aures obsurdescunt, lingua titubat, & efficitur impedita, nares odorandi facultate destituuntur, tremunt manus, labascunt pedes, dorsum incuruescit, totaque corporis compages pedetentim dissoluitur. In hunc autem modum (vt

Gummi amygdalinum.

Cap. 12.

Cap. 14.

autoris verba enarrem) concionem suam prosequitur. *Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis.* hoc est, antequam te circumuallent senii incommoda & morbi, *de quibus dicas, non mihi placent, antequam tenebrescant Sol & lumen, & stella, & Luna, reuertantur nubes post pluuiam*, hoc est, nebula oculorum cum lachrymosa lippitudine; *quando commorabuntur custodes domus*, hoc est, costarum propugnaculum quod interna viscera munit, ac tuetur, *& nutabunt*, seu vacillabunt, *viri fortissimi*, hoc est, pedes qui corpus librant ac fulciunt, *& otiosi erunt molentes in minuto numero*, hoc est, quum edentulus eris, cibumque ægre conficies mandibula: *& tenebrescent videntes*, hoc est, oculi, *& claudentur ostia in platea*, hoc est, via & meatus, quo cibus in stomachum defertur, in humilitate vocis molentes, *& consurgent ad vocem volucris. Et obsurdescent omnes filiæ carminis*, hoc est, aures quæ sonorum modulatione affici solent. *Excelsa quoque timebunt & formidabunt*, hoc est, quum pedes labant, editiora loca non conscendent, vel aliquid ex alto delapsurum metuant. *In via florebit Amygdalus, & impinguabitur locusta*, hoc est, pedes intumescent ob debilem concoctionem; nam locustæ exporrectis pedibus saliunt, quod senibus est denegatum. *Et dissipabitur Capparis. Antequam rumpatur funiculus argenteus, & vitta aurea recurrat, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam, & reuertetur puluis in terram vnde venit & Spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.*

Locus Solomonis Allegoricus.

Caput Ecclesiast. 12. explicatum.

Hæc partim Allegoria, qua Solomon aliud dicit, aliud intelligit, partim Metaphora (qua verba commoditatis gratia transfert per similitudinem à propria significatione ad alienam) extimulat hominem oscitantem, suæque salutis negligentem, vt Opificis ac Creatoris sui memor sit, illumque identidem ob oculos constituat, nec vnquam in obliuionem deuenire patiatur: atque id præcipue in adolescen-

lescentia atque ætate iuuenili, quæ minus prouida, segniter saluti propriæ inuigilat, suisque commodis prospicit. quod ipsum eo magis amplificat, quod successura sint deteriora, quibus id perfici non possit. Quocirca acriter stimulat mentes ignauas & socordes, vt ab ineunte ætate in Deum mentem habeant erectam, antequam senium ingrauescat, & accelerari contingat dies malos ac tempora, annosque plenos incommoditatis, molestiæ, afflictionis. Nam silicernio ac capulari seni omnia sordescunt vitæ oblectamenta, voluptates, deliciæ, tripudia, cantilenæ, risus, ioci, lepores, omniaque fastidiuntur edulia, cupediæ, condimenta, bellaria, nec vllis rebus quamlibet suauibus afficiuntur, quibus fere iuuentus occupari ac detineri solet. Hanc autem occasionem redimendæ salutis eò magis arripiendam prædicat, quod in ætate decrepita & inclinata animus vnà cum corpore flaccescat, mens obnubiletur, memoria, ratio, intellectus, omnesq; animæ facultates extinguantur, extincta luce, insitoq; naturę lumine sopito. Etenim (vt ordine ac continuata serie Solomonis caput illustrem) senio confectis oculi cæcutiunt, ac præter caliginem lippitudine vitiantur, vt Sol & Luna illis vix conspici possint. Tunc manus quarum in perficiendo opere vtimur agilitate ac ministerio tremulæ efficiuntur, atque ad opera manuaria inutiles. Tunc pectus anhelosum est, ac spiritus propter costas subsidentes ægre ducitur. Tunc pedes qui corpus vt basis ac columnæ fulciunt, labant ac incurue-scunt, sic vt in ingressu scipionis adminiculo indigeant. Tunc dentes qui cibum molunt ac conficiunt, operaq; mandibularum alimenta conterunt, imminuti officio suo perfunguntur, vt edentulis assolet. Tunc visus imminuitur, atque oculi qui velut ex cauernulis atque animi fenestris prospectant, deficiunt & obscurantur, aut conniuentibus ac collapsis palpe-

bris earumque musculis minutim ac velut per nebu-lam vident, vt ii qui vix in platea obuium dicernunt. Tunc fauces ægre cibum deglutiunt, occluso ob siccitatem gulæ meatu ac tramite per quem aliment in stomachum deferuntur, dentibus etiam inualidis exesis, infirmis qui cibo elaborando atterendoqu non gnauiter insistunt. Tunc somnus tenuis est & ex lis ob cerebri siccitatem, vt senex ad auiculæ sonitu expergiscatur. Tunc offuscatur vox, & stridе tarid. tate exasperante vocalem arteriam, prorsusque a cantillandum est idonea. Tunc ad leuissimum str pitum expauescit, torusque meticulosus ac pau dus semper aliquid sibi imminere, ac è sublimi del psurum metuit, sic vt non temere per compita, plateas ingrediatur, nisi subinde respectet. Tunc fl rescit *AMYGDALVS*, hoc est, Caput albescit c nicie sic, vt eminus conspici queat, quemadmodu Amygdalus arbor quæ candidos in summitate flo producit, ac longissime se spectandam exhibet. T vox exilis erit imminuta, ac stridula. Tunc læuissi quæque illi erunt oneri ita, vt ne muscam quid perferat. Tunc peribit appetitus, qui fere Cappa condimento irritari solet, totumque rerum carna um desiderium abolebitur. Hæc aliaque incomm da homini obuentura commemorat Solomon, grauescente ætate ac deuexa, antequam mutua a mi concordia ac confœderatio, qua hæc congluti ta sunt, dissoluatur, & priusquam ex hoc corpor nimum emigrare contingat in sedes illi destina Quocirca homini has ærumnas in mentem reuoc quo in ætate florida ac virenti in Deum defixos beat oculos, illique suam vitam, mores, ac studia probare studeat: *Antequam* [vt concionem prosec tur] *rumpitur funiculus argenteus*: quo designat Sp lis dorsi medullam, quæ ex Cerebri substantia arg aeo splendidoque colore producta [vt etiam in l

Amygdalus metaph.

is animantibus conſpicitur) à baſi occipitis, hoc eſt, capitis parte poſtica vno producta per quatuor & triginta vertebras (qui & ſpondyli dicuntur) ad os caudæ, quod ad anum deſinit, porrigitur. Quum autem iſtæ ſpinæ ſeu dorſi contextus, cui coſtæ velut curuatæ trabes adhæreſcunt, atque affixæ ſunt, ſit veluti carina, (nautæ *kiel* vocant) cui totius nauigii moles incumbit, tota vis, robur, fortitudo, munimentum humani opificii ac ſtructuræ in ſpina eiuſque medulla conſiſtit, ſic vt ſcite Solomon homini imminere interitum pronunciet, quando illam conuelli vel rumpi, vel diſſolui contingat, ſub confracti argentei funiculi Metaphora, quod inſtante morte euenit. Cæterum quod ſequitur, *Frangitur aut quaſſatur fons aureus*, ea figurata loquutione. Cor vitæ fontem deſignat, à quo arteriarum riui (vt ab hepate venarum propagines) producuntur, qui & ſpiritus vitales, & rubicundum ſanguinem ſecum deuehunt, membraque fouent & irrigant. Per Hydriam autem vel quæ conteritur iuxta fontem vel ſcaturiginem Renes intelligit & veſicam meatuſque vrinarios, qui fere in ſenibus collapſi & in anguſtum contracti non præſtant officium ſuum, ſic vt accelerati interitus cauſam præbeant. Sequitur, *Et confringatur rota ſuper ciſternam, vel conquaſſatur & corruet currus fractis rotis in foueam*. Quibus verbis denotat Caput quod fere moribundis inclinari ſolet, & in humeros deuolui. Eſt autem caput rotundum & globoſum, quod vt rota verſatilis quaquauerſum mouetur dextrorſum, ſiniſtrorſum, nunc in pronam, nunc in ſupinam partem, cui mouendi & ſentiendi facultas ſit tributa, ex eoq; ſpiritus animales orti per corpus diffunduntur, ac motum ſenſumque neruis impertiunt: imminente autem morte Caput primum fere labaſcit ac corruit (vt in oculis perſpici poteſt, qui omnium primo moriuntur, aut mortis indicia proferunt) ac totum

Spina dorſi carinæ nauis aſſimiles.

corpus in præceps rapit, fractisq; omnibus membris vt axe currus aut vehiculi, omnem corporis structuram in foueam deiicit. Hunc itaque subesse sensum Solomonis verbis, testantur subsequentia: *Nam tunc,* inquit, *puluus in terram ex qua desumptus est, & Spiritus ad Deum qui dedit illum, reuertetur.* Cæterum vt ad Amygdalum regrediar, Iacob Patriarcha, cui postea videndo Deo Israeli nomen inditum est, à socero Laban parum ciuiliter aut pro æquitate rei tractatus, miro vsus est astu ac stratagemate, subdolo quidem ac infraudulento, nisi industriam interpreteris atque ingenii dexteritatem, qua mercedem auaritiæ prætextu denegatam; atque hæreditatem fraude retentam ad se deriuaret, ratione Physica ad id perficiendum vsus: accepit enim virgas ex amygdalo, corylo, populo, castanea, easque decorticatas in alueo ac canali posuit ante ouium oculos, vt quum potum venirent, in earum conspectu conciperent: cum autem omnibus animantibus atq; etiam fœminis formæ ac species rerum imaginatarum concipiuntur ex rebus obiectis, illæque fœtibus imprimuntur, factum est vt pedes fœtus ederent versicolores ac variegatos, maculisque distinctos, sic vt Iacobus non pœnitendam sortem sit consequutus. Cæterum extat in Bibliis insigne miraculum de virga Aaronis Amygdali in morem spectabili florum ac fructuum amœnitate germinante, qua Deus perfracto populo voluntatem suam testatam esse voluit, & palam facere omnibus, quem præfici velit diuinis ministeriis ac sacerdotis munere fungi: Absorptis itaque terræ hiatu soloque dehiscente Dathan & Abyron vnà cum primariis aliquot conspirationi contra Mosem & Aaronem consociatis, qui se diuinis rebus ingerere tentabant nullo Dei mandato aut vocatione: cæsis interim ex promiscua plebe ac gregaria multitudine quatuordecim millibus & septingentis, demandauit Deus Mosi vt

Gen. 30.

Imaginatio conceptũ fingit.

Num. 16. & 17.

t acciperet duodecim virgas, inscriptis singulis viris Principum nominibus, inter quas erat Aaronis Leuiticæ tribus. Et posuit singulas Moses intabernaculo testimonii, postridie ingressus Moses tabernaculum oraculi, vnde à Deo responsa peti solebant, inuenit germinasse fruticis in morem virgam Aaronis Leuiticæ familiæ, ac turgentibus geminis flores emersisse, qui foliis dilatatis Amygdala protulerunt. Proferens autem Moses virgas omnes de conspectu Domini, spectandas illas exhibuit vniuersis filiis Israel, qua re visa, acceperunt suam quisque virgam. Aaronis autem in signum rebellionis in tabernaculum relata est: quo sedato sopitoq; murmure ac fremitu inconditæ multitudinis, ea virga exemplo fit, ne amplius contra Deum eiusque ministros insurgant. Historia hæc illustre documentum omnibus exhibet, nempe, vt nemo sibi vsurpet aut vendicet, illam functionem aut vltro se illi ingerat, nisi Dei iussu & vocatione accitus, vel etiam communi consensu ac suffragio eorum, quibus ea res per Dei Spiritum demandata est, quemadmodum Paulus ad Hebræos testatur Christum non sibi arrogasse eum honorem ac dignitatem, vt constitueretur Pontifex qui peccata aboleret effuso suo sanguine, sed hac perfunctum legatione iussu Patris, qui illum constituit perpetuum Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech. Cui itaque virga, hoc est, regendi docendique munus commissum est, ac delegata functio propagandi Euangelii, ille se alacriter operi destinato accingat, suæque vocationi gnauiter insistat. Atqui vt Aaronis virga prius arida, virtute diuina virescere incepit, ac præterea fructum salubrem proferre: ita quoque par est, vt ministri verbi Dei germina virtutum proferant, ac salutari doctrina illos, quorum cura iis demandata est, imbuant, vt fructus bonorum operum per fidem in ipsis conspiciantur.

Documentum ex historia Aaronis.

Cap. 5.

Hortatio.

Quod Christus sedulo inculcauit Petro ter ab illo stipulatus amoris confessionem, & pascendi gregis diligentiam. Videtur autem mihi admodum apposite ac conuenienter Nux Amygdalina posse statui vitæ Christianæ symbolum, in qua vt superius de Iuglande diximus, aspera mitibus, amara dulcibus, dura mollibus ac suauibus mista sunt: nam per ligneum durumq; putamen aduersitates, labores, ærumnæ, incommoda designantur: per nucleum dulcedine imbutum suauitas & solatium, dolorumq; fomentum & mitigatio.

Amygdalina nux vitæ Christianæ symbolum.

De platano eiusdemq; natura, à qua similitudinem desumunt sacri scriptores.

CAP. XLIX.

PLatanus arbor est externa atque aduentitia, vmbrarum gratia ex Asia in Europam aduecta, sic vt Plinius testatur ad Morinos vsque Belgarum olim extremos Romani imperii tributarios esse delatam. Diffundit hæc arbor amplissime ramos, cortice crasso, folio vitis aut ricini, hoc est, eius stirpis quæ vulgo *Palma Christi* dicitur, ob folia in expansæ manus effigiem articulata, Catapotiæ maioris etiam nomine cognita, quod semen cui inest vis purgatrix, pilulis quæ Græcis *Catapotia* dicuntur, ab orbiculari forma sit inclusum. verum Platano, quam huic frutici folia paulo minora sunt, longo pediculo, hoc est, petiolo quo folium aut fructus dependet, rubicundo flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis atq; orbiculatis, scabris ac lanuginosis. Præbet hęc arbos, quod patulis sit diffusa ramis, ac quaquauersum exporrectis, scenas & vmbracula, vt apud Belgas fagus, vulgo *Bueken*, laxatis ac deflexis expansisque in omnem partem cultoris industria ramis, eaque elegantius Tilia seu Philyra Belgis *Linden*, cuius apud Brabãtos ramosa illa arboris propago, & natura & arte exculte vmbram

Lib. 12. c. 1.

Palma Christi siue Ricinus herba.

Fagus.

Tilia.

bram exhibet, & exclusio Solis æstu opacum frigus adfert, sic, vt subsidentes mire afficiat frondosa concameratio, ac lassos languidosque suauiter reficiat. Non desunt, qui quum Tiliam hæc præbere commoda videant, ac salubri vmbra astantes recreare, Platanum existiment: alii fagum, quod Virgilius cecinerit; *Eclog.* 1.

Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi;
Siluestrem tenui Musam meditaris auena.

Verum magno errori inuoluti sunt, quum illis nulla in foliis cum Platano sit affinitas. Arcent quidem illæ arbores, vt Platanus, Solis ardorem, ac caput ob densam foliorum pompam ab æstu tuentur, sed non conspicitur ea species & forma foliorum in nostratibus arboribus, non emanat ex fronde ea suauitas & expiratio, quæ salubri halitu proximos afficiat. Est enim Platanus ea vi imbuta, vt venenata quæq; arceat, ac Serpentes longe abigat, adeo vt vespertilionibus hæc arbor aduersetur, nec facile sub ea nidulentur, eiusq; vmbram ferre sustineant. *Platani vis & natura.*

Quocirca sacri scriptores hanc etiam narrationibus suis accommodant, ex eaque similitudines desumunt. Sic Sapientia sui commendatrix, atque in enarrandis propriis encomiis occupata, commemoratione excellentium arborum, indicat se omni virtutum genere exornatam, ita, vt sibi adsit decus, honor, dignitas, amplitudo, sublimitas, fauor, gratia, venustas, quibus dotibus suos sectatores etiam illustrat, fatetur se frondescere ac fruticare, vt Platanum arborem speciosam, quæ irrigata aquarum affluentia augescit, atque incrementa suscipit. Arbor enim hæc impense humore delectatur, ac sitibunda est adeo, vt vini irrigationem non respuat, quod ipsum factitasse Hortensium Macrobius refert, quo viuacior esset, ac magis spectabilis. Vt autem Platanus ramos ac propagines longe lateq; diffundit, ac tam gratam *Eccles.* 24. *Lib. Sat.* 3.

Xerxes platani umbra delectatus. umbram exhibet, ut Xerxes Persarum Rex totos dies illa se oblectaret: Ita Sapientia quæ ab Altissimo promanat, omnes qui eo confluunt, ac sub eius umbra se recondunt, suauissimo Diuinitatis afflatu fouet ac recreat, illorum curam ac tutelam sucipit, illosque ab omni iniuria atque incommodo defendit. Sic orat Dauid, *Sub umbra alarum tuarum protege me.* Et Hieremias plorabundus queritur se hoc solatio destitutum populi Iudaici personam sustinens: *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus, in umbra tua uiuemus in gentibus*, hoc est, illius præsidio fulti subsistemus & tuti erimus ab omni insultu. Cæterum quum sint in Palæstina ac Syria, totoque illo felicis Arabiæ tractu amœnissimæ summæque proceritatis arbores ob soli ubertatem atque aeris temperiem, Propheta ex rebus obuiis ducta similitudine Regum atque Imperatorum magnatumque splendorem, magnificentiam, sublimitatem, potentiam, maiestatem celsissimis arboribus ut Cedris comparat. Et si qui aliis sunt paulo inferioris notæ Principes vel Satrapæ, quorum non tanta est potentia, ut cum summis certare possint, aut cum illis paria facere: sed tamen in aliquo numero censeri possint, & quibus obtigit non pœnitenda dominatio, non Cedro sublimi atque immensæ altitudinis arbori sed abieti vel platano, aliisque minus proceris aut speciosis arboribus comparantur. Itaque Deus apud Ezechielem amœnissima utitur Metaphora in describenda amplitudine ac sublimitate Pharaonis, quantoque utatur successu ac prosperitate, quid incrementi florentissimo Regno accesserit, quos progressus acceperit, sic ut pronunciet nullum Regem illi parem, nec quemquam illius magnificentiam adæquare: illum tamen ex tanto fastigio ac gloria minimo negocio deiectum iri, quemadmodum celsissimæ arbores sicuti deiici solent, ac conuelli. Sic enim

Psal. 16.

Thren. 4.

Magnates celsis arboribus comparantur.

enim propheta narrationem prosequitur, qua Deus superbo elatoque Regi, cui vt nunquam Deus in mentem venit, ita eius populo fuit infestus, exitium minatur: *Factum est* inquit Ezechiel, *verbum Domini ad me: Fili hominis dic Pharaoni Ægyptiorum Regi & populo eius, Cui nam assimulatus es in magnificentia tua? Ecce Assyrius Cedro similis est in Libano pulcher ramis. frondibus vmbrosus*, tanta proceritate & altitudine vt inter condensas frondes sit cacumen eius: *aqua nutriuerunt eam:* Abyssus seu terræ profunditas qua radices aluntur, in altum illam euexerunt, quumque extendisset ramos suos, hoc est, vires & potentiam assequutus esset Pharaonis dominatus, in ramis eius fecerunt nidos omnia volatilia cœli, & sub frondibus eius genuerunt omnes bestiæ saltuum, & sub vmbraculo illius habitabant plurimarum gentium cœtus. Qua Metaphora indicat Pharaonis imperio multas nationes esse subditas, illique tributarias ac vectigales. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, in dilatatione arbustorum suorum, hoc est propagando imperio ac dilatandis proferendisque finibus. Erat autem eius radix iuxta aquas multas, quæ affluenter illam irrigabant. Quibus verbis designat opes illi accreuisse in immensum ob negotiatorum frequentiam, atque vltro citroque commeantium turbam. Cedri non fuerunt altiores in paradiso Dei, Abietes non adæquauerunt summitates eius, & Platani non sunt æquatæ illius frondibus. Quo indicat nullam prouinciam ei parem, nec Iudæam quæ sanctissima religione exornata est, nec vllas alias nationes, quæ Dei cultum amplectuntur, illi conferri posse. Ob tantam autem, inquit, pulchritudinem & eminentiam æmulata sunt eam omnia ligna voluptatis quæ sunt in paradiso Dei, hoc est, inuidia quadam & æmulatione moti sunt finitimi qui Deum colunt & venerantur.

Ezech. 13.

Locus Ezech. explicatus.

Successus impiorum pios aliquando vrit.

Vrit enim aliquando pios felicitas & successus impiorum, ita, vt improborum prosperitas illos propemodum vacillare facit, atq; à studio recti dimouet. Quod ipsum testatur Dauid, quum inquit, Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, qui zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Huius quoque rei indignatione motus Hieremias cum Deo disceptat, & quodammodo cum illo expostulat, quod via impiorum prosperetur, & bene sit omnibus, qui præuaricantur & inique agunt. In eodem argumento versatur Abacuc, & cum Deo propemodum rixatur: Quare respicis contemptores, & taces, conculcante impio iustiorem se? quasi diceret, Cur conniues? cur dissimulas, & quodammodo inussas ad scelera & iniquitates improborum? Iob quoq; indignatur impios in tantam felicitatem euectos, vt reliquos habeat contemptui. Quare, inquit, viuunt impii, subleuati sunt & confortati diuitiis? Domus eorum securæ & pacatæ & non est virga Dei super illos, &c. Hæc autem tametsi in speciem inter felicitates referenda videntur, adeo vt piorum animos fatigent, & velut in lubrico constitutos ad ruinam propemodum impellant exitus, tamen declarat, quam sint fallacia, incerta, momētanea, caduca, fluxa, temporaria quibus illi fruuntur, quum Deus subito & repente omnia euertat, ac in nihilum redigat, vt ne vestigium quidem tanti fastus & potentiæ appareat: quod etiam alio loco indicat Dauid, *Adhuc pusillum, & non erit peccator & quæres locum eius, & non inuenies.* Et paulo inferius: *Vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut Cedros Libani, & transiui, & ecce non erat: quæsiui, & non est inuentus.* Quo denotat improbos in maximam sublimitatem attolli, sed ex florenti rerum statu, ex quieta possessione deturbari, illorumq; pompam ac strepitum euanescere vt fumum, sic, vt ne posteritas quidem in vllam regni partem aut hæreditariam posses-

Psal. 72. *Cap. 12.* *Cap. 1.* *Cap. 21.* *Psal. 36.* *Dauidis locus explicatus.*

possessionem admittatur, sed euertatur florentissima familia, & aboleantur ædes & palatia splendida, a quibus fere Reges & magnates nomen sortiuntur. Exempla quotidie suppeditant Belgarum aliquot proceres gestamine Regio decorati, quorum opes, decus, magnificentia defluxerunt, & nominis celebritas extincta est, quod in tanto splendore, in quo erant constituti, nulla habita sit Dei ratio, nec suam felicitatem Supremo numini acceptam referre studuerint. Quo spectat hæc Ezechielis Metaphora, qua Deus Regi amplissimo interitum minatur, eo quod Cor eius elatum esset contra Deum, sic vt aliis prædæ sit futurus, atque ad internecionem delendus, ipsis etiam confœderatis in eandem calamitatis sortem deiectis, quibus accedunt multa alia detrimenta, quæ Ezechiel hoc capite multis Metaphoris amplificat. Huic prorsus affinis est illa apud Esaiam Dei comminatio contra fastum, superbiam, tyrannidem, crudelitatem, sæuitiam Regis Babylonis. super cuius interitu etiam lætatæ sunt Abietes & Cedri Libani, vt propheta disserit. Qua Metaphora indicat Duces ac Satrapas, omnesque illius iugo oppressos exultare, atque exhilarescere ruina atq; interitu Tyranni suauissimi. Comparatur illi ob magnificentiam ac splendorem Regni, Lucifero sideri, argentei ac clarissimi splendoris, qui Planeta nocturnis horis atq; inclinata iam die, Solem subsequutus, Vesperugo & Hesperus dicitur, Belgis *Auent sterre*, de quo Virg. *Ite domum saturæ venit Hesperus, ite capellæ.* Matutinis autem atq; antelucanis horis, primoq; diluculo Solem præcedens Lucifer vocatur Phosphorus; denique ab amabili venustate ac splendore, lucidoque colore Venus, à qua & dies nomen sortitur. Cui rei hæc subest ratio, quod Veneris stella ratione epicycli moram ac retardationem faciat in signorum spatiis, quo fit vt tardius progressa, post occasum Solis appareat, velut itineris eius

Esa. locus explicatus.

Eclog. vlt.

comes, mox tamen matutans iter, ociore ambitu vtitur, ac transiliendo se eripit à necessitate moræ, iustumque cursum perficit, ac Solem matutino tempore præcedens radianti splẽdore cœlum illustrat. Huic syderi quum Rex Babylonius memoratur assimilis, successu rerum magnarum elatus, suæque fragilitatis oblitus, diuinos honores sibi deferri passus est, oppressaque Dei religione, ac profligatis eius cultoribus pro numine coli voluit, cuius insolentiam ac superbiam, læsæque Maiestatis crimen indigne ferens Deus, illum ex sublimi imperii solio deturbauit, omniq; gloria ac decore spoliauit (quemadmodum angelum Satanæ qui Diuinitatem affectabat, Deoq; proximas sedes ambiebat) & ea ignominia affecit, vt etiam sepulturæ honor illi sit denegatus, illata etiamnum memorabili clade regno Babylonico, eiusque incolis, atque indigenis vndique prostratis. quæ ruina ac tam magnifici Regis interitus passim prouocauit populares & finitimos, qui eius pompam ac strepitum vel inuiti spectare ac venerari soliti sint, ad dicacitates, scommata, dicteria, sic vt mortuo cadaueri insultarent, quod opulentissimus Rex qui solo nutu omnes territabat, ex tanta sublimitate ac fastu in tam acerbam ac seruilem conditionem sit præcipitatus adeo, vt non sit inferendus sepulchro more

Cap. 22. regio, sed (vt Hieremias Ioachimo Regi Iudaico minatur) sepultura asini sit humandus. Quo indicat corpus, vt asini & equi, feris & alitibus palam obiici-

Esa. 19. endum. Quo spectat illa Esaiæ Ironia & insultatio: *Omnes principes nationum dicent, Detracta est ad inferos superbia tua,* hoc est fastus, strepitus, magnificentia, vo-

Esa. locus explicatus. luptates, deliciæ desierunt: *concidit caduuer tuum. Subter te sternetur tinea, & opperimentum tuum erunt vermes,* hoc est, corpus demortui nullo erit oblitum vnguento aut aromate, vt Regibus assolet, quo à putredine corpus conseruetur: sed à lumbricis ac vermiculis

aro-

arrodetur, vt infimo cuiq; cerdonum contingit. *Quomodo de cœlo cecidisti Lucifer, qui oriebaris mane ante coruscantem Auroram: Corruisti in terram. qui vulnerabas gentes quidicebas in corde tuo, In cœlum conscendam, supra astra Dei exaltabo sedem meam, & sedebo in monte testimonij in lateribus Aquilonis, Tu vero in sepulchrum detractus es in profundum lacus.* *Ambitio ruina obnoxia.*

Quod denotat eum vita, opibus, potentia exutum, & morte absorptum, qui humanæ conditionis oblitus, se efferre supra humanam conditionem studuit, Deique honorem sibi vindicare. Quæ rerum vices documento sunt Regibus ac mortalium cuique, vt se contineant intra limites, ac meminerint eas esse vices rerum humanarum, vt minimo momento summa in imum aliquando deuoluantur, eoque magis si homo fastu ac superbia intumescat contra homines, & cristas erigat aduersus Deum. Sic Paulus infelicem ac funestum exitum denunciat homini illi scelerofo ac perdito, qui effertur supra solium Dei, & se extollit supra omne quod dicitur Deus, aut numen religiose colendum, & à quo cuiusq; salus & incolumitas dependet, adeo vt in templo Dei sedeat ostentans seipsum pro Deo, & exercens palam sæuitiam ac tyrannidem in sanctos qui volunt pie viuere in Christo Iesu: quem Deus suo tempore conficiet potenti spiritu oris sui, atq; ementita falsaq; Diuinitatis specie iactantem abolebit claritate aduentus sui, quo detegetur omnis impostura, & euanescet (multis obstupescentibus, qui eius fraudulentis prodigiis & portentis dementati erant) vt fumus eius doctrina, & fucata fictaq; religionis ac pietatis species. *2. Thess. 2.*

De frutice, virgulto surculo, termite, malleolo, palmite, germine, gemma qui & oculus in arboribus ac plerisque alius, desumpta similitudines, quibus Prophetæ vaticinia illustrant.

CAP. L.

Frutex. FRutex appellatur quidquid ab radice multiplic caudice ac ramosum se profert, sed quod ad iust.
Virgultum. arboris proceritatem non assurgit. Virgultum est terra emergens fruticosa virgularum congeries, qu compluribus ramulis ac lignosis surculis constat.ne. vt herba emoritur. Hęc aliquando excolitur, vt arbo
Surculus. rescat. Surculus est germen quod ex ramis simplex & indiuiduum oritur, qualis nobis in ramusculorum summitate ad insitionis vsum accommodatur, *Im* Belgæ vocant, quo efficitur, vt
Virgil. Georg. 2.

Aliena ex arbore germen
Includas: vuidoq; doces inolescere libro.

Est autem Surculus in arbore velut succrescens sobo les & propago, vt in familia nepotum & agnatorum successio. Vnde *Surculare*, hoc est, adnascentes arbo
Malleoli. Palmites. ribus surculos adimere. Malleoli & palmites à sar mentis, hoc est, prælongis vitis virgulis porriguntu nouellæ sunt vineæ germinationes. inter quas sun pampinarii, qui nihil aliud quam pampinis ac folio rum pompis luxuriant, quibus nihil speres quam o stentamenta stirpis: vt ficus Euangelica Christo d
Ioan. 5. testata. Sunt enim stolones & inutilis fruticatio r secanda ferro, ignique destinanda. Qua Metapho Christus impios atque improbos designat. Alii pa mites fructuarii sunt, à quibus insequente æstate fr ctus speratur. nam ineunte vere palmites concep humore, velut animati, protuberare incipiunt: ac v lut parituri extumescere, sic vt gemmæ in iis se pr
Gemma in vite quid. ferre incipiant. Quod Cicero indicat, In viribus p mo vere existit, tanquam ad articulos sarmentoru ea quæ gemma dicitur vel oculus, quod extumesc. Vnde *Gemmare* vites dicuntur, ac turgescere in spe futuri fructus. Indicauit id etiam Virgilius;
Eclog. 7.

----iam venit æstas
Torrida, iam læto turgent in palmite gemmæ.

Germ

Germen est id, quod ex ipsis arborum surculis primo vere exit, ex quo mox folium producitur. Sic vere nouo germinare dicuntur arbores & pubescere: ex qua re post veraduentare æstatem coniicimus: vt etiam indicat Christus sumpta similitudine à ficu germinante ac proferente grossos suos, quæ Metaphora superius explicata est de ficu. Termes auulsus est ex arbore ramus foliis vestitus, & fructibus onustus, præsertim ex Palma & Olea, de qua Paulus Apostolus similitudinem desumit contra illos, qui fastu tumidi, ac sanctimoniæ specie inflati alios despiciunt, ac concipiunt de se opinionem, quam pro humana fragilitate maiorem. Hæc præfari visum est Lector candide, quo plus lucis adferret plantarum cognitio, ex quibus concionæ similitudines & Metaphoræ desumuntur; neque enim solum ex arboribus, herbis & fruticibus sacra historia Similitudines mutuatur, sed etiam ex earum partibus & appendicibus, radice qua alimentum alliciunt, trunco, per quem diffundunt, cortice, quo muniuntur, ramis, fronde, foliis, flore, quibus exornantur; fructu, semine, quibus propagantur: Sic Esaias, vt rem aggrediar, quum de Christo, eiusque ministerio vaticinatur, atque illum oculis hominum spectandum exhibet, describit tam salutarem summi patris Legatum nulla specie, nulla formæ dignitate fuisse, sed abiectum, despicatum, ita, vt nullus propemodum illo afficiatur, aut illum vt gratiosum hominem ac fauorabilem complectatur; Similem dicit Christum virgulto aut surculo, qui emergit ex terra arida, ieiuna, squallentique & sitículosa sic, vt nullam spem pollicere posse videtur hominib' (nam coram Deo nihil illo sublimius) et in vllam sublimitatem possit euehi, suamque propagare doctrinam, aut vlla ratione efficere, vt aliquam spem de eo quisquam concipiat instaurandæ salutis, vel aliquid magni ab illo sperare, adeo, vt quum sul-

Germen. *Matth. 24.* *Termes.* *Rom. 11.* *Cap. 53.* *Ioan. 16.* *Rom. 10.* *Esa. locus explicatus.*

ti abiecti hominis spec e offenderentur, eo res deuentura videatur, vt vix decimus quisque fidem sit habiturus tam magnificis promissis eorum, qui illum prædicant, ac testatum orbi volunt Christum esse Seruatorem, salutisque humanæ vindicem, & assertorem. Quum enim in eo nihil fuerit spectabile aut visenda specie (nisi deuicta morte, exhibito resurrectionis triumpho, ac consummato salutis humanæ mysterio) profecto non mirum cuiquam, aut absurdum videbitur tam paucos amplecti eius professionem, eiusque doctrinam arripere: quum vix dignum deputent, in quem defigant oculos, ac spectare sustineant; & abiectior sit, quam vt eius consuetudine ac familiaritate vti cupiant. Longum autem esset omnia persequi, quæ in hoc Capite Esaias commemorat de propagatione regni Christi, propterea lectorem ad huius Prophetæ interpretes relego, Hieronymum, Rupertum, Tuicensem, Adamum Sasboudum recentiorem, & si qui alii in illustrandis Esaiæ vaticiniis fuerunt occupati. Omnium autem Christianorum interest locum huius Prophetæ accurate eruere, in eoque identidem immorari, ac singula meditando excutere: quoniam in eo nobis proponuntur, quibus maxime illustratur Christi & humilitas & gloria, & quid nobis contulerit, quantaque passus sit, vt excussa seruitute ac tyrannide Diaboli, in libertatem damnatos assereret. Reuocat nos ad Christi exemplum Paulus Apostolus rigidus Christianæ religionis assertor & propugnator, atque hortatur vt ita simus affecti, sic animati, vt Christus Iesus *qui quum esset in forma Dei, non se rapinam arbitratus est* (Philip. 2.) *vt esset æqualis Deo, sed seipsum exinaniuit, vt assumpta serui forma factus sit homini similis & in forma repertus, vt homo factus obediens vsque ad mortem Crucis* ignominiosam: (Pauli locus illustratus.) *quapropter Deus illum extulit in summam sublimitatem, & donauit illi nomen, quod est supra omne nomen, vt in nomine Ie-*

Iesu se flectat omne genu, cælestium, terrestrium, & inferorum, Matth. vlt.
hoc est, nulla vis, nulla potestas tanta, quæ non submittat se illius imperio. Sic Paulus, vt etiam Esaias duplicem Christi naturam complexus est. humanam qua obnoxius fuit & expositus calamitatibus & miseriis hominum: & diuinam ob consequutum imperium, quo deuicta morte & Diaboli tyrannide, extinctoque peccato, mortales omnes in libertatem asseruit, sic vt nemo non illi assurgat, nemo non caput inclinet, nemo non genua incuruet, vbi tam sacrosanctum Iesu nomen vel proferri, vel exclamari audit. Cæterum vt in argumēto suscepto progrediar, quum Esaias nusquam non Christi gloriam illustret, atque illius regnum, hoc est, Euangelicam professionem propagandam prædicet, consolatur afflictos & mœrentes, qui se destitutos omni præsidio existimant, vt concepta spe & fiducia in Deum mentem erigant. Cap. II.
Futurum enim indicat (assumpta Metaphora surculi vel fruticis) instauratum iri spirituale Dauidis regnū per Christum, omnesq; pios qui se desertos credunt, propugnatorem habituros & vindicem, excussoque tyranni iugo, libertatem assequuturos, quod hoc vaticinio confirmat: *Egredietur,* inquit, *virga* seu vir- Esai. locus
gultum, vel surculus *ex radice Iessè, & flos subsequente* illustratus.
fructu ex caudice eius. Et requiescet super eum spiritus Domini. Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Quo indicat Christum omnibus donis cumulatissimum, quibus suos instituit ac locupletat. Eandem similitudinem paulo post repetit: *In die illa radix Iesse,* quæ inclinatis rebus Iudaicis propemodum extincta videbatur, vt aridus truncus *instaurabitur & erigetur*, ita vt omnes nationes, tamquam in scopum oculos habituræ sint defixos in Christum, qui stat erectusque est in signum, ac velut vexillum populi, atque illum requirent;

eo se conferent, illum certatim gentes deprecabuntur. Cæterum ex radice, quæ humorem e terra elicit, ac vitalem succum per ramos vndique diffundit, sumuntur in Bibliis similitudines per elegantes, quas partim rebus prosperis ac secundis prophetæ accommodant, atque vbi successum pollicetur Deus, vel etiam incrementa virtutum: partim rebus deploratis applicant, quum scilicet improbis extinctionem atque interitum denuntiant. Sic Iob cum floreret opibus & potentia, ac frueretur rerum omnium affluentia, omnesque proceres illum passim honore prosequerentur: *Radix mea* inquit *erat humore perfusa*. Metaphora sumpta ab arboribus, aqua salubri irrigatis, quæ non arescunt, sed florum & frondium pompa spectabiles sunt. *Et ros morabitur in meßione mea*. Quo denotat omnia felicissime successisse, nec quid detrimenti aut iacturæ accessisse rebus suis: Quum autem radix fundamentum sit quo arbores fulciuntur & alimentum percipiunt, Deus apud Oseam pollicetur resipiscentibus atque iis, qui illi fidunt, vberrima quæque, opesque stabiles & diuturnas: *Ero*, inquit, *quasi ros Israeli, & germinabit sicut rosa aut lilium, & erumpet*, hoc est, dilatabit, diffundetque se *radix eius & propagabunt se rami illius*. Quo designat non facile morituram illorum felicitatem, sed vt validas arbores, stabilem fore diuturnam. Solomon autem, quum inanem atque euanidam impiorum spem indicat, qua frustrandi sunt votis suis, nec sunt consequuturi ea, quæ animo conceperunt: *Desiderium*, inquit, *impij monumentum est pessimorum*, hoc est, ea cogitant ac meditantur, quæ interitum adferunt: *Radix autem iustorum proficiet*, hoc est, pullulabit fructumque salutarem proferet. Vnde Sapientia radicatam se dicit, seu firmas defixisse radices, ac propagatam in populo honorifico, sic vt assurgat in immensum, vt Cedrus & Cupressus, hoc est, longe lateque diffundat virtutes

Ex radice stirpium desumpta similitudines.

Cap. 29.

Cap. 14.

Prou. 12.

Eccl. 24.

utes suas quibus sui studiosos obumbrat, ac saluberrimo halitu fouet ac recreat. E diuerso, quum Deus interitum minatur improbis, ac confirmat non fore stabilem aut diuturnam illorum potentiam, quanuis illa vallata sit & munita, Radicem illorum euendam pronunciat. Quo spectat illud Iobi: *Ego vidi stultum firma radice ac maledixi ac detestatus sum pulchritudinem eius*. Cui & illud consonat, *Cunctis diebus suis superbit impius, & numerus annorum & tyrannidis illius incertus est; Non dicabitur nec perseuerabit substantia eius nec mittet in terram radicem suam*; hoc est, non erit diuturnus: *ramos eius arefaciet flamma, & auferetur spiritus oris eius eo*. Hæc omnia indicant omnem fastum, strepitum, superbiam ad nihilum redigenda. Non mitius denunciat Dauid homini scelerato ac nefario, qui rebus fluxis ac caducis fisus, innocentes opprimit. *Destruet te*, inquit, *Deus in æternum, & euellet de tabernaculo, & radicem de terra viuentium:* Quo indicat illum radicitus extirpandum, ac funditus eruendum, sublata omni spe propagandæ familiæ; nam extincta radice nulla amplius est posteritatis spes. Eadem Metaphora Christus vsus est, quum os obturat Pharisæis, & discipulos libertate dicendi offensos placat: *Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur*. Quo indicat, Omnem doctrinam aut institutionem vitæ, quæ non innititur Christi solido fundamento, & quæ plus habet superstitionis, quam veræ pietatis extirpandam. Solent fere in nihilum redigi & aboleri, quæ humanis conciliis, nec adhibito Deo statuuntur, omniaque dissipari atque obsolescere, quæ non scripturæ immobili autoritate fulciuntur, vel ad ostentationem & quæstum excogitata sunt. De Germine, hoc est, rudimento florescentis plãtulæ ineunte vere, par est ratio; nam ex eo desumuntur similitudines, vel in bonam, vel in deteriorem partem. *Sic vinea Domini exercituum Israel est*, vt

Cap.5.
Iob.15.
Psal.51.
Matth. 15.
Ioan.15.
1.Cor.3.
Spruyte.
Esaiæ 5.

Esaias testatur; *Et viri Iuda germen eius delectabile.* Rursus eodem Capite in deteriorem partem; *Radix impiorum sicut fauilla erit, & germen eorum vt pulvis ascendet,*
Cap. 4. hoc est, improbi perdentur, nec in vllam magnitudinem assurgent. Rursus quum idem Propheta consolatur populum, & pollicetur gratiam Seruatoris non defuturam; *In illa die,* inquit, *erit germen Domini*
Esaia 61. *in magnificentia & gloria, & fructus terra sublimis* seu honorificus Quo ostendit plurimum ornatus ac dignitatis accessurum iis, qui in fide persistant, ac salutem Christi fauore & munificentia consequuturos. Quo spectat illa exultatio qua sibi tacite ac velut in sinu plaudit ac gratulatur homo pius, quod tot tantisque donis sit cumulatus. Sic enim omnia sua dona ac munera, quibus affatim ornatus est, ad Deum cum gratiarum actione refereas: *Gaudens,* inquit, *gaudebo in Domino & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis, & indumento iustitia circumdedit me quasi sponsam ornatam monilibus suis.* Sicut enim terra profert germen suum, & sicut ortus semen suum germinat: sicut Dominus Deus germinare facit iustitiam
Hier. 33. & laudem coram vniuersis gentibus. Quibus verbis, indicat se omni virtutum genere excultum, atque id Dei beneficio, cui vni debetur laus & gloria. Vt enim terra fertilis & fœcunda, virentibus herbis exornata testatur Dei erga inferiora hæc munificentia. ita iustitia pax, tranquillitas, ac cæteræ virtutes quibus mentes humanæ exornatæ sunt, declarant summam Dei erga homines beneficentiam & amorem, sic vt merito hæc Dei munera nos ad gratitudinem prouocare debeant.

Palmites quid designent. Palmites vitis, qui se longe lateque diffundunt, explicant, dilatant, atque vmbracula contra Solis æstum præbent, felicitatem, honorem, dignitatem,
Psal. 79. magnificentiam, decus, amplitudinem successum in Scriptura designant. Sic Dauid eleganti allegoria vitis &

tis & palmitis, Hebræorum res secundas commemorat, quas calamitates postmodum sunt subsequutæ. Sic enim cum Deo sermocinatur, *Vineam de Ægypto transtulisti:* quo designat populum Iudaicum; *eiecisti gentes & plantasti eam*, hoc est, curam adhibuisti illis excolendis & instituendis. *Quæ vitis extendit palmites vsque ad mare, vsque ad flumina propagines suas*, hoc est, exporrexit imperii terminos. *Vt quid diripuisti sepem eius, & vindemiant eam omnes, qui hac iter fa iunt?* hoc est, diripiunt, conuellunt, lacerant, dilaniant potentiam populi Iudaici, quod destituti sint protectione tua, tuoque præsidio orbati. Idem argumentum tractat Esaias, à vinea ac palmitibus desumpta similitudine. Extat autem insignis locus apud Ezechielem exhibita parabola Ænygmatica, qua declarat Deus producta in concionem Aquila prægrandi ac rapaci, qua Regem Babyloniæ regno Israelitico inhiantem designat, cui talia insignia attribui solent, ac vinea frondosa, multisque palmitibus exporrecta, nihil stabile esse aut diuturnum, nec temere hominum potentiæ fidendum, esse enim Regum ac Principum fœdera, amicitias, pacta, societates infidas, florentissima magna ruinæ obnoxia. Illa enim Deum dissipare & excindere, vt vineam foliorum ac frondium pompa luxuriantem: erigere autem humilia, abiecta, despicata: Quod ipsum in postrema Capitis parte his verbis indicat, *& scient omnia ligna* vel arbores *regionis*, hoc est, superbi, elati, sublimes, Reges, *quia ego Dominus humilio lignum sublime, & exalto lignum humile, & siccaui fecique exarescere lignum viride* & succulentum *ac frondere* vt virentem arborem, *lignum ar dum, Ego Dominus loquutus sum & faciam.* Quo indicat erigere se humiles & despicabiles, atque è sublimi deturbare arrogantes. Quod ipsum agnouit Diua Virgo, & cantico illustri testatum voluit omnibus, Deum clementia vti erga illos, qui eum reuerentur: deiicere autem illos &

Cap. 5.
Cap. 17.
Luc. 1.

profligare, qui animi faſtu contra Deum & homines insoleſcunt, diuites famelicos pati, eſurientes autem affatim ſaturare & implere bonis. Paulo poſt idem argumentum proſequitur Ezechiel vaticinio fulminato contra Ioatham; Eliachim, & Sedechiam periurum & fœdifragum. Sic enim primo illos ſuis depingit coloribus & indolem illorum exprimit; *mali*, ſcilicet *corui*, vt habet prouerbium, *malum ouum*: *Quare mater tua leona inter leones cubauit ? in medio leunculorum nutriuit catulos ſuos & eduxit vnum de leunculis, & leo factus eſt, didicit prædam capere, homines deuorare*, eo capto è gentibus *non abſque vulneribus, nec ſine ſanguine, ita vt victoria non fuerit incruenta. Mater fruſtrata ſua expectatione & ſpe, ſumpſit alterum è leunculis ſuis*, Ioachimum ſcilicet *& leonem*, hoc eſt, tyrannum *conſtituit eum, qui incedebat inter leones, & factus eſt leo ac didicit prædam capere, atque homines deuorare, didicit viduas facere, ciuitates depopulari, atq; in deſertum redigere qui etiam vinctus catenis abductus eſt ad Regem Babylonis.* Quo autem magis exaggeret rei atrocitatem, atque amplificet Regis crudelitatem, quæ etiam illi ab vtero materno adfuit, repetit Capitis initium, vſus Metaphora Phyſica in hunc modum; *Mater tua quaſi vinea in ſanguine tuo ſuper aquas plantata eſt.* Quam Metaphoram, & quæ ſubſequuntur, nemo niſi Phyſicus, & qui in re Medica ſit exercitatus, recte interpretari poterit. Alludit enim ad infantis geſtationem in vtero; nam rubicundo ac ſanguinolento ſanguine fœtus alitur, ac ſenſim incrementa capeſſit; itaque indicat matrem, à qua crudelitatem ſuxit, mire fœcundam eſſe, & ſanguine in quo fœtus voluitur, redundantem, vt vineam fertilem in locis irriguis: eoque euenit, vt materno ſanguine affluenter paſtus & ſignatus vires validas & robuſtas conceperit. Quod indicat, quum inquit: *Fructus eius & frondes eius creuerunt in aquis multis*, hoc eſt, humorum in vtero abundantia. *Et facta ſunt illi virga ſol da in ſceptro*

Cap. 19. Ezech 21. Prouerb. in improbos.

Tyranni deſcriptio.

Locus Ezechielis Phyſicus.

ptro dominantium. Quo designat imperatoriam dignitatem, & regalem pompam ac strepitum. *Et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.* Quo indicat illius potentiam ac magnitudinem longe exporrectam, & exaltatam staturam eius inter comantes frondes. Quo designat illum longe superasse magnificentia sua vicinos reges & Satrapas, ac latius propagasse ditionis terminos. *Quum autem in tanto regni fastu* ac strepitu *constitutus cœpisset alienari à Domino Deo suo ipse vt speciosa ac diffusa vitis auulsus est, & emarcuerunt, atq; arefactæ sunt virgæ arboris illius. eaque vinea transplantata est in desertum loco arido* & siticuloso. Quo designat exilium & captiuitatem, in quam abductus est, ac priuatus honore, dignitate, dominatione, magnificentia Regia; Quod iis verbis indicat: *Non est in ea* (nam persistit in vineæ Metaphora) *virga fortis, nec sceptrum dominantium*, hoc est, nulla est imperii maiestas, nulla magnificentia, nulla autoritas, quæ illum extra contemptum possint vindicare. Hactenus de palmitibus ac vitis propagine, à quibus Christus etiam similitudinem desumit, atque homines, qui illi per fidem insiti sunt, ac bonorum operum fructum proferunt, fructuosis palmitibus assimilat. Improbos vero omni ornatu destitutos, nulloque fidei ac Charitatis succo imbutos, aridis & infrugiferis, qui vt inutiles frutices & sarmenta igni destinantur. Qua de re vberius in Capite de Vinea, vbi Ioannis Euangelistæ locus explicatur. Cæterum rami, qui multiplices ex caudice atque arboris trunco, velut erectis brachiis se diffundunt, simili Metaphora vt palmites concionibus adhibentur; Designantur autem hac voce robur, potentia, firmitas, incolumitas, decor, & ornatus familiæ, totiusque posteritatis propagatio, ac soboles, denique consanguineorum, affinium, cognatorum, nepotumque series. Sic Sapiens quum illi felicitatem ac florentes annos pollicetur, qui Sa-

4. Reg. 23. Hier. 59. & 52.

Zadechtas in Babylonem abductus.

Cap. 15.

Ex Ramis Metaphora.

pientiam amplectitur; *Radix sapientiæ*, inquit, *timere* Eccl. 1
Deum, & rami eius longæui, hoc est, in multos annos illi vita proregabitur & longum habiturus est æui decursum. Extat autem insignis apud Paulum Concio Metaphorica de ramis auulsis ex olea, & in illorum locum aliis insitis, in qua solidis argumentis ac demonstrationibus Iudæos non ita excisos ac diffractos ostendit ac conuicit. vt sublata sit omnis recuperandæ salutis spes: sed illos denuo inserendos, si fidem amplectantur. *Si enim primitiæ*, inquit, *sancta & conspersio sancta est. Si fermentum sanctum, oportet & totam massam statui sanctam, quæ fermento vndique imbuta est: Si radix sancta, & rami sancti erunt.* Si Abraham primus credentium pater fidem amplexus est, & illi imputatum est ad iustitiam: quid vetat & nepotes ac posteros stirpis suæ authorem exprimere, ac fidem eandem amplecti, vt superius fusius à nobis explicatum? Cæterum vt comantes ac longius exporrecti rami aliquando felicitatem denotant, ac rebus lætis ac secundis adhiberi solent: ita nonnumquam illos rebus aduersis sacri Scriptores accommodant, eoque nomine calamitates obuenturas denunciant, nec improbos diuturna prosperitate vsuros, quod huiusmodi verbis indicatur apud Iob; *Cunctis diebus suis superbit impius, sed nec ditabitur, nec perseuerabit substantia eius, nec mittet in terra radicem suam, ramos eius arefaciet flamma*, hoc est, omnia cedent in deterius, & abolebuntur, & si videantur ad tempus florere improbi, suosque ramos diffundere, omnia tamen sublapsa confestim dilabentur. Id ipsum Sapiens obuenturum pronunciat generationi peruersæ, quum inquit; *adulterinæ plantationes non dabunt radices altas nec stabile fundamentum collocabunt.* Etsi rami tempestiue suoque tempore germinauerint, infirmiter positi, à vento concutientur, suisque sedibus commouebuntur. *Confringentur enim rami inconsummati*, hoc est, imperfecti, & qui nondum iustum

[Margin notes: Eccl. 1 — Rom. 11. — Pauli locus excussus. Rom. 4. Gal. 3. Iacob. 2. — Cap. 15. — Cap. 4.]

fustum robur ac firmitatem sunt consequuti, *& fructus illorum inutiles, acerbi ad manducandum*, nec ad vllum vsum idonei. Quo indicat, vt ex orationis serie intelligi potest, nec progenitores, nec filios, nec nepotes vsui esse Reipublicæ, nec aliquid commoditatis aut subsidii adferre rebus humanis, quandoquidem vt concionem prosequitur; *Ex iniquis* & nefariis *progenitoribus prognati filij, testes sunt nequitiæ aduersus parentes*. In Ecclesiastico seu Concionatore prorsus idem argumentum tractatur, quod instituitur contra adulteram, quæ alteri quam viro legitimo corporis sui vsum concessit seseq; mœcho subiecit, ac præbuit (vt Plautus ait) vsurariam. Quod crimen ita exaggerat, vt primum declaret illam publicitus infamia notandam, & proles quas putat hæredes posse constitui, patri putatiuo, nullo honore, nullaque dignitate habendas, quibus etiam hoc incõmodi atq; infelicitatis accessurũ pronunciat, vt huiusmodi proles non figant radices, nec rami earum fructum proferant, hoc est, non propagabitur vlla posteritas, nec erit illis vlla sobolis spes. Cui sententiæ ista eius autoris consonet: *Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, & radices immundæ super cacumen petræ*, siue in summa rupe *se extendent*. Quib⁹ verbis indicat (vt Christus de semine concionatur, quod incidit in loca aspera ac petricosa) illos impuros non posse radices figere, nec in vllam spem posteritatis emergere, sed mox vbi quid ex eorum stirpe exortum sit, emarcescere atque in nihilũ redigi. Tale quiddam etiam Esaias exprimit, quum inquit, *Ante messem totus effloruit? & immatura perfectio germinauit. Et scindentur ramusculi eius falcibus, & quæ relicta fuerint, abscindentur*. Qua Metaphora declarat impiis omnia prospere succedere ad tempus aliquod, accelerari iis annonam, messem præmature adesse, fructus propere maturescere: verum quum iam omnia matuxuisse visa sunt, ac fructu fruituri videntur, segetes,

Eccles. 23.
Ex adulterio prognati infausti.
Eccles. 40.
Matth. 13.
Matth. 5.
Cap. 8.

rami, sarmenta, palmites, propagines exscinduntur, hoc est, tota felicitas, successus, prosperitas corruit, ac vana spe illusi sperata vindemia, messisque deside- rio, atque auide expectata iam flauescente segete frustrantur. Flos, ex quo fructus speratur, gaudium est & amœnitas seu blandimentum arborum, quod vernis mensibus oculos hominum oblectat ac suaui odore nares reficit. Herbæ autem aliæ aliis temporibus florescunt, nunc vere, nunc æstate, nunc autumno, nonnullæ etiam hieme, vbi cælum clementius est, nec omnia gelu rigescunt. Indicatur non solum in sacris literis, sed etiam apud alios scriptores floris nomine quidquid præstanti excellentique specie est. Sic prima indoles, adolescentia, iuuentus, ætas florida & pubescens floris nomine designatur, tum etiam decor & species, venustas, pulchritudo, blandicies, ac pleraque alia sagacia in homine, & quæ cito euanescunt, nec stabilia sunt aut diuturna, licet ad tempus spectatu grata ac peramœna. In eodem significatu adhibentur concionibus, folium, herba, omnisque nitor & herbescens viriditas, tum fœnum, stipula, ac pleraque alia, quæ cito languescunt, nec diu subsistunt. Sic Paulus doctrinam inanem, fucatam, adulterinam, infrugiferam, superstitiosam, noxiam, damnosam, ligno, fœno & stipulis comparat. Qui enim huiusmodi doctrina minus salutari imbuti sunt, nec solido fundamento innituntur, primum omnium ingruente tentationum procella labascunt ac corruunt, nec prorsus in aduersitate subsistunt, vt nec arida nutrimenta ac fomites contra ignis vim. Cæterum floris nitor spectabilis in scriptura passim accommodatur rebus caducis, fragilibus, momentaneis, ruinosis. Sic Iob; *Homo natus de muliere repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur*, hoc est, se expandit, se dilatat, sed conteritur, *& fugit velut vmbra*. Cui illud Dauidis affine est: *Homo sicuti fœnum, dies eius sicut flos*

Metaphora ex flore.

1. Cor. 3.
Pauli locus explic.

Cap. 14.

Psal. 102.

flos agri,sic efflorebit. Quibus verbis indicat rem mox perituram, quamlibet ſpecioſa ſit, aſpectuque amabili & gratioſa. Quo autem ſua cuique fragilitas identidem ob oculos verſetur, atque ex aduerſo verbi Dei vis & efficacia, Eſaiæ elata voce exclamandum *Cap.40.*
præcipitur, *Omnis caro fœnum & omnis gloria eius quaſi flos agri. Exiccatum eſt fœnum, & cecidit flos, quia Spiritus Dei ſufflauit in eo:* Vere fœnum eſt populus; exiccatum eſt *Eccl.14.*
fœnum, & cecidit flos. *Verbum Domini manet in æternum.* Quo palam facit omnem pompam, faſtum, ſtrepitum, ſplendorem, magnificentiam, denique quidquid in homine excellens eſt, & magnificum, ſeu externa ſeu interna ſpectes, ſcilicet, prudentiam, ac ſcientiæ coniunctam ſapientiam, & ſi quid aliud humanæ mēti inſitum eſt, flatu Dei euaneſcere. Quapropter nemo rebus tam caducis & momentaneis inniti debet, aut illis fidere, ſibique inaniter harum rerum poſſeſſione blandiri, ſed fulcire ſe verbo Dei, quod ſtabile eſt, firmum, diuturnum, & mentes hominum ſolita ac ſalutari doctrina imbuit: Reuocant nos ad æternas has opes Petrus & Iacobus Apoſtoli, *1. Pet.1.*
ac ſectanda præcipiunt non fluxa, non temporaria, *Iacob.1.*
non euanida, quæ tamquam floſculi ad Aquilonis flatum, aut Solis ardorem emoriuntur: ſed cœleſtia, *Solida ſpectanda.*
ad quæ Chriſto duce, eiuſque verbo perduci nos contingit. Plures ſunt eius generis apud Prophetas Metaphoræ, atque ex foliis floribuſque deſumptę ſimilitudines, quarum commemoratione ob oculos ponit mortalium res fragiles & caducas, prorſuſque inſtabiles, quibus tantopere intumeſcunt homines. Sic Eſaias faſtum ac ſuperbiam Ephraim, quorum nomine deſignat omnes iiſdem vitiis obnoxios, foliis ac floribus mox euaneſcentibus, ac defluis comparat. Sic enim illis interitum minatur: *Væ coronæ ſu-* *Cap.28.*
perbiæ, ebriis Ephraim & flori decidenti: Pedibus conculcatur corona ſuperbiæ ebriorum Ephraim, & erit flos deciduus exul-

tationis eius, Et sicut fructus temporaneus & præcox. Vt
Cap. 1. enim nec fructus nec præcocia poma diu subsistunt;
ita nec illorum felicitas diuturnam prosperitatem
est habitura. Naum quoque Propheta declarat eadem
similitudine nihil tam speciosum, ac spectabile, nihil
tam blandum & amabile, quod Deus non concutiat
ac conterat, vbi exarserit in nefarios atque improbos
ira illius, sic vt flores & germina elatorum hominum
discutiantur, hoc est, omnis illorum pompa, &
splendor ad nihilum redigatur; quod iis verbis indicatur; *Infirmatus est Basan & Carmelus, & flos Libani elanguit*, hoc est, virtus, robur, potentia ruinosa est,
omnis nitor, decor, species, venustas deflorescit ac
deformata est. Floribus succedunt fructus & semina,
de quibus quoniam similitudines desumuntur, hoc
obiter indicandum. Semen duobus modis vt & fructum, vsurpatum in sacris literis, pro tribu atque illustri familia vel prosapia, pro sobole ac totius posteritatis propagine, pro successione hæreditaria, pro
stirpe, genere, cognatione, quæ omnia pollicetur
Deus in humanæ vitæ decursu, optatum felicemque
successum habitura, vbi quis mandatis eius obsequitur, atque morum integritati insistit. Quod indicat
Dauid in Psalmis, quum inquit; *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum nec semen eius quærens panem. Semen illius in benedictione erit, & iusti hæreditabunt terram, Semen vero* seu generatio *impiorum peribit.* Sic Elephas
vnus disceptantium cum Iob commendat Dei castigationem, eaque sic erudiri hominem pronunciat, vt
totum se committat eius arbitrio, eiusque voluntati
se subiiciat, quod sciat se castigari, vel ad emendationem, vel vt exploretur illius constantia, qua ratione
consequitur homo, vt omnia illi prospere succedãt, &
accedat optima benedictio; *Spectabis*, inquit, *multiplex semen tuum, & progeniem tuam*, hoc est, proles, nepotes,
& posteros, *& herbam terræ numerosam. Ingredieris in abundantia*

Semen in Bibliis quid designet.

Psal. 36.

Cap. 5.

undantia sepulch[illegible] inferte, aceruus tritici in tempore suo, hoc est, [illegible] si hominis more & magnifice te efferri contin[illegible] ante magna procerum multitudine. R[illegible] semen herbis ac arboribus inest a[illegible] speciem producit, seseque ex alia in ali[illegible] propagabat, Prophetę quoque & isto in [illegible] strandis vtuntur. Designat autem Se[illegible] successum, vberem prouentum, annonam, [illegible] benedictionem, beneficentiam, vberrimo[illegible]. Ita quum Deus apud Esaiam pollicetur felicitatem ac rerum omnium affluentiam iis qui illi fidunt, illiusque mandatis insistunt: *Dabitur*, inquit, *pluuia semini tuo vbicunque seminaueris in terra, & panis frugum terra erit vberrimus & pinguis Pascetur in possessione tua agnus spatiose, & tauri tui, & pulli asinorum qui operantur, vel colunt terram, commistum migma*, hoc est, ordeum purumque pabulum *comedent*, *sicut in area ventilatum est*, hoc est, ventilabro, vannoque accurate expurgatum à paleis. Quibus verbis designat rem familiarem amplissime augendam, omniaque ex voto atque animi sententia successura. De Fructu par est ratio; nam & herbarum arborumque fructus in Bibliis designat vbertatem rerum, abundantiam, fertilitatem, beatitudinem, prosperum successum, opera bona & mala, inopiam, annonæ caritatem & penuriam, iustitiam vitæque integritatem, impietatem, nequitiam, mores improbos: quæ etiam frumenti ac frugum nomine designantur. Sic Oseas, quum ad optimam frugem, ad decus, probitatem, iustitiam exhortetur homines suæ salutis oblitos, qui rebus improbis assuescere cœperunt; *Seminate vobis*, inquit, *iustitiam, & metite in ore misericordiæ*, hoc est, Misericordia, clementia, bonitas, vobis cordi sit, & in ore versetur, *innouate vobis nouale, dum tempus inquirendi Dominum.* Quo suadet immutandum vitæ institutum, quo possint vitam, mores, stud[illegible] probare

Semen stirpium.

Cap. 30. Esaia locus excussus.

Fructus stirpium quid designet.

Cap. 10.

Domino Deo. *Etenim hactenus*, vt propheta inquit, *arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacij.* Qua Metaphora indicat nihil illos aliud, quam fraudes, sycophantias, perfidiam, imposturas, dolos machinari, quibus innocentes opprimunt. Quocirca monet, vt excussis atque extirpatis vitiosis fruticibus ac Zyzaniis in exculto nouali puræ mentis, probitatem, mansuetudinem, iustitiam, humani-

Cap. 4. tatem inserant. Quod etiam apud Hieremiam accurate Dominus præcipit; *Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas,* hoc est, reddite corda vestra exculta, optima semente integritatis, iustitiæ, innocentiæ, bonitatis, extirpatis spinis ac sentibus nequitiæ. Hac enim ratione omnia prosperrime homini succedunt. Quod Deus apud Esaiam palam testatur insigni consolatione, qua pii hominis mentem in spem ac fiduciam erigit consequendæ salutis. Sic enim securita-

Cap. 3. tem rebus adflictis ac desperatis denunciat; *Dicite iusto, quoniam bene ille erit, quoniam fructum adinuentionum seu manuum suarum comedet.* Quo illum commonefacit vt securo sit animo, bene speret, optimam spem concipiat: quoniam ingruente calamitate & afflictione famis aut belli, fruetur secure rebus, quas sua manu, suoque labore à Deo Optimo maximo sit consequutus. *Impio* vero, vt idem ait, *male erit, quoniam secundum*

Fructus pro harede. *opera manuum eius rependetur illi.* Cæterum Fructus pro sobole etiam & posteritate sumitur hac liberorum propagine. Quod munus Dauid Deo acceptum

Psal. 126. refert, quum inquit; *Ecce hæreditas Domini, filij merces fructus ventris.* Quo indicat prolium propagationem Dei donum esse. Rursus quum Deus sub Dauidis nomine Christi regnum fore sempiternum pollice-

Psal. 131. tur; *Iurauit Dominus Dauid veritatem & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Illuc producam.* & germinare faciam *cornu Dauid: paraui lucernam Christo meo. Inimicos eius induā confusione. Super ipsum autem*

utem efflorebit sanctificatio mea, vel diadema meum. Quibus verbis amplificat fortitudinem, decus, magnificentiam imperii, quod longe lateq; sit propagandum, & sub Dauidis typo Christi Seruatoris regnum spirituale, eiusq; Ecclesiam, hoc est, cœtum fidelium, nunquam exstinctum aut oppressum iri, nec illa vnquam vetustate, vlla temporum iniuria abolendum: quamlibet sæuiant inimici, quantumuis doctrinæ Euangelicæ insultent, illamq; lucem exstinctam cupiant, atq; omnes machinas ad illam opprimendam admoliantur. Quo spectat illud Christi de inconcussa fide, & inexpugnabili solidaq; professione hominis eius: *Et portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* Matt. 16.

Quisquis enim tã immobili ac tã firmo fundamẽto nititur, non est quod metuat se ab illo posse dimoueri aut diuelli. Quod Christus etiam alias testatus est, Matt. 17. similitudine adducta ex viro prudente ac sagaci, qui ædificium suũ construit non in fluida arena aut fundo palustri & vliginoso, sed in solido saxo aut firma rupe, ne ingruentes tempestates, fulmina, tonitrua, imbres, venti, flumina & concursus aquarum totam molem cõuulsam dissipent ac discutiant. Qua similitudine designat illũ, qui fidem solidã ac viuidam, non vmbratilem amplexus est, eamq; factis exprimit, inconcusso infractoq; animo subsistere aduersus imminentes tempestates, quæ nullis non momentis homini Christiano impendent. Quam securitatem Dauid etiam illi pollicetur, qui Deo confidit, illiusq; præsidio totum se cõmittit, atq; omnem suam spem ac fiduciam in Dei misericordia per fidem collocat. Hac enim ratione fit, vt ab omni quantumuis exitiosa peste & periculis tutus sit, & secure subsistat, seu illa noctu, hoc est, tacite & latenter ingruant, vel interdiu, hoc est, palam & aperto Marte grassentur. Quod Altissimus, cui fidit, vmbra alarum suarum illum muniat, suaque protectione tutum præstet.

Fiducia in Deum.

Psal. 91.

CAPITVM HVIVS OPERIS INDEX.

15 De

RERV

RERVM ET MATERIARVM HVIVS OPERIS INDEX.

Esaia

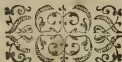
F I N I S.

DE GEMMIS ALIQVOT, IIS PRÆSERTIM QVARVM DIVVS IOANNES APOSTOLVS IN SVA APOCALYPSI meminit: De aliis quoque, quarum vsus hoc æui apud omnes percrebuit,

LIBRI DVO,

THEOLOGIS NON MINVS VTILES quam Philosophis, & omnino felicioribus ingeniis periucundi, è non vulgaribus vtriusque philosophiæ adytis depromti.

AVCTORE
FRANCISCO RVEO,
Doctore Medico Insulano.

FRANCOFVRTI,
Typis Guolphg. Hofmanni, sumtibus hæredum Iacobi Fischeri,

M. DC. XXVI.

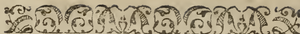
LIBRI PRIMI CAPITA.

LIBRI SECVNDI PARS PRIMA, DE Gemmis XIII. in D.Ioan. Apocalypsi memoratis.

PARS II. DE CÆTERIS ALIquot Gemmis & lapidibus.

His subiicitur

PASCASII Balduini Canonici Phalempinensis ad Fran. Rueum Epistola erudita: qua super his duobus Ruei libris iudicium continetur primū: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, deque earum admiratione, vsu, abusu & viribus tractatur.

AVCTORES IN HIS *libris citati.*

Aetius
Albertus Magnus
Antonius Ludouicus
Apuleius
Aristoteles
Arnoldus à Villa noua
Auerroes
D. Augustinus
Aulus Gellius
Carolus Bouillus
C. Plinius
Dioscorides
Galenus
Georgius Pictorius Villingensis
Halyabbas
Hermolaus
Hieronymus Hungestus
Iamblichus
Ioannes Manardus
Marbodeus poeta Gallus
Marsilius Ficinus
Nicolaus Florentinus
Numenius
Paulus Ægineta
Petrus Aponensis
Petrus Crinitus
Plato
Plotinus
Rases
Solinus
Theodoretus Cyrenensis Episcopus
Theophrastus
Thomas Aquinas
Vincentius in Speculo naturalis historiæ.

DE

DE GEMMARVM ORTV, LIBER PRIMVS.

De lapidum & Gemmarum generationis causis diuersis.

CAP. I.

VNumquemq; lapidem ex altero maxime duorum elementorum, terra scilicet vel aqua, conflari apud omnes rerum naturalium peritos, tam inconfesso est, atque naturali rationi peruium, vt nullus, ni vel Leberide cæcior, addubitarit. Porro qui lapides non perspicui sunt, ex terrea crassioreq; quadam substantia, humido tenaci persuasa, generationis materiam mutuati sunt. Qui vero pellucidi visuntur, ex aqua præsertim consistunt, cui subtilis quædam terrea, nec obscura materies immixta est, vt & in crystallo ac beryllo glaciei speciem plane referentibus videre est. Quamquam & hæc intelligi velim, non quod duo reliqua rerum principia, ignem dico ac aerem, ab illorum mixtura separem, Apud principes namq; philosophos complures conuenit, Omne mixtum ex quatuor elementis constare. Verum enimuero ita quæ diximus accipienda sunt, vt alterum illorum, terram nimirum vel aquam, in quouis lapide præcellere intelligas, etiamsi aliter Plotinus sentire videri possit, de quo alibi fusius egimus.

Non perspicuorum lapillorum caussæ.

Pellucidarum Gemmarum caussæ.

Quod aût ad effectricem vocatam causam attinet, duplicem eam vtriusq; philosophiæ principes numerarunt: altera namq; suprema, altera vero inferior. Princeps causa est Deus ipse Optim. Maximus rerum

Lapillorum caussa efficiens duplex.

Deus.

omnium creator & seruator, in quo, cum quo, & per quem sunt omnia, & sine quo (D. Ioanne Apostolo teste) nihil factum est. Quem & Aristoteles Ens entium, supremamq; vocabat intelligentiam, asserens omne opus naturæ, opus esse intelligentiæ. Illum itaque Deum, vt omnium rerum creatorem, ita singulorum primariam & simpliciter necessariam causam, vt etiam lapillorũ gemmarumq; Christiani omnes norunt. Quandoquidem sapientis est oraculũ: *Qui viuit in æternum, creauit omnia simul:* quod equidem bifariam interpretatum inuenio. Quibusdam quod dicitur simul, non ad creationis instans referentibus, verum ad instans propositi diuini, vt scilicet sit sensus, quod Dominus Deus decreuit ab æterno omnia creare.

Simul creata omnia, quomodo.

Ita enim librum Diuo Augustino relatum, qui de mirabilibus sacræ Scripturæ inscribitur, habere reperio. Simul itaque Deus vniuersos lapides singulasq; Gemmas creauit, dum videlicet vnica solaq; sua voluntate multiformem quantumuis specierum ac indiuiduorum diuersitatem fieri voluit: in qua voluntate vnica simplicissimaq; singula simul fecit, quæ ab eorum ortus principio per tempus dispensare non desistit. Quamuis & hic accedere posfit germanior forsan intellectus, cui philosophi complures & non obscuri ipsa quoq; ratio subscribunt: scil. quod Deus omnia simul creauit, dum omnium formarum ac rerum futurarum rudimentum, principium ac seminarium quoddã materię primę, ante generum, specierũ atq; indiuiduorum discretionem, infudit. Illa siquidem materies, diuisionis adhuc & productionis expers, moles erat quædam informis, omnium tamen formarũ seminio ab ipso creatore perfusa: vnde tandem aliquando, & iis mediis quibus supremus opifex ab ęterno præscit & vult perfecta rerum productio & fœtura existimularetur. Ideoq; & hi admittũt omnia quidem simul esse creata, non autem simul esse facta.

Confir-

Confirmat & id ſententiæ diuus ille Auguſtinus ſuper Geneſim adſerens, quod quæ à natura generantur, ſecundum rationes ſeminales in materia conſiſtentes, producuntur: quod & multo copioſius diſſeruit, tertio de Trinitate cap. 9. vt ſcilicet inaudias materiam in ſe habere, & quaſi fouere cunctarum formarum rationes ſeminales ſibi à primæua conſtitutione ingenitas inſitaſve, ex quibus tandem agentis actionem, pro modo, expertis, educantur, exſtimulenturque formæ naturales, elementorum commixtionem eſſentialiter conſequentes, vt & hinc quæ in potentia materiæ tantummodo inerant vere, & (vt dicunt) in actum ab agentis actione producantur. Verum de his alibi fuſius. Nunc vero hæc de principe illa cauſſa & Gemmarum plaſmatore ſufficiant. Quæ tametſi cunctis ſat eſſe queant: quia tamen pulcrum, decorum atque vtile eſt homini haud vſquequaque indocto, noſſe quibus ſecundis mediiſque cauſis, vnde cuncta de quibus diſceptatur, originem capeſſunt, non pigebit hoc loci aliarum quoque inferiorum cauſarum commeminiſſe: hoc namque pacto fiet, vt abſolutior de his noſtra ſit traditio. Quamquam enim Deus omnium ſit cauſa immediata, quædam tamen ſolus & citra alicuius coagentis admiſſionem efficit, ideoque (vt aiunt Theologi) eorum cauſſa eſt tota. Nonnumquam, ſua liberaliſſima bonitate, cooperantes alias ſecum adſciſcit affouetque cauſſas, & hoc propter connexionem vniuerſi: ita tamen vt nulla alteri aduerſetur. Proinde (vt inquit Bonauentura libro ſecundo, quæſtione ſecunda circa finem) *quia diuina voluntas non cognoſcitur, nec ipſa ab actione excludit operationem cauſſæ creatæ, nec etiam ab earum cognitione humanam capacitatem arcet. Ideoque bonum & perutile eſt, ſeſe exercere in cogitatione cauſſarum creatarum.* Ante hunc item multis ſeculis Pindarus aſſeruit, quod quicquid intra ſe terra occultat, & vltra

Cauſſæ inferiores ſecundæ vel mediæ.

cœlum positum est, homo contemplatur. Nec id infructuosum putes: quoniam, diuo Paulo auctore, inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus & diuinitas. Verum vnde digressi sumus, pedem referre libet. Prætermissis itaque nunc superioribus caussis, in sequentium duorum capitum gratiam, non vulgarium philosophorum placita narraturi dicimus, quod à primario illo omnium principio, inferior humiliorque Gemmarum caussa dici potest, facultas cœlestis orbis moti, ab ipso Deo transfusa, pro ipsius orbis diuersarum partium varia positione quam astrorum periti aspectum appellant. Porro quid sit cœli orbium, planetarum, syderumve aspectus, situs siue configuratio, non est huius instituti: quamobrem Mathematices peritis relinquo. Hoc vnum præfatus quod pro variorum aspectuum ratione & materiei multiiuga præparatione diuersas in subiecta hæc corpora cœlum creditur transfundere virtutes. Qua de re philosophi illi propinquiores sensibilesque caussas scrutati, cœlo ipsi extenso vim illam mineralem lapidificam tribuendam censuerūt mediate vel immediate, vt dicunt, hoc est, intercurrente alia caussa vel non. Mediate quidem, quod tametsi corpora cœlica loca non raro mutent, apparat tamen sedes eas lapidificas facultatem illam, semel ac efficacissimo cœli conatu conceptam tam cōtumaciter retinere, vt lapides per multum æuum gignendo iam dictæ potentiæ fidem propalam testentur.

Adamantes sibi similes parere. Hinc fieri arbitror quiddam mirabile & silentio minime premendum. Relatum mihi iampridem est à domina quadam fide digna, quod Domina Heuerensis è Luxemburgorum illustri genere oriunda duos habeat seruetque hæreditarios Adamantes qui alios crebro, tanto naturæ miraculo producant

vt eos quicũq; ſtatis tēporib intuecãtur, συγγενῆ, id eſt, congenerem ſibi prolem euiti, palam iudicent. cuius cauſſam, ſiquidem in naturæ tam raro opere nobis philoſophari licebit, putauerim eſſe, quod vis cœleſtis parentibus tenaciter inſinuata (quam adamantificam quis nominauerit) aërem circumfuſum in aquam primum congruamque ſubſtantiam, demũ in Adamantem gemmam durauerit transformaueritque. Quod ne iuſto plus admiretur quiſpiam, auctor eſt Theophraſtus eſſe lapides qui pariant, nimirum quod virtus illa cœleſtis tenaci materiæ, vti præſtruximus, ſemel transfuſa ſubiectæ contumacius cohæret ſubſtantiæ, quæ videlicet quo vehementiorem cœli actionem experta eſt, eo pertinacius hanc retinere intelligitur.

Instrumentalis Gemmarum cauſa.

Vicina autem & coniuncta ſeu inſtrumentalis lapidum cauſſa duplex annumeratur. Vel enim calidum quoddam eſt, (ſi ex elementis corpora ſubſtantialiter fieri ſtatuamus,) aut caliditas, (ſi ſolas in mixtis qualitates aſſeruari ſentiamus) in materia terrea perſiſtens, & humidum tenax per terreæ molis tenuiſſimas quaſque partes diducens, digerenſque hac ratione ſingulorum elementorum, terræ præſertim & aquæ portiones tam apte & ad amuſſim confundens atque conglutinans ſed & ab omni excrementoſa fæce deſpumans, vt pro lapidis Gemmæve forma producenda materiam ipſam recte præparet. Aut demũ ea cauſſa frigidum quoddam eſt, ſiue frigiditas in aquea ſubſtantia terreſtris & ſiccæ materiæ actionem perpeſſa conſiſtens, ſua conſtrictione (frigidi namque eſt conſtringere) omnem ſuperabundantem humorem adeo exprimens, vt etiam impendio induret, adeoque tantum eius relinquat, quantum ad decentem partium connexionem ſit neceſſarium, vt & hinc inuitandæ formæ materia diſponatur

excolaturque. Qua de re non diffitentur philosophi illi, quod quamuis lapilli hi à frigido coaluerint, à calido tamen, citra alterius humoris appulsum, liquari contumaciter recusant: quod videlicet tanta in illis humidi siccique naturalis commixtio, germanitas & necessitudo, vt suo omni ex parte contrario affici renuant: nec non, nisi familiaris qualitatis illicio affecti, ad externæ qualitatis actionem conniueant. Quanquam non deesse compertum habeamus, qui duo tantum elementa recipiant: ac frigidum vt à natura, ita ab omni actione secludant, qui debile calidum Gemmarum caussam constituunt: de quibus alias.

Quid sint, & vnde vim sortiantur Gemmarum proprietates occultæ.

CAP. II.

AVctor est Galenus non simplicium pharmacorum libro, quod Gemmæ vires habeant partim secundum substantiæ totius proprietatem, partim secundum qualitates effectricis, hoc est, manifestas, quas cum potentiis hic emanantibus ea medicinæ pars quam Græci φαρμακευτικὴν, Latini *Medicatiuã* appellant, in primis contemplatur, cuius consideratio nem præsens institutum non amplectitur. Porro substantiæ totius proprietatem philosophi vocant occultam, quod substantia virium, quibus stupenda illa munia absoluuntur, humanæ rationis fugiat captum: vt ne summis quidem viris illarum aliquam penitius assequi contigerit aliter quam multo vsu. Nimirum quod omnis proprietatis vera ex methodo cognitio colligenda sit, ab eius caussis proximis euidentibusque, quæ bifariam discriminantur, vel enim ex mixtionis modo, vel ab ipsius formæ specificæ ratione. Porro commixtionis modus miscibilium, mixtura & conglutinatione perficitur, quæ exacte per-

Cur virtus occulta dicatur.

Duæ proprietatis caussæ.

peruestigari humana diligentia nequeat, vel eo maxime nomine quod infinita sit illorum commiscendorum proportio. Eius vero quæ speciem adfert formæ rationem, vel ideo imperscrutabilem intelligere est, quod ipsam prodire autumant, partim quidem (vti præstruximus) ex potentia materiæ, formarum rudimentis seu seminiis à primæua constitutione perfusæ, partim autem (vt magnæ philosophorum illustrium turbæ placet) ab ideis in mente diuina consistentibus (quas diuus Augustinus primordiales vocat) id est, ab ipso Deo, hinc ab anima mundi (si Platonicis consentimus) & aliis inferioris ordinis cælicis corporibus in elementa primum influentibus, deinde & per ea media & formam iampridem inseminatam & ceu incoctam (tamquam scilicet mentis alicuius & voluntatis diuinæ ministris) disponentibus. Cuius præparationis absolutam considerationem, humana etiam quantumuis diligens aut sublimis sagacitas non assequatur. Cum itaque reconditarum illarum facultatum caussæ humano sensu nequeant prehendi, nemini dubium esse suspicor, quin omnibus peruium, quod nulla illarum proprietatum rationabili, hoc est, per rationem humanam deducto inuentoque experimento, sed casuali duntaxat euentu comperta explorataque dici possit: vel omnino aliquo reuelationis modo, vti per somnia nonnunquam legimus contigisse. Quo modo scitum est syluestris rosæ radicem aduersus canis rabidi morsum, aquæ pauorem omnisque potus metum & graue fastidium adferentem, præstare. Mare scilicet, cuius filius in Lacetania Hispaniæ finitima belligerans, morsus periclitabatur, per somnum (visa in fruteto illius radice sibi suauiter applaudente) præmonita, quam & deinde qua potuit diligentia filio misit ex lacte potandam, filium obsecrans vt religioni parens matri obsecundaret biberetque. Quo vnico

ſimplicique remedio, miles ille præter omnem exſpectationem ſeruatus, occaſionem præbuit cognoſcendæ eius radicis occultæ contra illam affectum facultatis. Eſt igitur mixti latens occultaue proprietas facultas quædam per ea, vnde ipſum eſſentialiter conſiſtit, inſita: perque priuatas operationes, multo vſu periculoue ſolo, vel aliqua releuatione, citra rationem cognita. Quod demum mixtionis ac conglutinationis meminimus, illud obiter lucidioris doctrinæ gratia his quoque connectere libet (forſitan enim tantæ diuerſitatis occaſionem ſciſciteris ac libenter audias) quod tam diſcrepantis mixturæ & coaptionis cauſſam philoſophi ſunt arbitrati eſſe, vim quandam cæleſtem ſubiectæ materiæ partes, varias licet, pro ſua virtute permiſcentem: adeoque vel vario huius permixtionis tenore, eam materiam ad nouam formam decenter apparentem, in quam tandem ad amuſſim diſpoſitam & excultam mirificæ illæ transfunduntur virtutes, formas conſequentes ſpecificas. Porro hac dicendi conſequutione eo tandem deuenimus, vnde earum quæ in Gemmis ſunt proprietatum facultatumque reconditarum cauſſæ, quas ante præſtruximus, nobis ſeſe vltro ac præter exſpectationem diligentius perſcrutandæ, ac in conſpectum reuocandæ inſinuent. Celebris eſt itaque philoſophorum ſententia, quod omnis cauſſarum turba ab vna eademq; principe pendet, ducitur atq; conſeruatur: ad quam & propter quam, ceu ad communem omnium finem cauſſæ omnes ſua munia tamquam communi quodam & inſito conſenſu dirigunt: Deinde & omnia fieri deſuper à ſummo bono, hoc eſt Deo ipſo: eademq; eſſe & optima & ordinatiſſima. Proinde non irent inficias, Gemmas & earum virtutes à Dño Deo eſſe, cumq; etiam ſolũ cunctorum cauſſam dici poſſe veram, alias aũt cauſſas improprie & ceu per analogiam nominari nõ diffiterentur. Verumtamẽ quamquam

Quid mixti recondita proprietas.

Omnium cauſſarum vnica princeps.

quamquam philosophis illis cognitum id & optime perspectum esset, nihilo tamen magis conquieuit mira infatigabilisque illorum auiditas discendi, & in suis operibus creatorem admirandi contemplandique desiderium. Quinimo insito quodam cælesti ardore vigoreque ad propinquiores rerum caussas, ceu videlicet primæ illi ac veræ vtcumque instrumentarias animorum suorum pene diuinam atque perspicacissimam sublimitatem intenderunt. Hinc itaque, cum bono, mentem, hoc est, primam sapientiam, quam & boni verbum illorum quidam nominant: & cum mente, intellectum, totum vtrumque mundum (intelligibilem dico & sensibilem) statuere sunt opinati. Quum vero bonum ipsum mentem & intellectum vnum quid esse, ac vnica simplicissimaque substantia persistere adstruunt, vnicum esse rerum omnium & singularum principium profitentur, semper omnibus adstans cuncta fouens, viuificans, excitans complens & roborans. De quo sacer ille Orpheus ita cecinit:

Cuncta fouens atq; ipse ferens super omnia sese.

Hinc & diuinus ille Plato diuino Sole collustratus ita in Sophista ait: *Animalia cuncta mortalia plantasq; & quacunque terra ex seminibus radicibusve nascuntur, & quacunque inanimata in terra consistunt, siue liquefieri possint siue non, numquid ab alio quodam opifice fabricata quam à Deo facta esse, cum prius non fuissent, dicimus? An multorum doctrinam sermonesq; sectabimur dicentium ista, natura ipsa, gigni à caussa quadam fortuita sine mente hæc agente, vel cum ratione potius scientiaq; diuina, quæ ab ipso Deo sit orta?* Nos enimuero Christiana fide ac veritate edocti, primum hoc rerum omnium principium, singulari substãtia, & tribus personis conformi, simplicissimaq; voluntate, vnitate, maiestate, æqualitate, ac omnipotẽtia cõprehendimus & veneramur, Patremq; vocamus, quẽ illi

bonum ſimpliciter: Filium & verbum patris, nos mentem primamque ſapientiam illi. Spiritum quoque ſanctum nos appellamus, quem illorum diuiniores boni intellectum & amorem nuncupant, vel animam cuncta viuificantem & animantem alii. De quo Plotinus libro De intellectu cap.2. ita infit: *Quiſnam eſt potiſſimum qui tradit animo ſapientiam? hic profecto neceſſario eſt intellectus (inquam) qui non alias quidam intellectus ſit, alias vero expers intelligentiæ: ſed verus potius intellectus, qui hanc ob cauſam ſeipſo ſit pulcer. Sed nunquid hoc velut primo, nobis eſt quieſcendum, an potius ſuper mentem quoque progrediendum? nempe mens ipſa nobis in altum progredientibus prior occurrit quam principium omnium primum, quaſi in ipſius boni veſtibulo conſtituta, omnia in ſeipſo nuntians & ſignificans, velut quædam ipſius boni figura.* Deinde & eiuſdem libri cap.3. *Eadem quoque* (inquit) *transferens ad vniuerſum, in eo ſimiliter perueniet ad intellectum cognoſcens eum effectorem reuera totiuſque artificem.* hactenus Plotinus. Porro in intellectu mundum quendam intelligibilem haberi voluerunt, hoc eſt, omnium rerũ, idearum plenitudinem, ſed & in mente omnium iuxta & ſingularum creandarum, gignendarum ac producendarum, id eſt, futurarum rerum ideas, æterna, ſimplici congeneaque ſubſtantia, ſolis relatiuis rationibus ab inuicem diſpeſcitas, perſiſtere intellexunt, eaſdemque ideas principes eſſe rerum omnium cauſſas arbitrati ſunt, ab eiſque ceu quoſdam actus, pendere & eſſe animas omnes intellectuales intelligentias, corpora cæleſtia, & quicquid in inferiori hoc mundo eſt vſpiam. Proinde proximam creati mundi cauſſam, item & cunctarum proprietatum, menti & intellectui, hoc eſt, verbo Dei & Spiritui ſancto detulerunt: quamquam ne ipſum quidem bonum ab hac creatione ſepararint, vt ex locis iamiam citatis & aliis non raris philoſophorum auctoritatibus patere liquido poteſt: quemadmodum ſacras etiam

Egregia de Deo Plotini ſententia.

iam literas legere [illegible] per verbum, & in Spiritu sancto, tamen [illegible] principio mundi creationem tribuere. Q[illegible] (inquit Sapientia) *omnia verbo tuo*, & Psaltes [illegible] *Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Verum enimuero omnibus exploratum velim, Ideas illas in mente diuina nihil esse ab ipsa Dei substantia & præscientia, id est, omnium præcognitione & voluntate æterna, discretum. Quem, inquam, Deum certum est non tantum singulorum generum, verumetiam specierum ac indiuiduorum omnium exactissimam propriissimamque & constituere, & ab æterno præscire substantiam, compositionem, formam ac vires tum proprias tum communes, & si quid præterea illis insit. Vt & hinc accipias diuinas illas Ideas cuiusuis speciei ac indiuidui principes esse caussas, non modo quod sint, verum etiam cuiusque earum potestatis tam communis quam propriæ. Cui & id mihi pulcre arridere videtur quod plerisque philosophis placere inuenio: Nempe quod virtutibus certis, id est certam stabilemque rationem habentibus, non fortuitis, sed efficacibus, potentibus, indeficientibus, nihil frustra in vanumque ex sese mouentibus, moueantur vires in rerum omnium natura consistentes, sed de his in alio nostro opere fusius ac syncerius diis fauentibus differemus. Porro à mente ipsa & intellectu illorum plurimi volunt effusam creatamque animam vnam intellectualem, vniuerso orbi communem, quam idcirco mundi animam vocant. Eandem sub mente illa mundi regina restriceue, toti mundo præesse, atque per eum totum diffundi, vt scilicet tanquam primæ illi caussæ ministrans, cuncta per eam & sub eius imperio moueret, cogeret, foueret, moderaret, efficeret, primariæ illius causæ, Dei videlicet ipsius præcepto parens, obsecundansque. Quapropter & in animam illam mentem impressisse sense-

Ideæ quid sint.

Diuina Idea, id est, Deus ipse omnium rerum caussa princeps.

De anima mundi secundum philosophos plerosque.

runt rerum omnium primarias principesque rationes seminales, tantum ab Ideis diuinis nobilitate dissitas, quantum ignobiliori subiecto ad obsequium infusæ hærent. Quas forsitan intellexerit quispiam rationem esse omnium producendarum rerum, ac mediorum, quibus Deus ipse eas producere ac proferre voluerit constitueritq; cum facultate qua media illa promouere ipsa possit anima: si tamen similis quædam anima pio alioqui Christiano admitti debeat. Verum philosophorum quorundam placita narramus, non approbamus. Illam præterea animam sentiunt per omnia in omnibus diffundi: & omnia menti obedientem, eique ministrantem promouere ac vegetare, vt & hinc non ab re dici possit instrumentum primum eorum, quæ Deus ordinato communi que euentu, hoc est, secundum naturam efficit: qua de re hanc animam à mente & intellectu primam vitam nuncuparunt. Cui quoque mentem substantiam ac rationem; intellectum vero vt esset intellectualis, impertiuisse in literis fecerunt. Eam denique per omnia flatum spirare vitalem spiritualemque prodiderunt, dum suo scilicet spiritu per omnia penetrans omnia videt, tangit sentitque: & id quidem modo quodam suo, nostris sensibus longe impari, incognito & multis hominibus discriminato, quo denique vnico flatu spirituque, actu lucido, vi calidi & omnis generationis fomite; ceu scilicet interiori vitæ quadam propagine, atque verius tamquam diuinæ virtutis vehiculo semper vbique pullulare animam illam vniuersalem mundi existimarunt: quum & forsitan intellexerunt sub Deo ipso, principium esse intrinsecum, quo formarum in materia rationes seminales ad sui scaturiginem promotionemque moueantur ac emergant. Sed hæc missa fiant. Discaueo namque longius me fortassis euagatum vel à ventis præmature concedere. Iam itaque

Spiritus mundi philosophis.

qu-

quæ diximus paucis perstringentes addamus, Deum Opti.* Maxi.* omnipotentem, summum denique bonum ac liberalissima sua bonitate, rebus cunctis pro sola sua voluntate, harmoniam, concentum ordinemque & à se & ad sese præstitisse: quem stabilem ac inconcussum eatenus esse vult, quatenus aliter non disponere decreuit. Harmonico præterea illo consensu sibi omnium creatori ministrare voluit: primum quidem (quod ad hunc materialem inferioremque mundum spectat) secundum philosophos illos, ipsam mundi animam ac eius spiritum: deinde cælum ipsum extensum orbibus, figuris, astris maximis, planetis, stellis & luminibus consistens. Illam itaque animam, hoc quoque cœlum, principii caussæque sub cœlo formatarum generatarumque rerum & transfusarum proprietatum rationem quandam iniisse, ideo philosophi illi putarunt, quod ad mundi dispensationem, tametsi non ex necessitate, vberrima tamen Dei bonitate, quadam tenus admittuntur. Quod & Auicenna ipse in suis Metaphysicis sensisse videtur: *Quæcunque* (inquit) *hic fiunt, oportet præexsistere in motibus & conceptionibus stellarum & orbium. Ab iis enim ipsa etiam elementa, nonnunquam & artes quædam similiter & res artificiosæ accidentalis saltem externæ caussæ quandam sibi denominationem vendicant.* Placet itaque philosophis illis formam & ex ea vim occultam omnis mixti esse, primum quidem ab Idæis illis diuinis, id est, à Deo ipso omnium creatore & plasmatore, ministrantibus ei anima mundi (si Platonicis consentimus adserimusue) deinde & ipsis orbibus cælicisque corporibus, planetis, syderibus, figuris, luminibus, & si quid præterea cœlo extenso similis rationis insit: post hæc & elementorum temperaturis cælicis influxibus affectis, caussis inquam præparantibus, & materiam ad nouam formam cooptantibus.

Cuncta & à Deo & ad Deum ex ordine constituta sunt.

* *Sapientissimum.*

* *Clementia plurima.*

Proprietatũ occultarum caussa vnde sunt.

Habent itaque (iuxta philosophorum illorum sensum) virtutes illæ reconditæ suam originem ab expressis, specificis determinatisque formis à cœlo tamen materiali per vires præparatorias, in archetypo per Ideas ac formas exemplares, quæ omnes caussæ ad cuiusuis rei generationem absolutam (quod ad communem ordinatamque Dei constitutionem pertinet) conuenire illis videntur. Vnde tandem id esse verum commonstretur, quod iamiam dicebamus, quod Deus scilicet rebus omnibus pro libera sua voluntate, altissima ac præstantissima bonitate, harmoniam, concentum & ordinem à se & ad sese quendam instituit, indeque rerum omnium cum prima caussa, Deo ipso, sympathia, connexio, correspondentia consensusue, Diuinum de singulis decretum natura sequens, non inepte statuatur, hoc est, vt omnes vires creaturis rebusque artificiosis insitas à Deo ipso (qui omnium est actus primus, & actionis omnis principium creaturis impermiscibile) ministrantibus eis iam dictis caussis, quæ ideo secundæ vocantur, pendere ac esse intelligas. Quo tamen pro libera & omnipotenti sua voluntate (amissis quandoque iis, quorum meminimus mediis ac ministris) immediate ex seipso ea facit quæ vult, quibus quoque miraculis nomen est. Cæterum ex his luce meridiana clarius patere mihi persuasi, diuersos in rebus effectus pendere non solum à materiæ varia alteratione seu præparatione, sed à diuerso cœli afflatu, maxime autem á discriminatis formis discrimine, inquam, non solum speciem consequentem, sed & cuiuis indiuiduo proprio. Tametsi materiæ apparatum rebus gignendis ac perficiendis non obscuri esse momenti certum sit. Qua ratione videre est indiuidua eiusdem etiam speciei, alia aliis etiam esse clariora, vel viribus ignobiliora, pro videlicet symmetria, puritate vel confusione eorum substantiæ. Nemini nam-

Effectuum varietas est partim ex materiæ præparatione, partim à cœlo.

ni namque rerum naturalium gnaro dubium esse suspicor, cælicos influxus impediri posse vel omnino minui propter ineptitudinem materierum in quas suas exercerent potentias. Cui & illud subscribit Virgilianum:

Igneus est ollis vigor & cælestis origo.

Seminibus quantum non noxia corpore tardant.

Cui etiam pulcre & id Platonicum adstipulatur, secundum merita materiæ infunduntur vires cæslestes. Proinde ex cunctis his diuinioribus meditatis, multis nominibus claret Democriti illius extollenda multum sententia, qua diis, id est, diuinis virtutibus omnia esse plena, constanter asseuerabat. Is quidem cœlestium vires cum inferioribus huius mundi generum, specierum ac indiuiduorum naturis ac proprietatibus conferens, sed & eorum cum superioribus, maxime vero cum bono ipso, connexionem perpendens, à summo ipso bono singula & esse, & propriorum munirorum exercendorum potestatem adipisci doctus, in iis ipsis Dei vires adeoq; Deum ipsum clarere cernebat. Quas virtutes nonnulli diuinas illices vel idcirco appellarunt, quod contemplantium animos ad Deum alliciant tam insignem opificem, vel quod potentiæ illæ diuinæ omnem in omnibus promoueant functionem, quod & Ouid. presensisse videtur hoc carmine:

Democriti egregia sententia.

Est Deus in nobis agitante calescimus illo,

Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Porro, nescio quo tandem suggerente Mercurio, à proposito scopo dilapsus quodammodo forsitan videbor: præstat itaque eo recurrere vnde discessi. Incoatam tamen iamdudum hanc disputationem in medium communeque theatrum adductam prius libet absoluere. Quædam enim digitulo tantum tetigimus quæ dilucidiori enodatione egere fortassis videbuntur, quam sic accipias velim. Vulgata mul-

tum est Aristotelis sententia quod necesse sit mundum hunc contiguum esse superioribus lationibus, hoc est, cœlo extenso, vt inde vis omnis illius gubernetur & vt hinc plurimis creditum conspiciam quod cœlum omnium gignendorum sit caussa effectiua. Quapropter vt pro philosophorum celeberrimorum tantum non diuinis meditatis rem hanc omnem explicemus operæpretium facturus videbor, si his quoque adiiciam duplex philosophis sublimioribus esse cœlum, primarium videlicet & princeps, cœlum cœlorum, quod & spirituale à quibusdam nuncupatur: idemque illis esse intelligitur, atq; anima illa mundi, quæ assita sibi quadam simplici plurimum, sed congenere consentaneave substantia, spiritus euadit per omnia diffusibilis, omnium post Deum ipsum & ab eo functionum primarium ministerium. Neque desunt qui sincerius existimant cœlum illud esse in mẽte diuina ceu omnium rerum prototypum quãquam & intelligentias quasdam esse creatas cœlo extenso mouendo atque dirigendo non inficientur. Quod & diuus ille Augustinus sentire videtur super Genesim dicens, quod Deus sic mundum ordinauit, vt spiritum omni creaturæ perficeret.

Cœlum duplex.

Cui etiam subscribere videtur Bonauentura lib. 2. dist. 14. 2. Art. his verbis: *Sicut congruum est Angelos deputari ad ministerium hominum, sic etiam congruum est ipsos deputari ad motum & regimen cœlorum, cum in hoc ministrent homini viatori & diuini subseruiant maiestati. Et hæc positio est magistrorum tam in theologia quam in philosophia: quia concors pietati & fidei rationi plurimum esse videtur.* Hæc ille. Alterum cœlum velut prioris vmbram quandam & instrumentum statuunt, & in eo sphæras situ disponi pro earum excellentia naturis & viribus senserunt. Quas omnes & vicissim singulas ad primam communemque mundi illam animam, verius autem ad spiritualem illam intelligentiam: & hin

Cœlum alterum.

hinc ad Deum ipsum, ineffabili quodam ac obsequentissimo consensu conspirare sunt arbitrati. Item signa, planetas, sydera, & quicquid præterea in cœlo hoc extensi constitutum est, vti superioribus seruire, ita inferioribus & submissis potentias suas transfundere, vt & hinc sub terra quædam, quasi cælica gigni cernere sit: dum videlicet corpora illa cælestia propriis lumine radiis ac viribus, id est, afflatibus, materiam formarum auidissimam dispumant contemperantque, in ea seminariam introducendæ formæ rationem ad sui propagationem exstimulant, atque ad formæ susceptionem plasmatori rite præparant. Sicuti namque hæc illa, virtute præcellunt, nobilitate ac situ: ita & in inferiora vires suas ipsa transfundere superiora præstabilioraque vniuersi ordo poscere videtur, & benignitas creatoris voluisse perspicitur. Nimirum vt qua ratione est mouens aliquod nō mobile, similiter & alterans sit quoddam non alterabile, iisdem dico qualitatibus. Neque enim quod varios afflant influxus, est (vt pleriq; putarunt) quod qualitatis diuersæ participes sint, sed quod illa virib. à creatore donata sint multiiugis. Quum namque instituta sint incorruptibilia illa cœlestia vt vrgerent, regant, & sub creatore tueantur adserantque infima hæc, multimodę transmutationi obnoxia, æquum fuit, vt multiformes eis impartirentur virtutes, quibus scilicet iuuent exstimulentque subiectæ naturæ vim: non profecto vt sibi simile quicquam producant, sed vt Deo pareant atque subministrent. Quod reuera præstare cælica corpora philosophi putarunt cum vi luminis, tum virtutibus propriis speciem totam consequentibus, per radios lumenque in inferiora hæc demissis. Deum scilicet cœlicorum corporum radii ad terram (quæ ceu punctum ac centrum ad cœli ambitum & capacitatem existimatur) transmissi

assumta etiamnum forsitan quadam tenuiori & sibi consentanea elementorum, per quæ penetrant, substantia arctantur: proindeque densiores effecti & potentiores, materiam rite & ad portionem æquant coaptantque, & præinfusas in eum seminales rationes ad actum inuitant, donec ad formam tandem materia illa ad amussim, hoc est, pro diuinæ ideæ ratione disponatur, vt & hinc non paucis sensualibus philosophis (vt præscripsimus) visum sit atque receptum, cælum illud exteasum cunctorum quæ hoc in inferiori mundo generātur caussam esse effectricem: quod tam rationi profecto alienum est, quam si instrumentum, non autem artificis intelligentiam, operis alicuius formam artificialem efficere putarent. Quamobrem vt cælica illa corpora ministratoriæ, vel si mauis instrumētariæ, caussæ speciem quandam à Deo iniisse eorum quæ stata naturæ consuetudine producuntur, primoribus illis & fere diuinis philosophis iudicentur, numquam tamen veræ, hoc est, creatricis aut plasmatricis causæ rationem illis concesserint.

Cæterum pro Christiana nostra veraque philosophia hoc loco non pigebit subnectere verba diui illius Augustini, summi profecto & diuini philosophi & doctoris nomen meriti, quibus Deum formarum omnium specificarum & proprietatum singularum auctorem esse & caussam veram principemque propalam testatur. *Inuisibilium* (inquit) *seminum creator, ipse creator est omnium rerum, quoniam quæcunque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia: & incrementa debita magnitudinis, distinctionemque formarum ab originalibus tamquam regulis sumunt. Et mox subdit: itaque Apostolus Paulus discernens interius Deum creantem atq; formantem, ab operibus creaturæ quæ admouentur extrinsecus, & de agricultura similitudinem assumens, ait: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incremētum*

tum dedit. Hactenus Augustinus. Atqui pro huius capitis suprema manu subnectendum duximus, quod proprietatis effectus bifariam discriminatur: aut namque vtilis est, aut nocuus. Vtilis censetur, quo homini quippiam iuuatur, adferturve emolumenti, vt (verbi gratia) eius functiones aut vires conseruet, vegetet, roboret, reparet, absoluat, & ab internecione vindicet: Vel etiam ad meliorem faciliorem-que vitam quicquam adferat vtilitatis. Nocuus autem huic ex diametro contrarius iudicatur. Deinde vtilis inutilisve dicitur proprietas vel toti corpori, vel priuatim cuidam parti. Toti siquidem corpori venenato, singulis item sigillatim eius particulis, theriaca ex vsu est, speciatim vero Hyacinthus, Granatus, Margaritæ, Aurum. cor sedesque virtutum: Corallium autem & Achates stomachum & ventrem solantur, & à noxiis causis afferunt. Simili modo Napelli vis deleteria toti iuxta ac singulis quibusque partibus inimica cognoscitur. Cæterum proprietatum quæ ab aduersis defendunt, quædam hoc moliuntur noxium, ad se primum quidem conuellendo, deinde immutando. Qua ratione Amethystus vmbilico admotus vini vaporem cum primis allicit, & Scammonium bilem reuellit. Alia vero quod flagitiosum est, deturbant, ac tandem propellunt, veluti iam dictæ theriacæ cum aliis medicamentis aduersus venena valentissimis contingit, quod & Smaragdo, lapidi Cyaneo & aliis nonnullis familiare esse perpetuo euentu conspicitur. Alia denique præsentem esse vel imminuere causam diuersam certo indicio commonstrant, vti electro atque Adamanti coram toxico madere contingit, & Torchois vel findi vel omnino ruinam aut maculam quandam efferre dicitur appetente periculo. Eorum rursus quę viribus occultis nituntur, quædam ad actionem corporis extimulatione egent, quemadmodum pleraque pharmaca

Proprietatis vtilis effectus.

in actum (vt physicis vulgatum sermonem vsurpemus) reduci necessum est, priusquam ad opus proprium emergant. Alia vero citra omnem à corpore immutationem propria munia exercent, quibus exercendis sola debita applicatione opus est, quod scilicet vires suas actu, vel habitu saltem solam accidentalem potentiam constituente nacta sunt: ideoq; sola egent conuenienti ad obiectum admotione, vtque impediens nullum adsit. Qua de causa Corallium etiamsi stomacho diutius adhæreat, nihil a corpore detrimenti admittit: pariter nec Sapphirus anthracem sanando vires vel tantillo perdit, quanquam & id ei quidam falso adscribant.

De ratione & causis virium in Gemmis.

CAP. III.

Cognationem certe non obscuram ea quæ huic capiti inserenda sunt, cum iis, quæ nouissime disseruimus, habere videntur. vtriusque enim capitis idem fere obiectum, eadem pene ratio, idem propemodum argumentum, vt & hic quoque bonam eorum, quæ præstruximus, partem adiectam intelligi velim: quam & adiecissem profecto, nisi prolixitatis nimiæ καὶ ταυτολογίας, id est, repetitionis accersi metus fuisset. Institutum itaque adgressi dicimus præclaras multum in Gemmis excellere virtutes. Idque & in magna illas antiquitus fuisse maiestate tam conspicuum est, vt eum nihilo consultius factorum existimem, qui illarum dignitatem multis encomiis commendare niteretur, quam qui solis lumen leuiculo quopiam fulgore clarius efficere, aut luxuriantibus aliquot (longe tamen imparibus) pictorum more coloribus illud assequi conetur. Sed enim tanta tum virtutum tamq; vere stupendorum muniorum causas persequi non omnibus ex æquo facile fuerit. Quæ de re, paucis libet de illarum potentia-

tentiarum ratione quędam recensere, non floccipendenda. fuerunt enim qui Gemmas viuere, & à sua anima speciales, adeoque fere diuinas functiones exercere crediderunt, quorum iudicium receptum hactenus non est. Aliter Alexander ille Græcus sensit. namque quod illarum proprietates elementis, vnde constituuntur, referuntur acceptæ, nimirum quod hæ in mixto alia edant opera quam extra ipsum, in quo qualitatem elementalem, id est, innatum temperamentum, tanquam instrumentum ad opus moueri ratus est. Cuius sententia, etiam si plerisque placeat, multis tamen non mediocribus philosophis vel ideo absurditatis expostulatur, quod instrumentariæ tantum causæ recordatus, effectricem: quæ princeps est, prætermisisse videri potest, quam peruestigare præsentis est negocii. Hermes autem ille Trismegistus cœlum Gemmis occultas proprietates transfundere perhibet: è quo gignendorum seu producendorum omnium facultates tam singulares quam vulgares in hæc inferiora transmitti non dubitauit asseuerare, duplici (vt inquit) modo. Aut videlicet nobiliter & ex amussi, quoties materia in quam cœlum vim suam exercet, eius orbis ac luminis quandam speciem seu cognationem refert: ad quam scilicet quo propius accesserit gignendus lapillus, in hunc felicius ac abundantius propter materiæ symmetriam connexionem, atq; consensum, cœlum fuisse operatum intelligatur. Sed & ideo multa admiratione dignas Gemmis esse proprietates inditas asserit, quod lumine & perspicuitate cœlo quadantenus patentiores demonstratæ, eius actionem perfectius admiserunt conceperuntque. Vnde scilicet tandem hominis spiritus effecti specificis pateant Gemmarum proprietatibus, qua ratione Topazium, Carbunculum, Adamantem, occultis gratiarum proprietatibus præditas esse confirmant, viri nō pauci nec incelebres,

Alexandri Græci opinio.

Hermetis de Gemmarum viribus sensus.

vt non deuoratis tantum, sed & etiam ge^[?]atis suas edere liceat cælicas potentias: primum quidem in hominis spiritus, demum in humores & solidiores eius partes, quibus à peste ac venenis defendatur. Sed enim à cœlo hoc ipsum, quicquid recondita vi pos-sunt, Gemmas accepisse, vel hoc argumento confir-mant, quod magnos parua mole mirificosque pro-mant effectus. Nulli namque elemento concessum volunt paruo corpore plurimum subito præstare, vt nec ignem pusillum magnam vnico impetu ligno-rum congeriem vrere vel aquæ pauxillum, terræ plu-rimum perfundere. Quæ vero cælica vi nituntur, e haud multa materia (ceu scilicet vim eam in no magnopere reluctantia obiecta, facili opera, diffun-dant) admiratione etiamnum dignas suas functio-nes absoluunt. Nimirum quod contrariis aduersan-tibus sve causis non agunt, & à validissima cœlesti po-tentia in actionem extimulantur. Quo modo (physiologis quibusdam non vulgaribus placet) Co-rallium, Carchedonius, Chrysolithusque Gemmæ ab Ioue præsertim ac Venere id sunt indeptæ virt-tis, quo ab atræ bilis melancholiæve symptomatis v-ferentem adferere valeant. Deinde & Mercurio chaten sacram perhibent, ideoque & facundiam i-uitare, & homini contra venena amuletum esse i-stantur. Aduersus quæ etiam è Creta collectam (ctamnum à Phœbo (qui Pythonem transfixisse f-gitur) id est, à Sole omnis vitæ & propaginis fom-mutuatam esse profitentur facultatem. Sed & h-ba Pentaphyllon cælica vi palam prædita credi-non venenatis modo auxiliari potens, sed vnico lio d'ariam febrem, si bis in dies singulos sumat ternis, tertio quoque recurrentem: quatuor aut foliis quartanam febrem pellere atque conficer posse laudata. Nec iniuria profecto; quum nempe bies hæ variis pugnent tum natiuis tum intem

Remedia in febrim.

r

antiis, haud facile fuerit (si me non omnia fallant) explicare, quam ob causam naturalem, vnico simplicissimoque hoc remedio, Pentaphyllo scilicet, tam dissimilis rationis affectus abigi queant, si non virtutem hanc coelum ipsum illi impendisse causeris. Quid praeterea Phoebo sacrae Paeoniae, à comitiali morbo vel portantem vindicare posse, praeter coelum, concesserit naturalis sensualisque philosophus? Neque enim pauca reperias medicamenta quae similis caliditatis, siccitatis, ac modicae adstrictionis conformes prorsant qualitates, quarum ratione tametsi geminas edant operationes manifestas, aduersus tamen illum affectum tam praestabilia esse minime experiaris. Sed haec quorsum? nempe vt mirum non sit, quod philosophi illi arbitrati sint coelum Gemmis occultas profundere potentias: quum praesertim similes potestates in obscurioris substantiae herbas palam sit illud insinuare creditum. Quid praeterea? Nonne à veteribus obseruatum est quarundam arborum; Oleae, inquam, Populi albae & Salicis folia solstitiali tempore conuerti: fieri etiam vt ipso brumali die frondes quaedam reuirescant? Vt & haec Marcus Varro studenda discrimina nominarit, quibus videlicet anni tempus discernatur, & ex foliorum versura solstitium, ex recens autem erumpente quarundam herbarum virore brumalis dies internoscatur. Quae ne iuste quis miretur, non pigebit & hic quoque contexere, quae M. Cicero ex Stoicorum placitis refert: *Proditum est*, inquit, *à stoicis in ipsa bruma musculorum iecuscula augeri, pulegium aridum florere brumali die, item inflatas rumpi vesiculas, & semina malorum, quae in iis medijs inclusa sunt, in contrarias partes se vertere: Ostreis & conchyliis contingere, vt cum Luna pariter crescant & decrescant.* Vnde manifestum esse puto (vti etiam praestruximus) quod & philosophis diligenter probatum receptumque inuenio, quod rebus supernis vis quaedam ins... *Conclusio.*

est vehemens, quę maxima ex parte cum inferioribus conuenit: indeq; sympathia quædam & ceu cõsensus emergit, quo animantium motus tacitiq; concentus cælicis corporibus (in rebus quæ stata natura fiunt) concordare videntur: Quo nomine hæc quoq; inferiora cælicis suis numinibus adscripta reperio: Apollini namque Aries, Leo, Gallus, Crocodilus, Cantharus, à Chæremone Porphyrioq; tribuuntur. Ex arboribus vero Palma, Lotus, Laurus Soli feruntur acceptæ. Nimirum quod corã intuearis* Loti folia prius quam sol emergat contrahi, & eo exorto sensim explicari: Mitto quæ de Heliotropio, & aliis non raris herbis, vt literis proditum est, ita re ipsa quiuis non negligens explorator proprio obtutu cernere potest.

* Lotus hæc herba Nili est, non arbor.

Porro de lapidibus multa, nec tamen dissimilia à Philosophis Ægyptiis ac Magis perhibentur, qui quosdam lapillos syderum imagines plane repræsentare adstruunt, quos & ideo ab iis virtutes in sese concepisse crediderunt, & experimento comprobasse testati sunt. Quid namque philosopho naturali mirum existimare similitudinem Gemmarumq; cum cœlo cognationem maiorem, efficere vt eius viribus obnoxius pateant, atq; hinc valentiores emergant, quum maxime similitudo & extimulata tandem germanitas materiei aptam præparationem, & cœlo obnoxium consensum non obscure subindicet. A cunctis siquidem physiologis receptum est, quod agentium actus fiunt in patiente dispositio (libet enim eorum vulgatam multum sententiam ad verbum referre) quodque singulæ similitudines sese natiuo quodam affectu appetunt. Verum ne hæc quidem absurda iudicáuerit, qui monimentorum magicorum astrologicorumque non inuitus meminerit, hi quippe in rebus similitudinem non mediocre ad effectus naturales habere robur certa veluti hypothesi statuere. Sed vt magica omittamus, qui-
bus

bus vel solo nomine multi terrentur, astrologicum aliquod adferemus exemplum. Inter omnes astrorum peritiores conuenit (quibus etiam medicorum non vulgarium bona pars facto periculo subscribit) Leonis imaginem aduersus calculum amuletum esse: si tamen stato tempore, hoc est, Sole Leonis primum gradum occupante in auro sculpta, à collo portetur. Cuius rationem nemo crediderim, aliam facile attulerit saltem naturalem, quam consensum appetitumque quendam rerum cœlestium cum consimilea figuratione, in conuenienti materia ab ista saltem harmonia inuitatum procuratumque. Propter quem virtus illa cœli, quæ constitutio illius configurationis tempore pollebat, à iam dicta parilitate, & materiæ, id est, auri, ad mensuram præparatione, in aurum iam dicta imagine figuratum allicitur, transfunditur, commeat, quę proximum gestantis scilicet, corpus sua vi afficit, quà à calculo ipsum tueantur. Veruntamen nolim intelligas philosophos illos, vel etiam me sentire virtutem hanc esse imagini, sed auro tali effigie figurato & efformato transfusam, vt scilicet subaudias illos existimare, quod preparatio, qua per sculpturam dictæ imagini fabricandæ necessarium, aurum cælicis radiis & influxibus concipiendis abunde disponitur, efficit, vt materia hæc patentior reddatur cælicis afflatibus admittendis, & (vt ait M. Vitruuius lib.1. de Architect. cap.6.) de latentibus cœli rationibus, artificiosis rerum inuentionibus, diuinitatis exprimere veritatem rerum peritus vir posse credatur. De quibus fusius supra disseruimus. Sed enim ne philosophorum illorum placita absurdiora putes, quam vt humanam apparentemq; saltem aliquam non habeant rationem: maxime autem quo feliciora, sublimioraque ingenia oblectemus (non vero quod ita esse statuamus) annotanda in primis & hic nobis videtur Platonis illius celeberrimi, &

Mundum esse animal vnum sensit Plato.

multorum non mediocrium philosophorum celebrata vulgataque sententia: quod scilicet mundus est animal vnum, vna quadam anima intellectuali (ea est, de qua paulo ante disceptauimus) sub mēte principe omnium creatrice vita donatum, quæ (menti obsecundans) congeneo sui spiritu per omnia diffuso vniuersum orbem alit, fouet, moderatur. Cui & id Maronis ęgregii illius non minus philosophi quam poëtæ subscribit:

------- *omnia*
Spiritus intus alit, totamq́; infusa per artus,
Mens agitat molem

Vna in omnibus vita, omnia inuicem conspirare, & compassione quadam communicare.

Quibus non obscure ostendit naturam hanc transmutationi obnoxiam à natura stabili ordinatriceque regi: singula etiam artus & particulas esse quasdam mundani illius ac magni animalis, eademque saltem communi vita viuere; adde & cōmuni quodam spiritu in propria munia extimulari. Ideoq; & illorum est consilium, vnam in omnibus vitam sub mente ac vigore, quæ cuncti eius vi & imperio peragat. Ita & tamen vt ad suas functiones obeundas tum cælicis, tum nonnunquam etiam rudioribus instrumentis vtatur. Quapropter & in hac communi omniū vita sentiunt singulas formas cum inuicem, tum per animam illam vniuersalem ad omnium vltimum finem, hoc est, supremum ipsum bonum tandem conspirare, vt & quęcunque fiant mundi opera, sigillatim mundi partes sint, vel ad eas spectent, vt & ad totum. Quod & ipse

Pythagora de Trinitate per numeros compendiosa sententia.

Pythagoras suis numeris demonstrare contendebat, dum vnitatem omnem numerum constituere, dualem primum atque ex vnitate & binario ternarium, (id est, Trinitatem quandam) comprehendi, deinde & in simplicem vnitatem alium omnem numerum resolui multa ingenii dexteritate differebat. Verum vnde digressus est noster tandem redeat sermo. Senserunt item & philosophi illi, quod citra substantia-

lem

lem proximamque causam non possit in hoc inferiori mundo naturaliter produci substantia, nec sine viuente causa viuens quippiam generari: deinde & duce quodam communi diuersa quæque conciliari. Proinde & per substantialem illum mundanæ animæ vbique præsentem spiritum omnia consensum, cuius nunc commeminimus, participare volunt. Adde quod & inter philosophos conuenit, quod lumen intelligentiæ est actus: intelligentias quæ & superiora lumine & spiritu non modo communi, sed & proprio agere. Quid igitur illis arduum fuit opinari spiritum illum vniuersalem, cœli vim materiæ ad eam rite paratæ admouere, vnde rationis eius seminalis virtus ad opus pridem à creatore inseminatum suscitetur. Præstat tamen Chimæricam illam animam, Christianis incognitam, philosophis in hanc persuasionem ductis relinquere: & attendere iis, quæ tarie diuinis oraculis subnixa suadet, & quotidiana naturæ consuetudo commonstrat. Naturam autem sic operari videmus, vt cœli lumen non desit, & rationum seminalium elementis, id est, in ipsa materia, latentium per id excitetur fœcunditas. Quemadmodum quippe prudens agricola terram sementemque, sic sua arte ac diligentia præpa at quo speciem rei. cuius in semine rudimentum aliquod à natura delitescere scit, cœlum omnibus numeris felicius absoluat: Ita & solertissimam prouidissimamque naturam, vel hominem artificiosum aurum lapillumve sic aptare posse putant, vt quæ in iis per creationem cœpta est virtus, vel insita, per naturam, vel artem eius, quam proxime æmulam, ad perfectionem tandem extimuletur. Proindeque nulli iam mirum sit, quod Philosophi illi senserunt, cœlum & artem sese inuicem non raro iuuare cælicis concipiendis viribus, & materiis decēter adparandis, cœlestium motiones & situs obseruare docuerint, vel ideo saltem, *Quodque pro.*

quod hæc ad materiam pertineant, aliter vel aliter aptandam. Nempe quod elementa pro illorum motu, positione, propinquitate aut distantia qualitates euariant, quas non pauci rerum naturalium proximas effectricesve causas existimant, vel saltem in hoc superioribus ministrare, quod pro eorum mixtura & temperamento formam quandam edant, quæ ad specificam quamplurimum disponat. Vt & id sit euidens, quod superiore capite prætexuimus, Deum ordinem quendam constituisse omnium rerum & à se ad se. Quem Deum credi non ab re potest, supra ea quæ ab vniversali rerum naturalium confluxu quæque species & quodnis indiuiduum recepit, proprietatem quandam humano captui, non ratione, sed solo experimento peruiam ad hominis vsum, liberalissima sua pietate infudisse, atque impartiuisse. Vt & vtilitatem inde homo capesseret, & tanti, tamque reconditi operis admiratione illectus, ad Dei, & Domini sui omnium creatoris contemplationem amoremque raperetur conuolaretque. Hic namque ordo vniuersi, & hæc rerum proprietatumque admiranda varietas, dum ab intellectu diligentius auidiusq; introspicitur, illuminatis tandem mētis oculis, principium suum, quod est bonum ipsum, id est, Deum, refert, incomprehensam sublimitatem, ac maiestatem simplicissimam, sapientissimam, potentissimam, benignissimamque virtutem atque bonitatem esse. Sed institutum tandem absoluamus: forsitan enim longius palati discessimus. Itaque tametsi Trismegistus ille non absurde videri possit sensisse, quod cœlum lapillis vires abditas impertiatur, proxime tamen earum causæ non meminit, quam inter philosophos conuenit in materia consistere, & inde suas promere functiones. Qua ratione patet, cœlum ipsum materiale ac extensum non esse principem proximamque, vel si mauis, coniunctam causam earum

Cur proprietates occultæ rebus à Deo inditæ sunt.

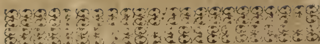
quæ

quæ in Gemmis latent potentiarum. Quamobrem quum superius ostenderimus, reconditarum virium causas à nulla fieri complexionali qualitate: sed nec ab aliquo elemento aut forma elementorum temperiem primarie atq; essentialiter consequente, voluit Albertus ille Magnus cum numerosa nō mediocris literaturæ ac iudicii virorum turba, quod species seu substantialis Gemmarum forma sit delitescentium, quæ ex iis experimur, facultatum causa effectrix atq; immediata. Quanquam nec illi forte negarint substantiali illi formæ vim aliquam adiici cœlestem, quæ vel seipsa, nonnunquam autem Gemmarum adiuta temperaturis elementalibus, præcipuæ illi causæ suffragetur. His autem non de nihilo subtexendum videtur, quod quæ Gemmæ natura purissimæ nascuntur, & ab omni sorde defecatæ, nullam artis præparationem ambiunt, nisi vt rite corpori admoueantur, & nihil obstet. Quæ vero terra aut crusta obductę, preciosum intro condunt thesaurum & gratam pulchritudinem, mangonum officio abiecta crusta, & virtutibus & illecebris difundendis, idoneæ redduntur. Neque etiam tibi persuasim velim Gemmas æqualiter suis functionibus corpora quæuis etiam humana efficere. Quandoquidem pro corporum cum cęlicis orbibus & afflatibus, vnde vim lapilli mutuati sunt non modicam, maiori vel minori consensu, aut eorum corporum conueniente vel aduersante temperamento & innata proprietate, efficacius aut segnius Gemmas operari contingit.

Alberti Magni de proprietatum essentialium causa sensus.

Non in quæuis corpora Gemmas æqualiter operari.

PRIMI LIBRI FINIS.

DE GEMMIS XIII. QVARVM Diuus Ioannes in Apocalypsi meminit,

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

IACTIS instituti nostri fundamentis, ab ipso secundi huius libri limine prætexendum videtur, quod diuus ille Ioannes Apostolus Apocalypseos, id est, Reuelationis libri capite penultimo, dum ciuitatis sanctæ Hierusalem de cœlo descendentis, ac Dei claritate illustris structuram describeret, tredecim Gemmarum non sine magno sacramento [quod ne in aliena messe metamus, in præsentiarum prætermittimus] commeminit. Quas non pigebit ex ordine eo loci seruato, hic quoque recensere. Neque enim video qua meliori ratione, Dominus omnium Deus nobis commonstrauerit, diuinas quasdam Gemmis inesse naturas & proprietates, quam iis ipsis cœli muros, hoc est, eius virtutes, vel [si mauis] Christi Iesu cum duodecim eius Apostolis, Ecclesiæ videlicet capitis & columnarum amplitudinem, maiestatem, cumulatam denique nobilitatem & inuincibilem virtutem per Gemmas designando. Sunt itaque omnes eæ: Iaspis, Sapphirus, Carchedonius, Smaragdus, Sardonyx, Sardius, Chrysolithus Beryllus, Topazius, Chrysoprasus, Hyacinthus, Amethystus: nouissimas vero fecit Margaritas. De singulis autem his hoc libro primum ex ordine differere consilii est.

De Iaspidis speciebus & viribus.

CAP. I

IAspidis plura ab autoribus enumerantur fastigia. Ea tamen quæ apud Indos va a Grammat is, aliis Polygrammos vocata est: quæque virens Smaragdo quadantenus similis pellucet vt & hinc sola substantiæ crassitie ab hoc desciscere fere videri possit) supremam obtinuit maiestatem. Ab hac vero diuersa multum Cypria visitur, colore glauco, substantia pingui, Gallis Iaspis alba dicta. Persica aeri similis, Aenzusa nominata, conspicitur. Thermodoontiaca autem Iaspis, cærulearum optima est. Cappadox, ex purpureo cæruleum refert in materia opaca, ideoque non fulget. Phrygia ruboris nonnihil admisit. Thracica Indicæ æmula. Chalcidica turbulenta ac variæ multum substantiæ. omnium minime iucunda. Cunctarum vulgo præstantissima est, quæ purpuræ quippiam complectitur. Secundum habet locum, quæ roseum quiddam nacta est. Tertiam obtinet dignitatem, quæ Smaragdum: quartam quæ Autumnale matutinum serenumque cœlum imitatur. Est & quædam Iaspiachates seu Iaspidem & Achatem quoque complexa, vires vtrarumque perstringere credita. Sunt & aliæ (autore Vincentio) peregrinæ Iaspidis species ex Thetel enumeratæ. *Nam inuenitur* (ait) *in Iaspide scutum habens in collo, & cuspidem in manu, & sub pedibus serpentem, qui habeat contra omnes inimicos virtutem. Item & alius, in quo sit homo habens fasciculum herbæ in collo cuius virtus sit omnes discernendi morbos ac sanguinem restringendi: quem Galenum in digito gestasse referunt. Deinde & cruce signatum viridem reperire est, ne quis submergatur efficacem.* Hactenus ille. Hic itaque fere indigitauimus optimam principemque Iaspidem, virentem illam & Indam, quæ (quod præ cæteris amuletum esse credatur) Polygrammos nuncupata

Thetel.

Iaspis quæ optima.

existimatur, quæ tamen celeberrima asseritur, si ex viridi purpureum quidnam complexa, alba præcingatur linea. Vnciis vndecim magnam vidisse Plinius testatur, indeque arte consculpatam Neronis thoracatam effigiem. Porro quod ad vires attinet, omnes

Iaspidis vires.

pro singulari aduersus perniciosissima quæque venena amuleto toto Oriente deferri, idem Plinius in scriptis relinquit. Verum enimuero eam quæ Grammatias dicitur, alba insignem lineam præferunt, quæ si geminata candidam efferat crucem à nonnullis firmiter prædicatur ferentem adeo contra aquæ iniurias adserere, vt & hunc à submersione vindicare, Gal. medicinæ vsui illas esse confirmat, quod suo adhæsu stomachum firment, quem ventriculi os esse idem autor dixit illiusq; rei se periculum fecisse profitetur, totq; videlicet ex Iaspide à collo ita suspenso, vt stomacho è directo responderet. Affirmatq; sibi coram exploratum esse sculpturę expertes nihilominus prodesse, quam si dracone radiato figuratæ fuissent: quales Nechepsus rex insculpi instituit, vt idem Gal. refert. Adde quod Iaspis mulieribus menses cohibet drachmæ pondere deuoratus sanguinem sudoremq; compescit, hydropem & febres arcet, oculorum aciem suo virore reficit, Venereorum petulantem appetentiam retundit: partum proprietate quadam occultiori moderari creditur. Sunt qui ab aduersis casibus gestantem liberare, phantasma pellere, conceptioni aduersari, & oculos ab omni sorde purgare Iaspidem dicant.

De Sapphiro. CAP. II.

Sapphiri differentia & nomina.

IOVI Phœboque antiquitus sacram sapphirum in duo partiuntur præcipua discrimina. Sunt namque quæ Orientales seu Indæ, sunt & quæ Podiæ, à loco scilicet suæ generationis appellantur. Inuenio quoque illam & Syrtitem, ab inuentionis loco, vocari,

Syrtites.

Quam-

Quamquam non eam putauerim esse, cuius Plinius meminit libro 37. hist. natur. cap. 10. his verbis: *Syrtitæ (inquit) in littore Syrtium, iam quidem & in Lucania inueniuntur, è melleo colore refulgentes, intus autem stellas continent languidas.* Tametsi namque nomine & originis loco conuenire videantur, color tamen huius syrtitis, è melleo croco refulgens, manifestius reclamat, quam vt à quoquam suspicari deceat, hanc syrtem esse sapphirum. Sapphiri namque cœlesti colore conspicui sunt. Porro earum quæ apud Medos reperiuntur, supremam sibi maiestatem vendicarunt, quæ sereni sımi vernique cœli colorem efferentes, cæruleæ conspiciuntur. & ceu transfusas nubeculas (immixta etiamnum leui quadam purpura) repræsentant. vt videlicet sulphuris primum accensi colorem referant, aureis insuper punctis colluceant scintillentque, ita tamen vt visus aciem materiei crassitie retundant, vt & admotarum rerum imaginem speculi instar minime reddant: sunt itaque hæ optimæ sapphiri. Multæ tamen aliæ visuntur, quæ quo magis ab his vel substantia vel colore desciuerint, eo viliores censebuntur. Inter quas tamquam subcandicantes quasdam nubeculas ostentant, præferuntur, vt ab optimis primum sibi locum occupauerint. Supremam olim sapphirum autoritatem habuisse, vt apud diuos gratiam ipsa perhibet antiquitas. Tam quippe diis, Phœbo maxime, gratam hanc Gemmam cauıantur, vt tum præcipue sua huic sacra placuisse creditum sit, cum inter hæc sapphirum (tanquam videlicet Concordiæ signaculum) etiamsi non citra fastum superstitionemque ostentarent. Qua de causa Pontificibus in primis, deinde etiam regibus, summis denique viris, præ cæteris dignam, ob propemodum diuinas illius facultates, philosophi iudicarunt. Venerem compescere affectus creditur, ideoque castis præcipuo vsui esse perhibetur: deinde animi in Deum

Sapphiri descriptio.

Sapphiri vires.

Superstitiose credita. propensionem, deuotionem, pietatem, constantiam, pacis ambitionem deorum munera opimaq; (quod ad hanc vitam specta) beneficia inuitare conciliareq; fertur: vt vel hinc ecclesiastici præsulibus omnium maxime dignam rude etiam vulgus profiteatur. Addunt & contra iracundiam, & inuidiam, fraudes & tristitiam pollere. Adeo scilicet contra estrenes animi mores efficax est credita. Verum hæc ad animam pertinent.

Corporis præterea incrementum moliri solidas principesq; fouere & asseruare partes, cordis oculorumq; vires reficere, horum excrescentia & pustulas inhibere: ruptas quoq; membranas cogere Galenus & Dioscorides autores sunt. Addunt & adue sus scorpionum ictus & intestinas exulcerationes bibi, venenis etiam pestiferis resistere, & contra veneficia omnia, adde etiam & incantamenta præsidio esse, febrientes cordis venis pulsantibus admota iuuare, sudorem arcere. sanguinem continere carbunculis abscessibusq; calidis, pestiferis præsertim mirum in modum aduersari tradunt. Commentitium puto quod à plerisque dicitur Sapphirum Carbunculo extinctæ viribus destitui. Sunt & qui falso iactent sensisse Dioscoridem quod Sapphirus araneam in pyxide repositam occidat, si diutius supra animantem pendula amoueatur.

Mitto præterea, quæ de hoc lapillo superstitiosorum Magorum præstigiosa vanitas nugatur.

De Carchedonio. CAP. III.

Carchedonium è Carbunculorum esse generibus Plinius inter Latinos philosophos locupletissimus testatur. Quanquam & hic præmonitū te velim fere omnia tam Græca quam Latina Apocalypsis exemplaria Calcedonium habere: quum tamen de hoc nomine vocato lapide nihil apud autores etiam

os inuenerim: de Charchedonio autem multa. Vt hinc non ab re putem scriptorum incuria vtraque exemplaria iam olim vitiata esse, quo præstruere visum est, ne sacri textus veritatem ac dignitatem neglexisse videremur. Porro Carchedonios putant imbre diuino generari. Luna plena maxime reperitur. In Nasamoniis montibus nascitur, deinde & apud Thebas in Ægypto: verum quam prædicti obscuriores ac magis fragiles, venenosi & morientis carbonis haud absimiles. Neque etiam desunt viri non incelebres, qui iuxta Basileam Argentinamq; claras multum & insignes Germaniæ ciuitates quosdam Carchedonios reperiri adstruant. Præterea autor est Symphonianus Campegius in Lotharingia quoque Carchedonios oriri miræ magnitudinis, & si ferro percutiantur sonoros, quos & vi præditos scribit aduersus lau edinem: vocemque clarificare; Ego vero absolutissimo Carchedonio cum Lotharingo collato, hunc non putauerim (tanti viri pace dictum sit) esse vere Carchedonium. Quandoquidem optimus colore conspicitur medio inter Beryllum & Hyacinthum, accedente etiam leuicula quadam & subardente purpura, vt & proinde facilis sit suspicio coiisse Beryllum cum Hyacintho. Ideoque Carbunculis pallidior & subobscurior visitur, quamquam & Sole vel igne acrior excitetur. Dicunt etiam Carchedonios vmbra purpureos ostendere, sub dio vere flammeos videri, & soli expositos scintillare. Qui autem à Lotharingis passim circumferuntur rubri semper æqualiter conspiciuntur, tantum abest, vt prædictos gratia & proprietatibus adsequantur. Quamobrem spurium potius Lotharingum Charchedonium esse iudicauerim, vel omnino ignobiliorem eius quandam speciem. Præterea commune omnibus Carchedoniis inuenio, quod ceram sigillandam suo contra... ita quidem liquefaciant vt eius adhæ, en-

Carchedonij generatio.

Carchedonis descriptio.

Mas & fœmina. tem partem conuellant Carchedonii (vt in omni Gēmarum genere) Masculi acrius, fœminæ languidius fulgent. Scalpturæ contumaces esse Carchedonios inuenio. *Carchedonij vires.* Cæterum facultates eis tribuunt non obscuras contra Cacodæmonas, & atræ bilis symptomata, hoc est tristitiam timoremque. Neque desunt qui victoriam ei promittere audeant qui illum secum gestauerit. Fertur & festucas calefactus trahere. Præcipuæ autem dignitatis sunt mares qui stellas intus ardenteis ostentant, vel cælesti hoc schemate diuinas fere eius vires attestante.

De Smaragdo. CAP. IV.

Viridium Gemmarum iucundissima primaque habita Smaragdus. Nullus namq; color oculis æque placuit, quod horum acies virore maxime demulceatur, vt & ea propter viridaria visus & animi recreandorum gratia petantur. Ideoque fit vt nullis luminis nostra lapillis quam Smaragdis plus oblectament consequantur. Nihil quippe cum herbis de viriditate meliori ratione certauerit, quum etiam quarundam virorem non raro Smaragdus superet. Porro optimi *Smaragdi genesis.* apud Scythas in altissimis montib' ac in metallis aureis nascitur, vnde non sine magno discrimine ac negocio solet adipisci: Gryphis alitibus ferocissimis in ii auro nidificantibus, & illas tutantibus ab Arimaspi *Arimaspis.* vnico in fronte media oculo insignitis, viris armati eo auri & Smaragdorũ cupiditate nimia consuetis ac cedere. Cæterum quantũ reliquas virentes Gemma Smaragdi superant, Scythicæ cũ substantiæ puritate tum viriditatis illecebra reliqui sui generis specie antecellunt. Secundā vero sibi dignitatem Bactrian vendicant. Ab his autem Ægyptiæ Quamquam & i Britannia maiore (quā nunc Angliam vocāt) reperir non ignobiles, autor est Albertus Magnus. Post gene

rosissi

ostissimas itaque quæque pro sui puritate & viroris constanti pertinacia, superior aut inferior æstimanda fuerit. Porro præclarissima Smaragdus virenti iucunditate amœnissima prata proxime repræsentat, oblaque præ omnibus aliis intuitum vbertim explet, & multo labore hebetatam oculorum aciem reficit: et vel hinc apud scalptores maximam inierit gratiam. Quin etiam e longinquo sese efferunt Smaragdi, quod vicinum circumfusumue aërem suo inficiant tinctu. Tametsi vero duodecim eius enumerantur omnia fastigia, principis tamen & absolutissimæ descriptionem hic adnotasse sat nobis fuerit; ea siquidem cognita reliquas pro suis metiri meritis, ac æstimare haud difficile fuerit. Selectissima itaque Smaragdus ea est quæ viridissima, lucidissima ac purissima existens, suo quidem virore oculos constanter explet, satiatque: ita vicinum aërem proprio tinctu inficiens, vt neque soli, neque vmbris seu lucernis cedat: quin potius perpetuo contumacique virenti fulgore semper irradiat, sui semper præbet conspectum substantia pertinaci ac durissima. Porro Smaragdorum quæ planæ ac leues sunt, speculi speciem referunt, & imagines rerum admotarum supinæ repræsentant Ideoque in scriptis est: Neronem gladiatorum certamina Smaragdo conspexisse. Vires huic adscribunt præstantissimas aduersus venena omnia: vt & hinc octo granorum hordei pondere in polline deuorata, venenatos à morte vindicare potens iampridem explorata sit. Affirmant etiam serpentis oculos diffluere, si optimam Smaragdum diutius intueantur. Comitiali præterea morbo vel à collo pendulam vel annulo gestatam ceu amuletum generosum prodesse; Hemitritæumque sanare confirmant. Iam vero apud omnes conuenit lapidem hunc rerum Venerearum impatientem esse. Vt etiam Albertus ille Magnus adseuerare

Optima probatio.

Smaragdi vires.

non dubitarit regi Hungariæ cum vxore rem habent Smaragdum quem annulo portabat, in tres diuulsum fuisse parteis. Proinde palam esse creditum compe- rio, ad castitatem non mediocrem hunc lapillum habere proprietatem. Addunt denique & ipsam memoriam fouere, visum recreare, opes augere. Mitto quæ de lapillo hoc superstitiosorum magorum nugacissima impostura mentitur. Porro qui non vsq; adeo virent, vino & oleo abluti (autore Plinio) emendantur.

De Sardoniche. CAP. V.

Sardonychas olim Romanis in magno fuisse precio autor est Demostratus. Porro numerosa specie visuntur: quarum India parens est, celeberrimæ habentur; post has Arabicis laudem detulerunt, circuli præclaro candore, nec tamen nimis gracili, verum in vmbonibus nitido. Optimæ autem iudicantur, quæ colore constant, veluti carnibus humanis vngue interfuso (qualem audio vulgus incarnatum vocare) vtroque nihilo secius colore vtcumque pellucido atque languido, ceu scilicet quis rubricam visum transmittere intelligat affuso etiamnum colore, vtcumque glauco. Itaque Indicæ præstant. Colorum quoque varietate suam ostentant dignitatem, vt vix in alia Gemma depingenda naturæ diuina sagacitas magis reluceat. Ex his namque generosiores, radice tamquam à basi quadam nigricante (quam quis non iniuria, è nigro ad cæruleum descifcere crediderit) Onychas primum quadantenus repræsentant: hinc imitante Sardium subrubente zona præcinguntur, à qua deinde linea alba in gyri modum ambiuntur: Tandem vero lata atque diuersa intercapedine in ampliorem nec minus artificiosum ac candidum circulum micant. Postrema omnibus iis zonis, veluti basis quædam altera substernitur, quæ vt Arabibus

Coprima delineatio.

Liger-

nigerrima est, ita Indis cerea vel cornea conspicitur, quasi videlicet in candido pingui vnguis humanus transfundi, accedente etiam subobscura quadam nupecula, existimetur. Ideoque nemini mirum esse debeat, si quis Sardonychas ex Sardii Sardæ & Onychis coitu fieri suspicetur, quum Sardonychas palam sit trium illarum Gemmarum referre colores ac substantias. Præferuntur quibus candidæ vel purpureæ zonę sese ex ordine, citra alterius rei intermixtionem recipiunt, & albicantes circuli, immixta leui purpura, cælestis arcus anhelationem quandam referunt. Melleæ vero & fæculentæ reiiciuntur cum iis etiam, quibus circulus aliquis sese quidem diffundit, non autem recipit. Aduersus venerea pollere, & animi fastum, item nocuos effectus arcere creditur. *Probatio.* *Potentia Onychum.*

De Sardio. CAP. VI.

Sardium à Plinio Sardam vocari inuenio; tametsi non desint viri non incelebres, qui ab hac Sardiũ multum discriminari iudicent quod videlicet hic rubet, illa vero alba visitur. Forsitan vocum vicinitas Plinio imposuit: fuit autem Sardius apud Antiquos non infimi nominis: nunc autem nullus aut minimus eius vsus. Porro colore conspicitur rubro, verum subobscuro, vt si quis imaginetur terram rubricam pellucere quidem, sed subobscura offundi nubecula. Adeoque is sui generis optimus censetur, & quo latius ab hac perfectione reliqui abibunt, hoc minus nobiles iudicabuntur. Timorem pellere, audaciam præstare, à veneficiis maleficiisque gestantem adcerere, sanguinem è naribus fluentem compescere, animo lætitiam, ingenio quoq; acumen inuitare, perhibetur; præterea retundere iniurias creditur: vt vel hinc Sardonychas innocuas esse confirment, quod Sardium complectũtur. Sardii item mares acriu ful- *Sardii delineatio.* *Probatio.* *Virtutes Onychum.*

gent, ideoque præstantiores habentur, quod & aliis fere Gemmis commune est.

De Chrysolitho. CAP. VII.

Chrysolithi species & genesis. CHrysolithos multiplici discrimine partiuntur, quarum ignobiliores Arabicæ dicuntur, quod vario colore ac turbulento conspectu sunt. Reperio etiam & Chrysolithos in Germania nasci, in iugis scilicet Mysniacis & locis conterminis, splendore tamen ad candidum languido, quam aliæ magis fragiles. *Optima descriptio.* Selectissimarum India nutrix, quæ quadantenus cæruleæ sunt, marinæ aquæ virorem ita præ se ferentes, vt aurum in collatione quadam veluti argenti facie cogant albicare. *Facultates.* Porro partibus respirationis adeoque asthmaticis Chrysolithum conferre tradunt. Aduersus pusillanimitatem, & contra melancholicos, metus stultitiamq; pro amuleto defert. Dæmonas prauos pellere, sapientiam, animi quoque constantiam promouere creditur. Nocturnis item pauoribus, & molestis intersomniis aduersari crebro sum expertus. Addit & Thetel Iudæus Philosophus, Chrysolithos reperiri insignitas fœmina, vna manu auem, altera vero piscem continente: mercatoribus vtiles quod stultitiam pellant, inuitent autem solertiam, qua illi suis negotiis bene absoluendis maxime egent. Quamquam & id suam abunde redoleat vanitatem.

De Beryllo. CAP. VIII.

Berylli probatio. BEryllorum India parens est, ita vt raro alibi oriantur. Est autem Beryllus vna ex virentibus lucidisque Gemmis. Probatissimæ sunt quæ limpidi maris virorem proxime referunt. Ab his Chrysoberylli paulo languidiores, fulgore in aurum vergente, laudantur. Sculpuntur singulæ forma sexangula, quo color alioqui hebes & languidus angulorum excitetur repercussu: vix namq; aliter politæ fulgent. Porro quam-

quamuis decem eius faciant genera, sat tamen nobis esse putamus principem indicasse, vel hoc præsertim nomine, quod hac cognita, facile cuiuis fuerit reliquas species ad iam indigetatæ Berylli faciem metiri. Oculis humentibus, ructibus, suspiriis, iecineris quoque malis, illius ex qua dilutum (infusionem nostri Seplasiarii vocant) non mediocriter auxiliatur. Inuenio & hanc Gemmam aduersus hostium iniurias, & contra segnitiem pollere, ingenio prodesse & coniugatos inuicem conciliare. *Vires.*

De Topazio. CAP. IX.

QVæ de Topazii inuētione varia adferuntur, tamquam à nostro instituto aliena (quod & in singulis fere capitibus obseruare adnititur) omittimus. Porro Topazium Gemmarum amplissimam tradit Plinius, vt etiam Arsinoæ Philadelphi vxori statuam præbuerit quatuor cubitorum in delubro aureo sacram. Duplex eius differentia est, priorem Prasoiden, id est porraceam, alteram autem Chrysopteron: rectius autem Chrysopterin (hoc est ad filicis herbæ virorem inclinantem nuncupant. Neq; n. à voce Græca πτερὸν, Latinis alam significante aut pennam, verum à voce πτερὶς, filicem herbam indicāte, Chrysopterin deriuari putauerim: est namque filicis viror quam porri dilutior. Vt sit Chrysopteros, vel si mauis Chrysopteris Topazius aureo colore transfusa insuper blanda quadā viriditate ad glaucū accedēte. Qualem Topazium mihi æstate superiore cōmonstratum fuisse reminiscor, substantia quidem non mediocriter tenui, multū autem pellucida, colore tamē ex flauo in pallidū languido, immixto etiamnum aqueo quodā virore, adeoq; filicis foliorum viriditatem repræsentante. Solæ autem hæ præcellentium Gemmarum limam admittunt vsq; atteruntur. Topazii laus *Duplex Topazy genus.*

Facultates. non vulgaris profecto: quandoquidem vires ei aduersus sanguinis eruptiones tribuuntur: ideoque vulneri admota sanguinem è vestigio compescere: iracundiam præterea ac venerea cohibere creditur. Nec desunt qui facto periculo audeant affirmare, quod manus Topazium habens, ab aqua bulliente citra iacturam eripi posiit: vt quæ aquæ feruorem vsque adeo temperet, vt ab ea omnem bullam mox pellat & calorem nocuum. Mirum vero, quod vires pro Lunæ augmento aut decremento euariet: vt & hinc lunaticos iuuare perhibeatur. Sunt qui hunc lapillum stultitiam pellere, delirium auertere, à momentanea morte ferentem vindicare, & phrenitidi obnoxiis amuletum esse prodant.

De Chrysopraso. CAP. X.

CHrysoprasum & Chrysoprasium Plinius scribere videtur; nam lib. 37. cap. 8. Topazii genera discriminatim narraturus in hunc modum scribit: *Duo eius genera faciunt, Prasoiden atq; Chrysopteron similem Chrysoprasio.* Nec ita multo post subdit: *Vilioris turba est Prasius, cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus distinctum est candidum.* Præfertur his Chrysoprasius porri succum & ipsa referente, sed hæc paululum declinans à Topazio in aurum. Eiusdem vero lib. cap. 5. Beryllorum discrimina descripturus: *Vicinum* (infit) *genus huic est pallidius, & à quibusdam proprij generis existimatur vocaturq; Chrysoprasius.* Itē & eius libri cap. 11. *Colos* (inquit) *appellauit Chrysolithum aureus, Chrysoprasum herbaceus.* Puto tamen vel scriptorum vel typographorum oscitantia Chrysoprasio, pro Chrysopraso, & prasius pro prasus substitutum esse, vel hac ratione, quod vtramque afferit porri succum referre, cui Chrysoprasi & prasi voces longe melius respondent: sicuti & ibidem his pro is. & Chrysopterin pro Chry-

Chrysopteron reponendum censeo, vt scilicet in hunc modum Pliniana lectio castigetur. Et duo eius genera faciunt Prasoidem atque Chrysopterin similem Chrysopraso & demum vilioris turbæ est prasius (nisi tamen prasius vocem adiectiuum quoddam esse censeas) cuius alterum genus sanguineis punctis abhorret. Tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Præfertur his Chrysoprasus porri succum & ipsa referente. Palam enim est Plinium eo loci Chrysoprasum tribus Prasii generibus conferre, eundemque præstantiorem habere velle. Sed hæc missa. *Emendatur Pliniana lectio lib. 37. cap. 8.*

Chrysoprasus itaque lapis porri viriditate ad aurum inclinante conspicitur: ideoque herbaceum colorem imitatur. Optimus itaque est qui aureis guttis conspergitur. Mirum quod lumini tam importunum scribunt quidam, vt genuinum decorem per solas tenebras ostentet. Vires ei tribuunt contra sacram auri sitim. Cordis vires reficere, & oculorum imbecillitatem finire creditur. *Descriptio.* *Virtutes.*

De Amethysto. CAP. XI.

PRæcipua inter violaceas Gemmas Amethysto laus & autoritas: eius autem plura enumerantur fastigia. Porro Indicæ supremam sibi vendicarunt maiestatem: post has vero Arabicæ, Armeniacæ, Ægyptiæ & quæ in Gallatia reperiuntur. Infimæ omnium quæ in Thaso aut Cypro gignuntur. Singulæ tamen violas vtcumque referunt, fulgent quoque, scalpturæ vt si quæ aliæ faciles. Absolutissimam purpuram Indicæ repræsentant: inter quas eæ quidem præcellunt, quæ veluti ex carbunculo irradiantis in murice rosei cuiusdam nitoris iucundam anhelationem effundunt. Quarum, quæ blando quodam aspectu tamquam ignitam eiaculantur scintillam generosissimæ atque efficacissimæ putantur. Neque etiam hic adnotare pigebit, quod accedunt quidem Amethysti o- *Delineatio.* *Probatio.*

mnes ad vini ruborem, verum eo non adepto in violaceum finiuntur, vt purpuræ videlicet fulgor vsque-adeo igneus non sit: sed vt vini colorem euariet. Quamquam inueniam & Amethystos quosdam ad Hyacinthos deficere, alios vero ad vinum magis: nullæ tamen vinosi coloris expertes omnino laudantur.

Potentia. Quæ vero ad crystallum ceu subalbida quadam ac leui purpura desciscunt, cunctis ignobiliores habentur. Veneris gemmam coloris luxus & illecebra vocari fecit. Aristoteles author est amethystum vmbilico admotum vini vaporem primum ad se trahere, deinde eum discutere: proindeque à crapula & ebrietate ferentem vindicare; homini præterea contra toxica amuletum esse competio. Addunt & alii malas illum arcere cogitationes & præcox felixq; ingenium efficere. Ad hæc vigilantem & principibus gratum reddere eum à quo portetur. Sunt qui grandinem auertere & omnia prospera inuitare illum tradant. Mitto hic quæ de hoc lapillo superstitiosi impostores credulis nimium auribus insusurrant, tamquam videlicet Christiano instituto indigna, qualia fere sunt etiam quædam ex iis, quæ partim paulo ante, partim etiam & in aliis huius libri capitibus, è certis tamen autoribus, retulimus, cuius te vel ideo monitum cupimus, ne qua egregio illi censori, aut alii similis farraginis homini calumniandi ansa relicta videatur: quę ea venia à nobis prodi posse iudicauimus, qua ab aliis prodita fuisse vidimus, quamquam ea omnino prætergressi simus, quæ præstigiosam illam Magiam plus redolere cernebantur, quam Christianam eruditionem deceret admittere.

De Hyacintho. CAP. XII.

HYacinthus à sui nominis flore nomen habet: eius namque colorem quam proxime repræsentat. Est itaque Hyacinthus colore quidem fuluo,

Delineatio.

ab Amethysto (Plinio teste) differens quod quæ in hoc emicat viola, in illo dilutior conspicitur, vt quis scilicet ab Amethysto ad aurum immixta etiam leui quadam sed subobscura purpura, desciscere dixerit Hyacinthum. Triplicem eius inuenio differentiam; est enim qui ad rubrum plus inclinat, igniq; purpurascit magis, cui nonnulli primam adiudicarunt autoritatem. Est & alius, è fuluo croceum repræsentans, quique igne obscurior redditur. Tertium è fuluo ad cœruleum non ingratam præ se fert anhelationem, inde sapphirini nomen habet, cui alii supremam maiestatem adiudicant, vel hoc nomine quod Hyacinthi, Sapphirique naturas complecti ex vtriusque tinctura videatur. Hic præ omnibus aliis aëra sentire perhibetur, sereno scilicet cælo ceu gratulabundus, impensius superbiens, nubilo autem aut omnino obscuro iniucundior, humiliorq; adparens. Probantur qui nec obscuriores nec clariores sunt, quique igni admoti vtcumque purpurascunt. Mirum quod temporum constitutionibus quoque affici videantur, vt cælo placido pelluceant: ingrato vero tamquam eius iniurias ægre ferentes, tristi aspectu compareant, vt vel hinc cælestis illum esse naturæ, non ab re quis asseueret. Probatissimus quisque frigidissimus ore sentitur, & scalpturæ contumax vix tandem cedit. Porro quod ad facultates spectat, pertinaci frigiditate corpora densare atque reficere, somnum conciliare, virtutes (cordis præsertim) tueri, à populatim sæuiente peste, cum manifesta sua qualitate, tum recondita quadam proprietate gestantem adserere, creditur. Ideoque pro amuleto collo suspenditur è regione cordis, vt cutem contingat. Nec desunt qui Hyacinthum confirment diuitias augere, & animi alacritatem efficere; præterea & à fulguribus portantem defendere.

Genera. *Probatio.* *Proprietates.*

De Margaritis.

CAP. XIII.

Genesis Margaritarum.

Omnibus certe notiores sunt Margaritæ, quam vt earum delineatione opus esse suspicer. Porro quod ad earum originem attinet, varia est autorum sententia, cuius tamen diuersitatem dissimili earum genesi acceptam tulerim, non autem illorum aut ignauiæ aut oscitantiæ; nec enim video cur cuiquam mirum videri debeat, si pro diuersa cęli constitutione illarum generatio variet. Quid namque prohibet aliter nasci eas, quæ ab Erythræo mari, quæue à Taprobane & Troidis, vel etiam ab Arabiæ petuntur littoribus? secus autem quæ a Paria vicinisque Austrinis vel etiam occiduis Septentrionalibus Oceanis ab edoctis vrinariis solertissima petuntur arte. Proinde Plinium rerum naturalium peritissimum nullius inscitiæ aut negligentiæ insimulandum censeo, quod de Margaritarum natalitiis aliter scripserit quam Austrinarum. Occiduarumque nuper inuentarum regionum lustratores literis prodidere. quorum monimenta prætereo ne prolixior fiam. Sat namque nobis in præsentiarum fuerit apud omnes conuenire, Conchas pro sua ætate ac magnitudine maiores, pro roris vero (appetente genitali tempore) concepti puritate vel obscuritate generosiores vel ignobiliores eniti. Qua ratione vberiorem has cum cælica natura, quam cum æquorea consensum & cognationem obtinuisse manifestum puto. Flauescere deinde has vel igne, vel omnino senecta atq; etiam crassescere, læuoremque sensim deponere omnibus in confesso est. Inuenio præterea & concham præuisa manu apprehensura, sese continuo comprimere, vtpote suas operituram diuitias, gnaram scilicet, quod harum causa imperatur, inimicam quoque manum si forte comprehēderit, amputare: iustissima (vel Plinio autore) tātæ teme-

temeritatis, luxus & auaritiæ pœna. Eſt & præterea apud Vogeſum in Lotharingia montem amnis Margaritarum ferax: verum non vſque adeo ſplendidæ ſunt. Mirum tamen, quod quæ per geneſin gratia in eis deſideratur, per columbas reſarcitur: quæ ſcilicet deuoratas puriores tandem eas cum fecibus reddunt reſtituuntque. Præferuntur, q̄ candidiſſimæ, lucidiſſimæ, rotundiſſimæ, leuiſſimæ, & minimi ponderis ſunt, maxime autem ſi natura perforatæ ſint. Porro præcipua margaritis laus eſt, quod ſiccitate innata corporis redundantias abſumunt: vt vel hinc vires, ſpiritus, cor & principes corporis partes recreent. Ideoq; contra cardiacos & melancholicos affectus plurimum celebrantur, magnoque vſu commendantur. Adde quod à vulgaribus peſtiferiſque morbis defendunt, & diarrhœis magnopere conferunt; hac tamen ratione, vt vel in polline vel alio quouis modo inſumantur. Oculorum præterea abundantem humorem finire, ideoque & viſui prodeſſe, oculis ſcilicet quam tenuiſſimo earum puluere immiſſo, traduntur. Neq; enim ſolo geſtatu quippiam illas poſſe reperio, quam inexplebili humano luxui arridere.

De Carbunculis. CAP. XIV.

POſteaquam de tredecim illis, quarum ſacra Apocalypſis meminit, Gemmis, ſermoni coronidem impoſuimus, pro noſtri abſolutione inſtituti, de aliis qui nunc paſſim in vſu ſunt lapillis, operæpretium fuerit diſſerere, à precioſiſſimiſque Carbunculis ordiri. Carbunculos itaque (ab igniti carbonis colore ita vocatos) inter ardentes igneaſque Gemmas ſupremam ſibi vindicaſſe maieſtatem, apud omnes conuenit. Porro in numeroſas diuaricantur ſpecies: ſunt namque qui Garamantici, Indici, Æthiopici, Alabandici nominantur, ſinguli ſcilicet à ſua genera-

tionis loco. Persuasum autem habeo præsenti huic nostro argumento abunde facturum me satis, si Carbunculorum quatuor genera explicauero. Itaque verissimo generosissimoque, imo & imperatoribus dignissimo proprie vocato Carbunculo, Balagium, Rubinum, ac Granatum Gemmas vulgatissimas annumerabimus: hæ siquidem inter ardentes ignem à certissimo Carbunculo propius repræsentant. Porro selectissimorum carbunculorum multiplicem inuenio differentiam. Quidam enim colore vehementer igneo, in modum ardentis prunæ translucent, ita tamen vt extremus earum igniculus in Amethysti violam desinere videatur: sed & per tenebras lumen diffundunt non iniucundum: sunt & alii qui pinnato fulgore pellucent. Alii alba præcincti venula, qui coloris præstantia atque illecebra nullis aliis cedant, quibus etiam familiare esse perhibent inter ignitas prunas ceu mortuos languidosque comparere: super effusa autem aqua, carbonibus extinctis, è vestigio priori gratia ceu rediuiuo colore gloriabundus resplendere: tanto naturæ miraculo, vt hinc Carbunculi genus hoc præcipuum nonnulli reputent. Hunc Carbunculum Apyrotum nũcupari comperio, quod ignem non videatur sentire. Demum & hunc sequitur qui sandastros quibusdam, aliis Garamantites vocatus est. Hic ex India vel Arabia, quæ meridiem spectat, petitus superiorum splendore atque igneo colore nobilis, aureas insuper guttas continet, veluti stellantes: intro quidem semper, nunquam tamen in facie conspectas, hoc etiam ordine disseminatas, vt Hyades cum guttarum numero tum serie indicari valeant. Ideoque & hoc Carbunculi genus viri quidam non incelebres, cæteros albis (quod aiunt) equis præire confirmant, quod præ aliis longe vberius cælestes complectatur virtutes, syderumque concepisse similitudinem videatur. Qua de re Chalcæus sa-

Apyrotus.

crum.

crum quibusdam æstimatum est. Gemmarum omnium carissimæ sunt Carbunculi, vt eadem sit earum cum reliquis comparatio, quæ auri ad metalla quæuis analogia. Iucundiores tamen existimantur, quæ Amethystizontes dicuntur: quarum scilicet extremus igniculus in violam desinit, ac purpuræ quandam effert anhelationem. Porro in omni carbunculorum genere, mares fœminis excitatius fulgent, fœminæ autem ceu pinguiores crassius nitent. Quod autem ad vires attinet, Carbunculi singulis quibus Gemmæ omnes aliæ prædıtæ sunt virtutibus commendantur, vt vel hinc omnium nobilissimi sint habiti. Soli siquidem eiaculato igne fulgoremue rutilo solem imitari vel hoc schemate palam conspiciuntur. Vt & hinc præ cæteris Phœbo dicari creditum sit, quem cunctis syderibus tamquam regem præesse adstruunt philosophi. Ideoque & solum hunc lapillum suam in reliquos posse figuram imprimere, quum tamen alius nullus in idem præstando sit, Aristoteles autor est.

Carbunculi vires.

Cæterum Carbunculis proximam sibi gratiam dignitatemque Balagius coloris iucunditate & illecebra fecit: Lapides quidem colore rubro & prælucido, sed qui superaffuso sublanguido quodam fulgore carmesinum vulgo dictum colorem quadantenus referat. Sequitur deinde Rubinus lapis ita vocatus, laudatus maxime si per tenebras in speciem blandæ cuiusdam scintillæ micare videatur & simplicissima consistat substantia. Illis denique Granati succedunt longe obscuriore ac minus grato colore, tamquam videlicet opaca quadam vmbra vel nubecula Rubinum offundi iudices. Lapis certe non rarus, proinde & hoc æui in minimo precio habitus. Porro horum Gemmarum vt quæque magis minusue ad verum Carbunculum accedit, ita commendatior aut ignobilior, & clarioribus aut

Balagij delineatio.

Rubini descriptio.

Granati delineatio.

Probatio.

Balagij vires. obſcurioribus proprietatibus donata cenſetur. Balagio itaque ſimiles ac Carbunculo facultates, ſed *Rubini vis.* imbecilliores tribuunt. Rubinum aduerſus peſtilentem aerem pro inſigni amuleto portant, & contra terrentia ſomnia. *Granati vis* Granatum præterea melancholiæ aduerſati & cor reficere credunt. Adulterantur autem omnes vitro rubore infecto: ſed & elanguidos foliis bracteisq; quibuſdam rubicundiſſimis ſubſtratis excitatiores reddunt, vt non ſit facile a ſpuriis veras ſecernere, Scalpturæ veriſſimæ contumaces ſunt; adulteratæ cote deprehenduntur; quod fragiliore ac molliore ſint compareantq; materia, ſed & centroſa ſcobe dinoſcuntur, nonnunquam etiam puſtulis argenteis intus nitentibus.

De Adamante. CAP. XV.

Adamantis deſcriptio & genera. Maximam in rebus humanis ſibi gloriam aſciuit Adamas, multo quidem æuo ſolis regibus, & iis paucis agnitus. Nunc autem tam creber, vt omnibus pene in deliciis ſit & luxu. Eſt autem generoſiſſimus Adamas colore ferro candenti haud abſimilis. Fatiſcit hircino ſanguine, maxime ſi aliquot ante dies hircus petroſelino, ſilere montano & vino ſit educatus: plumbo item diſſolui reperio.

Porro in ſex Adamantem partiuntur genera. Indicus non in auro naſcitur, ſed quadam cum Cryſtallo cognatione, candore placido translucet. Huic proximus eſt Arabicus, minori tantum, nec alibi quam in ſynceriſſimo auro generatus. *Probatio.* Incudibus & ferreis malleis vterque deprehenditur: ita namque iis vterque reſiſtit, vt indomitus citra omnem iacturam à ferro & incude ſeſe explicet. Quin imo puſilla rametſi mole; ignibus etiam vaſtiſſimis iniectus medius pertinax atque illæſus ita permanet, vt nullam prorſus ignis actionem admiſiſſe (etiam ſi multos dies ibi perſeueret) palam oſtendat, vnde & indomitam antiquis

tiquis vocari Gemmam inuenire est. Est & alius Adamas Cenchros nominatus milio magnitudine respondens. Alius deinde Macedonicus cucumeris semen æquans. Hunc sequitur Cyprius in sulphureum desciscens, qui licet à prioribus fulgoris lagure deficiat, præcipui tamen in medicina vsus est Plinio. Postremus vero Siderites ferreo fulget nitore: Hunc ab antiqua repetitum minera passim dici audio, atque ideo ab inerti vulgo reliquis præferri. Sic vulgus ignauum suo ducitur sensu, vt crebro vtilissima quæque pro optimis reponat. Hic namque siderites ictibus cedit & malleis, adeo videlicet ab adamantis natura palam degenerans, vt vel hinc solam apud eos nominis gratiam vsurpasse credatur, qui rebus externis contenti ad omnem veritatem oscitare consueuere. Neque pigebit etiā secundo recensere, non sine magno naturæ miraculo fieri, vt vis illa Adamantis indomita. qua scilicet suarum partium integram contra ferri ignisque iniurias connexionem pertinac ter tuetur, ab hirci sanguine calido quidem & recenti ita afficiatur, vt tandem conniueat & atteri patiatur. Indeque seposito omni superbo, quo antea gloriabatur, fastu, malleis & incudibus cedat, vt sese in minimas etiam partes frangi, mangonum vsui, permittat, qui iis postea fragmentis nullam duritiem non superant. Porro maxima Adamantis quantitas auellanæ nucis magnitudinem & formam æquare perhibetur. Generosissimus itaque & selectissimus iudicabitur Adamas, qui iam narrata descriptaque inuicta natura præditus, crystallo paulo obscurior, ferrum candens nitore refert, cæruleoque quodam interfuso splendore, ita quidem refulget, vt flammeum solaremque quendam radium transmittere videatur; quasi scilicet vario transl ucentiáque suo fulgore quandam cœlestis arcus anhelationem repræsentet. Porro vires Adamanti fere

Mira Adamantis ad hircini sanguinis vim dissensio.

Probatio.

Proprietates.

diuinas tribuunt Philosophi, efficaciores tamen in auro, quamquam quibusdam placere inueniam ferream quandam tenuissimam bractæam substerni debere. Contra venena & incantamenta amuletum esse præsentaneum testantur, qui Adamantem præsente toxico madere confirmant. Ideoque pestiferis caussis resistere creditur: negantque ferentem fascinari posse, adeo scilicet cacodęmonibus inuisus esse perhibetur. Insaniam, metus quoque vanos, ac terrentia intersomnia arcere fertur. Gemma reconciliationis prædicatur, quod hostilem demulceat furorem, & viri cum vxore necessitatem foueat. Ab incubis & succubis eum adserunt, qui adamantem portat. Vanum omnino & præstigii quandam præ se ferens imaginem eorum nugamentum puto, qui adamantem dicunt vxoris insciæ ac dormientis capiti suppositum statim prodere sit pudica, necne. Vel hac ratione quod ipsa à mariti consortio, quasi fugibunda statim excidat, si quidem fideli toro iniuriam impudica fecerit: Adamante scilicet marito castóque toro indignam mulierculam hoc schemate palam ostendente. Huic lapillo natura rerum omnium parens tale cum Magnete dissidium ingenuit, vt illo præsente omnem vim tractricem à Magnete direptã plane conspicias. Quin magis tractum ab hoc ferrum feroci quadam vi ab admoto Adamante reuelli cernere est. Vt & hinc multis visum esse suspicer Adamantem aliis Gemmis iunctum ipsarum ad se virtutem omnem trahere, quod non crediderim. Cæterum num reconditas illas vereque admirandas proprietates ad dæmonum imposturas demandabimus, quod earum caussam naturalem nemo (vt puto) adferat exactam, vti censori nostro ac simil. viris parum circumspectis, nihilq; suæ ignorantiæ concedere volentibus forsitan videtur? absit non ab hoc tantum vno, sed & à quouis alio vere docto & pie Christiano.

Dissidium

Quin-

Quinimo eapropter in Dei & Domini nostri omnium creatoris propensiorem admirationem feramur, eiusque magnificentiam ardentiori studio ac necessitudine efferamus.

De Achate. CAP. XVI.

Maximam tempus auctoritatem ademit Achatæ, non quod viribus minus quam antiquitus polleat sed quod copiosior sit: qua enim occasione solet in rebus humanis elationem fastumq; raritas afferre: eadem etiam multitudo, & crebrior familiaritas contemtum parere consueuit. Plinius auctor est Pyrrhum Epirotarum regem Achaten habuisse, in quem Musis cum Apolline citharam manu tenentem insignem: nulla arte, sed sola naturæ solertia ac virtute, sponte maculis ita discurrentibus, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia.

Porro tam est vulgaris Achates vt delineationem eius & genera scribere omnino superuacaneum arbitrer. Probatissimæ vero sunt perspicuæ, quæque coninæ pelli similes sunt, vel etiam nigræ albis intersectæ lineis. Mercurio sacram Achaten rudis nimirum antiquitas credidit, eamque præsertim, quæ apud Indos nata est, vbi vario colore, guttis etiam phœniceis conspersa visitur. Cæterum omnem Achaten venenis pestiferis, araneorum atque scorpionum ictibus aduersari, prudentiam ac facundiam præstare ab aduersa fortuna tutari, visum fouere, & recreare, sitim ore contentam arcere adstruunt. Nec desunt qui tum maxime efficacem scribunt, cum pellis leoninis inuoluta defertur, quod quam à vanitate quoque absit, iudex esto. *Probatio.* *Virtutes.*

CAP. XVII.

Genesis & delineatio. Alectorius lapi' in ventriculo capi reperitur, ob scuri cry'talli similis & colore & substantia, nil quod paulo crassior apparet, non ex:edens fabæ ma gnitudinem. Probatur, quæ intus velut stagnanti n *Probatio* ingesti cibi micam, modicam nec vsqueadeo obicu ram ostentat. Sunt quoque qui audeant affirmar caponem, in quo Alectorius sit absolutus, b bere. numquam, ideoque strenuis militibus ex vsu esse creditur. Proinde Milonem Crotoniensem e't Gemmæ in ore contentæ præsidio, nullo vmqua certamine superatum prædicant. Porro A ector vires tribuunt non ince ebres contra peri ula qu: *Virtutes* uis. Præterea Venerem ciere, homini constantiai mulieribus virorum gratiam conciliare, ferenti qu que facundiam præstare, potens creditur. Sed & tim ac cordis æstum arcere ore inclusa experimen non raro constat.

De Torcoide. CAP. XVIII.

Genera & delineatio. Torcoiden tam in magno pretio esse fere apud mnes conspicuum est, vt multi suo tunc demu luxui aliqua ex parte satisfactum putent, cũ præc ram quandam nacti fuerint.

Duo itaque sunt eius fastigia, à suæ scilicet pro gationis loco nuncupata. Inferior siquidem His nica: altera Indica seu Orientalis nuncupatur. Vt que tamen consimili, crassa & minime perspi substantia. Porro Hispanica colore vtcumq; vir te, subobscuro adeoque ingrato conspicitur: ide respuitur ceu vilissima. Indica autem ex herbac cyaneo quodam lactescente nitore gratiam initi vulgarem. Colorem igitur præbet ceu in cærule ex viridi, lacteum quiddam perfusum imagine Raro citra rimam venulamve reperta. Probatis

ta:

men est, quæ simplicissima, & persimili substantia, *Probatio.*
urissimoque & citra omnem labem colore suam
mmendat iucunditatem. Mirum quod de diuinis
us virtutibus caussantur. Noui reuera virum quen-
m insulanum, mihi quidem multa necessitudine
euinctam, qui dum viue et Torcoiden in delicijs
abebat, annuloque aureo perpetuo gestabat. Is
um forte, ex sæua ægritudine in fata concederet,
andem quoque reinuerat. Tumque naturæ quo-
am veluti miraculo contigit, vt Torcois illa, quæ
perstite etiamnum suo domino cum numerosis
u generis myriadibus de pulcritudine ac integra
uritate certare potuisset, tamquam heri sui necem
ugens, longe tum obscurior adpareret, adeoq; con-
nuo rimam per medium porraceam efferret, vt &
inc tum maximam suæ maiesta is partem deposuis-
e videretur. Proinde de ea mihi aliquando compa-
anda auiditatem abegi. Ego namque cum ob
periucundas lapilli il ecebras, tum ob ingentes vi-
es, quibus idem vir, facto periculo Gemmam eam
pollere constanter asseuerare solebat: eam si quando
iceret, quauis etiam ratione comparare constitue-
am. Sed enim meus me fefellerit error, nam dum
n auctione venui expositam eandem illam litura
& vitiis conf, ertam contemno, hanc alter ciuis vili
coemtam è vestigio mihi ostendit. At cum illam
ego pristina, ceu postliminio rediuiua synceritate &
maiestate (renouato domino) perspicio, occœpi me-
cum vehementer mirari, inopinatum naturæ ac ad-
miratione dignissimum portentum, deinde & à re
nata, meam damnare infeliciratem. Vel hoc euentu
coram edoctus diuina quadam lapillum illum fa-
cultate donatum esse. Porro ostendendis prodigiis *Vires.*
illustris plurimum est Torcois, vt & vix credibili vir-
tute ferentem ab imminenti periculo (tamquam vi-
delicet innato contra aduersa quæq; quodam amu-

leto medicamentoq; fortiter vindicare celebretur. Adde quod cor & oculos recreare, & hilaritatem prosperitatemque adsciscere creditur.

De Corallio. CAP. XIX.

Genesis. Corallium & Lithodendrum appellari inuenio, quod arboreus lapis appareat. In mari mollius primum crescit, inde vero duratur. Cumque sub aqua quidem vireat, statim atque hanc superauit, rubescit. Adstruunt candidas illud intra aquam proferre baccas, quæ extra eam in sanguineas degenerent: easque & forma & magnitudine ad hæc, & colore corna satiua repræsentare. Mirum quod tactum lapidescit si viuit, proinde retibus primum reuellũt, aut ferramento acri præcidunt: qua de re Corallium Theophrastus, à radendo, Græcæ voci alludens, illud appellauit. Porro arboreum esse Corallium, vel ipsius rami palam ostenderint. Diuersam præterea à ferro ignito naturam Corallium exhibet: illud namq; vt aqua ita & hoc molliore aere ilico duratur.

Probatio. Commendatissimum est quod rubicundissimum vel albissimum, æquabili vsquequaque concremento, forma fruticis, ac terenti facile cedens. Quod autem in lapidis exactam duritiem coiit, scrupulosum, inane, lacunosumque est, damnatur. In magna antiquitus, apud Indos præsertim, fuisse auctoritate Corallium in literis comperio.

Vires. Hi namque pro eo suos olim consueuisse Vniones permutare traduntur. Nunc autem quod crebrius est, in magno adeo non est pretio. Dæmonas infensos arcere perhibetur. Vt & hinc suspicandum sit prudentem vetustatem, Corallio per diuersas formas (non sine licet fastu quodam aut illecebra nunc vsurpetur) effigiato, & ex ordine infilato, preces Marianas docuisse numerare. Magnus illius in medicina vsus percrebuit. Quandoquidem

uidem refrigerat ſiccatque mediocriter: Ideoque nguinis reiectionibus & eruptionibus prodeſt. lbum vero corallium à collo ſuſpenſum, vt ſto-achum vel pectus contingat, è naribus conſuetum uere ſanguinem raro compeſcuiſſe vidimus. Cor æterea & ventriculum, vel ingeſtum, vel extra, vt hæreat admodum, roborat. Surculos eius pro a-uletis infantulorum collis appendunt: fulmini-us & marinis æſtibus tempeſtatibuſque reſiſtere æ-imatur. Proinde Ioui Phœboque ſacrum putatum t. Religioſum præterea geſtamen eſſe amolien-s periculis comperio, vt decore ac religione gra-atæ Ad hæc & contra veſicæ tormina & calculi ala, in pulverem vſtos ſurculos, & ex aqua potos uxiliari fertur: item & lienem abſumi, ſi id medi-mentum ſæpius potetur. Oculis deinde prodeſſe, cerum caua explere, cicatrices tenuare, deniq; & rculos ex vino potos vel ex aqua (ſi febris vrgeat) mnum conciliare Plinius auctor eſt. Nec deſunt, ui affirment illius pollinem eroſis dentibus infar-um, ægros dentes radicitus eruere, demum & gin-uas firmare. Commentitium omnino puto quod oralli puluere fruges euadant vberiores. Quam-uam & Corall puluerem inueniam amaras aquas ulces efficere.

De Corneolo. CAP. XX.

Orneolus Gemma eſt vulgaris minii colore, ſub- *Delineatio.* languido tamen, ceu videlicet in humanam car-em perſpicuitas perfuſa ſit. Rheno frequentiſſima *Probatio,* t. Probatur quæ puriſſima iuxta ac nitidiſſima *Vires.* onſiſtit ſubſtantia, colore carneo translucido San-uinem propalam cohibet, liuentes dentes ſuo pol-ine emendat omnem ab eis detergens ſordem. Ira-undum animum placare creditur.

De Cyaneo Græcis, Cæruleo Latinis, vulgaribus autem Lazuli vocato lapide.

CAP. XXI.

MAgnam profectò auctoribus peperit obscuritatem, legentibus vero perplexionem, cærulæi seu cyanei nominis diuersa significatio: aliis scilicet sub hac voce ceruleum arenam cum cyanea Gemma confundentibus: aliis autem solam eadem dictione metallicam arenam complectentibus. Plinius namque naturalis historiæ lib. 33. capite vltimo ita infit: *Cæruleum arena est, huius tria genera fuere antiquitus: Ægyptium, quod maxime probatur: Scythicum hoc diluitur facile, cumque teritur in quatuor colores mutatur. candidiorem, nigriorem, crassiorem, tenuioremve. Præfertur huic etiamnum Cyprium: Accessit his Puteolanum & Hispaniense, arena ibi confici cœpta.* Dioscorides item lib. 5. cap. 97. sic habet ad verbum; *Cærulei origo ex ærariis metallis est. In Cypro copiosius ex arena litorali secundum quosdam sub cauatos specus maris inuenitur quod & magis probatur.* Galenus vero Simplicium pharmacorum libro nono, inter metalla Cæruleum reponit. Deinde Paulus Ægineta de Cæruleo Dioscoridis sententiam pene ad verbum refert: quam etiam Plinius, eo quo diximus capite, imitatus palam ostendit non de Gemma sermonem se facere, sed de metallico Cæruleo: quod ærosa quadam substantia, non tamen lapidea, consistere ad oculum videre est: vt vel hinc in confesso esse debeat, iis locis auctores illos, Dioscoridem, Galenum, Paulumque (dico) non de Cæruleo lapide, Cyaneaue Gemma disseruisse, verum de metallico illo Cæruleo quo ad generosas imagines pictores vti consueuere. Galli azurum vocant. Sed enim Plinius idem ille libr. 37. quem Gemmis dicauit ita habet: *Reddetur & per se Cyanos accommodato paulo ante lapidis nomine colore cæruleo. Optima Scythica, dein' Cypria,* postre-

postremo Ægyptiæ. Adulteratur tinctura, idque in gloria regis Ægypti ascribitur, qui primus eam tinxit. Diuiditur autem hæc in mares fœminasque. Inest aliquando & aureus puluis non qualis in sapphirinus: Sapphirus enim & aureis & punctis collucet, cæruleæ & Sapphiri rareque cum purpura. Optima apud Medos, nusquam tamen pellucida. Quibus verbis statim ab ipso lumine videtur Plinius vtrumque confundere, Cæruleum scilicet metallicum Gemma cærulea. Primum quidem vel hoc maxime, quod Scythicæ, Cypriæ & Ægyptiæ rationem habuerit, quemadmodum etiam superiore lib.33. de arenoso Cyaneo singulariter agens Cyanei Ægyptii, Scythici & Cyprii meminit. Hinc reuera non mediocrem hoc loco video imposuisse difficultatem viris etiam doctissimis: aliis videlicet de vtrisque confuse Plinium intelligentibus, aliis de solo arenoso cæruleo hos torquentibus sermones, auctorem insimulantibus damnantibusque tamquam hanc inter Gemmas arenam male collocarit. Inter quos Hermolaus ille Barbarus, vir alioqui peritissimus, ac de re medica & Plinio optime meritus (pace tanti viri, pro veritate tamen dixerim) nescio qua iudicii adumbratione perculsus, non veretur Plinium negligentiæ calumniari. Mihi vero (absit omnis arrogantia) Pliniana lectio rectius contextiusque hoc loco, id est l b.37. cap.9, castiganda videtur, & in hunc modum suo auctori reponenda: Reddetur & per se Cyanos nomine, accommodato paulo ante Iaspidi colore cæruleo. Vt his scilicet verbis & Iaspidis & Cyaneæ Gemmæ substantias conuenire quidem, sed colore alterum ab altero discriminari declaret ostendatque, vt & quis ex Iaspide Cyaneum lapillum ementiri posse intelligat si illi colorem cæruleum addat. Cui & id optime adstipulatur, quod mox subnexuit. Adulteratur (inquit) maxime tinctura. Quod demum hoc loci Plinius non de cærulea arena differat mani-

Castigatur Pliniana lectio lib.37. cap.9.

festant hæc eius subiecta verba: Inest aliquando & aureus puluis cum iis quæ sequuntur, quæque supra retulimus. Nam & ea non arrosæ illi arenæ, sed Cyaneæ (vulgato nomine Lazuli vocatæ) Gemmæ ita ad amussim consentanea esse constat. vt nemini dubium (meo tamen iudicio) esse debeat Plinium hoc loci de sola Cyanea gemma agere: neque etiam facile credendum fuerit tam celebrem auctorem ac rerum naturalium tam indefessum acrem ac peritum indagatorem scriptoremque, vulgatissimam hanc gemmam latuisse. Neque etiam vel leuiter suspicandum puto, quod agnitæ nusquam meminerit, quum præsertim diligentissimum sese naturæ mirabilium perscrutatorem præconem, promulgatoremque semper exhibuerit. Sed neque huic nostræ opinioni refragatur, quod iam citatis locis Ægyptii, Scythici, Cypriique Cærulei meminerit. Quid namque impedit vtramque, cæruleam arenam dico ac Gemmam Cyaneam tribus iam indigetatis locis oriri? Sed enim libri 33. cap. vltimo ad Ægyptium maxime probari scribit, secundo loco Cyprium, nouissimo vero Scythicum reponit: quibus accessisse adnotauit & Puteolanum & Hispaniense. Vbi vero de Cyanea gemma (quæ ei Cyanos per se vocatur) hoc est libri 37. cap. 9. scribit, omnibus Scythicam præferri dicit. Dein Cypriam commendat, nouissimam autem Ægyptiam æstimat. Ecce quam hic vltimam facit, illic primam effert: vt & hinc non de iisdem Plinium diuersis his locis scribentem intelligere debeas. Quinimo Sapphirum hunc capite cum Cyaneo lapillo postea complexus, ita infit: Cæruleæ & Sapphiri raro (vbi etiam coniunctionem, quæ semouendam puto) cum purpura, &c. His ego certe rationibus eo sum adductus, vt Plinium illis locis non de arena Cyanea aut Gemma tantum, sed libro trigesimotertio de Arenoso Cæruleo, libro autem trigesimoseptimo de Cya-

Cyanea Gemma capiendum existimem. Quis enim (obsecro) tam inerti, aut in Plinium alioqui grauissimum auctorem tam infenso ingenio fuerit, vt ea, quæ Cyaneæ Gemmæ (emendata licet lectione) Plinius propalam tribuit arenosæ illi arenæ quadrate inaudiat: quam nemo lapidea substantia vel puluere aureo gloriari recte quidem dixerit? Potius itaque Lazuli vulgo nuncupatæ Gemmæ conferuire hæc profecto videbuntur: cum ea substantia sit lapidea, Iaspidi scilicet germana, aureumque puluerem coram ostentet. Qua de re subinde vehementer mirari subiit, hoc loco Plinii sensum tot tamque celeberrimos auctores Plinianæ lectionis etiam studiosissimos hactenus (quod legerim) ita fugisse, vt vtrumque confuderint, magno humanæ conditionis detrimento: dum nempe apud omnes fere seplasiarios harena pro Gemma in medicandis corporibus quam ineptissime vsurpatur. Sed hæc quorsum, eo nempe vt melioris doctrinæ gratia omnem de medio tollerem simplicationem, & aliquam Pliniano sensui adferremus restitueremusve lucem. Est itaque Cyanos Cæruleave Gemma lapillus substantia quidem Iaspidi haud absimilis, colore Cæruleo. Probatur aureo puluere conspersa. Vnde & stellarum lapidem dici inuenio, quod stellis similiter lumini expositus aureo puluere scintillet. Præfertur quæ Cæruleum sui nominis præstantissimum (quem nostri Azurum vocant) colorem assequitur, consimili vndequaque substantia & concremento. Lapis est sculpturæ non vsqueadeo contumax. Vidi ego ex eo cantharidem tam affabre tamque graphice conflatam, vt eminus veram iudicarem: puluere nimirum aureo tam apposite, quod in animante fuluum natura fecit, imitante, vt eum lapillum ad id muneris procreatum quiuis sanæ mentis non immerito iudicasset.

Descriptio. *Potentia.*

Porro quod ad vires attinet. Aduersus melancholicos affectus eius pollen toties ablutus, dum eius dilutum per urinum nullum præ se ferat saporem efficacissime ingeri, literis & experientia confirmatur. Melancholicum enim humorem per inferna deponit, non lotus vero, cum infernis superiora, non citra magnum laborem, commouet. Nec desunt qui pueris à collo gestatum nocturnos arcere pauores testentur. Oculorum aciem reficit ac demulcet Collo appensus prægnantes ab abortu adserere perhibetur. Volunt autem appetente partu semoueri.

De Chelidonio. CAP. XXII.

Generationis locus. Chelidonius vel Chelidonia (vtroque enim genere dicitur) lapillus est paruus, perspicuus minime: è iuuencularum hirundinum ventre exsectus. Mense Augusto, Luna crescente, reperiuntur optimi, magnaque ex parte bini, aliquando autem singuli, in earum scilicet ventriculis aut cusculis. Dicuntur namq; (auctore Plinio) matres exclusis pullis hunc dare lapillum deuorandum. Inuenio & hic quoque solertissime naturæ non supprimendum miraculum: nempe quod illarum pulli per coniuncta rostra in se reconditas has gemmas prodant. Dicunt etiam & has debere erui priusquam primigenius pullus terram contingat. Quamquam ne hoc quidem sua vanitate carere putem. *Differentia.* Hanc bifariam discriminari tradit Plinius: aut enim est ruffa, aut nigra, vel potius ex pullo nigricans, hirundinum vel pauonum colore. minimeque pellucet, sed aspectu ingrata visitur; sunt & earum aliquæ, parte quidem vna nigricantes, altera vero purpurascentes, nigris intercurrentibus maculis. *Probatio.* Probatissimas esse comperio, quæ substantia purissima ac simplicissima, & aureis guttis *Vires.* insigniuntur. Porro singulæ tametsi iucundæ sint & pusillæ

pusillæ magnis tamen virtutibus prææditæ adstruuntur, vt & de ipsis recte id occini possit;

Regnat in exiguo præcellens corpore virtus.

Russam siquidem sub ala sinistra gestatum lunaticos, hoc est, comitiales, insanos, & languidos sanare perhibent. Præterea & facundiam, & apud homines gratiam, promouere confirmant. Nigricantem vero similiter portatam testantur reges & principes conciliare, & cœpta negotia pro animi sententia absoluere, omniumque gratiam inuitare. Eius vero ex aqua dilutum, oculorum aciem reficere dicunt. Neque superstitione vacare putem, quod russam in panno lineo mundo, nigram autem in croceo tantum inuolutas suis præstare potestatibus nugantur, cui & id accedit quod parentibus præsentibus erutis vires effluant.

Hic magna mihi profecto incessit admiratio de viri cuiusdam de literis alioqui bene meriti, non leui oscitantia, qui in scholiis suis in Marbodeum vbi agit de Chelidonia auctorem citaturus, quo Chelidoniam Gemmam oculis ostendere proficeret; Plinium adduxit libri 8. cap. 27. & libri 25. cap. 8. & 12. quibus in locis non de Gemma, sed de eius nominis herba palam est Plinium disseruisse; Siquidem, vt rem per capita ex ordine recenseamus, ita habet dicti iam capitis 27. titulus: Quæ animantia quas herbas ostenderint cerui, lacerti, &c. Demum in contextu de Chelidonia agens ita infit: *Chelidoniam vsui saluberrimam hirundines monstrauere, vexatis pullorum oculis illa medentes.* Deinde libro vigesimoquinto, vbi constat Plinium de herbarum viribus disceptationem ex professo instituisse, capite octauo sic habet: *Animalia quoque inuenere herbas, in primis Chelidoniam: hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituunt visum, vt quidam volunt erutis etiam oculis.* Capite denique eiusdem libri duodecimo, posteaquam Centaurium

Contra Amstelrodamum.

vtramque maiórem scilicet & minorem oculos iuuare tradidit, ita subnectit: *iam Chelidonia supradictis omnibus mire prodest.* Ex quibus luce meridiana clarius esse constat Plinii locos hos ab Amstelrodamo nostro citatos non posse ad Chelidoniam Gemmam torqueri. verum de similis nomenclaturæ herba tantum debere intelligi. Quæ ideo annotauimus, ne quis eius auctoritate falsus, in similem errorem impingat.

De Aetite. CAP. XXIII.

Genera. *Probatio.* AETITÆ quatuor genera refert Plinius, vulgato tamen nomine singuli, Aquilæ lapides vocantur. Vidi ego cinereo colore Aetiten, alterum albo, tertium pullo. Sonitu dignoscuntur, si quatiantur: tum enim in sese conceptum lapillū manifeste produnt.

Delineatio. Lapis est cortice duro, scabro & minime læui. Sunt qui aquilam in nido marem & fœminam habere adstruunt, negantque illam sine eis oua parere: ideoque solis iis, quæ è nidis eius alitis erutæ fuerint vim medicam concedunt. Nihil igne hic lapis deperdere creditur.

Virtutes. Porro Aetites grauidis, quæ ob vteri imbecillitatem fœtum ægre continent, bracchio sinistro alligatur magno earum vsui, parturientibus autem brachio admoueri debet: fœminibus item alligata citra dolorem (notatu dignum) fœtum dicitur extrahere. Nec desunt, qui hanc velint statim à partu auferri, ne vterus sequax partum vitiet. Mirum quod furem prodere fertur, si quis in pane conditum offerat: neque enim mansum, vel etiam cum ea decoctum quicquam, furem deuorare posse confirmant. Tritum & cerato exceptum comitiales strenue iuuare comperio. Mitto quæ de hoc lapide præstigiosi illi ac toto cœlo aberrantes magi nugantur: neque enim vxorum furta deprehendere, vel futura præsagire hunc citra incantamenta posse credendum.

Quo-

Quo ego quæ de furis proditione prænotaui, referrem, si non auctorum ridicula, & non digna fide grauitas & fides reclamaret.

De Magnete. CAP. XXIV.

NAtura, vt saxis vocem homini obloquentem, immo & Echo resonantem dedisse videri potest: ita & Magneti sensum manu'q; tribuisse quodammodo non inepte existimetur. Ferri nam q; indomita propemodum pugnacissimaq; natura trahenti illi extemplo cedit, vtque propius accessit ab eo continetur & quodam veluti complexu cohæret. Sunt qui ab inuentore, ita vocato in India pastore, nomenclaturæ illius rationem adferant: quibusdam autem Siderites, aliis Herculeus nominatur. Hic tametsi in Ida primum repertus sit, passim tamen apud Hispanos & in aliis quoque locis nascitur. Qui vero à Troade petitur, qui & albus pumici haud absimilis comparet, fœmineus est, & non vsque adeo efficacis potentiæ, ideoque respuitur. Æthiopicis laus & præcipua commendatio, iis præsertim, qui ad cæruleum magis inclinant, quales maxime in Æthiopia Zimiri regione arenosa reperiri inuenio. Æthiopici argumentum est, quod Magnetem quoque alium trahit. In metallis ferreis oritur. Hunc Germani atq; Itali habent, ferrugineo tamen seu pullo magis colore: qui qua parte cæruleum propinquius refert, acrius trahit. Auctor est tamen Diogenianus probatissimum Magnetem argenti adeo similem esse, vt incautos facile fallat, quē & ad maleficia præstantiorem esse testatur. Porro omnibus præfertur, qui maxime trahit, & qui vstus Hæmatiten fere repræsentat. Quod autem ad vires attinet; Potus triobolorum pondere ex succo fœniculi hydropicis aquam detrahit: ferro itē intoxicato vulneratis præsenti remedio subuenit, oculorum medicamentis imponitur, præterea &

Nomina.

Genesis.

Probatio.

Virtutes.

ad epiphoras: adusta vero crematus tritusque sanat. Commentitium puto, quod de Magnete quidam nugantur: Nempe quod in somnis ignoranti fœminæ capiti subditus, adulteram lecto deturbat fidelem vero probamque vxorem ad maritum ample xus, etiam dormientem prolectet. Vanum insuper nec è re publica esse iudico, quod quidam Magnetem furibus suo fumo atque nidore vsui esse narrant, quasi scilicet ad furta lapis natus sit. Hic subit vehementer mirari, admiratione non vulgari dignam huius lapidis tractricem virtutem, qua videlicet ferrum non solum, quod contingit coram trahere; verum etiam & suo contactu similes in id transferre vires trahentes, vnde & aliud quodcunq; congeneum ferrum conuellere possit, vt viderim non raro plures acus hac ratione sese suspendere, tam quam scilicet mutuis sese m nibus inuicem comprehendissent. Quinimo non desunt, qui facto periculo affirmare audeant, ferrum à Magnete in libra posito tractum nihil Magneti ponderis adducere, ceu nempe ferri grauitas vi lapidis absorbeatur. Porro tractricem hanc virtutem ab Vrsa cœlesti magnetem mutuatam esse coniectant, argumento quod arcus ho affricta libere in solarib. horologiis pendens ad Vrsam saltem minorem fere moueatur; Magnetis potentiis acum sequacem trahentibus: Vrsa vero vtrũque acum & lapilli in ea virtutem, ceu sibi affinem congeneamve, conuellente atque alliciente, eademque vi sidus hoc appetente. Quod si ita est, facultas illa Magneti cum ab initio perfecta est, tum perpetuo Vrsæ radiis & influxu vegetatur. Proinde si quis eorum, quæ de lapilli huius trahente potestate diximus, rationem expetat, non inscite responderi possit, virtutis eius caussam esse cum lapilli specificam formam, tum eius germanitatem cum ferri natura & eorum quidem vtriusque consensum cum Vrs

ii

illa coe'esti, cui & obnoxior sit lapill⁹ ipso ferro. Quibus & id adstipulari video, quod solum ferrum Magnetis viribus patere palam conspiciatur, easq; contumaciu: retinere perpendatur. Adhæc, quod (auctore Plinio) vulnera asperiora fiunt ferro Magnete contacto. Porro huic lapidi contrariam inuenio Theamedem Gemmam, omne à se ferrum respuentem profligantemque. Est & Plinio genus aliquod Magnetis, vitri liquorem alliciens Lapillo item illi cum allio discordia est nō obscura: is siquidem allio illitus, tractricem omnem facultatem perdere fertur. Dissidet etiā cum Adamante, qui & iuxta positus illum trahere nō sinit, quinimo conuulsum iam ferrum admotus ilico reuellit. An autem vires hæ occultæ mirificæq; Cacodæmonum imposturis adscribi debeant, an potius inde auidius admirandus atq; laudandus Dominus omnium creator Deus, ac per ea quæ in hoc lapide facta sunt, sempiterna eius virtus & diuinitas magis cognoscenda, & in mirabilibus suis operibus benedicenda, tuum esto iudicium Lector.

Theamedes lapis Discordia.

De Hæmatite. CAP. XXV.

QVando superiore capite Hæmatitis meminimus, non ab re quædam & hic de eo recensere operæpretium videtur. Duo itaq; Hæmatitis genera Plinius facit: alterū à Magnete cognominatū, sanguineo exterius colore, ideoq; tritus is sanguinem refert, ferrum tamen Magnetis modo minime trahit. Hunc pro vero Magnete à non paucis pharmacopolis damnoso errore venundari vidimus. Alterum a. Hæmatiten dicit itē Plinius venis rubentibus discerni, hoc est, ab optimo desciuisse iudicari, ita enim Plinium intelligo. Hic siquidē Dioscoridi probatissimus est, non qui intermistas habet venas rubētes, sed & qui puro colore (vt ei⁹ verbis vtar) niger est durus, in se æqualis, & nulla infectus sorde [illegible] zona [illegible] curis. Itaq; duæ nobis

Probatio.

præcipuæ hæmatitis species relinquuntur. Altera exterius rubens, interius autem nigricans, vt Magnetis colorem quadantenus imitari videatur, altera vero omni ex parte nigra. Quamquam nec me fugiat alia etiam à Plinio numerari illius fastigia, verum duo hęc nostro instituto suffecerint. Neque enim de singulis Gemmis, sed de selectissimis vulgatissimisque disserendum suscepimus. Porro quod ad vires attinet oculis cruore suffusis mire prodest, muliebre profluuium sistit, & cum mali punici succo iis qui sanguinem reiiciunt confert. Vesicæ præterea vtilis est, & serpentium ictibus. Ex lacte oculos à lacrymis vindicat. Imo & ipsos procidentes ingenita vi continet cohibetque. Calfactoriæ & extenuatoriæ est facultatis.

Virtutes.

De Succino. CAP. XXVI.

Genesis. *Plin. lib. 37. cap. 3.*

VAriæ multum de Succini ortu auctorum sentētiæ sunt. Prętermissis tamen de eius origine & natura, opinionib. diuersis, sed & de eo ridiculis Poetarum fabulis, in India atque Germania Plinius tradit nasci defluente medulla arboris è pinearum genere, quemadmodū è Cerasō, gummi, & ex Picea, resina redditur. Erumpere namq; humoris abundantia, succosumque primū esse, deinde vero vel rigore vel tempore autumni densari atq; durari confirmant, & intumescentibus tandem marinis æstibus rapi, ac in littora nonnūquam transportari aduersa. Indeque succino nomen, quod pini arboris succus esse credatur, argumento quod attritum pineum refert odorem, accensumque tedæ modo nidore flagret. At liquidum primo stillare indicio quidē sunt quædam intus translucentia. Porro succinorū tria esse præcipua genera literis proditum est. Primū, quod melleo colore conspicitur: secundum quod Phalernum vinum: tertium, quod candidum refert, quod & odore præstantissimum est.

Genera.

Præ-

Præferunt quidam Phalernum, fuluum scilicet ac *Probatio.* translucens consimili vndequaque substantia & concremento, ea tamen lege vt non nimio ardore flagret, sed leuem tantum ignis ostentet anhelationem, non autem igneum fulgorem adsequatur. Apud multos autem album odoris illecebra commendat. Rude quidem primum & austerum legitur, tandem vero adipe lactētis suis incoquitur, deinde expolitur. Porro quod ad succini virtutes spectat, infantibus pro a- *Vires.* muleto ligari, lymphationibus prodesse, ac lotii difficultatibus, inuenio. Præterea in polline exhibitum albos menses, stomachi fluxiones, ventusque profluuia sistere crebro didicimus experimento. Cor & cerebrum vel odoris præstantia propalam recreat. Ex melle teritur ad oculorum finiendas humiditates. Attritum & calfactum festucas, quisquilias & leuissima quæque allicit & trahit, præter Ocimi tamen surculos, quos auctore Plutarcho, reiicit repellitque, vna etiam cum iis quæcunq; oleo perfusa fuerint. Succinum seplasiariorum officinis charabe, barbara Arabū *Lyngurius.* voce dicitur. Hoc genere & Lyngurium vel (vt aliis placet) Lyncurium contineri, coloris, substantiæ & proprietatum congenea germanitas, multis persuasit; forsitan enim fuerit secundi generis, hoc est, Phalerni ruborem referentis species quædam ardentior. Fabulosum omnino esse suspicio est, quod plerisque Gemmarum perscrutatoribus videtur, Lyncurium ex Lyncis animalibus vrina harena mox à deiectu contecta, Solis deinde ardore concreta ac durata consistere.

De fictitiarum veris Gēmis differentia & dignoscendi ratione.

CAP XXVII. & vltimum.

NOn mediocrem fidei ac maiestatis partem Gemmis ademit de republica pessime meritorum hominum pertinax auaritia & luxus. Quādoquidem

inde factum est, vt tam subtili dolo fere omnis generis Gemmæ adulterentur, vt à fictis veras dignoscere vix sit aliquis modus. Sunt quippe qui ex veris, at vilioribus, alterius generis lapillos ementiuntur: vti iam vsus percrebuit multo contumacique igne Sapphiro Adamantem fingere, & tanta arte imitari, vt multis hic fucus non raro imposituram faciat: vocantque album Sapphirum. Quibus longe pernitiosiores sunt, qui nitro, vitro ac aliis vilissimis materiis, adiecto coloris mendacio, optimas ita æmulantur, vt sua nequitia naturæ opus, sagacissimamque & inuincibilem artem tantum non assequantur, qui vtinam à republica amandarentur, suis namque id genus fallaciis tam huic quam auctoribus qui solerti studio & diligentia de verarum Gemmarum natura & viribus doctissime disseruerunt, ita quidem imponunt, vt dum qui ementitas decepti, pro germanis emerunt, easque iis non esse præditas facultatibus deprehendunt, quibus philosophi naturales donatas esse confirmarunt, & Gemmas & de ipsis definientes auctores vel vilitatis, vel mendacii, atque temeritatis damnent, vel etiam plerumque male audiant qui certissimas absolutissimasque commendant. Vt itaque impostorum vitari queant scelestissimi fuci, paucis Gemmarum probandarum rationem persequi libet, vbi primum te monuerimus & has multo æuo senescere, proindeque & gratiam & vires sensim multis seculis deponere. Pellucentes igitur lapilli sereno ac matutino cœlo, omnino autem in horam quartam probari debent. Re namque compertum est iis horis ac aëris constitutione penitus longe introspici posse quicquid vitii habeant. Porro & pondere internosci comperio, quamquam & hic diuersas multum auctorum esse sententias animaduertam, nonnullis enim placet generosas grauiores esse: aliis contra sentientibus, eas scilicet leuissimas minimeque pon-

Gemmas tandem senescere.

Hora probandis gemmis opportuna.

Pondus.

pondetis esse, quod & facto periculo deprehendi, nec id citra rationem fuerit, vel hoc præsertim nomine quod fictitias cum ab ignobiliori adeoque & minus efficaci gente, tum ex longe obscuriori ac magis terrestri substantia fieri palam sit, quibus etiam Plinius adstipulatur lib. 37. capit vltim. *Experimenta*(inquit) *pluribus modis constant. Primum pondere grauiores sentiuntur. Post hæc corpore: fictitiis pustulæ in profundo apparent, scabritia in cute & capillamento, fulgoris inconstantia*, &c. Quibus coram ostendere videntur, quod à falsis intelligat veras pondere superati. Cui & id suffragatur quoque, Margaritas præfert, quæ minus graues sunt. Examinantur denique & corpore. Enim fictitias quippe bullo in profundo comparant, quas & scabra cute & capillamentis, staminum tenuissimorum instar intercurrantibus, conspicias: fulgore item inconstante atque iniucundo, nitore videlicet priusquam aciem complectatur elanguido. Certissimarum si quidem splendor colorve non in facie tantum (vt in adulterinis) sed & per omne corpus, quibusvis etiam forma & situ gratissimæ iucundissimæque visuntur, ceu scilicet ad sui decoris spectaculum blanda quadam oculos alliciant comitate: quo namque diutius inspiciuntur, hoc magis delectant, ac gratiæ non inefficaci illicio obtutus explent. Laudatæ item limam non capiunt: vt vel hoc solo vetas à falsis dispescere mangonum magna pars norit. Sunt tamen qui Smaragdum & Topazium excipiant. Deinde & ignibus propinquæ non spuriæ, illæsæ euadunt: excepto tamen Chrysolectro ignium rapacissimo. Ad hæc duriores maxime commendantur, nimirum quod lapidi propria sit durities. Quod autem ad optimarum delectum pertinet, æqualibus cauas vel extuberantes postponunt. Oblongas quadratis prætulit antiquitas: verum nunc anteponunt quadratas, vt quibus angulosis minima olim fuerit auctoritas, nunc versa

Gemmæ ponderis.

Bulla ementitas o[s]tendunt.

Fulgoris inconstantia.

Argumentum à lima.

Experimentum ignis.

Laudatorum electio.

vice clarior sit gratia. Illas sequuntur quæ lenticulæ forma, deinde quæ triangulæ. Omnium vero nouissimæ æstimantur rotundæ, quamuis forsitan omnibus præferri deberent si figuræ rationem spectes,

Epilogus. Nostris vero his lucubratiunculis ad vmbilicum tandem perductis, postremo te quoque beneuole lector admonere visum est, nil tibi mirum esse debere, quod Gemmas quandoque masculino, aliquando autem fœminino genere scripserim, nimirum cum vtroque genere ac promiscue illas collocari apud classicos auctores crebro legere sit. Cuius quidem rei vel vnicus mihi testis & auctor est idoneus Galenus ille Medicorum ab Hippocrate abunde princeps lib. 9. simplicium pharmacorum.

CLA-

CLARISSIMO AC ERVDITISSIMO VIRO FRANCISCO RVEO MEDICO,

Insulis artem Apollineam profitenti; frater Paschasius Balduinus canonicus Phalempinensis S P.D.

Hac Epistola super his duobus Ruei libris iudicium continetur primum: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, deque earum admiratione, vsu abusu, & viribus tractatur.

PErlecto libello quem de viribus ac natura Gemmarum nuper elaborasti, non potui tibi non gratulari optime Francisce, hoc à te argumenti genus esse tractatum ac illustratum, tum quod tuam professionem non dedeceret eiusmodi studiorum inquisitio, tum quod nos quibus potissimũ sacris operã nauare opus est, permolesta animi anxietudine atque labore leuaueris. Ea enim nõnihil ad sacra pertinere nullus reor, inficias ibit, quum tã sedulo ac serio illis interserantur, ac ordine disponantur. Atq; penitius ista exquirere, quia per varia prophanorum scripta dispergun tur. atq; ea mente ab eis explanantur vt ad temporale commodũ proficiant, per otium nobis non conceditur. Sed & pontificiis decretis plus nimio eisdem incumbere vetamur, cogimur quoq; præscriptis diuinis sacras euoluere literas: *Scrutamini scripturas* inquit ipse sacrosanctorum oraculorum conditor *Quia vos putatis, in ipsis vitam æternam habere*, &c. Quod vero Ioannis

Apocalypseos locum tibi potissimum delegeris, ibiq; traditum ordinem tenueris, ac deinceps cæterarum Gemmarum quæ celebriores habentur, non omiseris elucidationem, maxime probo. Certissimum enim ac solidissimum locum qui in diuinis literis habetur, & qui tuo congrueret instituto selegisti, vtpote cuius interpres & auctor idem esset, de quo ambigere nepharium sit. Illa autem nomenclatio quæ in Exodi libro digeritur cap. 28. incertior ob variam interpretum translationem & diuersas scriptorum opiniones habetur. Si voces Hebraicæ perinde compertæ essent, atque Græcæ, nulla fuisset eligendi ratio, nisi forte quia hæ ad sacerdotalium ornamentorũ splendorem, illæ autem ad ciuitatis diuinæ cultum & ornatum pertinent. Nunc quia Hebraicus sermo paucissimus fuit agnitus, qui externarum linguarum habuere peritiam, tum ob venustatem, tum ob solitariam Hebræorum vitam, qui ab aliis gentibus segregati, earum commerciis rarius vterentur. Græcus autem tam nobis familiaris vt in quotidianum vsum nostrum transierit, merito quod sic vsitatum habetur, præ altero tibi in explanationis materiam sumsisti, ne ambiguis fundamentis iactis totum quod superstrueretur, vacillaret. Hebræi siquidem maxime huius ætatis, tanta caligine in horum notitia excutiunt, vt plusquam talpas exoculatos credere fas sit: nisi forte quorundam lap Ilorum Hebraica vox in externam linguam deriuata antiquæ veritatis vestigia etiam cæteris nationibus reliquerit, ac inde à primis auis ad nos vsque permanarit illorũ incolumis nomẽclatura. Quorũ præter Sapphirum qui ipsis vniuoce quoq; dicitur & Iaspidem *Iaseph* nominatum nullum crediderim hac ratione cognitũ: tãetsi etiã in Iaspide aliud interpretes nonnulli sentiant, eundẽ in Beryllũ vertentes, cæterorum nomina ad linguam nostram translata variant, aliis alia suspicantibus. Vnde non satis

Hebraica nomina Gemmarum.

Sapphirus Iaspis.

satis compertum habetur, an idem diuus Ioannes sacris illis gemmis antiquitus per Mosen proditis alludere vel conuenire voluerit; quandoquidē in nominum descriptione cum interpretibus antiquis non plurimum dissentit, hoc est, tantum in carbunculo, achate, Ligurio & Onychino, quarum vice Chalcedonium siue Carchedonium, Sardonychen Hyacinthū & Chrysoprasum constituit, vt non satis liquidum sit de interpretum fide, quum iam omnis illorum versio in dubium a nonnullis vocata sit. Arbitror tamen illum non eosdem lapillos adiicere voluisse, quum onychis, qui apud Mosen inter duodecim Gemmas memoratur nullam mentionem fecerit, quem plerique omnes in eo nomine ab Hebraica voce *scoham* tralatum vocitant: nisi forte Sardonychen idem Ioannes pro illo statuerit, quod Iosephus facere videtur, cuius onychini lapilli in tuo opusculo vix recordatus es quum tamen præ cæteris in veteri instrumento eius mentio frequentius repetatur. Arbitror id consulto tibi accidisse, quod malignioris sit naturæ, nec inter celebriores Gemmas supputetur, neque tantæ sit dignitatis & vsus vt curæ tibi fuerit illum enucleatius explicare. Quod idem in Lyncurio, quem nostrates theologi aut physiologi Ligurium appellitant efficere visus es, nisi quod succini naturam demonstrans eius aliquātulum memineris. Porro cæterorum qui sacris libris continentur, quos tamen Apocalypsis non habet, gaudeo te non fuisse oblitum, quatenus non minus è re theologica fuerit, hos noscere quam illos. Carbunculum & Achaten Exodi liber cap. 28. atque Ezechiel nobis exhibent, adamas quoque ab eodem Ezechiele cap. 3. & à Zacharia vsurpatur, quamuis hoc potius interpreti Latino quam veritati tribuerim. Neque enim Hebraicus sermo ibi permittit Gemmam omnium nobilissimam intelligi: quum duritiis indidem tantum,

Probatio.

Virtutes.

non præ signis eminentià petatur, vt etiam fit è silic illic memorato. Intellexerim itaque pro illo ali quod saxi genus: quod etiamnum Græcus interpre ostendit, in petram eam vocem vertendo. Sunt qu in Exodo ac Ezechiele loco Iaspidis adamantem col locent, tanta est Hebræorum oculis offusa caligo Nec non sunt alii, qui pro vitro, quod Iob cap. 28. al interprete positum est vocem Hebraicam Zezucith in Adamantem vertendam autument. Idipsum pen in omnibus Gemmis reliquis vsuuenit Hebræis v subinde nouam vel aliam pro alia excogitent: sic sunt cæci errorum magistri, quibus illæ diræ à sacro Psalte profusæ imputantur. Obscurentur, inquit, oculi eorum ne videant. Est quoque eodem cap. Iob vocabulum, quod in Corallium trahunt, quum nusquam in sacris habeatur: id autem est pro quo, excelsa, traduxit interpres Latinus, minus considerate vocem Hebraicam pro altera sumens. Inuenimus quoque alteram vocem, in eminentia, in eodem capite versam quam etiam volunt esse cuiusdam Gemmæ symbolum Gabis ea dictio scribitur. Hæc autem dixerim, vt tuum consilium approbem, qui diui Ioannis Gemmis explanandis, reliquas etiam vsu & dignitate celebriores non omittendas censueris, inquies eas quæ sparsim in diuinis literis leguntur, tametsi clarum non sit, quæ sint verisimile fuerit contineri. Non abnuerim tamen illud primum seculum, quo sacræ conditæ sunt scripturæ, hoc est, Mosis ætate, nō vsque adeo fuisse edoctum, vt omnium Gemmarum permouerit naturas & vires, quum inficiari nō queamus, illud tunc primum omnem ruditatem exuisse, & perspicuum sit ab ætate Plinii, non parum immutatam esse earum gemmarum æstimationem, & quibusdam non parum pretii accessisse, quum eo tempore primū vel secundū dignitatis locum obtinerent vniones, nunc autem vix quartum sortiantur, H. S. id est,

Gabis.

Gemmarum admiratio.

est, sestertium centies vna Cleopatræ Ægypti reginæ Margarita: quæ summa non minus æstimatur ducentis & triginta quatuor milibus trecentis quoque & septuaginta quinque ducatis. Potuerunt itaque eo rudi seculo Adamantes & nonnulli alii lapilli primæ nunc indicaturæ fuisse ignoti: & qui maximæ tunc dignitatis fuere, temporis accessione, nobilioribus cedere cœperunt. Ecce quo me protraxit tuus de Gemmis & lapillis operosus labor. Cernis quis tandem Epistolę finis erit, si cuncta examussatim pergam edicere quæ fœcundum hoc tuum argumentum parere possit, si mysticas à singulis Gemmis significationes eruere parem: si duodecim fundamenta his lapillis ornata, portasque singulis Margaritis exstructas, theologorum more ad morum fabricam, & sacramentorum expressionem trahere velim. Quem hæc contemplatio, atque tam decori habitaculi adumbratio, ad vitæ purioris splendorem non pertrahat? quis prauos mores ad rectitudinis lineam huius ciuitatis ram speciosæ desiderio non corrigat? quis tam obesæ mentis & hebetis ingenii, qui non ex his perpendat, quanta munditie præpollere debeant ciuitatem tantis ornatam miraculis ingredi cupientes, quũ nihil coinquinatum, vt palam diuus ipse Ioannes asserit, in illam recipiendum sit. Iam paulisper non pigebit animum attendere in eos, qui horum lapillorum gestaminibus gaudent onerari, vel vt se ad exercitia spiritualia inde promoueant, quod in illis mirificis vestibus quas sacerdoti magno apparatas legimus, factum credimus: vel vt eorum fulgoribus sese venditẽt, apud vulgus ignobile gloriosam quampiam ex his captantes, & quiddam diuinum sibi arrogantes, quod Tyrio regi impingit propheta Ezechiel, quem in medio ignitorum lapidum ambulasse suggillat: de quo paulo ante dixerat. *Eo quod eleuatum cor tuum quasi cor Dei.* Et post, *Omnis lapis pretiosum ope-*

Gemmarum pretium.

Contra luxũ in gemmis gestandis.

rimentum tuum. Eiuſmodi homines quis non fatea[...] degeneris eſſe animi, qui propriis ornatibus priu[...] hoc eſt, virtutibus denudati exoticos & externos c[...]tus aſciſcunt, tiaras, digitalia, cingulos, & quid n[...] frequentiſſimis lapillis infarciunt? perinde ac ſi in[...]los vertendi eſſent, animi natiua ornamenta falli[...]entes. His omnibus ſi vel mentis mica ineſſet, c[...] diuerſa, ea nimirum quæ omne factitium & co[...]mentitium aſpernatur, in primis appeteretur, q[...] honeſtos mores illis ipſis lapillis deſignatos indu[...] ſatagerent. Excellens quidem naturæ opus & n[...] exiguum miraculum eſt Gemmarum natura & v[...] ſi ſpectetur materiæ temperamentum & quædam lucis cum elementari craſſitie copulatio, & eo p[...]cellentius quo durabilius: & tam eſt mirabile, vt i[...] natura ſuam totam vim in earum opificium co[...] giſſe ac effudiſſe videatur. Quamobrem has geſtat[...]ris, quia ſammopere intuentium oculos alliciunt e[...]pedit, vt in cuiuſdam inſignioris operis ſymbolum aut ſignum adſumantur, quo mens haud in pauc[...] naturæ gradibus illas antecellens vegetior, & ad [...] operationis promtitudinem accommodatior redd[...]tur: & ad æternam beatitatem, ad quam benignus c[...]ditor illam deſtinauit, compendioſius perueniat. H[...] præcipuum horum lapillorum munus credo in[...] quod ſi defuerit indignum prorſus celſitudini hum[...]næ geſtamen poterit iudicari, ne vnde corpus quo[...] corrumpitur ornatum aucupatur, inde maius diſpe[...]dium animus cœleſtib. natus incurrat & ne nimio la[...]pillorũ fulgetris addictus, lapideus etiã ipſe animu[...] euadat, ac proinde a ſua conditione decidat: nec ab i[...] honoris ſubſidium quærat, quib. ipſe opinionem h[...]noris elargitur. Hac ratione agnoſcant reges & pont[...]fices, & quicunq; horum geſtiunt adiacenti luce gl[...]rioſiores apparere, eorundẽ vires, illaſq; ad animi ve[...]getationem transferant, vt in Sapphiro ſit caſtitas & cœle[...]

Admiratio earum rurſus & geſtatio licita qua.

lestium amor, in Carbunculo ardens caritas, in amante iustitiæ constantia, in Smaragdo facilis manitas, & in cæteris simile aliquid quod menti utem tribuat: ne quiddam simiaricum referant est, ne sicut simia in purpura fastum quendam tent, & se ridendos præbeant. Nolim tamen ibres Gemmarum vires attenuare, corporibus manis oppido quam profuturas, si commodæ, illis licentur. Quas vires & proprietates vt reliqua- rerum, corpori humano conducibiles, fuerit sicorum vestigare: illa vero signa quæ mentem ueant, theologorum vt in eadem re tractent me- physici & diuina theologi, atque sic vnumquod- membrum in mystico Christi corpore, suo mu- e digne perfungatur. Vides optime Francisce, libelli lectione me non parum fuisse delectatum, tot verbis gaudium testatum reliquerim & affe- s hos velut œstro percitus, vel potius numine af- us ediderim, ne prorsus perditum laborem tuum umes. Nam si eiusmodi fructus neutiquam se- ntur, frustra fuerat à sacris tuum argumentum isse, quandoquidem luce clarius est in his Gêmas memoratas non vt corpori decorando seruirent, animi virtutibus vel conquirendis vel conseruan- proficerent, sed neq; alioqui plurimum decuisset ndem libellum cuius ἱερουργοῦντων dicare, bus sacra tractare semper incumbit: sed neque me sorem statui oportuisset, cuius vires tantæ rei ex- iendæ impares sunt. Non pauca etenim è philo- horum adytis, nonnulla è Theologorum placitis medium deduxisti, de quibus certum ferre iudi- m difficile fuerit, quãdo nec summus philosophus lit omnibus his sufficere, & Theologus interdum niuebit, nonnunquam dissimulabit, modo nihil oraculis cœlestibus ac ecclesiasticis dogmatib. re- gnans. Eiusmodi sentimentorum nonnunquam

Vires naturales.

narratorem non assertorem suspicio, quod habea non infimos auctores quibus acceptum feras quo expromis & quibus te tuearis, quum liberum siti plerisque vtranque partem fouere. De quibus nun esset longius quicquam differere. præsertim quum probe calleas quid intus habeam. Relinquo sua astro logis apotelesmata, theologorum turbam non mod refragantem, sed manibus pedibusque illo adrepe tem interim dissimulo, de quibus nihil mihi libe nunc scribere; quando prolixior ipse fuerim qua putaueram. præsertim tibi occupatissimo, cuius seria interpellare, piaculi quiddam refert.

Vale.

FINIS.

ALAR

LARDVS RVEVS ETIAMNVM puer, Patris obseruandissimi libellum Lectori commendat hoc Elegiaco.

Qui legis inuisi conuiuia cruda Thyestæ,
Discerptumq́, vagis curribus Hippolitum.
Oedipod-maq; oculis captum: structamq́, venenis
Medeam, regum belláq́, ficta legis.
Qui legis Harpyias, Centauros, Gorgonas, Hydram,
Quid nisi monstra precor, prodigiosa vides?
Talia quæ cruciant animum male sana facessant,
Quæq́, virum sapiant perlege scripta patris:
Hic vim gemmarum tractat, quæ cognita longe
Illarum vincit commoditate decus.

Eiusdem ad Patrem integerrimum Epigramma.

Ecce pater volitant totum tua scripta per orbem,
Docta per æternos scripta legenda dies:
Nempe tuo exemplo me nostrum nomen in auras
Spargere vis: tutum tunc mihi pande iter.

DE

ASTROLOGIA

LIBER VNVS; IN QVO
OBITER INDICATVR, QVID-
lla veri, quid ficti falsiq; habeat, & qua-
enus arti sit habenda fides: in quo de-
ique multæ rerum Physicarum abditæ
amœnissimæque causæ explican-
tur; Tum prouerbii
origo:

QVARTA LVNA NATI:

Auctore

LEVINO LEMNIO
Medico Zirizæo.

R.

CLARISSIMO, ORNATISSIMOQVE viro, vtriusque Iuris consultißimo, D. Cornelio à VVeldam, inuictiß. Cæsari Carolo à consiliis, LEVINVS LEMNIVS *Medicus* S. P. D.

QVAMQVAM vrbis nostræ viri primarii, totusque fere Senatorius ordo, diu multumque me inuitarint, atque identidem inuitent, vt rem Medicam quam supra annos vndeuiginti apud nostros exercui, aliquo scripti genere illustrem, atque exteris quoque testatum faciam, qua vsus sim medendi dexteritate, quo successu; hactenus tamen ob multas magnasque causas constanter iis sum obluctatus. Primum, quod assiduè in ea Medicinæ parte versarer; quæ tota in actione consistit; atq; hinc vltro citroque inuisendis ægrotis essem occupatior, quam vt illi negotio vacare, aut vllam operam impendere liceret. Deinde quod dicendi artibus tenuiter instructus, nec doctrina satis excultus, scribendi difficultatem, variosq; euentus, atq; ancipites exitus pertimescerem. Et quamuis illos aliquo obsequio, officioq; demereri par est; atq; his nostram approbare industriam, quorum consilio & auctoritate Medicis salaria decerni cœperunt: ea tamen huius cōsilii mei ratio subinde à scribendo deterruit, quod tale quiddam me præstare, efficereq; posse diffiderem. Nunc

vero propemodum expugnari animum meum pa tior, postquam tam instanter id a me exigunt, ins stuntque tot amplissimæ dignitatis viri, & tu præc pue vir Clarissime, si quando principis tui munia, & delegatas functiones, summa cum laude, ac patri Re publ. commodo, apud nostrates Belgas obire soles quum nō ita pridem studio eapud me hoc egeris, v vulgari more, prognostica in vulgum proferrem; id que eo agebas instantius, quod hæc soleam per singu los Lunæ, Solisque decursus, & curricula no ἀμφιβολικῶς, aut ambigue ciuibus nostris de nuntiare. Nam in his sciscitandis vrgendisque defa tigare ingenium meum consueuerunt illustres vir D. Hieronymus à Seroeskerka, Equestris ordinis & dignitatis heros, D. Liuinus à Burgk vrbi nostræ à Se cretis, cuius in rebus politicis ante complures anno spectata virtus & prudentia, tum Iacobus ille Susius cui preter generis claritatem, & nominis splendorem raras ingenii dotes natura patens est elargitus. Qua cum illis tum plerisq; aliis, quibus cum versari & cō suetudinem habere consueui, innotescant: hactenu tamen ab his publicitus exhibēdis abstinui, quod vi derem passim exagitari, & proscindi conuiciis artis huius Professores, tum vanitatis atque imposturæ in simulari: tametsi vt ingenue fatear, paulo impuden tius, & acrius, quam par est, stomacho id quidam fa ctitasse videri possent; nisi quorundam nugitas, & prognosticandi libido superioribus seculis creuisset in immensum, sic iniquum illis petendum fuisse in terpretor, vt æquum ferrent. Ego vero, vir ornatissi me, artem ipsam vtilissimam, omnibusq; amplecten dam esse censeo, modo quis ea legitime vtatur; mo do ne cum pietatis iactura coniuncta sit, & morum integritati officiat, modo ne quid detrimenti Resp. ex illa capiat. Itaque non verebor hanc versare aleā, & (quo tibi nostroque Magistratui gratificer, Astro-

logiæ

æ aliqua ex parte assertorem esse, & extra contem-
, quantum ipsa patitur, hanc vendicare; cuius
ta pars Medicis vsui sit, & necessaria, Galenus in
De diebus decretoriis (modo ne suppositititii sint,
ue illi falso inscripti) tum Hippocrates De aere &
s demonstrare mihi videntur. Cæterum ne quis
ere quid usvisa sentiatur, iudicium delectumq;
dhibendum statuo, quæ ab Astrologis prodire so-
. Multa enim merito improbari in hac progno-
ndi temeritate, quædam minus recte, & præter
nem impugnari. Itaque commonstrandum du-
quousq; progredi fas sit, & in quibus culpandi di-
culi quidem, quorum improbitate effectum est,
rs ipsa contemtui esse, & despirata habe i cœpta
Hæc autem vir magnifice sub tuis auspiciis, & no-
is tui fauore perficere statui, vt qui in medendis,
ligandisq; morbis; in tuenda sarciendaq; sanitate
nnii experimentum sumsisti, atque illum cumu-
ribus, quam eius tenuitas est merita, laudibus
nasti; ita eiusdem in his, quæ minoris sunt mo-
nti, qualecumq; ingenii specimen accipias. Deus
. max. diu te nobis conseruet incolumem, vna cũ
ntonio Catsio singulari is ingenii viro; cui præter
quæ nobilitatis insignia, exacti exc llentiq; iudicii
dem defero: quem vt habes eiusdem vrbis ciuem,
actus es in celebri illo Hagensi consessu eiusdem
onoris eiusdemq dignitatis collegam, & mu-
nicipem. Ex Zirizæa, anno incoatæ
salutis, M. D. L I I I. No-
nis Martii.

PASCHASII OENII APVD ZIRIZÆOS Archididascali, in Operis commendationem Epigramma cum primis eruditum.

ECquid ab incepto properas desistere cursu?
Et retrahis, veluti tactus ab angue, pedem?
An tua, vix lecto titulo, censura libelli
Tam temere auctorem damnat, agitue reum?
Dente Bionaeo diuina mathemata rodi,
Aut caelo aequari somnia vana putas?
Falleris haud dubie: nec enim conuellit honestas
Artes, nec fumos vendit amore lucri.
Altius huncpurum subuexit in aethera Phoebus,
Quam qui sic laeuo tramite serpat humi.
Nil minus, ac verbis alienis diuitat aures,
Ingerat vt loculis mille talenta suis.
Nulla futurarum sunt hic praesagia rerum,
Nec quae caelesti condita mente latent.
Longe aliud Medico scribendi praebuit ansam,
Iustaq; suscepti causa laboris erat.
Sunt quibus Astrologi vel sidera vertice tangunt,
Et quicquid fingunt numinis instar habent:
Sunt qui praecipites vel ad infima Tartara mittunt,
Astrologisque ferunt vanius esse nihil.
Iudicium morbo superante videlicet illos:
Atque hos transuersos, quo lubet, error agit.
Lemnius imbutus meliore Pallade, neutris,
Assensus medium (non sine mente) probat.
Astrologos sequitur sacras duntaxat ad aras,
Quas si conscelerent, deserit Astrologos.
Quid veri, falsiq; habeant, velut indice monstrat;
Quatenus & Physicis rebus habenda fides.
Proinde fac expendas ad amussim cuncta, prinsquam
Lector, Aristarchi munus obire pares.

LE

LEVINI LEMNII MEDICI ZIRIZÆI

De Astrologia

LIBER VNVS.

ASTROLOGIA, artium vetustissima, ob diuinandi, nugandique temeritatem, atque impudentiam plus quam coniecturalis & commentitia, à veteribus explosa est; adeo vt huius Professores ab eruditis aliquot proscindi sonuitiis & suggillari cœperint, prorsusque vanitatis, atque imposturæ insimulari, quod ipsum nemo vmquam in artis contumeliam ab his esse factum in animum induxerit, nec calumniandi morbo, aut libidine arti præclarissimæ; aut iis, qui illo ex professo sunt addicti, insultasse, sed ea mente in hoc argumento incaluisse, quod perspicerent credulam vulgi turbam ac promiscuam plebem plus satis illis fidere, illorumque responsa tamquam ex tripode dicta arripere, sic vt omnem spem ac fiduciam in illorum dictis collocarent, iisque fixius inhærerent. Denique cum huius doctrinæ professores nihil nō pollicerentur, multorumque mentes inescarent, vel incantarent potius spe fallaci atque ambigua, certatim à cordatioribus horum professio cœpit irrideri, atque [illegible]

Lib. 17. Sic Corn. Tacitus: *Mathematici*, inquit, *genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in nostra Ciuitate & vetabitur semper & retinebitur.* Sic Seneca: *Patere*, inquit, *Mathematicos aliquando verum dicere, qui Claudium, postquam princeps est factus, singulis mensibus, singulis annis efferunt: & tamen mirum non est, si errant, horam eius nemo nouit.* Fauorinus quoque apud Gellium prolixe contra illos agit, illorumque professionem magno verborum apparatu subruere, atque inter cætera huiusmodi argumentis conuellere tentat. Aut aduersa dicunt euentura Astrologi, aut prospera. Si prospera, & fallunt, miser eris, frustra exspectando. Si aduersa dicunt, & mentiuntur, miser eris frustra timendo. Si vera respondent, eaque sunt non prospera, iam inde ex animo miser eris, ante quam fatum finies. Si felicia promittunt, eaque ventura sunt tum plane duo erunt incommoda, & exspectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi deflorauerit. Nulla igitur huiusmodi præsagiis habenda fides. Erasmus itidem tali vtitur dilemmate, contraque illos sic ratiocinatur: Aut vera prædicant Astrologi, aut falsa, aut ambigua: Si ambigua, perinde est, ac si nihil prædicant: Si falsa, contumelia est deludi mendacio. Sin vera, aut læta sunt, quæ dicuntur, aut tristia: Si tristia, miser eris ante tempus, & conduplicabitur malum; frequenter enim metus impendentis mali, est ipso malo grauior. Consequitur igitur, inutilem esse futurorum scientiam. Iam vero Cicero non patitur viros cordatos mollibus cogitationibus effeminari. *Nam si ante*, inquit, *mors ipsa aduentet, quam Chaldæorum promissa simus consequuti, spoliati magnis quibusdam bonis destituti, illusiq; videbimur. Quod si desiderando pendemus animis, cruciamur, angimur.* Et cum hæc persuasio Iudæorum quoque mentes occupasset, multosq; auerti à Deo curiosa astrorum obseruatione indignare-

In ludo Claud.

Lib. 19. Cap. 1.

Tuscu. 1.

haretur Hieremias. *Iuxta vias gentium*, inquit, *no ite* *Cap.* 10.
scere, & à signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes: quia
ges populorum vanæ sunt. Pari zelo incitatus Esaias sic *Cap.* 47.
nsultat populo Iudaico splendidis promissis deluso,
eque auida spe futurorum destituto: *Stent, & saluent*
aruspices cæli, qui contemplantur sydera, & supputabant
enses, vt ex eis annuntiarent futura tibi. ecce facti sunt vt
ipula, ignis consumsit illos. Postremo, quo probatio
t efficacior, Christi testimonia proferam: qui cum
olit nos anxie discruciari futurorum exspectatione,
olicitam illam obseruandi curam animis nostris his
erbis eximit: *Nolite quærere, quid esuri sitis, aut bibituri &*
olite in sublime tolli. hoc est; Nemo vestrum sit tam dif-
identi, fluctuantisque animi, vt superuacua, & nihil
rofutura sollicitudine diuexetur, vt qui ex Astro-
um cursu procul in futurum consulunt, ac sciscitan-
urà Genethliacis, quos euentus successusque sint
habituri. Hæc autem, & pleraque alia, quæ hic conge-
i possent, & quibus inuadi à nonnullis Mathematici
olent, ipsorumque placita luxari; non eo accipi ve-
lim, quasi Astrologia despici, contemnique merea-
tur: quam non artis, sed Professorum vitia hic desi-
gnentur, qui ad imposturas nonnumquam illa abu-
tuntur, fumosque imperitæ multitudini offendunt.
Habet enim Mathematice suas apodixes, nec omnino
incertas, nec fallaces: sed intra has professores eius
non consistunt, vt qui nulla certa & probabili ratio-
ne, nulla demõstrationum peritia fortunas, euentaq;
rerum, & contingentium causas explorata comperta-
que habere se exerte profitentur: qua persuasione in-
cautis miris modis imponunt, & ignaras mẽtes ludifi-
cantur. Sic minutula quædam, vt pluuias, vt tẽpesta-
tes, fulgura, coruscationes, tonitrua, caritatem atque
annonæ penuriam, morbos denique populares, quos
ἐπιδημίας Græci vocant, quotannis denuntiant

cum fere nihil tale subsequi soleat, sed magna ex parte in contrarium omnia deuergant; quo sunt eam existimationem passim consequuti, vt plerique illos hallucinari,& cæcutire in asserrionibus pronuntient, tum raro scopum attingere & collimare. Quum autem eorum plerique sint à pietate synceroq; Dei cultu alieni, nec(vt sacri vates olim factitabant, quos ob id videntes Scriptura vocat) ex Dei præscripto suas prædictiones moliantur, nec ad amussim Euangelicam illas exigant, non verentur tamen inconsiderate
Reg. 1. c. 9. decernere quas clades sit acceptura Respubl. quis futurus rerum status, quis cursus, quæ fortuna cuique obuentura sit, regibus, satrapis, dynastis, heroinis, opulentisque matronis, nam tales potissimum captant ac venantur, spe & cupiditate lucri. De ple-
Prou. 10. beis vero atque tenuioris fortunæ infimæque sortis
Psal. 112. hominibus, qui Deo opt. max. etiam num curæ sunt,
1. Reg. 2. & ex quibus nonnumquam emergunt ad opes, ad principatus, ad imperia, nulla mentio. Obseruatum est anno incoatæ salutis vigesimo nono supra sesquimillesimum, grassante Cardiaca sudorifera (quem affectum inter contagiosas ephemeras refero,) morbisque aliis populatim ingruentibus prorsus fuisse elingues, ac pisce magis mutos. Insuper cum ab anno incarnati Seruatoris trigesimo ad hunc qui nobis voluitur, quinquagesimum secundum, iam quartum Oceanus, dissipatis aggerum molibus, maximam Belgicæ partem oppresserit, tantamque hominum pecudumque stragem dederit, vt nemini non terrorem & miserationem, tum luctuosum funestumque spectaculum incusserit, à nullo tamen Astrologorum hæc calamitas vel est præuisa, vel denuntiata; magno argumento, hæc ipsa non tam siderum concoctionibus ad quas omnia illi reducunt, quam vltioni diuinæ esse assignanda. Quod si istarum rerum professores dexteritate quadam, atque artifici coniectura vti

ræ vti norint, facile efficiunt, vt euentus illorum dictis respondeant, aut non penitus aduersentur repugnentque. Nam pleriq; illorum vafricie quadam atque Vlyssæa calliditate regiones omnes perlustrant, & studia populi obseruant, tum in quem fauor hominum inclinet: qui rumores disseminentur, vel in laudem, vel in probrum cuiusque: quot huic regi cum finitimo controuersiæ, aut simultates; quæ sit inter fœderatos conspiratio; inter ciuiles contentio; inter competitores concertatio: sic illis fere astra minari aiunt qui opibus minus valent, quiq; armorum, atq; amicorum præsidio sunt destituti: Nunc Rex Britanniæ periclitatur; nunc Imperator inuictus sinistri aliquid exspectat; nunc Galliarum Rex aliquid monstri alit, & quo regni limites proferat, bellum meditatur, etiam quum tale quiddam numquam illi in mentem venerit; nunc Turca infestissimus Christianorum hostis ceruicibus nostris imminet, atque Europam terra mariq; inuasurus dicitur; nunc Ecclesiastici proceres ditione seculari spoliandi, quod nonnullos, qui his non optime volunt, affectare imperium videant. Sic modo huic, modo illi minitatum est fama, fauore, opinione, ac fortuna nutante, aut hunc, aut in illum minus propensa. Hæc quum non malitiose, nec petulanter, insolenterq; à me dicantur, sed eo studio, vt quæ vitia arti subesse sentiam corrigantur; nolim me fraudi esse, aut à quoquam interpretari malignius, quum nemo me huius artis sit studiosior, illiq; addictior. Nam is demum huic arti debitum honorem deferre videtur, qui inspectis obseruatisq; sideribus, mentem in illorum opificem erigit, quique horum vires, & quam habent in res inferiores efficaciam Deo asserit, illud exclamans identidem:

Tu stellas numeras, quarum tu nomina solus — Ouid. Lib.
Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti. — Metam. 5.

Vel vt familiarius cum illo agas, verbisque popularibus illi suas laudes & magnificentiam decantes: *Tu numeras stellarum myriadas, & singulis nomina imponis, Verbo tuo Domine cæli stabiles sunt, & spiritu oris tui consistit omnis virtus & ornatus eorum. Tu præcipis Soli, & non oritur, & stellas claudis veluti obsignaculo. Video cælos opera manuum tuarum; Lunam & stellas quæ tu fundasti.*

Ps. 146. Psal 32. Iob 4. Psal. 8.

Quæ cum euidenter demonstrent, Deum nihil temere, nihil frustra, aut fortuito, sed omnia prouide & solerter in hac mundi vniuersitate constituisse; nec passim stellas, omni vi ac facultate destitutas, vagari otiosius: certo statui potest à viris etiam minimum Christianis, inferiora hæc motibus cælestibus duci, influxuque siderum seruari, foueri, ac vegetari herbas, frutices, arbores, virgulta, metalla, fodinas, & subterranea quæque. Sic Lunæ impulsu suos æstus habet Oceanus, & continenter dissultat ac reciprocatur; sic Soli secundum Deum debetur, quod non intermittit statis vicibus;

Apud Ciceron. Tusc. I.

Cælum nitescere, arbores frondescere,
Vites lætificæ pampinis pubescere,
Ramis baccarum vbertate incuruescere,
Segetes largiri fruges, florere omnia,
Fontes scatere, herbis prata conuestirier.

Nec solum vi & calore Solis vegetabile quodque, vt stirpes, atque arbores fructiferæ maturescunt, & incrementa sumunt; sed mentes quoque humanæ vigent, atque illustrantur. Nam magna ex parte sagaciora exsistunt, minusq; obstupescunt, quæ huic sideri vicina sunt, quæq; Sol ipso fulgore suo propius irradiat; ad quod sic allusit Dido Virgiliana:

Æneid. lib. I.

Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni:
Nec tam auersus equos Tyria Sol iungit ab vrbe.

Et quoniam sidera non vnam seruant faciem, sed varias formas, ac diuersos colores sibi asciscunt, vel ex situ loci, cælique ambitu, quem permeare solent,

solent, vel ex obiecti natura, & re quapiam illis offusa, (vt gemini nuper conspecti soles, & totidem irides præter solitum aerenque à Sole curuamine exporrectæ) ideo curæ est rerum Physicarum studiosis, quid illa portendant, exactius obseruare, atque ex his prænuntiare serenitates, ventos, pluuias, turbines: *Anno 1552. Ian. 19.*

Ac tempestates dubio prædicere cœlo;
Et quando infidum remis impellere marmor;
Conueniat, quando armatas deducere classes. *Virgil. Geor. I.*

Sic nautæ apud Belgas biduo ante Solis & Lunæ congressum, & totidem diebus post hunc, Oceani afflatum obseruant, quem indigenæ voce gentilitia *sprinckstroom* vel, *Chierstroom* vocant: nam eo tempore mare intumescit, solito altius, & fluctus crebrescunt. Cuius rei ignarus Cæsar, cum in Oceano Gallico infidam stationem esset nactus, amissis armentis, conuulsisque antennis & artemone, propemodum classem elisit. Similem Oceani æstum & Luna plena constanter fieri videmus, quo tempore conchylia & testacea quæque turgescere, & impleri contingit. Hæc autem & pleraque eius generis tempestatum & rerum futurarum præsagia, quæ ex physicis prænotionibus eruuntur, non improbat, nec obseruari vetat Christus, quum inquit, *Hypocritæ faciem cœli nostis diiudicare.* Sed vult iis, quæ menti cultum adferunt, parem adhiberi diligentiam, eorumque obseruatores esse tum oculatos, tum curiosos. Medico vero eatenus obseruanda siderum ratio, quatenus ad quadripartitas anni varietates, ad corporum mutationes, ad morborum insultus spectat. Sic Galenus cum primis, inquit: *Necessarium vnaquaq; in regione, vbi artem Medicam obire instituis, perspexisse cuiusque sideris emersus obitusque, quia tempora anni ab his circumscribuntur.* Quod ipsum rectissime præcepisse mihi visus est, quum corpus humanum magnas ex hac vicissi- *Commen. belli Gal.* *Luc. 12.* *De morbis vulgar. comment. I.*

tudine mutationes sustineat, humoribus aliis vel emergentibus, vel subsidentibus. Sic euidenter perspicimus vere efflorescere sanguinem, & spiritus erigi, æstate flauam bilem efferuescere, atque iras exacui, autumno restagnare melancholiam, mentemque deiici, atq; obnubilari; hibernis mensibus redundare pituitam & corpus veterno opprimi. Iam cedo, in quam caussam aliam referri velis muliebris profluui statas fixasq; periodos, quam in Lunæ motum? Nam quibus naturalis is fluxus est futurus, exactis trigint plus minus diebus, quibus lunare curriculum conficitur, excitari solet: quod si serius, vel citius fluor ill decurrat, præter naturæ ordinem, atque ex morb id fieri constat. Sic iuuenculis, atque iis quæ nubile sunt, maturæque viro, à decimoquarto ætatis anno ad primum & vigesimum pubescente Luna, ipsaque in cornua modo falcata, menses profluunt, obseruata climacterici anni ratione. Ab ea vero ætate ad v
7. & 9. gesimum octauum, aut trigesimum primum. Lun medio orbe diuisa, hunc sexum prolui contingi Quæ vero ab eo annorum decursu ad trigesimum quintum prouehuntur, Luna plena eaque in orbe circinata, mensium profluuio obnoxiæ sunt. Effœ autem, & quarum ætas ad quinquagesimum annu vergit, sensim desinunt muliebria, aut madores n confertim, nec affluenter, sed collapsis meatibus, conniuentibus locis, quarta Luna, iamq; senescen promanant. Atque hinc prouerbiali schemate QVARTA LVNA NATOS dicimus, quit sinistra, parumq; auspicata rerum omnium sunt i tia. Quod ipsum non tam ad diem quartum, lice eo humores etiam rarescant subsidantque, quam postremum Lunæ quadrantem refero. Nam qui nescente Luna, aut post huius dodrantem nascunt partim ob sideris defectum, partim ob enitentis bilitatem ægre atq; laboriose in lucem prodeunt.

Cum enim parturienti loci dehiscere aut dilatari incipiunt, confestim erumpente humoris profluuio, musculos membranasque macerari, ac lubricas fieri contingit; qua vligine vulua destituta, vt quarta Luna assolet cunctantius partus absoluitur adeo vt vix magno conatu ac molimine ex tam angustis aridisque latebris infantulus eluctetur. Tale enim quiddam in partu imaginari debemus, quale in nauigiis, magnisque molibus subducendis obseruamus, quæ vncta oleoque perfusa commodius propelluntur; vel trochleis, vnguine, seuoque illitis ac delibutis fune ductario quaqua versum minimo negotio incitantur. *Simile.*

Ceterum in conceptu & partu omnia contraria exiguntur: in illo enim moderata siccitas & scabrities; in hoc læuor, & mera lubricitas exquiritur, labraque vda atque hiantia. Sic sternutamentum in conceptu, oscitatio in partu noxia est: quod per illud dilatari ac diduci, per hanc præter rationem concludi constringique vterum contingat. Porro iis quæ parturire incipiunt, salutaris sternutatio; quæ vero concepturæ sunt, oscitatio: sic vt post congressum maritalem oscitare mulierem, firma plerumque conceptus argumenta præbeat; sternutare vero effluxum eius quod adhæsurum erat, indicat. Quamobrem instante vrgenteque partu, aut secundis hærentibus sternumenta ciere vtile est, quod hisce Aphorismis Hippocrates astruit: *Mulieri quæ strangulatu vterino molestatur aut difficulter parit, sternutatio superueniens, bonum.* Item Aphoris. 49. *Vt secunda procidat, sternutatorio apposito, & nares apprehendito & os.* Puerperæ itaque, vt incepta persequar, commodum facilemque partum Luna plena experiuntur, quod vterus humore mucoso affatim madescat, cuius adminiculo infantem procliuiter desilire contingit atque elabi. Quamobrem mulieres, quæ obstetricandi munus obeunt, ruptis secundis, ac profluente humore *Lib. 5. Aph. 35.*

lubrico, sedulo instare operi par est, atque parturientem, vt alacriter eniti studeat. placide exstimulare, præsertim vbi quarta Luna pariendi labor inciderit. Quod si illam occasionem atq; huius rei conficiendæ opportunitatem præterlabi sinant, tam difficile partus absoluitur, vt toto vitæ tempore illa enitendi difficultas & delassatio vtriq; adhæreat; sic vt in posterum dubia sint valetudine ac vacillanti, omnibusque membrorum functionibus improspere vtantur; maxima tamen calamitatis pars in fœtum recidere solet. Nam hoc illi accedit ad malorum cumulum, vt vitam agat ærumnosam, atque infelicem plerumque in aggrediendis rebus successum habeat: siquidem non tam corporis viribus quam consilio & prudentia, quibus res maximæ perfici solent, sunt destituti. Hinc igitur prouerbii origo profluxisse mihi videtur, quæ tamen apposite ad conceptum referri potest. Qui enim concepti sunt vtero destituto humore, quo fœtus alitur, quo vires & incrementa sumit, non possunt omnibus numeris suis perfici, omniumque partium facultatibus absolui; quod fere vsu venire solet iis, qui quarta Luna arentique vulua, vt Esdra ait, concipiuntur. Sic videre est illos, qui à prouectioribus, vergentisque matronis progenerantur ob corporis ariditatem plerumque esse graciles, macilentos, strigosos; ob spirituum vero densitatem rigidos, præfractos, refractarios, totosque ἀγέλαστοι atque à Gratiis alienos: nisi forte in ea ætate progenitores blandi atque hilares, tum medice vino concalefacti procreandis liberis operam dederint. Visuntur enim seniculi aliquando inter se iuuenari & lasciuire, suaque habere blandimenta, ac vernis mensibus in amplexus ruere. Nam ea pars anni prouerbium nobis peperit: *Nullus equus est tam effœtus tamque exhausto corpore, quin mense Maio hinnitum edat.* Quo intelligant neminem tam senilis aut deuexæ ætati

Psal. 4.
Cap. 5.

tatis, quin in amœnissima illa anni parte aliquid in- feiuuenilis animi testetur, aut aliqua hilarioris, e- ctiorisque mentis indicia proferat. Hinc elice, qui r, vt infantium nonnulli viuidi sint, alacres, erecti, sticulosi, moribusq; plane Comicis: & quod ad ex- rnas notas attinet, corpore succulento, colore flori- , vultu blando, facie honesta & liberali, vt quibus fida illa oris compago decenter sit expressa; non os stortum; non frons tetrica & superciliosa; non la- a deformiter exporrecta, & protuberantia; non ntes exserti, & prominentes; sed quod ad oculos, lineamenta, totiusq; corporis speciem attinet, orsus amabiles, & gratiosi. Cuiusmodi constitutio- s hominibus temperamentum æquabile & symme- on Galenus attribuit, quod omnes facultates *tum* aturales, tum animales inculpatas inoffensasq; ob- neat. Alii vero his dissimiles, & toto diametro op- ositi taciturni sunt, cogitabundi, atque animo pla- e demisso, deiectoque, aut quam pro ea ætate seda- iore; colore denique exsangui, aut qui albo est dete- ior giluo, aspectu vero toruo, fronte obducta: *De temp. 1. & 2.*

Obstipo capite, & figentes lumine terras, *Per. Sat. 3.*
Murmura qui secum, & rabiosa silentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello.

Quos ego vel ex morosis, vel senioulis, vel valetu- iuariis prognatos iudicare soleo; quibus fere, dum rogignendæ soboli dediti sunt, vires flaccescant, ac anguide remisseque connubiali munere perfungun- ur. Sunt etiam pleriq; minus salaces minusq; feruii- di, & qui grauate huic rei operam impendunt; hi quo vxoribus gratificentur, atque illas pacatiores magisq; commodas experiantur, pensum concubitus persol- uunt quidem, sed frigide, flaccide & oscitanter. Quo fit, vt proles, si quas excitent, degeneres, minusque generosæ existant; quod illis spiritus cum humori- bus parcius contractiusq; distribuantur. Hinc arrepta

est occasio quibusdam, vt dies, & signa quædam ino minosa vitent. Cum enim per totius corporis parte Luna voluitur, studiose cauent, ne quod membrum aliquid incommodi sentiàt. Sic Luna cum Scorpio inhæret (quod insecti genus non in terris tantum ictibus infestū & exitiale est) in re venerea sibi inducias imperant, nec consultum arbitrantur illas partes defatigare, quas Luna perreptat, & quæ Scorpioni attributæ assignatæq; sunt. Non desunt, qui in ipso interlunio concubitum fugiant; quod non abs re mihi facere videntur; quum eo tempore venæ aresçant, & natura iis præsidiis, quibus res ista perficitur, fit destituta. Quod si eiusmodi conditionis homines vel casus, vel necessitas, seu debiti solutio (sine qua constare nequit pax domestica) ad concubitum impulerit: cum fere meticulose sese operi accingant, nec exacte rem ipsam perficiant; fit, vt vel fructus præsentis operis frustrentur, vel qui concipiuntur, aut non sint vitales, aut macilenti & squallosi ex humoris defectu in vitam prodeunt. Similes animorum affectiones in infantem recidere solent, si quando vel ira, vel mœrore, vel quauis alia perturbatione mentem opprimi, aut obnubilari contingat. Sic Socratem dicere solitum accepimus; *Corporibus ebrietate diffusis, aut ira percitis non impendendam operam procreandis liberis: nam fœtus moribus & membris mutilos obliquosq́; procreant.* Sic Diogenes aliquando conspicatus adolescentem lasciuum, atque improbis moribus; *Ebrius te*, inquit, *proseminauit pater.* Nec sane aliunde, quam ex perturbati animi motibus prouenunt tot vitiati atq; ante diem exturbati conceptus, tot abortus informes & inelaborati, tot prodigiosi partus, tot monstra portentaque hominum, tanta deniq; deliratio, tantusque error mētis, & alienatio; adeo magni refert, quo quisque sit animi affectu, qua corporis cōstitutione, vbi propagationi prolium est deditus, aut in rem venereā incumbit. Auxilian-

Εἰρωνικῶς.

Plato de Repub. 6.

...itur autē his rebus efficaciter astrorum concursus : ...; ab Aristotele verissime est prolata sentētia: *Homo ...rat hominē & Sol.* Quæcunq; n. in humore & calore ...sistunt, eoq; perfici debent, Solis ac Lunę motibus ...dita sunt. Quod ipsum obseruantes agricolæ, ligna ... minus carie infestentur minusque vermiculis & ...dini obnoxia sint, silenti Luna cædere solent: vt... ...e humore excrementitio minus imbuta. Quæ ve...seruntur, plantantur, inseruntur, & inoculantur: 2. Physic.

Aut vbi cultores aliena ex arbore germen
Incidunt, vdoq; docent inolescere libro, 2. Georg.

...scente Luna tempestiuius ea perficiunt. Nam ci...ado escunt, atq; incrementa capessunt succulen...ueque, atq; affluentius humore perfusa. Sic colo...curæ est, frumenta senescenti Luna in horrea con...ere, quo sicca permaneant, atque à gurgulionibus ...us impetantur. Quod si humida tempestate aut ...u cæli Austrino sata, demessasq; fruges inferri cō...at, vel renascuntur, vel asseruata promtissime vi...n contrahunt. Sic zythus, eaq; potio, quæ cereui...elgis dicitur, ex huiusmodi fruge decocta citissi...acore vitiatur, tum panis confestim mucidus fit, ...q; obducitur. Atq; huc refero, quod cereuisia (vt ...iali voce vtar) mense Martio cocta, serius acescat. Mout. ...a maza polentaria, aut cremor ille frumentaceus ...us decocto huiusmodi liquamen & colore fuluc... & sapore tantum non vini naturā ascifcit) ex ae...emperie minus corruptelæ sentiat. Nam eo tem...lupi salictarii flores, atq; frumenta tempestiue ...ndita, in eumq; vsum macerata, perennare solēt, Hopp. ...r totius anni decursum nihil vitii aut noxæ con...erē. Sic aqua cælestis, quę mense Maio delabitur, ...eris salubritatem omnis corruptionis expers est, ...n id tempus inter calorem feruidū, & frigus in...m, e... intra duo extrema constitutum, maxime ...e... a... [illegible] vndiq; florescen...

trum stirpium, herbarumque suauitate & fragrant
Quo fit, vt nihil contagii concipiat, aut quod illi p
tredinis causam præbeat, assumat: adeo vt illam p
triennium in vsum depromserim defecatissimam, at
omnis vitiosæ alienæq; qualitatis expertem. Cum i
tur res inferiores sic afficiat cæli qualitas, tantaq;
polleat, Sol ipse dux & moderator omnium, ipsaq;
Luna (vt cetera præteream) suas vires conferat, li
aliena atq; ascititia luce splendescat: non temere p
fecto, nec ab re siderum meatus obseruant Medici

I. Georg. *Nec frustra signorum obitus speculamur & ortus*
Temporibusque parem diuersis quatuor annum.

Multi enim morbi statis fixisq; temporibus rec
runt, atq; impulsu siderū agitatis humoribus, pe
minio recrudescunt. Sic qui morbo comitiali cō
luntur, atq. epilepsia concidunt, quū aut Luna in
tur, aut impletur, magna ex parte huic malo inuol
tur, statu fere cæli nubilo atq. Austrino, ipsoq. fi
iis corporis partibus infixo, in quibus delitescit is
mor, qui huic malo causā præbet & seminariū. I
que circa ea tempora purgationes his moliri stu
tum coercere morbi sæuitiā amuletis, atq. alexip
macis; inter quę præsentanea comperi Pęoniā ma
lam, Galeno etiamnū celebratam, scyllam. & illi
generē Pancration, fruticulum, quem viscum vo
(quē graphice his versib. expressit Virg. in l. 6. Æ

Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice, sic leui crepitabat bractea vento;
Quale solet syluis brumali frigore viscum
Fronde virere noua, quod non sua seminat arbos,
Et curuo fœtu teretes circumdare truncos.

Melant. Alcis animantis vngulam, postremo humani c
scobem aut ramenta: eaque omnia vel exsiccant
tione vel totius substātiæ vi & proprietate. Quar
rem accurate siderum ratio obseruanda Medico
explorandis excutiendisq. morbis; in exhibendis

riis, in secandis venis, in ciendis ex morbo suppres-
mensibus: sic, quo ars naturæ adminiculetur, iu-
culis, atq. iis, quæ in ætate florida hoc præsidio ad
cauendos morbos opus habent, in nouilunio aut
nilunio circa malleolos venam ferire iubeo, aut
urbitulis coxis admotis scarificari. Sic horum de-
su præsagia critica stabilire, fulcireque soleo, suc-
turiata Hippocraticis. Nam hecticos, tabidos, ma-
mo & marcore affectos, quosq. immodica siccita-
tq. atrophia, hoc est nutriendi defectu implicari
tingit: Silicernia deniq. & capulares senes silenti
na, æstuq. maris subsidente, exstinctum iri denun-
Plethoricos vero, & quos morbis ex plenitudine
humorum redundantia tentari video, ceu Peri-
umonia, Pleuritide, Lethargo, Apoplexia, Cato-
, Caro, Catalepsi, morbisq. aliis pituitosis & in-
cutaneis, Luna plena, æstuq. Oceani exundãte in-
turos pronuntio, aut saltē plerosq. eorū pro mor-
onditione manifestam alteratione subituros, sub-
uente critica sanguinis eruptione, vel ex quauis
te alia spontanea humorum purgatione. Hæc ve-
verbosius à me dicuntur, quod Astrologiā plurimi
iam, nec velim quemquam ab hac professione de-
reri, sed incitari potius, & calcar adiici, modo in
versetur, quæ generi humano sint vsui, & absit in
seruando superstitiosa vanitas, atq. in pronuntian-
inconsulta temeritas. Nam ad hunc modum is, qui
ientiam conscripsit, seu Solomon, seu Philo, ob- *Cap. 7.*
uasse memoratur astrorum decursus, totiusq. cæli
bitum. Ex his enim vices rerū varias, atq. innoua-
nes insolitas, subsequi videmus. Non enim temere,
ex nulla causa firmamentū opus tam spectabile,
visenda specie, oculis hominū exhibuit Deus: sed *Genes. 1.*
Mose teste, sit in signa & tempora, in dies & annos. *& 2.*
uinatricem vero Astrologiam, seu iudiciariam (quā
nnulli profitentur verius, quā præstant) non omni-

no improbo, modo intra fines suas ipsa consistat, modo ne religioni fiat iniuria, & pietati iacturā inferat: modo ne nos, nostraq. omnia siderū necessitati superstitiosius astringat. Quod autē præter artes innumeras, Mathematica potissimū sit amplectenda Medico neminē, qui in operibus naturæ sit exercitatus, quiq in rerū contemplationem mentem habet erectam, ignorare existimo. Quis enim rei Medicæ candidatus ab Astrologiæ placitis tam est alienus, qui quotannis non obseruet, quid astra efficiant, & quas vires exserāt in terrena concretaq. ex elementis corpora cælestes causæ? Sic vel ex plebe quiuis facile perspexerit, Caniculę ortū, atq. ardentium stellarū congressum vrere corpora, & siticulosa efficere, febres æstuosas excitare, siccitates & squalores (vt Hippocratis verbo vtar) inducere: sub qua tempestate ac cæli statu canes aguntur in rabiē, homines extenuatis resolutisq. spiritibus flaccescunt & resoluuntur, sues grandinosi fiunt atq. strumosi, pecudes & iumenta lassitudine vlcerosa, languoreq. morbido efficiuntur, præsertim vbi aura ęstiuis mensibus egelida est, aut flantibus Etesiis & Euronoto tepescit. Nec solū quicquid spirat ac vitale exsistit, his iniuriis expositum est, his malis obnoxiū, sed inanima quæque, atq. ipsa alimenta ex aeris à ambientis qualitate noxā contrahunt ac vitiantur. Sic etiam apud hos qui polo Arctico subsunt, carnes rancescūt, & vermiculis scatent, panis mucore, situq. obducitur: zythus & quę Belgis *Biria* dicitur, primo quoq. tempore euadit acida, restagnant apud hos putei, & velut Cocytus, aut Camerina mephitim quandam exhalant, vestes à tineis, à blattis papyracea eroduntur, fruges rubigine, herbæ vredine infestātur, teneros olerum cauliculos, plantarumq. asparagos ac turiones erucæ depascunt: è caseis scaturiunt teredinum examina, vinum in cellariis, nisi in intimos recessus reconditū, porticibus fenestrisq. Aquiloni oppositi

De morbis vulgar. lib. 1.

sitis, modo fluctuat feruescitque, modo pendulum ac melliis lẽtore renax & glutinosum, ex cuius po- calculi in renibus, in articulis puru'enta concretio tophacea durities cõgelascunt. Quę cũ magno mor- ium damno ac detrimento quotannis spectemus, is non assentiat astrorũ cursus effectusq. obseruan- s Medico tum rationem ineundam qua horum in- mmoda declinari, euitariq. possint? Ceterum nolo isquã existimet, sic me patrocinari Astrologis, vt o- nia illorũ demonstrationibus subiiciam: neq. enim nitus Mathematicis rationibus inhærescunt Medi- vt qui in materia & humorũ commixtione, mor- rũ tum causas tum differentias perquirant, quum athematici morbos, eorumq. symtomata ad sidetũ ncursum referant. Sic Martis aspectus, vt isti statu- t, biliosos efficit, irritabiles feruidos, suiq. generis orbos parit. nulla habita flauæ bilis, aut rubræ cho- æ ratione: Saturni sidus melancholicos effingit: ricos, morosos, amarulentos, quartanisq. obnoxi- : pari modo de reliquis ratiocinantur. Hinc Per- s, quod Cornuto philosopho indiuulse cohæreret, tusq. esset vtrinq. animorum consensus, ac sym- thia, astrorum motibus his numeris id adscripsit:

Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo Satyr. 5.
Consentire dies, & ab vno sidere duci:
Nostra vel æquali suspendit tempora libra
Parca tenax veri, seu nata fidelibus horis
Diuidit in geminos concordia fata duorum:
Saturnumq́ grauem, nostro Ioue frangimus vna.
Nescio quod certe est, quod me tibi temperat astrum.

Quibus sane vt non repugno, ita Medicorũ senten- e potius adhæreo. Nam firmioribus illi rationibus hi niti videntur, vt qui ad qualitatum elementariũ xturas, ad temperamenti differentias, ad humorũ superantiam & defectũ omnia referant. Siquidem edici in morbi naturam, eiusq. symptomata defixi,

decumbentē periculo eximunt, mortiq. eripiunt, in tempore atq. opportune adhibita venæ sectione, al uiq. ductione, tum iis q̄ vrinas, quæq. sudores eliciū atq. humorū collectiones discutiunt, quorū præsidi sublata humorū redundantia, & ebullitione, discuss putredine & oppilatione, mitescunt morbi, & q̄ co mitari solent accidentia consopiuntur. Nec vero Me dici, quālibet dira minentur astra, quantumuis sider aspectus formidabilis exsistat, sibi moras iniici pati untur, aut à legitima curandi ratione absistunt; sed c morbus vrget & infestus est, omnia quæ dictat ratio quæ suadet experientia (queis duobus tota medicin nititur) nō segniter circa ægrotū moliuntur, nec à ve nę sectione deterrentur in ea etiamnū parte corpori cui Luna insistit, atq; immoratur. Et profecto hoc v no mihi sempervisa Medicorū sententia potior, quo quū ad sanitatem tuendā, profligandosq. morbos su consilia dirigunt Medici, vnica ratione & dēnuntiar morbos, & iis commode mederi norunt, vitæq. & va letudinis incommoda diserte p̄dicere, & dextre pro pulsare: quum Astrologi non ad curandi rationes se euentuū modo prædictiones nonnumquā malefida intenti sint, omniumq; morborū, & contingentiun causas assignēt astris, quæ vt donē in corpus, illiq; co hærentia aliquē locum, effectumq; sortiri: hoc tame axioma, seu pronuntiatū, vt rationi & vero consenta neū, omnibus persuasum esse conuenit: *Astra nec an mo imperare, nec mentē aut voluntatem illorū vi incitari.* An ma n. non est elementaris; & astra, si quid efficiunt non agunt, nisi in ea, quæ ex elementis constant, atq è rerū concretione conflantur. Insuper & hoc para doxi loco adiiciā, cui, ꝙ ad probationem nō deesse ra tiones intelligā, ego lubens assensum facio, & nemin nō assentiri credo, nempe: Lōge minores motus cie in corpore astra, multoq. inefficacius & tardius im pellere ad agendū concursum siderū, quam qualita

te

tes ipsas elementares q̃ humores corpori cognatos & familiares q̃ ipsa alimenta, ex quibus humores suam naturã, suasq. qualitates sortiuntur. Aliquãto n. concitatiores, magisq. feruidos vinũ facit, meracius liberaliusq. haustum, q̃ Martis rutilantis radii. Nõnulli n. vbi vino plus satis incalescunt, ad arma prosiliũt paulo ardentius, q̃ si ex astris impelli contingat, denique paulo acrius lũbos incitant partesq. corporis abditas atq. obscœnas tentigine afficiũt scincus, bulbi, orchi, satyriones, cicercula, fungi, eruca, nasturtiũ, rapæ, napi, eryngiũ, cinara, scolimos, q̃ Veneris, aut cuiusuis sideris influxus & inclinatio. Sic salubris diæta, victusq. tẽperantia, & frugalitas optimũ corporis habitũ motusq. animi sedatos constituunt. praua autẽ viuendi consuetudo, quæ luxũ vitæq. intemperantiã comites trahit. deterrimũ corporis habitũ efficit: ex quo fere similes animorũ motus, affectionesq. emergunt. Nam plerumq. vt Galen. asserit, *Animi mores corporis temperaturã sequuntur.* Cæterũ nemo tã est infelici constitutione corporis, nec tã inæquali intẽperie, quin salubri alimentorũ vsu & laudabilis succi cibis, appositisq. exercitiis, deprauatũ corporis habitũ ad commodiorem possit reducere. Humores n. atq. alimenta subinde alterascunt, atq. alia in alia promte transeunt qualitatũ permutatione. Sic admodũ facile est ex Cholerico vel Melancholico sanguineũ perficere, vel vt ad qualitates potius hæc referã, frigido & sicco, vel alteri⁹ qualitatis tẽperamento calidũ atq. humidum inducere, tametsi vel Martis, vel Saturni sidus rapit in contrarium. Sic quod ad internas notas attinet, sæpe videas Phlegmaticũ veternũ & torporẽ excutere, Cholericũ concitati animi impetus, atq. excandescendi procliuitatẽ cohibere: Sanguineum ad seueriores motus se cõponere: Melancholicum anxium, & ex nulla causa sollicitum animum exsuere. Vt n. feræ & immanes bestiæ cura atque officio hominum mansuescunt, & cicurantur exsuta natiua insitaq. feritate: vt deniq. ge-

nerosi ac feroces equi palpo & popismate cōdiscunt,

Insultare solo, & gressum glomerare superbum:

Ita natura hominis mutationib. assuescit, fingentisq; obsequitur arbitrio; sic vt non in corpore modo, verū etiam in animo ad diuersos mores & studia ad aliam vitæ consuetudinem reducantur. Natura n. humana, vti stirpes & virgulta cultu domita & condocefacta in omnem partem flexilis atq; obsequiosa est. Siquidem

Ex Plinii Epistolis.

Vt laus est cera, mollis cedensq; sequatur
Si doctos digitos, iussaq; fingat opus;
Et nunc informet Martem castamve Mineruam,
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum:
Sic hominum ingenium flecti duciq; per artes
Haud rigidas docta mobilitate solet.

De vsu part. Gale lib. I.

Quod ipsum nemini absurdum videri debet, quum sint homini insita virtutum semina, ipsaq; mens imbuta sit artibus etiā ante artes. Ratio n. menti indita, omnes artes in se complectitur, illasq; animo inclusas elicit, vt nos attritu silicis scintillantes igniculos. Quod si huc accedat proba institutio, mentemq; diuinitus afflari contigerit, nō est quod quisquam metuat quamlibet fetale sidus aut noxiū. Dici a. vix queat, quā commode quā inculpate, quāmq; ex vsu valetudinis in his qui liberaliter incorrupteq; sunt educati, perfici contingat naturaliū facultatum potētias, ceteraq; inoffense administrari quib. sanitas consistit & conseruatur: qualia sunt cibus & potus, quies, exercitatio, somnus, vigilia, aëris ambientis qualitas, affectiones animi, ex quib. fere infinitæ corporū differentiæ, motusq; animorū dissimiles oriuntur. Gentes n. & nationes omnes non solū locorū interstitiis distāt, ac discretæ sunt: sed etiā cultu inter se differunt, lingua, moribus, alimentis, corporū atq; animorum varietate. Sic intra vnius ciuitatis mœnia intra eiusdem domus septa, & ædiū conceptacula; quæ ingeniorum morumq; dissimilitudo perspicitur? quale animorum discri-

discrimen, quãta corporũ disparitas? Iulius Firmicus, quo artem suam plausibilem factitet, eamq; attollat in immensum, omnium rerũ ordinem, cursum, fortunam, casus, atq; euenta ad suã professionẽ refert, cæloq; & astris horum causas assignat: quod vt in præsentia nõ libet refellere, in eoq; esse contentiosum sic educationẽ maximam habere vim, ac plurimum hac in re momenti obtinere prorsus statuo, illique omnia expensa acceptaq; refero, vt quæ in tota ratione mortalium sola (vt Plin. verbis vtar) vtramque conficiat paginam. Nam si multorum populorum studia, mores, propensiones, conatus atque molimina libeat excutere, inuenies non ab astris, sed ab educandi ratione, & patria consuetudine hæc ipsa pendere: sic *Naturalis histor. lib. 2. c. 7.* *In arte Poet.*

Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem nullius auaris:

Sic Thessali veneficii infames: Leontini poculis addicti, petulantesque ac lasciui: Sybaritæ luxu perditi, fastuq; turgidi: viles Cares, & venale mancipiũ: Milesii molles & delicati: in disciplina militari seueri Lacedæmonii, & eorũ coloni Crotoniatæ, callidi ac fraudulenti Thraces, Galatæ stolidi & (vt Paulina vtar voce) ἀνόητοι: Cretenses, vt idem ex Epimenide refert, semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri: Galli agiles, erectæq; mentis, & inquietæ ingenio vario, versatili, panurgo, & nato reb⁹ agẽdis: obiter illos *Gal. 3.* *Tit. 3.* *Galli.* *Iuuenalis Satyr. 3.*

Esse putes quamuis hominem: tum dicier apte
Grammaticus, Rhetor, geometer, pictor aliptes.
Augur, schœnobates, medicus, magus, omnia nouit.

Itali magnificentia regia, & maiestate prorsus heroica spectantur, incessu moderato, cultu habituque corporis decenti & composito, ingenio ad dicendum apposito: ceterum simultatum atque iniuriarum tenaces, ac vindictæ auidi. Hispaniarum populus, qualem Horatius in arte Poëtica producit Achillem, *Hispani.*

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura negans sibi nata, nihil non arrogat armis.

Britanni. Britanni in cultu, & corporis nitore splendidi, in victu delicati, & sumtuosi: sed plerique eorum inhospitales, & inhumani, ne dicam crudeles: vt qui in victos
In Catill. bello. inclementer sæuiant (quum olim Romani, orbis domitores, vt Salustius ait, nihil præter iniuriæ licentiā eripere soleant) doctrina tamen, & institutione iam pridē illorū ingenia mitescere, minusq. ferocite didi-
Germani. cerunt. Germani magnanimi, atq; animosi, sed ex ve-
De bello. Gal. 6. teri instituto prædationibus assueti: quæ, vt Cæsar ait, nullā habent apud illos infamiam, vbi extra fines cu-
Mela lib. 3. iusq; ciuitatis perpetrantur: eas n. exercendæ iuuentutis, minuendæq; desidiæ causa tolerati prædicant, &
Flandri. ne ea ætas otio ác veterno torpescat. Flandri ex Pleumosiis, Gordunis atque Aduaticis conflati, lingua & manu prompti sunt, in bello audaces, & nullis posthabendi, nisi poculis atq; amoribus illorū virtus languesceret. Quod vero ad huius gentis vulgarē & vernaculū loquendi vsum spectat, nusquā gratior verborū blandities, & lenociniū, nusquam maior comitas; affabilitasq; sermonum. Nec solum in patrio natiuoq; idiomate diserti sunt, linguaq; fluxa, volubili & flexanima, sed externas peregrinasq; linguas tā exacte sonare consuescunt, vt nō cuiuis promptū sit, innata ne sit hæc illis, an ascititia diiudicare: adeo penitus gētilitia loquēdi proprietas illis aboletur. Quæ naturæ dotes plerisq; nationib. in discendis, exprimendisq. linguis prorsus denegantur. Brabanti, quos *Ambiuaritos* olim dictos ex Cæsare colligere licet, sympósiis gaudent, & cōpotationibus dediti sunt: ꝙ testantur tot apud illos encænia & sodalitates, tot dies Geniales & Soteria: quo fit vt senectutē minus grauē atq. onerosam sentiant, nec vt ceterarū nationū seniculi morosi aut queruli exsistant, nec inertis & somniculosæ mentis, sed qui ingrauescente ætate viuant hilarius ac mores plane Comicos scenicosq. exprimant: sic vt quā minimū imaginationib. melancholicis se inquietari patiātur, imo

imo his obsistant potius, atq. obluctentur. Qua viuēdi ratione efficiūt, accedēte aëris tēperie, vt longæui sint tū cruda omnes viridiq. senecta Bataui, quos Hollādos modo vocāt, olim (vt Lucanus & Tacitus testātur) inter inferioris Germaniæ populos virtute & belli gloria pcipui, nūc vero resides & dissueti bello, ob vberrimū annonæ pventū, rerumq. omniū affluentiā, obesi, ac ventricosi potius esse student, q̄ bellaces: sic vt plerisque, *Pinguis aqualiculus propenso sesquipede exstet.* In his tamen nihil fuci deprehēdas, nec illos quidquā vel simulate, vel insidiose agere: quo spectat illud Cæsaris, q à nonnullis admonitus, vt ab Antonio & Dolabella sibi caueret: *Non istos*, inquit, *metuo obesos & rubisundos sed illos macilentos & pallidos*; Brutū & Cassiū designans. Itaq. Hollandi, tāetsi ad res gerēdas minus appositi videātur, & ab vsu armorū alieni, humanitatis tamen & candoris haudquaquā sunt expertes: in ædib. vero & domestica supellectile omnia apud illos speciosa sunt, & muliebri cura nitescunt. Zelandi, qui à Cimbris profluxisse memorantur, Mattiaci Tacito dicti, moribus plerumq. rusticanis atq. incultis exsistunt, sed laboris patientes, in rebus aggrediendis audaces, in bello intrepidi, in conficiendis negotiis celeres & expediti, in re nautica strenui. Negotiatores illorum callidi & cati ad rem attenti, in contractibus astuti, versipelles, & polytropi: inter quos sunt minuti quidam & ignobiles, qui quum non liberaliter, nec ingenue mercaturam exerceant, omnia callide, versute, insidiose agunt, vtque Virgilianus ille Sinon,

------*In vtrumq. parati*

Aut versare dolos, aut iisdem inuoluier ipsi.

Qui vero ex erythrodano quā rubeam vocant, questum faciunt, atq. emolumēta spectant: quiq. saperdas & salsamenta venditant, deniq. salinatores ipsi, quorū in Ziriazæa ex viris primariis maior, quā apud reliquos Belgas copia est, optima rerum contractarū fide vtun-

tur, magistratus etiamnum interposita attestatione, affixaq. mercibus peculiari tessara, sic vt nulla in his suspicio, vel fraudis, vel doli mali incidere possit. Qui autem à plebeis moribus remotiores, atq. à negotiãdi consuetudine alieni, literis & disciplinis se oblectãt (quorum sane apud hos permulti) simili fere sunt ingenio, quo fuisse Aristotelem & Isocratem refert Cicero, quorum vterq. suo studio delectatus contemsit alterum. Quæ æmulatio hoc effecit superioris ætatis memoria (nam id vitiũ nunc sublatũ est) vt nulla fuerit inter eruditos consiliorum studiorumq. cõmunicatio: nulla inter eiusdem artis candidatos & symmystas vitę cõiunctio, nulla societas: rari amicorũ cœtus, rari conuictus domestici, cõgressusq. familiares, quũ tamen propter sermonis festiuitatẽ tempestiuis moderatisq. conuiuiis impense se delectatũ apud Ciceronem refert Cato: atq. ab his non modo non auocat, verumetiã inuitat atq. illectat Plato: non certe ob aliud, quã vt quisq. animi nebulas, & quæ vel inuitis nõnunquã obrepunt, absurda phantasmata, huiusmodi laxamentis discutiat, diluatq. Nec sane cuiusquam magis interest φιλανθρωπίαν inter se colere & fouere, quã eorum, qui humanitatis studiis sunt imbuti. Hæc aũt morũ atq. ingeniorum discrimina (quæ nullius, vel iniuria, vel contumelia, sed illustrandi argumenti causa obiter à me referuntur, vt quæ in rudi atq. imperita plebe passim elucescant) partim ab auitis morib. & progenitorũ natura, partim ex alimẽtis atq. ambientis aëris qualitate, præcipue autẽ à prima institutione atq. inueterata consuetudine profluxerunt. Sic videre est plerasq. gentes rebus inclinatis, ac statu publico labente in deterius, ac corruptissimos mores esse prolapsas: rursus alios mutatis morib. relictoq. veteri atq. inolito errore, erectos in melius, ac laudabile vitæ institutũ, asciuisse. Sic obseruatum est

nostra & auorũ memoria. Cisalpinos aliam vitã, alios mores assumsisse, vel alterius gentis coalitu & commixtione, vel per nomophylaces, hoc est, legũ conditores, saniori inducta disciplina. Sic Belgæ cultissimis morib. esse cœperunt. postquã huc inuecta negotiatio & tot opulentissima emporia erecta sunt; postquam huc inducta artium atque humanitatis studia; quæ profecta primũ ab Academia Louaniensi (qua nulla celebrior) progressu temporis in finitimas quasq; regiones deriuari, propagariq; cœperũt: postquã deniq; inuictiss. Imp. Carolus eius nominis V. has oras frequentare consueuerit tot viris Heroicis, atq; illustribus, tot inclytis ambactis (vt Cæsaris voce vtar) stipatus. Quibus rebus effectũ est, vt homines olim barbari, atq; ab omni humanitate alieni, nũc lingua, cultu, moribus quosuis non emẽtiri, sed ad viuum exprimere didicerint. Sunt n. istiusmodi hominum ingenia propemodũ vti frutices, atq; arbusta, quæ si cõmode & accurate tractes, facile vt ait præstantissimus Poëta,

Exuerint siluestrem animum, cultuq; frequenti
In quascunq; voces artes, haud tarda sequuntur.
Quippe solo natura subest.

Vt igitur vitiosum ac deprauatum corporis habitum admodum facile est mutare in melius: ita quæ cuique gentilitia sunt, & cognata, quæq; à prima saliua, atq; inter ipsos nutricũ amplexus inhæserunt, admodum procliue est, si quid habent vitii, vel eximere, vel coercere, nulla habita siderũ ratione, eaq. vel neglecta, vel non anxie obseruata. Cæterum in his quæ ad res, ad alimenta, ad qualitates spectant, non patiar astrologiam debita laude fraudari, sed metas statuo, atque his fræna iniicio, qui impudẽtia quadam circulatoria vagantur longius, & (quod hinc quæstus manat vbermus) inexplorata pro certis, dubia pro veris, incognita pro compertis hominum mentib. ingerunt: quo non aliud consequuntur miseri, qui ab his responsa

petunt, atque oracula ſcitantur, quam vt excuſſa expugnataq. animi ſtabilitate inconſultis motibus ducantur. Nam pleroſq. noua Genethliacorum perſuaſione imbutos, ingraueſcentib morbis aut calamitate aliqua ſæuius ingruente, remedia, quālibet præſentanea reſpuiſſe, omniaque vitæ & valetudinis ſolatia, ac doloris lenimenta penitus auerſatos, ſic vt metū mortis, aut inanē aliquam opinionē impendentis mali, q̄ ex vanis quorundam auguriis conceperant, ægre ſibi eximi paterentur. Alios obſeruari tā ſupina ſecuritate, tantaq. licentia ætatē tranſigere, vt freti quorundā præſagiis, ne dicam præſtigiis, nullis mouerentur terroribus nec vllis periculis, vlliſq. malorum aut morborum inſultibus concuterentur: ſic vt prorſus ſibi perſuaderent, ea omnia, quæ generi humano quamlibet acerba diraq. ac formidanda ſingulis momentis impendent, nihil ad ſe pertinere, ab iiſque ſe omnino fore tutos atq. immunes. Quod ipſum hi ſolum ſibi perſuaſum habere & poſſunt & debent, qui ſe verbo Dei fulciūt, eoq. ſubſiſtunt, quiq. ex fiducia in Seruatorem nulli non expetendam atque optabilem illam εὐθυμίαν iure ſibi vendicāt, quæ quid efficiat in animis hominū, cū Paulus ad Rom. abunde demonſtrat, tū Pſalmi & Prophetæ nuſquā non teſtificantur. Huc igitur noſtri inſtituti ratio, atq. huius narrationis ſcopus dirigitur: ne quis Aſtrologiā figmentis nugiſq. cōtaminet, nec ſuperſtitioſius ſiderū vires in fortunas, in liberos animi motus in cōſilia actioneſq. noſtras ac voluntates tamquā illorū neceſſitati obſtrictas penetrare ſinat: poſtremo (in quo totius rei cardo vertitur) ne ſit alter in conſultationib. expetendis nimium vel curioſus, vel credulus, alter in iis pronuntiādis plus ſatis aut pceps aut temerarius. Siquidē vt Virgiliano carmine rē finiā, *Neſcia mens hominū fati, ſortiſq. futuræ.*

FINIS.

